

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

SELİM İLERİ MAVİ KANATLARINLA YALNIZ BENİM OLSAYDIN

SELİM İLERİ

MAVİ

KANATLARINLA

YALNIZ BENİM

OLSAYDIN

6.
BASKI

§
ROMAN

SELİM İLERİ

1949'da İstanbul'da doğdu. 19 yaşında *Cumartesi Yalnızlığı* isimli ilk öykü kitabı yayımlandı. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ndeki öğrenimini 1972'de yarım bıraktı. 1976'da Dostlukların Son Günü'yle Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, 1977'de *Her Gece Bodrum*'la Türk Dil Kurumu Roman Ödülü'nü aldı. Romanları ve öyküleriyle edebiyat çevresinde geniş yankılar uyandırdı. *Yaşarken ve Ölürken* (1981) *Milliyet Sanat* dergisince yılın romanı seçildi. *Kırık Bir aşk Hikâyesi* adlı senaryosu Sinema Yazarları'nca 1982-83 mevsiminin en iyi senaryosu ödülüne layık görüldü. *Mavi Kanatlarıyla Yalnız Benim Olsaydın* (1991) Türkiye Yazarlar Birliği Roman Ödülü'nü aldı. *Allahaısmarladık Cumhuriyet* adlı oyunu 1997'de hem Afife Jale hem de Avni Dilligil ödülleri aldı. İleri'ye 1999 yılında, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti "televizyon" alanında Kültür-Sanat Ödülü verdi. Radyo çalışmaları dolayısıyla aynı yıl Dialog Medya Ödülü'nü aldı. 2001'de *Bu Yaz Ayrılığın İlk Yazı Olacak* yayımlandı ve 2002 Orhan Kemal Roman Armağanı'yla ödüllendirildi. Selim İleri ayrıca, 2003 yılında *Uzak, Hep Uzak* adlı deneme kitabıyla Sedat Simavi Edebiyat Ödülü'nü, 2005 yılında ise *İstanbul'un Sandık Odası* adlı kitabıyla da TYB'nin Hatıra-Gezi alanındaki ödülünü aldı.

Geçmiş, Bir Daha Geri Gelmeyecek Zamanlar: 1

MAVİ KANATLARINLA YALNIZ BENİM OLSAYDIN

Selim İleri

Geçmiş, Bir Daha Geri Gelmeyecek Zamanlar: 1
Mavi Kanatlarıyla Yanız Benim Olsaydın
Selim İleri

Kapak tasarım: Utku Lomlu
Kapakdaki resim: Fennî Dede
Son okuma: Mustafa Çevikdoğan
Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

© 1991, Selim İleri
© 2010; bu kitabın tüm yayın hakları
Everest Yayınları'na aittir.

1. Basım: 1991, Can Yayınları
5. Basım: 2008, Doğan Kitap
6. Basım: Kasım 2010, Everest Yayınları

ISBN: 978 - 975 - 289 - 802 - 8
Sertifika No: 10905

Baskı ve Cilt: Melisa Matbaacılık
Tel: (0212) 674 97 23
Fax: (0212) 674 97 29

EVEREST YAYINLARI
Ticarethane Sokak No: 53 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (212) 513 34 20-21 Fax: (212) 512 33 76
Genel Dağıtım: Alfa, Tel: (212) 511 53 03 Fax: (212) 519 33 00
e-posta: info@everestyayinlari.com
www.everestyayinlari.com
www.twitter.com/everestkitap

N'olmuş yine Esrâr'a efsanede kalmıştır

Esrâr Dede

1

Albüm

Aşkı bilmezken, bu, sözünü açmaya çalıştığım zamanlarda diyebilirim ki bütün güzel şeylere âşıktım. Fakat hepsinin biraz eski, biraz solmuş, yıpranmış olmasını isterdim.

O zamanlar, annemin çeyiziyle birlikte getirdiği gardıropta saklı duran, eski bir eşarba sarı, yalnızca özel günlerde kullanılan, sonra yine eski eşarba sarı, siyah, küçük, ‘po dö süet’ çantasını artık derisi ülgerini, kadife parlaklığını, kadife yumuşaklığını yitirdiği için severdim. Bütün ‘po dö süet’ çantaların böyle biraz eskimiş olduğunu sanırdım. Zaten ‘po dö süet’ kelimesinin ‘eski güzellik’ anlamına geldiğini sanıyordum.

Bir defasında Bedesten’de küçük bir dükkânın tozlu camekânında sedef bir yelpazeden arta kalmış parçalar görmüş, şaşakalmış, darmadağın parçalar kalbimi yormuş, gelgelelim her birinin tılsımlı olduğuna inanmışım.

Bunlardan biri üzüm tutan kuş gagasıydı. Bir diğeri, kınk asma yaprağı; bir başkası da uzunca bir sorguçu. Baktıkça, parçalar güya birleşiyor, ben de yelpazenin aslını görebiliyordum.

Bir yandan da bu kırık sedef yelpazenin hercâi gönüllü hiçbir kadın tarafından artık şöyle bir açılıp bir kapatılmayacağını, görkemli balolarda, suvarelerde kösnül bir güzelliği, ateş fişkıran gözlere kadar gizlemeyeceğini, gizleyemeyeceğini biliyordum.

Çok geçmez, bir hayal iklimine savrulurdum.

Gözümün önünden prensesler, markizler, kontesler... bana okunmuş, sonraları benim okuduğum masallarda, perilerin var olduğu romanlarda işte şu unvanlarıyla anılan hanımlar geçiyor, birdenbire bir yelpazeler saltanatı kuruluyordu. Abanoz, bağa, fildişi çubuklara tutturulmuş, kadifeden, en değerli dantellerden, ipek, deri, tavus tüyü yelpazeler kat kat açılıyor, sonra yine kat kat toplanıyordu.

Bazılarının üstüne guvaşla harikulâde resimler yapılmıştı. Bazılarının sapları kırpıntı elmasla, firuzelerle süslüydü, bazıları mineliydi. Bazıları markizlere, konteslere, soylu hanımlara baştan çıkartıcı, çapkın edalar veriyor; bazı prensesler yelpazelerine gizlenirlerken daha esrarlı, daha içli, daha ezgin görünüyordular.

Böyleyken hepsi dağılıyor, eriyor, siliniyor ve bir tek yuvarlak ‘uşıva’lar kalıyordu. Uşıvaların kâğıttaki şakayıklarına, kiraz çiçeklerine, karlı dorukları, mavi etekleriyle Fuji-Yama’larına bakakalıyordum...

Bu yelpazelerin birkaçına Melek Hala’nın evindeki eski, seçkin moda albümünde rastlamıştım.

Âdeta tıpkıbasım, eşsiz albümün kapağında dağınık çiçeklerden ‘natürmort’ gönlümü okşardı. Bu çiçekler arasında biraz solmuş bayrak kırmızısı, taçyaprakları kırmızı-beyaz katmerli, kıvrım kıvrım, büklüm büklüm iki iri kamelya vardı. Adlarının kamelya olduğunu albüm kapağındaki resimlerinden öğrendiğim kamelyalardan başka, dağınık, Melek Hala’nın deyişiyle ‘perişan’ çiçekler, pembe... tozpembe, sarı, beyaz ve uçuk turuncu dört gülden, birkaç boruçiçeği, mavi-mor sümbül, âdeta islenmiş beyaz leylâk ve bir demet kızıl-kahverengi kasımpatıdan meydana geliyordu.

Yaprakların kimi gri-mavi, kimi çağla yeşiliyken, kimi de çürümüş kahverengiye, toprak yanığına çalıyordu. Kimileri bakır çalığı, kimileri de zebercet yeşiliydi.

Her defasında tam üç kelebek ve bir böcek sayardım. Kelebeklerin ikisi açmamış koncalara konmuşken, birinin, tirşe yapraklarla örtülmüş siyah benekli kavuniçi tek kanadı fark edilir, tirşe yapraklar arasında kendisi görünmezdi. Şişman gülböceği sarı gülün ortasındaydı.

Bir an geliyordu, o güne kadar duymadığım heyecanlar duyarak albümün ilk sayfasını... sayfalarını açıyordum. Şimdiki yüz yılın başı avcumdaydı ve bir zamanlar bütün bu giysilere, modellere, kumaşlara, şapkalara, uçuşan eşarplara, her şeye, eşyaya, aksesuvara hayran hayran bakmış, günü gününe modayı takip etmek istemiş, güzel görünmek isteyerek başkalarının sevgisine susamış insanların şaşkınlığıyla dolup taşardım.

Bu elbiselere bakmışlar, onları terzilerine diktirerek güzelleşeceklerini sanmışlar, sonra da modele benzemediği için, üzerlerinde güzel durmadığı için üzülmüşlerdi. Ama her mevsim yeni yeni modellere bakmaktan caymamışlardı. Güzel görünmek istegi hiç bitmemiş, demek ki başkalarının sevgisine susamışlık da hiç bitmemişti.

Moda mecmualarının bu beklenişiyile, kim bilir hangi akrobamızın evinde gördüğüm, her gidişimizde sayfalarını karıştırdığım, galiba annemin amcası Ferit Beylerde gördüğüm *Yedigün* ciltleri arasında garip bir özdeşlik kurardım. Ve hepsine birden üzülürdüm.

Zira bir zamanlar *Yedigün*'ün her yeni sayısı yeni bir heyecanla beklenmemiş miydi? Dünya güzeli seçilen Keriman Halis Hanım'ın sonradan renklendirilmiş kapak fotoğrafına o hafta meselâ uzun uzadıya bakılmış, uzun kirpikler, iri, biraz çekikçe gözler, dudaklar, eller, endam karşısında hayranlık duyulmuştu.

Bazı haftalar yeşil, bazı haftalar mavi sepyayla daha o günlerde, sepyası kurumamışken, eski bir zamana karışmış görü-

nen *Yedigün*'de Münif Fehim'in resimlerini, Kerime Nadir'in hikâyelerini, yabancı devlet adamlarıyla Türkçe röportajları, Atatürk'ü, ilk kadın tayyarecimiz Sabiha Gökçen'i sanki dünün, benim de yaşadığım bir zamanın, hattâ o içinde bulunduğumuz taze haftanın hikâyeleri, resimleri, olayları, gündemdeki kişileri gibi alımlar, bir sayıdan ötekine geçerken, yeni bir haftanın başlamakta olduğunu hissederdim...

İşte şu 1912 tarihli, bir ismi de olan... ismi 'Yalıyarda Gezinti' olan yaz elbisesi kim bilir o 1912 yılının yaz mevsiminde kaç hanımın yüreğini hoplatmıştı. Kim bilir kaç hanım bu elbiseyle yaz günlerinin kraliçesi olabileceğini düşleyerek bir terzi atelyesinde, bir modaevinde prova sırası beklemiş, endam aynalarında kendine bakmıştı.

Bu illüstrasyonda gökyüzü, sıcak temmuzlarda kızgın güneşin gözlerimizi kamaştırması gibi, çölde yansıyan ışıklar gibi bembeyaz gözüküyordu. Deniz de hakikaten camgöbeğiydi. Yalıların altında biri ev şeklinde, dört bir yanından kocaman beyaz tekerlekli, lâcivert-beyaz, boyuna çizgili bir çadır, hemen yanı başında kırmızı ve beyaz, enine çizgili bir başka çadır dururken, yalıyarda kırmızı güneş şemsiyesi, beyaz örtülü masa, bir yaz koltuğu her nedense artık ağustos çağıştırmaktaydı.

Ağustosta baygın rüzgârlar esmeye koyulur ve işte kalın ökçeli, üstten iki bandlı, narçiçeği ayakkabılar... şık kunduralar giymiş, solgun narçiçeği, uçuk Nil yeşili, bluz-etek, yazlık elbisesinden hoşnut bir kadın bir yandan koyu sarı şapkasını tutuyor, bir yandan da yine Nil yeşili, boynuna dolanmış tül şalını esintiye bırakıyordu. Zaten kubbeli, kırmızı-beyaz çadırın tepesindeki beyaz, armasız flama aynı rüzgârla kıvrılıp açılmakta, uçuşmaktaydı.

'Kirazlar' adlı bir başka yaz resminde gövdesi basbayağı mor, masmavi sık yaprakları arasından görünen dalları ise eflâtun, sayısız kırmızı kirazla bezenmiş düşsel bir kiraz ağacı vardı ki, bütün hayatım boyunca bir gün doğada bir eşine rastlayacağımı umdum.

Böyle, geniş, dekolte yakasının birleştiği uçtan püsküllü kordonlar sarkmış robuyla çok genç bir kadın, mavi yapraklı mor ağaçtan yakut kırmızısı bir çift kiraz kopanyordu ve topuzlu başını yukarıya kaldırmış, dudaklarında mutlu bir gülümseyiş, o da düşsel ağaca bakıyor; herhalde böylesi bir masal ağacına nihayet rastlamış olmaktan kıvanç duyuyordu. Kıpırmızı, yakuttan kirazlara bakılırsa, haziran sonu.

Bu yaz elbiseleri, bu yaz resimleri sanki hiç bitmezdi ve albümdeki yazlar gitgide çoğalır, modalar geçer, modalar değişir, yeni yeni yazlar yaşıyordu.

1914'te 'İstiridyeli Çeşme' kreasyonunu acaba hangi varlıklı, güvenli, geleceğe kayıtsız hanımlar giymişlerdi? Giymişler, belki de sahiden istiridyeye kabuğu bir çeşmenin önünde durmuşlar, ellerinde uçları mercan alacası bir istiridyeye kabuğu tutmuşlar, mavi tuvaletlerinden kalçaya kadar inen ikinci bir tül etek de istiridyeye kabuğu gibi bükülüşlerle göz almıştı.

Yine 1914'te, 'İstiridyeli Çeşme'nin bitişiğinde siyah ve saydam denecek kadar uçuk hakî, organzeden 'Salome', boynunda sıra sıra uzun inciler, kollarında küpür dantel, uzun siyah eldivenler, incili siyah file çoraplarıyla, o pervasızlıkla, harp çıkarsa çıksın, bana ne der gibiydi ve zaten dudaklarında şeytanî bir gülümseme okunurdu.

Sonraları Salome'nin gerçek hikâyesini öğrenince, moda resmindeki Salome'yle hakikisi arasında istihzalı bir benzerlik olabileceğini düşünmüştüm.

Fakat bu yaz resimleri her zaman saadetler, vurdumduymazlıklar söylemiyordu. Öteki illüstrasyonların Fransızca isimlerini benim için Türkçeye çeviren Melek Hala, 'Adieu'nün sayfasına gelince, asla "Elveda!" demez, bu söz sanki bir sırnymışçasına, ifşa etmeye yanaşmayarak, her seferinde sadece "Adiyö!" derdi. "Bu elbise de Adiyö'dür."

O sırrı öğrenemediğime biraz kınlanmış, küskün durduğumda ise, gözlerini kaçırır, kim bilir, belki de bu sözcüğün hayatımız-

da hiç yeri olmamasını ister, benim bunu kavrayamayışına acı bir hoşgörüyü boyun eğdi. Fakat her “Adiyö!” deyişinde, “Bu elbise de Adiyö’dür” deyişinde sesinde bir veda, veda edişlerin, elveda deyişlerin gizli haykırısı okunurdu.

Halbuki 1921 yazındaki bu ayrılış, Melek Hala’yı temsil etmesi gereken pelerinli tuvaletli şık hanım açısından, besbelli, pek öyle acıklı geçmiyordu. Başında Mata-Hari’ninki gibi sivri, külâhımsı şapkası, pelerininin iki yanında taşlı çiçekler, sütlükahve renginde tuvaleti arkada uzunken, önde ancak dizkapağının altına inmiş bu genç kadın bir bahçe merdiveninin son basamağında duruyor; ardından koşan fraklı erkeği artık öncesiz sonsuz reddetmiş görünüyordu.

Vişneçürüğü, zaten kalp biçimi boyanmış dudaklarını büsbütün büzmüş, kalın, yay kaşlarını çatmış, gür kirpikli gözlerini -bize göre- sola çevirmişti. Az önce balodan çıkıp giderken muhakkak ki pek küstahça bir ‘Adieu!’ konduarmıştı. Muhakkak ki bu ‘Adieu!’nün devamı tatlı gelmeyecekti. Hattâ, ayrılığa üzülme şöyle dursun, balodan ayrılışına, gecesinin zehir olduğuna öfkelenmiş gibiydi.

1921 yazında o gece ay ışığı, bahçenin mermer merdivenini, merdivenin iki yanındaki sarmaşıklar taşmış mermer saksıları mavi bir ışıqla aydınlatmıştı. Fraklı genç adam bu saksılardan birine elini dayamış, sevgilisine galiba son defa, ama nafile yere seslenmekteydi. Ta tepede asılı duran turuncu ve limon sarısı kâğıt fenerlerse öyle ışıltılı, öyle canlı, öyle neşeliydiler ki, âdeta “Bu hayat böyle geçer...” demek istiyorlardı.

Zaten birkaç yaz sonra, 1924’te -Albümün son yazı!- yine bir baloda mı, bir suvarede mi pek ihtişamlı, yanaklarına allıklar sürmüş, saçları maşayla dalgalandırılmış, kulağında beyaz inci, siyah inci, mercan tanelerinden uzun küpeler, bütün gümüş pırıltılı, uzun eteği sağa doğru resim çerçevesinin dışına çıkarak uzayıp giden, pek yüksek ökçeli ve yine lame, gümüşî iskarpinler giymiş bir hanım dimdik ayakta duruyor; sedirimsi bir kane-

penin bir kuğu başıyla eğimlenen kenarına dayanarak handiyse diz çökmüş, yüzü, bakışları pişman, saçları pırıl pırıl briyantınli, smokinli, onun da her nedense yanakları al al, beyaz eldivenleri elinde, rugan ayakkabıları önden fırır bandlı genç bir erkek bu hanımdan özür diliyordu. Özür dilediğini biz resmin isminden kavıyorduk: ‘Sizi Sevmeyen Kim?’

Az önce hıçkırıklı bir ‘Adiyö!’ fısıldamış olan çevirmenim şimdi daha erinçli, daha mağrur, başı dimdik, bu yeni ismi söylerdi. Söylemekle kalmaz, arka plandaki beyaz duvarı, beyaz duvarın fresk sütunlarını, fresk sütunların çağla yeşili bezeklerini, fresk çiçekleri, güllerden çelengi, sözümona perdelerin sözümona sarkan uçlarını, püskülleri hafif hafif okşardı.

Bu olmayan, görünüşte varken yokluğunu bildiğimiz çağla yeşili çelenkler, bezekler, perde uçları bana resimdeki adamın da hiçbir zaman olmadığını, en azından Melek Hala için olmadığını, hiçbir zaman ‘Sizi sevmeyen kim?’ diye sormadığını söylerdi.

Nitekim ‘Yıldızların Altında’ illüstrasyonunda gri gözleri biraz patlak, maşlahı andırır, grili siyahlı tuvaletiyle bir başka yaz gecesi kadını sahiden yıldızlarla donanmış lâcivert gökkubbe altında tek başına duruyor; ardındaki heyulâ serviler, top ağaçlar, uzayıp giden, uğuldayan çamlık ürkütücü yalnızlığı söylüyordu.

Bu yaz gecesi kadını, işte, herhangi bir modeli seçip terzisine diktirdikten sonra güzelliği yine elde edememiş o mutsuz moda düşkününü hanımlardan ve tuvaleti bir maşlahı andırdığından, bugünün dünyasına kayıtsız halamızın geçip gitmiş yaz mevsimlerini söyler gibiydi.

Geçip gitmiş mevsimler bize gelirdi. Eski bir genç kadın yazık ki kendisine hiçbir güzellik katmayan giysilere sarınmış, o kadar çok yıldızlar altında ya da gökyüzündeki sayısız yıldıza bakarak tanısına yakanyordu. Işıklara küçük böcekler uçuşurdu, gece kelebekleri, pervaneler. Yıldızlar altında kimsesizlik... öteki hanımlar kim bilir nerede, birçok kere dinlediğim fener alayında, donanma gecesinde eğlenirlerken, kim bilir hangi kaçamak aşk

maceraları yaşanırken, sevilirlerken, bu kimsesizlik herhalde gönül yakarmış.

Çünkü örtük birtakım sözler hatırlıyorum: Tülümsü, ajurlu, nakışlı peçeleriyle, gugurik topuzlarıyla, gitgide kısalan, daralan, turkuvaz, tirşe, Saksonya mavisi, erguvanî, leylâk rengi, yavru-ağzı, filizî tafta ya da saten, krep çarşaflarıyla hanımların geçit töreni başlıyor; ama yıldızlar altındaki yalnız kız ya siyah, bilemediniz mor, güvez, bilemediniz neftî çarşafı içinde hep bekliyor, hiç sevilmiyor, özlenmiyor, istenmiyordu.

O zaman Melek Hala'nın gençlik yazları güya bir albümde toplanmış oluyordu. Her biri birer elbiseydi, giyilmemiş, bakılmış, özenilmiş elbiseler.

Belki de her biri için her yaz başlangıcı ayrı bir hayal, bir sevda serüveninin hayali kurulmuş. Boynu bükük kuğu başlı, sedirimsi kanepeler önünde genç bir adamın diz çökeceği, ağlamaklı konuşacağı umulmuş, aşklara 'Adiyö!' denmiş, Salome kadar merhametsiz, fakat aslında sadece suskun; uzak, hiçbir şey söylemeyen, büyüleyici yıldızlar altında yakarılmıştı.

Bu, hepsi de yitirilmiş yazlar, günün birinde, bir albümde toplanmış olarak Melek Hala'nın karşısına çıkmışlar; güya yeni baştan yaşanabilecekleri kuruntusunu canlandırarak, birtakım sönmüş duyguları, sönmüş hayalleri, bir zamanlar yanıp tutuşmuşken, şimdi küllenmiş arzuları âdeta bir isyan bildirisi gibi ayaklandırmışlardı.

Moda albümü, günün birinde satın alındıktan sonra, işte böyle nice yıllar, bütün yaz mevsimlerini sahibinin yanı başına getirmişti. Zaten daha alıma sunulduğunda geçmiş mevsimlerden, yitirilmiş baharlardan, güzlerden, kışlardan söz açıyorken, işte bir mucizenin buyruğunda, yalnız o mevsimleri geri getirmekle kalmamış, bu albüm, bir evin bir köşesinde durdukça, daha nice yıllar, sonraki zamanlarda da mevsimlerini yaşatır olmuştur.

Ben onda tılsımlı bir kitabın bütün izlerini yakalardım.

Sözelimi çilek rengi muslin garnitürlerin dekolteyi sözümo-
na örttüğü yine çilek rengi şantung tuvaletini aynada gözden
geçiren bir kadın resmi vardı ki, bu sayfayı açar açmaz, çilek ren-
gi âdeta silinir, sırtı kararmış, gümüşü yer yer kararmış, handiyse
küflenmiş, yer yer sırtları dökülmüş aynaya tılsımlar keşfedecek-
mişim gibi bakardım.

Güya eski aynada kendimi görecektim. Güya kendimi büyü-
müş, kocaman bir genç adam olmuş görecektim. Zaman üzeri-
ne aldatmacalı oyunlar kurmuş moda albümü, Melek Hala'nın
mevsimleri hep geriye dönerken ve Melek Hala hep gencelirken,
benim mevsimlerimi de geleceğe açacaktı. Güya bu genç adamı
bütün sayfaların süslü püslü hanımları yakışıklı bulacaklar, onun
dansa davetlerini bekleyecekler, her şey harikulâde geçecekti.

Gelgelelim çilek renginin aynadaki kararık yansımalarına göz-
lerim takılınca, henüz bilmediğim, yaşamadığım, ama herhalde
yaşayıp göreceğim mevsimlerin belki de böyle biraz kararık, gü-
müşü dökülmüş, ıslıtısı yitmiş geçeceğini düşünerek kaygılara
kapılırdım.

Belki de yıldızlar altında yakaracak, ben de yalnızca kendi
tanrıma alınyazımı değiştirmesi için yalvaracaktım. Üstelik bazı
geceler, annemle babam kavga etmişlerse, birbirlerine darılmış-
larsa, barışmaları için, evimizin dirliği için dua etmez miydim,
ağlamaz mıydım...

Kendi yerime koyduğum bir genç adam, bu albümde, 1921
Mayıs'ı için sarımtırak bej keten takımlar giymiş, sol avcundaki
bir resme bakıyor, sağ elini organun şeklinde bir sehpaye dayamış
duruyordu. Biz bu resim içindeki resmi göremiyorduk. Fakat
ben gördüğümüzü sanıyordum. Çünkü, saçları tam anlamıy-
la 'alagarson' kesilmiş, bu yüzden saçları genç bir kadının kısa
kesilmiş saçlarını çağrıştıran genç adam avcunda tuttuğu resme
öyle kederli bakıyordu ki, acıklı bir öykü uydurmak işten değildi.

1921 Mayıs'ından bir an önce kaçmak isterken, bu sayfayı
hemen çevirmek, bir başka resmin hülyalarına kavuşabilmek is-

terken, hayatımı, duygularımı yaşamaktansa, yaşamamayı, duymamayı, donuk günlerle, donuk gecelerle ömrümü geçirmeyi, daima temkinli davranmayı, daima ölçülü kalmayı, çılgınlıklardan uzak durmayı kurtuluş sanırdım.

O zamanlar kurtuluş sandığım bu yanılsamanın beni sarp yollara, dikenli geçitlere sürükleyeceğini, hayatımın mevsimlerini, haftalarını, günlerini, gecelerini ancak kuru çiçeğe dönüştüklerinde rengârenk göreceğimi, ancak duyuşta, düşünüşte, hatırlayışta göreceğimi bilememişim. O zamanlar bu tılsımsız albümün mevsimlerim için rota vermekte olduğunu da bilememişim.

Şaşılacak şey ama, belki de bu bilgisizliğim, bilemeyişlerim yüzünden 1921 Mayıs'ı, sarımtırak bej keten takımlar, bizim bir türlü göremediğimiz resim hâlâ gözümün önünde duruyor. Şöyle biraz yana geçince, genç adamın hemen arkasında durduğumda resmin, tıpkı duvarda asılı duran madalyon çerçeveli resimler gibi, bir genç kadının resmi olduğunu görüyorum.

Gençliğimden kalma bir günde bana sesleniyor, bana gülümüyor ve gençliğimden kalma gün, bir sonbahar günü olmalı ki, ta arkada ağaçların sararmış yapraklarını görebiliyorum. Bu mevsime, bu resme, sararmış yapraklara kayıtsız kalışından irkilerek, âdeta sığınılacak bir uğraş arıyorum...

Hepsi bir albümde toplanmış bu zamanlarda modacılar modanın günü gününe izleneceğine inanmış olmalılar. Zira bir dergi kapağından, 1914 Şubat'ının kim bilir kaç 'numero'lu sayısından alınma isli illüstrasyonda tam şubatta, kışın giyilecek bir kıyafet sergilenmekteydi:

Çin krepinden kahverengi bir giysi üstüne, aynı kahverengiden, kalın yünlü kumaş, yakası, kol ağızları, etek kenarları fok balığının kürküyle çevrilmiş bir manto.

Kıyafeti giymiş olan hanım, bir portre ressamına poz vermektedir ve zaten illüstrasyonun adı da 'Portre Seansı'ydı.

Fakat yine birtakım esrarengiz kaçamaklara başvurulmuş, ressam, yarı yarıya çerçevenin dışında bırakılmıştı. Şövale, tuval ve

ressamın tuvale darbeler indiren upuzun saplı fırçayı tutan eli; bunlar görünüyordu. Kendisi bacak bacak üstüne atmış, lâcivert şayaktan bol bir takım giymiş; yüzü, göğsü, iskemlesi görünmüyordu.

Oturarak, bacak bacak üstüne atarak resim yapan bu fazla güvenli ressamı coşkusuz, sanatına karşı kayıtsız, ancak portre ressamlığında ünlenmiş, yalnız sosyete de ünlenmiş, yeteneksiz, kazanç hırsıyla dolup taşmış bulurdum.

Büyük bir pencereden bu fazla derli toplu işlik odasına ışıklar dökülüyor, pencerenin kenarında saksı içinde çiçek açmış bir salon bitkisi duruyordu. Duvardaki resimler pek sıradan portreler, peyzajlar, natürmortlardı. İşliğin konforuna, resimlerin sıradanlığına bakarak ressamın değersizliğini ayırt ediyordum.

Ne var ki sınıllanacak uğraşı, dergi kapağından alınma illüstrasyona borçluyum: Dinmez bir ihtiras gibi, çok defa, resim yapabileceğimi sandım.

Kendime suluboyalar, kâğıtlar, mumboyalar aldım. Bir köşede tabaka tabaka, boy boy kâğıtlarım hazır durdu. Günün herhangi bir saati, kalbimin her kırılışında, umutsuzca, bu kâğıtlarda şekiller, renkler, figürler arandım. Tasarladığım, hattâ gördüğüm, görür gibi olduğum bütün kompozisyonlar birtakım ürkünç lekelere dönüştü.

Gördüğüm manzaralar buğulanır, erirdi. Duygularımı ayaklandıran bir yüz, bazan yalnızca ateşten gözler, bazan tutmak istediğim bir el kâğıtta hiç belirmezdi. Sonra yüzler de duygularımı ayaklandırmaz olunca, sonra ateşten gözlerin ateşi sönünce, bütün arzulara yabancı kalınca, işte tam o renk... şimdi bu renk o renk bu duyguyu, bu arzuyu, şu an'ı verecek dediğim renkler kayboldu.

Ama albüm orada. Benim duygularımı aktarmaktan uzak resimler, büyük rüya hep canlı.

O kadar ki, tarihleri unutmadım, genç kadınları, genç beyleri, esvapları, eşyayı unutmadım. O kadar ki, kanatlarıyla okları

birbirine karışmış, şaşkın bakışlı, tombulca Eros'un sahiden var olduğunu ve bir kafeste yaşadığını düşünürdüm. 'Aşk Kafeste' illüstrasyonunda Eros bir kafesin içinde hapisti. Kafesi Hintli çocuk hizmetkâr tutuyor, pek rengârenk giyinmiş, hülyasına bilmişlikler karışmış bir genç kadın kafesteki Eros'a yaramazlık yok der gibi sağ elinin işaretparmağını sallıyordu. Eros yayını uzatmıştı ama, daracık kafeste oklardan birini çıkarıp bu yay'a takmasına imkân yoktu.

Albümün şıkırtılı bir ad silsilesi vardı. Şekillere, renklere özen-
diğim kadar sözcüklere de özenirdim. Muhakkak ki bu adların
bazılarını şimdi ben uyduruyorum, birçoğu belleğimden çıkma-
mış olsa da. Uydurduklarımı ayırt edemiyorum ve hepsini Melek
Hala'nın sesinden iştir gibi oluyorum.

'Aşk Kafeste'yle bir arada hatırladığım 'Boş Kafes!' Pence-
reye asılı duran kafesten ekili tarlalara, kavaklara, top ağaçlara
doğru uçup gitmiştir kuş. Öyle, gökyüzündeki iriliğine bakılırsa,
kanarya, saka, muhabbetkuşu gibi bildiğimiz kafes kuşlarına hiç
benzemeyen, kim bilir ne kuşu olan bu büyük kanatlı kuş için
pencere önünde yalnız bir kadın ağladı ağlayacaktı...

'Dilber ve Kuklalar'da insan boyunda, ikisi de maskeli, te-
bessümleri korkunç iki kukla, opera sanatkârları, sopranolar gibi
giyinmiş bir hanıma çiçek sunuyorlardı. Balinalar geçirilerek ka-
bartılmış, beli iyice büzülmüş tuvalet için Melek Hala "Sepetli
fıstan..." derdi. Kuklalar ortasındaki hanımın kabank eteğini kal-
dırsak bir sepetle karşılaşacağımızı düşünürdüm.

Tuvaleti sepetli kadın, soldaki kuklanın tuttuğu buketi mi,
yoksa sağdaki kuklanın tuttuğu tek bir karanfili mi seçeceğine bir
türlü karar veremez, tereddütler geçirir, tedirginliklere kapılır, ne
yapacağını bilemezdi...

'Mabette Gece' - Melek Hala bu ismi söylerken "Yarabbi! Ölen
hislerimize can ver" diye fısıldardı- ejderha motifli halıya doğru
reverans yapıyormuşçasına eğilmiş, şatafatlı elbisesinin üstündeki
pelerini pagoda desenleriyle süslü bir kadını betimliyordu.

Tapınak kapısı arkada kaldığından, bu hanım, tapınaktan artık ayrılıyor olmalıydı. Bu hanımın bu kadar şatafatlı bir kılıkla sadeliğin, anınmanın huzurunda ne aradığını çözemezdim. Sonra, ‘Mabette Gece’ ne kadar karanlıktı! Şekiller, ağzından alevler püskürten ejderha, siyah pagodalar belli belirsiz seçilebiliyordu...

Bir bahar kreasyonunda bedenine yılan gömleği gibi yapışık, uzun, koyu zümrüt yeşili esvap giymiş hanım ise gelinciklerden, katırtırnaklarından kır çiçeklerine eğilmişti: ‘Bahar Dudaklarımda...’ Hakikaten bu kır çiçeklerinin az sonra öpüleceğini sanırdınız. Baharın hakikaten yeşil ot ve acı gelincik kokusuyla geniz yaktığı duyumsanırdı...

‘Küçük Şaşkın Balık’ albümdeki illüstrasyonların en fantezisi olmakla birlikte pek hoşuma gitmezdi. 1915 Haziran’ında saçları Rudolf Valentino bir beyle, başına küçücük bir şapka geçirmiş, şapkasından pembe çiçekler taşan, pembe giysili bir hanım denizin dibinde duruyorlardı. Harbin sular altına hükmedemeyeceğini mi kurmuşlardı? Harp senelerine rastladığını öğrendiğimden, her şeyi hep yıkımlarla ölçüp biçerdim. Bu harp seneleri o kadar korkunç gelirdi ki, hayatımın sonuna kadar bir sığınakta kalmak isterdim.

Denizyıldızları, yosun tutmuş deniz salyangozları, mercanlar, büyük ve yelpaze kuyruklu balıklar, esatirî denizatları, puvantiyeli küçük balıklar, denizkestaneleri özgürce yaşarlarken, bir küçük alabalık kocaman ve cam bir amforaya girmiş, dışarı çıkmıyor, âdeta özgürlüğü reddediyordu. Hiç de öyle denizin dibinde durur gibi değildiler, genç çift, öyle rahat, mercandan çubuklarla, küçük balığı kurtarmaya çalışıyorlardı. Jüponlu eteklerin balon gibi şişmemesine, briyantınli yatık saçların kabarmasına şaşardım...

Mor ve eflâtunun bütün ayırtıları ‘Ay ışığında Seni Bekliyorum’un dalga dalga koyulaşıp açılan alacalarıydı. İşte bir başka hanım morlardan, eflâtunlardan, leylâkilerden gece elbisesini özlem dolu bir kucaklaşma, bir kavuşma daha etkileyici

geçsin diye büsbütün özenerek giymiş duruyor, bekliyordu. Beklenen kişi gelecek miydi?

Ay, dolunay parlamıyordu; ay, dolunay âdeta kahverengiye çalar, iyice ölü bir kütleymişçesine parıltısız duruyor ve resmin iyice aşağılarına yerleştirildiğinden artık batıyor, göçüyor izlenimi bırakıyordu. Beklenen kişi galiba gelmeyecekti...

Çocukluğumu, çocukluğumun hayallerini, umutlarını, ülkülerini, delikanlılığa bir adım kala yaşadığım günleri, Melek Hala'yı, Melek Hala'nın kırık hayallerini, gerçekleşmeyen ülkülerini, bir ömrün nihayetindeki hasretleri hatırlatsın diye, ancak düşlemde yapraklarını çevirdiğim, sayfalarına baktığım bu albümde ellerini kürk manşonuna sokmuş bir hanım karda yürüyor, kar yağıyor, bu resmin adı 'Tanrım Ne Soğuk!' oluyordu.

Bu albümde birbirinden şık erkek ve kadın seyirciler otururlarken, sırttan gördüğümüz bir genç kadın beyaz perdeleri aralıyor, sahneye çıkıyor, bu resmin adı 'Şatoda Konser' oluyordu.

1920 yılının otomobilleri arasına sıkışmış, ince uzun şemsiyeli bey, caddenin ortasında kalınca ve otomobillerden kaçmaya çalışınca, bu resmin adı 'Paris'in Cengelleri' oluyordu.

Pek sade, makyajı belli belirsiz, saçları ortadan topuz, neftilere bürünmüş bir hanım basamaklardayken ve arkasında -bence- kendisinden genç, siyah paltolu, boynunda beyaz yün atkısı, bir genç adam duruyorken, bu resim 'Şatoda Akşam Yemeği' oluyordu.

Genç kadın gri tuvaletini biri belinde, ötekisi eteğinin yırtmacında mavi, kocaman, yapma zambaklarla bezeyince, ardında eflâtun tüyleri gökleri tutuşturmuş bir zümrüdüanka duruyorsa, dalgalı saçlara eflâtun tüylerden sorguç iliştirilmişse, bu resim 'Teşekkür Etmesini Bilmeyen Güzel Kadın' oluyordu.

Bu resimde piyano başında duran kadın ve piyanoyu çalan genç erkek, kadının yine yırtmaçlı, ama yırtmacı çiçeksiz, yalnızca yakası taşlı iğneyle bezeli elbisesi, erkeğin üst cebine iliştirdiği

fes mendil, abanoz siyahı piyano, notalar, hepsi birden ‘Aşk Kreşendosu’ oluyordu.

Bu resimde çok ince yüksek ökçeli, açık iskarpinlerini bile giymiş, denizköpüğü tüllerden ‘rop dö siren’iyle, sarışın, saçları ondüle bir hanım, taşları siyah-kehribar sarısı kare kare antrede beklediğinden, beyaz uzun iç çamaşırılı bir erkek merdiven başında şaşkın durduğundan, ‘Nasıl?.. Çarçabuk hazırlandın mı?’ deniliyordu.

Sütunlar üzerindeki mermer büstler arasından geçen, siyah, altın şeritli, bele oturmuş, firuzeler işli tuvaletinin kabank eteğini sol eliyle tutarken, sağ elinde tek bir gül tutan görkemli kadının bu resmine ‘Henüz Solmamış Gül’ deniliyordu. Ama görkemli kadının mermersi ölgünlüğü, eski feylesofların büstleri, dört bir yandaki sütunlar bu gülün de yakında solacağını, firuzelerin, altın ışıltılarının kararacağını söylüyordu.

Yüksek bir cam köşte, egzotik bitkiler, eciş bücüş bodur ağaççıklar, tarhlar, su kovaları, asılı kafeslerdeki papağan kuşları ortasında yürüyen entarili kızın resmine ‘Limonlukta’ deniyordu.

Şakır şakır yağmur altında şemsiye açmış olması gerekirken, gümüş saplı bastonuna şaşkın şaşkın bakan, her nasılsa ıslanmamış genç adamın resmine ‘Vakitsiz Sağanak’ deniyordu.

Herhalde Feydeau’nun vodvilleri oynanan bir tiyatronun fuayesinde bir bey yürüyüp geçerken, bir hanım tütün rengi pelesininin şöylece örttüğü kor kızıl elbisesini gözden geçiriyor, bu resme ‘Endam Aynasına Bakış’ deniyordu.

Bu resimler, bu süslü adlar, bu şıklık, kumaşlar, garnitürler, bu bezekler, aksesuarlar, yapma çiçekler, şapkalar, iskarpinler, ruganlar, lameler, doreler, bu kürkler, bu ziynet bana öyle tuhaf gelirdi ki, bizim küçük hayatlarımızın yanı başında böyle inanılmaz bir zenginliğin, varlığın, debdebenin hüküm sürmesine şaşardım. Biz güya hep harp senelerinde yaşıyorken, bilmediğimiz, hiç bilemeyeceğimiz bir dünyada bu ihtişamın, bu saltana-

tın, akıllara durgunluk verici gösterişin yine sürüyor olmasından ürpertiler duyardım.

Bu kadar çok elbisenin... hepsi de göz kamaştırıcı elbiselerin yeryüzünün neresinde, hangi ülkesinde, hangi semtinde giyildiğini bir türlü kavrayamıyordum.

Meselâ kürkleri kavrayamazdım. Boyunlarında boncuk gözlü tilkiler, ellerinde manşonlar, sırtlarında kıvrıkcı astraganlar, bu kadınlar, evimize gelseler ya da albümün saklı durduğu Melek Hala'nın evine... evlerine bu albümden çıkıp gelseler, kim bilir ne kadar üzüleceklerdi. O zamanlar gösteriş dünyasında yaşayanların mutlaka biraz hain olduklarını düşünemezdim. Sanırdım ki, üstümüzün başımızın sadeliği, evlerimizin köhneliği, eşyalarımızın basitliği, hayatlarımızın renksizliği, durgunluğu, tekdüzeliği karşısında nedamet duyacaklar, artık giysilerini, mücevherlerini, kürklerini yadırgayacaklardı.

Kürkler... Meselâ gümüşî tilkilerini, mavi tilkilerini çıkarıp samurlarını, vaşaklarını, kunduzlarını giyen bu hanımlar başkalarının yoksulluğuna, yoksunluğuna gönül acısı hiç mi duymazlardı? Bir illüstrasyonda gördüğüm, yeşil ördekbaşının tüylerinden yazlık bir kürk... sırta şöylece alınmış kuştüyü ördekbaşı bir kap, yanardöneriyle, zehir yeşili kıvılcımlarıyla bu soruyu sanki yanıtlıyor, safdilliğimle sanki alay ediyordu...

Fakat her seferinde renklere, kumaşlara gönül verip giderdim. O zamanlar bu moda dünyasının estetik yanını bütün acımasızlıklardan uzak bilirdim.

Kumaşlar... Bu kumaşlar, hiç dokunmadığım halde, bildiğimiz ipeğin, pamuklunun, poplinin, yünlünün çok ötesinde, bambaşka dokular, temaslar, sanşlar gibi gelirdi. Öylesine canlıydılar ki, sonraları, bu illüstrasyonlarda modelin ve kumaşın daima öne çıktığını fark ettim.

Kumaşlar... Bir dolu isimleri vardı ve Melek Hala -kendisi daima yünlüler giyerken- hepsini bilirdi, isimlerini söylerken haniydi gizli bir övünç duyardı.

Krep satenler, krepella'lar, dantel dö suva'lar, margo, fulor, krep sultanlar, organzeler, şifonlar, emprimeler artık birer ad olmaktan çıkar, bizi, şu yeryüzünde hiç rastlanılmayacak saadetler, mutlak hülyalar ülkesine alıp götürürdü. Kadınların ve erkeklerin, bütün insanların şıklıklar içinde gezindiği bu ülkede bütün insanlar zaten şık olduklarından yoksunluk, yoksulluk için ayrıca üzülmezdik.

Beylerin keten takımlarından yıldızlar doğardı. Hanımların ipek giysilerinden bazan bir deniz fışirtısı işitilir, ipek giysiler âdeta fışırdayarak akardı. Bazan kumaşlar bulutlanır, sislerle örtülür, bazan kırağılar, çiy damlalarıyla örülürdü. Hepsinde tabiatın görünümüleri ayırt edilir, sesleri duyulurdu. Siyah üstüne gümüş çiçekli, simli bir siyah kumaşa her bakışımında, bu resim-kumaşı tutuyorum, simler gecede sonbahar yıldızları gibi donuk parlıyor sanırdım.

Beyler ceket ceplerine mendiller ilişitirdiklerinde, küçük mendiller yine küçücük akşamgüneşleri gibi parlar, son bir defa, gün erimek üzereyken göz alırdı. Hanımların tuvaletlerinde birçok akşam, birçok günbatımı, birçok ay ışığı seziliyordu. Ya maviden lâciverde, turuncudan sanya, maviye, gecenin rengine yollar akıyor, ya kızilla şafak pembesi kaynaşıyor ya da fazla sedeflenmemiş duru bir inci belirliyordu. Sabahın buğuları, sakın denizlerin yeşili, birdenbire bir yangının yalazları, dumanlar, küllerin alacası, akşamların karartısı sezinleniyordu.

Âdeta ışıktan dokunmuş tüllerin, vazoda er geç solacak harikulâde çiçekler gibi beklemediğimiz bir anda solacaklarını, buruşacaklarını, kuruyup kaskatı kesileceklerini hissederdim. Bu yüzden kâğıttaki varlıklarına el sürmeye çekinirdim.

Kumaşlar... Hepsinin bir parfönü, rayihası hiss olunurdu. Tüllerin, şifonların yasemen ve mimoza koktuğunu söylemeliyim. Tüller ve şifonlar, günübürlük gittiğimiz Ada'nın bahçelerinden fışkıran yasemenleri, mimoza dallarını çağırıştırır; tüller ve şifonlar benim için artık yasemenler, mimoza dalları olurdu.

Şantuglar mutlaka lavanta kokardı. Annemin küçük torbalara tıkıştırıp çamaşırlarımız arasına yerleştirdiği lavantalar, belki de, kırpık kırpık şantug parçalarıydı.

Gümüş çiçekli siyah kumaş, siyah kapaklı şişesini çağrıştırarak Arpège kokardı. Krep damur, belki de adında geçen aşk sözcüğünden dolayı menekşe kokardı. Krep damur kumaşları bir demet menekşe bilirdim.

Fransız ketenlerinden sert bir tütün kolonyasının kokusu çarpardı. Paris'te Seine kıyısında resimlerini sergileyen bir delikanlının bohem kılığı, boynuna bağladığı kırmızı mendil her nedense iğde kokar, genç ressamın taşradan geldiğini düşündürürdü. Bazı beylerin kışlık vestonlarından keskin bir elma kokusu gelirdi.

Melek Hala'nın çok beğendiği, o sayfaya her gelişimizde iç geçirdiği, 1913 ilkyazından kalma bir 'apre midi' robu beyaz Çin krepindendi ve garnitürleri siyah kadifeydi. Siyah kadifeler yakadan geçiyor, göğüs altında küçük bir fiyonga oluyor ve dizkapağının hemen altında, uzun eteği büzgüleyerek yanda yine bir fiyongayla, daha büyücek bir fiyongayla sona eriyordu. Sol gözünün altındaki iri ben'i kadifedenmiş sanısı uyandıran bu genç hanımın beyaz şapkası siyah kadife şeritle çevrili, bordo kadifeden güllerle bezeliydi. Genç hanımın arkasında görünen zeytunî çardağı sarı çiçekler sarmıştı.

İşte bu resimde bütün kokular, parfünler bir arada duyulurdu. Çardağın sarı çiçekleri bal kokarken, elbise yazların manolyası kokar, siyah kadifeler, bordo kadifeler de gece toplantılarına özgü kalıcı bir parfün kokardı.

1913 ilkyazında kızıl saçları ensedeki topuzundan dökülüştür bir hanım bize sırtı dönük duruyor, penceresinden görünen bahar çiçeklerine, çiçek açmış dallara bakıyordu. Tam anlamıyla gece mavisi ipek robunun eteklerinde elışı yağlıboya, büyük yapraklı kocaman güller açıyor; kocaman güller şekerleme kutularının kapaklarını hatırlatıyordu. O zaman bu robun ille meyve şekerlemesi tadında olduğunu düşünürdüm. Sanki kapağı açınca

limon, kayısı, nane, turunç şekerlemelerini renk renk dizili bulacaktık.

Sonra, bir sihirbaz fenerinin, bir izdüşüm fenerinin harikulâde aldatmacaları gibi bütün resimler harekete geçirdi:

Çok ince yeşili, külgengimsi ketenden elbisesi dantelalarla, küçük kırmızı güllerle süslü bir hanım yürümeye başlar, salona geçer; salonda kendisini kalabalık karşılar, orkestra çalar çalmaz, dans başlardı...

Bir genç adam, sırtında siyah paltosu, antrede duruyor, sonra genç adam sihirbaz fenerine karşınca valizlerden en küçüğünü alıyor, ötekileri uşak taşıyor, işte seyahate çıkılıyordu...

Müare taftadan tuvaletiyle bu hanımın deniz kıyısında niye durduğunu merak ediyordum. Ama, çok geçmeden, genç kadın tafta tuvaletinin ıslandığına aldırmaksızın kıyıda sulara yürüyordu...

Birkaç sayfa üst üste şapkalarla ayrılmıştı. Pembe muslinden, kırmızı güller ve vişneçürüğü otrişlerle bezenmiş bir şapkayı; beyaz tüllere sarınmış, hilâllerle, taşlarla bezenmiş bir diğerini, kenarlarına kızıl ve hardal rengi sonbahar yaprakları ilâştirilmiş, kahverengi bir başka şapkayı; kır çiçeklerinin çevrelendiği şapkayı; tüyler uçuşanını, altın renkli boneyi, lame Mata-Hari külâhını, etrafından siyahlı mavili eşarp geçen safir renklisini hâlâ görür gibiyim. Mevsimlerin bu şapkalarını başlarına geçirmiş hanımları tahayyül edemiyorsam da, bu süslü şapkaların camekânlarda alıcı beklediğini bilir gibiyim.

Birkaç sayfa üst üste mücevherlere ayrılmıştı. Bir gün Rümeyha Sözen'in sahne kıyafetinde kelebeklerden süsler görünce, mücevherli sayfalardan birini artık hiç unutmamasıya hatırlayacağımı hissetmiştim. Zira bu sayfada hepsi doğadan esinlenme, mineli, zümrütlü, pırlantalı, yakutlu, topaz, akuvamarin beş kelebek sunuluyordu. Ses sanatkân Rümeyha Sözen'inkiler elbette mevsim sonunun, uçmaya gücü kalmamış kelebeklerini andırıyordu, bunlarsa servetleri, debdebeleri, tantanaları.

Birkaç sayfa üst üste eldivenlere ayrılmıştı. Bazıları kordelalarla çevriliydi. Bazılarının dantellerine inciler işlenmişti. Uzunları vardı. Bazıları bir hanım eline geçmiş gibi durur, parmaklarda yüzükler parlardı. Kenarları fırırlılar vardı. Kürklülerin bir tek başparmakları oyulmuştu. Kimisinde renkler hârelenirdi. Bu kadar çok, böyle çeşit çeşit eldiven aklımı karıştırırdı. Deri ve süet eldivenleri çabuk çabuk geçer, dantelaları pek beğenirdim.

Nihayet bir sayfada birkaç yelpaze dururdu.

Fakat artık gönlüm yorulmuş olurdu. Bu görkem, gösteriş dünyası gözlerimizi o kadar çok kamaştırmış, dantelleri, sayısız tülleri, şifonları, ipekleri, taftalarıyla o kadar çok servetler yağdırmış olurdu ki gönlümüzde bir bulanıklık hissederdik. Mücevherler ışıltılara boğduğundan, tüyler âdeta gıdıkladığından, yapma çiçekler dört bir yanımızı sardığından albümün sayfalarını bir an önce kapamak isterdik.

Boy aynaları, tuvalet masaları, pudriyerler, kristal esans şişeleri, fiskos koltukları, sehpa, Çin porselenleri, biblolar, vazolar, paravanalar gitgide kuşatır, sanki biz de bunların arasında kıpırdayamaz hale gelirdik. Eşya böyle çoğaldıkça bir antikacı dükkânına düşmüş gibi olurduk ve biz de dükkânın tozlu eşyası gibi kendimizi tozlanmış, zaman içinde unutulmuş, bir köşede bırakılmış hissederdik.

Geçmiş zamanın bu yıllarını, mevsimlerini, modalarını, kat kat esvaplarını, gözde renklerini bir fânîlik örterdi. Sayfalarını bir an önce kapamak istediğim albüm sanki toz içinde kalır, illüstrasyonları solgun renklere evrilir, giysiler yalnız geçmiş zamanın giysileri olmakla kalmaz, hakikaten eskir, kat kat çullar, paçavralar olup çıkar, yüzler buruşur, gözlerin ışığı söner, ateş geçer, dudaklar bir dua mırıldanır mışçasına, ölüm yaklaşmışçasına biteviye titrerdi.

Uçanlığından, neşelerinden, sevinçlerinden soyunan bu albüm artık bir keder albümüne benzerdi.

Güya bu albümde, bu resimlerde 1910'ların, '11'lerin, '12'lerin... 1920'lerin... 1924'ün modalarını, modellerini sunan

düşsel hanımlarla beyler fâni olduklarını, gelip geçici olduklarını artık bilirler, teselliye muhtaç kalırlar, çok ince, çok içli bir musikiyi dinliyorlarmışçasına artık üzgün görünürlerdi.

Geçmiş zamanda bağlandıkları bu gösteriş merakından şimdi pişman olmuş görünürlerdi. Hem elbisesi, hem şemsiyesi küçücük arılarla donanmış bir hanım artık bir bal peteği olmadığını bilirdi. Ava çıkmış bir bey, bu teşrifatlı av kılığını biraz gülünç bulurdu. Bütün bu insanlarda kılık kıyafetlerini düzdükten sonra bir şey yaratamamış olmanın telâşi okunurdu.

Zaten öyle bir de sayfaları sondan başa çevirirdim. O zaman rüyadan uyanarak, hülyanın sona erdiğini duyumsayarak daha demin beni coşturan her inceliğin tükendiğini öğrenirdim. O zaman bu albümde, bu resimlerde eski bir güzelliği değil, nafile yere mutluluklar ummuş kalbin çarpıntısını, kırılmış hevesleri, alınyazımızdaki çökkünlüğü ayırt ederdim.

Sandıkta saklı duran bir gelinlik, annemin gelinliği her mevsim dönümünde nasıl çıkartılıp havalandırılır, sonra yine sandığa yeni yeni naftalinler serpiştirilerek yerleştirilirse ve artık bu gelinlik nasıl bir daha hiç giyilmeyecekse, albümdeki elbiselerin de öyle sandıkta, gardıropta, yüklükte saklı tutulduğunu, naftalin koktuğunu, belki güveleneceğini kurardım.

Geçen modaların bazan dirildiğini bilsem bile, ayrıntıların köklü değişikliğine güvenemezdim. Çünkü daha dün moda olan vatkalar ortadan kaybolacak, bu kadar yıl sonra belki yine file çoraplar moda olacak, fakat bu kez fileden baklavaların boyu ya küçülecek ya büyüyecek, yeniden vatkalı omuzlar boy gösterecek, yeni vatkalı omuzlara artık ‘uzay modası’ denecekti... Bu yüzden geçmiş zaman elbiseleri hiç dirilmeyecekti.

Daha bir mevsim geçer geçmez, yazsa sonbahar geldiğinde, kışsa ilkyaz tomurcuklandığında yazlık elbiselerin, kışlık elbiselerin ten sıcaklığı eriyecek, soğuyacak, hepsi insan bedeninden ırak düşecekti. Zaten elbiselere acımak gerekmez miydi? Şekilleri çizilirken, desenleri boyanırken, kumaşları dokunurken, patronları

ıkarılırken, sonunda terzi eline kavuştuklarında bayram sevinci yaşayan elbiseler bu bayramların birkaç zaman süreceğini nereden kestireceklerdi ki...

Hepi topu bir mevsimde lekelenir, kirlenir, renkleri solar, düğmelerinin parlaklığı gider, fırfırlarının kolası gider, bzglelerinin kıvrımları kırılır, tlerin aamadığı kırışıklar, buruşuklar edinir, ilk giyildikleri günden, gecedен eser kalmazdı.

Ne kadar uğraşılırsa uğraşılsın çıkmayan bir çay lekesi, geçen yaz sonu bir akşamzerini, bembeyaz örtüleri, gümüş kaşıkları, yaldızlı fincanları, konuşmaları, syleşmeleri, gülüşmeleri hatırlatacağı yerde, lekeli elbisenin bu yaz ancak evde giyilecek bir entari olduğuna inanılırdı.

Böyle amansız bir savurganlık hatıralara elbette kıymet bie-
mezdi. Böyle amansız savurganlıkta foyası kararmış bir elmas iç-
nenin, bir iki taşı düşmüş alyansın, işçiliği eskimiş bir pandantifin
yadigâr kalması elbette nemsenmeyecekti.

Zaten bu elbiseleri, tuvaletleri, kürkleri giymiş olan, bu şap-
kaları takmış olan hanımlar, bu bastonları taşımış, bu eldivenleri
kullanmış, bu kravatları, papyonları takmış olan beyler çoktan
yaşlanmışlar, birer birer ölmeye koyulmuşlar; bu elbiseleri, tuva-
letleri, her mevsim yeni yeni modelleri yaratmış kişiler köşelerine
ekilmişler, birer birer unutulmuşlar, hiçbir şey izmez olmuşlar,
besbelli, onların da modası geçmişti.

II

Komşularımızın Semtinde

O eve taşındığımızda henüz sokak kapımız bile takılmadığından, ilk geceyi yarı uyanık geçirmiştik; ışıklarımız yanık, hepimiz tedirgin. Çocuk yaşta olmama rağmen ben de sabahı beklemiştim.

Kapımız ertesi gün takıldı mı, hatırlamıyorum. Takılmış da olsa ilk gecenin, bekleyişin endişesi uzun zamanlar geçmedi. Bu hikâye çok önemli bir olaymışçasına sık sık anlatıldı.

Sonra bir defasında da arkadaki arsadan iç içe, karanlık yüzlü dört beş apartımanın yan yana sıralandığı, bir yanı açık bir avluyu andıran sözümona arka bahçemize belki hırsız girmiş, annem işittiğini sanmış, yürek çarpıntısıyla yataklarımızdan fırlamıştık. Sabaha kadar ışıklar yine açık kalmıştı.

Arka balkonumuzdan birinin kaçtığını sanki işitmiştim. Uykuyla uyanıklık arası bu ayak sesleri... kaçan, kovalanıyormuşçasına telâşlı ayak sesleri kim bilir ne çok yankıyıp durmuştu. Sonraları zaten nice defa sabahı bekledim.

Cihangir'deki evin böyle küçük uğursuzluklarına rastlanılırdı. O zamanlar Cihangir'deki evi yadırgıyordum.

Oysa şimdi ne kadar başka, ne kadar duyarlı, endişelerden uzak, hepsi neredeyse sevindirici, cengelde yaşanmış serüvenlermişçesine heyecan veriyor ve hepsi ne kadar yürek yakıcı geliyor.

Tuhaf bir rastlantıyla, hem eve ilk taşındığımız gece, hem hırsızın balkondan atladığını sandığımız sabaha karşı babam bizimle değildi. Annem bütün elektrikleri açık tutarken, ailemizin kısıtlı bütçesini düşünerek, “Ne yapalım, yarın babanız geliyor, onun şerefine...” diyordu. Böylelikle korkularımızı hafifletiyor, cesaret veriyor, bu sözüyle belki de büyümlü bir söz söylemiş oluyordu. Alçakgönüllü hayatımız bu sözüyle belleğe nakşoluyor, ben de bu sözü artık unutamıyordum.

O zamanlar annemin babamın hep yaşayacaklarını, hep başımızda olacaklarını, bizi gözeteceklerini, hiç kimsenin, hiçbir şeyin bize ilışemeyeceğini, küçük imkânlarımızla sonsuza kadar hep böyle var olacağımızı düşünerek mesut olurdum.

Bir rüya halinde, hâlâ hayatta olanları bekleyerek, onları özlediğimiz gibi özleyerek, içleri yine titreyerek, bizi gözetmeye, korumaya, şefkatleriyle sarmaya çalıştıklarını, akşamları geç kaldığımızda, gün batmışken dönmediğimizde bizler için kaygılandıklarını bir türlü hissedemesem de, öyle olmasını ne kadar çok istiyorum.

Şimdi herhalde pek çok ayrıntısını yitirerek gözümün önüne getirmeye çalıştığım, için için ürpersem de, artık geri dönemediğim, kavuşamadığım, başka bir zamanda yaşamış, o başka zamanda hiç bilmeyerek iz bırakmış, kim bilir kaç ölmüş, kim bilir kaç nasıl ihtiyarlamış, ne çok yıllar var ki görmediğim, ancak kimileyin andığım komşularımız da birer ikişer çıkageliyorlar; iyilikleriyle kalbimi titretiyorlar, güya gecelerime karışmak istiyorlar.

Kadıköy’nden sonra taşındığımız ev bir giriş katıydı. Ama bu kata giriş katı denmez, Kadıköy’nde oturmaya devam eden ahabplarımıza Cihangir’deki apartımandan, yeni evden söz açıl-

dığına ille ‘re dö şose’ sözü tercih edilirdi. Böylelikle muhtemel bir bodrum katı çağrışımından biraz uzaklaşılır, toplumsal durumumuz sanki biraz yükseltilmiş olurdu.

Tuhaf ama, o zamanın iyi insanları kendinden menkul bir üst-üst ilişkisini, rütbelere, mevkiler silsilesini özenle korumaya dikkat eder, bilhassa hanımlar, ayda bir defa düzenledikleri misafir günlerinde daha bir üstün gördükleri, el üstünde tuttukları ahabplarını daha saygılı karşılarlar, ille başköşeye oturtmak isterler, bu itibarlı ahabba daha farklı davranırlardı. Tıpkı bunun gibi apartıman hayatındaki rütbelere, mevkiler de bodrum katından en üst kata yükselirdi.

‘Re dö şose’de oturduğumuzdan, altımızda, basbayağı bodrumda, kapıcı odasının bitişiğinde oturan aileyle pek görüşmedik. Hoş, onların da öteki apartıman komşularıyla görüşmeye istekleri yok gibiydi.

Genç bir karı kocaydılar. Kadının imam kızı olduğu söylenirdi; İstanbul’un kıyı köşe semtlerinde çoktan unutulmuş bir eski camiin imamıymış babası. Erkek pembe tenli, kumral saçlı, güzel kahverengi gözlüydü. Sonradan, biz Cihangir’den ayrıldıktan sonra Rumeli Caddesi’ne taşınmışlar, Öznur orada intihara teşebbüs etmiş...

Kısa kesilmiş, kızıla boyalı saçları kıvrıcık, gözleri çekik ve yeşil, sesi biraz kalınca, ikide birde bağırıp çağıran, arka bahçeye çıkıp üst kattakilerin ikide birde balkon yıkamasına sinirlenen, ince uzun, daima daracık pantolonlar giyen ‘imamın kızı’ -çünkü Öznur’un, Öznur Hanım’ın değil, sadece Öznur’un bir imam kızı olduğu özellikle vurgulanırdı- yalnız apartımanındakilerce değil, karşı komşularımızca, çevremizdekilerce de yadırganıyor, garipseniyor, apaçık küçümseniyordu. Kim bilir hangi kenar mahallede yetişmişti, kim bilir hangi köhne camiin avlusunda şakur şukur sakız çiğnemişti.

Kimi paşa karısı, kimi mühendis eşi, kimi ses sanatkârı bu hanımlar ve doktor, avukat, başöğretmen beyler ‘imamın kızı’nın

bana Halide Edib'in son romanlarından fırlamış izlenimini veren davranışlarını, hallerini tavırlarını fazla modern, hattâ pervasız buluyorlar, bir imam kızına asla yakıştıramıyorlardı.

Yakıştıramamanın ötesinde, bu hanımlar, bu beyler mondenliği herhalde yalnızca kendilerine hak görürlerdi. Çünkü, ikide birde, tekrar ortaya çıkan kara çarşaflardan, yobazlıktan, irticanın hortlayışından yakınırken, bir imam kızının başörtüsüz, yeldirmesiz dolaşıyor olmasına, o mavi kutulu, kutusunun üstünde minyatür alıntısı üç sipahili, o kadar sert Sipahi sigaralarını fosur fosur içmesine, bir elinde sigara, arka bahçenin taşlığını yıkamasına hayret ediyorlardı.

Sakin yaradılışlı, güleç imamla başörtülü, yaz kış pardösü giyen karısı bazı zamanlar... daha doğrusu pek ender, kızlarını ziyarete gelmeseler, Öznur'un 'imam kızı' olma konumu, besbelli, büsbütün işkiler uyandıracaktı.

Başka şüpheler de söz konusuydu, çok daha müthiş şüpheler. Bodrum katına bazı zamanlar, kumral saçlı genç damadın, hali tavrı diğer genç erkeklerinkine tıpatıp benzemeyen, hiç kravat takmayan, gömlekleri mintan yaka, hattâ pantolonları vücuduna yapışmışçasına dar, üstelik deriden, saçları ise Öznur'unkiler gibi kıpkızıl ışıltılı, âdeta herkesinkinden farklı kesilmiş, sanki bildiğimiz erkek berberlerine kestirilmemiş, hele kaşları fazla düzgün, cımbızla alınmışçasına şekilli, tırnakları uzun, sivri, parlak, öyle dudaklarını büze büze konuşan kardeşi gelir, arkadaki taşlığa bir iskemle atıp oturur, bol kahkahalar savurarak, heceleri yaya yaya içeriye seslenir, birbirine bitişik bütün apartımanların pencerelelerinden kendisine bakılmasına yol açardı.

Akşamsefali arka bahçeye oturarak sigarasından nefesler çekmeyi seviyordu. Sigara içerken, bol kahkahalar atarak, birtakım insanlar aleyhine söylediklerinin duyulmasını seviyordu. Bu çekiştirmeleri, herhalde tutku gibi seviyordu. Bu çekiştirmelerini gizlice dinleyerek, tuhaf adamın insanlardan intikam aldığına,

cemiyet hayatından nefret ettiğine, baharatlı dedikodularına bakarak, zekâsının kötücül kıvılcımlar saçtığına karar verirdim.

Öyle sanıyorum ki o zamanlar ‘efemine’ deyimi yoktu. Bu yüzden, Ses Opereti’nde dans ettiğini öğrendiğimiz, Cihangir Vampiri’nden bile tehlikeli kabul edilen genç adama, “Kadın kılıklı!” deniyor; bu sözle yalnız camgöbeği, fıstıkî, ördekbaşı gömlekleri, daracık deri ya da parlak kumaştan pantolonları, giyim kuşamı kastedilmiyor, çok daha gizli, gizemli anlamlar kondurulmak isteniyordu.

Hanımların, “Kadın kılıklı!” dedikleri dansör, erkeklerin söyleyişle birdenbire, “Karı kılıklı herif!” kertesine düşürülüyordu. Paşanın karısı İkbâl Hanım herkesin düşüncesini, genel yargıyı perçinlemek, azıcık da aşmak isteyerek, “O ne biçim yürüyüş, kalçalarını sallaya sallaya!” diyor ve iğrenç bir şey görmüşçesine, o anda hâlâ görüyormuşçasına yüzünü buruşturuyordu.

Ancak arkadan söylenebilen sözlerin asıl anlamlarını elbette ki çözemiyordum. Bununla birlikte hanımların o “Karı kılıklı herif!” sözünden bir sövgü çıkarmamalarına, kendileri de “Kadın kılıklı!” derken cinsiyetlerine sövüyor olmalarını fark etmemelelerine şaşardım. Böyleyken onlar kendi kendilerini garipsemezler, horlayıcı nitelemelerinden vazgeçmezlerdi.

Öyle yaz akşamları hatırlıyorum ki, dansörle yengesi, taşlıği sulanmış ve yer yer ıslak, alçarak setinin üstünde, uyduruk bir tarhta akşamsefaları açmış bahçe kırmasına çıkıp otururlar, çan çan konuşurlardı.

Akşamsefaları deyip geçmemem gerekir. Evlerin arka yüzlerinde tek çiçektiler; akşamsefaları her yaz kırlarda birçok çiçeklerin uyandırdığı duygudan sanki iz sürerdi.

Onlar ikisi, Öznur’la kayınbiraderi arada bir fısıldaşıp sonra yüksek sesle gülerler, Öznur sigarasından bir duman savurur, kayınbiraderi hâlâ kesik kesik güler, bir dansörün asla içmeyeceği kadar çok içtiği sigaralardan birini yakar, yine gülerdi. Onlar ikisi apaçık meydan okurlardı.

Bu sesler, dingin bir geceye hazırlanırken atılmış kaba kahkahalar, herhalde müstehcen fısıldaşmalar, etrafı küstahça süzmeler, gözden geçirmeler, muhakkak ki bu bayağılık dolu anlar tırtılın eflâtun-mavi yanardöner bir gece kelebeğine evrilmesi gibi bende değişime, dönüşüme uğradı. ‘İmamın kızı’ni artık gözden irak tutar, unutturdum. Kayınbiraderiyse pek şatafatlı şigara dumanlarına karışarak tek başına kalırdı.

Bir yanılsama içinde, dansör genç adamı hiç görmediğim, bir tek gösterisine gitmediğim, perdesinin soldan sağa mı, yoksa aşağıdan yukarıya doğru mu açıldığını bilmediğim, bu yüzden ne tarz müzikaller oynandığını da bilmediğim Ses Opereti’nin sahnesinde... Beyoğlu’na çıktığımızda hep önünden geçip gittiğimiz, meselâ *Mırnav* operetinin afişine gözucuyla baktığım o varyete tiyatrosunun sahnesinde muhteşem bir revüde rüyayı andırırcasına dans eder görürdüm.

Sahne de yine görmediğim şöyle bir dekor kuruluydu: Geceye yakın ışıklar, küçük bir bahçe ve mutlaka kırmızı, yeşil, beyaz krepon kâğıtlarından akşamsefaları... Genç adam dönerek dans ediyordu. Bir uçtan bir uca krepon çiçekler arasında döndükçe şu bayağılıklardan, dudaklarını büze büze, sözcükleri yaya yaya konuşmasından, irkiltici gülüşlerinden, ellerinin yapmacık, teatral jestlerinden usul usul arınıyor, ben de onu uz dilli bir sanatçının kimliğinde görebiliyordum...

Onu bir defa, genç karı koca uzunca bir seyahate çıktıklarında, bodrum katında tek başına kalıyorken görmüştüm: Sırtında kanarya sarısı bornoz, sonbaharla birlikte akşamsefasız bahçeye nedense şöyle bir çıkmış, hemen içeriye çekilmişti. Bahçe kapısına bitişik odanın yarı açık perdeleri, içerideki başka bir genç adamı... taşlığa çıkmış dansöre bakıp gülen, soyunuk bir genç adamı örtemiyordu.

Ne şu tanıklığımdan, ne krepon çiçekler arasındaki harikulâde danstan kimseye söz açtım. Bunlar bir sır gibi kaldı.

O zamanlar revüleri, müzikalleri, revülerinkinden herhalde biraz daha sanatkârca olması gereken düşsel dansları hangi görüşümle, hangi bilgimle tasarlayabildiğim sorulacaktır. Bunun gizi boğuk, tiz, çatlak sesle okunmuş birtakım aria'lardır.

Üstümüzde değil de, bodrumu ve girişi sayarak, dördüncü katta oturan Kasım Bey opera çılgınıydı. Operalar, âdetâ, ruhunun, benliğinin yarattığı zorlu bir ihtiyaçtı.

Ast-üst ilişkisi elbette korunarak, Kasım Bey'le karısı Feride Hanım bizimle hemen hiç görüşmezlerdi. Hoş, adı *Çalıkluşu* romanına duyulmuş bir hayranlığı ifade eden Feride Hanım semtin öteki yüksek kat kiracısı veya doğrudan doğruya ev sahibi hanımlarıyla da görüşmüyor, misafir günlerine katılmıyor, ayın ikinci salısı, üçüncü çarşambası gibi herhangi bir günü seçip, artık belirli, saptanmış kılıp öteki hanımları evinde ağırlamıyordu.

Kasım Bey'i başında yabanördeği tüylü, hâkiye çalar yeşil, kırçilli Tirol şapkası, sırtında kültrengi, yine kırçilli paltosuyla her sabah erkenden çıkıp giderken hatırlıyorum. Ancak akşamleyin, belki de geceleyin döndüğünden herkes evine çekilmiş olur, bu dönüşü tesadüf edilmezdi.

Kasım Bey'in varlığını olanca ihtişamıyla sabahları hissediyorduk. Zira ne iş yaptığı, nasıl olup da dördüncü katın yüksek kirasını ödediği merak konusu Kasım Bey her sabah tuvalete girer girmez aria'lar söylüyordu.

Bazan İtalyanca, bazan Türkçe söylenmiş aria'lar aşktan, gözyaşından, hasretten, ebedî ayrılıktan söyleşirdi. Söyleşirdi diyorum; Kasım Bey yetinemez, bir tenorun sesiyle okuduğunu sandıktan sonra, bir sopranonun sesiyle tenorun şarkısını yanıtlamaya çalışır, her sabah hem tenor, hem soprano, hem bariton, hem mezzosoprano haykırılarıyla haykırarak bir ses ve musiki ucubesi yaratırdı.

Doğrusu bu şarkıları sevmemek de başlı başına bir ast-üst, rütbe, mevki meselesiydi.

Fakat Kasım Bey'in meşhur aria'ları söz konusu oldu mu, me-kanizma tersinden işliyor; ev sahibemiz Sabahat Hanım sabah sa-bah uykusundan çığlıklarla, avaz avaz haykırışlarla uyandırıldığı-na sinirleniyor, babam ise sadece musikiye bu saygısızlığı affede-miyordu. Yüz küsur kilosunu görmezden gelerek büyük fiyonga-lı, gösterişli elbiseler giyen Sabahat Hanım, iki üç ayda bir, ayın ilk haftası, kirayı aldıktan sonra annemle babama 'iadeiziyarete' geldiklerinde ve söz sabah operalarından açıldığında, babam her defasındaki gibi, "Hayır, bir şey değil, büyük bestekârların eser-leri katlediliyor" deyince, ev sahibemiz, eşi Nihat Bey'e dönerek, hakikaten lütufkâr bir edayla, "Beyefendi ne kadar güzel söylü-yor, biz bunu düşünmemiştik..." onayını esirgemiyordu.

Bu öyle bir izlenceydi ki, Cihangir'de oturduğumuz yıllar boyunca en küçük bir değişikliğe uğramaksızın tekrarlandı. Ta ki bir gün...

Değişen tek ayrıntı, izlencenin tek yeniliği, Sabahat Hanım'ın büyük fiyongalarının rengiydi. Bu renkler yıllar geçtikçe biraz daha genceldi, kokotlaştı, koyu griden siklamen kırmızısına âdeta yelpaze açtı.

Bir aşkın sonunun siyah tülle örtülü olabileceğini, ben o za-manlar, Kasım Bey'in şarkılarından işitmiş, mecazî anlamını çı-karamamakla birlikte, gizli gizli gözyaşları dökmüştüm. Bu şar-kılarda, bu acıklı melodilerde, matem neşidelerinde 'ayrılığımız sana armağan ettiğim beyaz gül soluncaya kadar sürer' sanılmış-ken, sürsün temenni edilmişken, ebedî bir hasrete, kavuşamayışa, ölüm ayrılığına dönüşür, isyan ve yalvarış birbirine karışır, ama sonu ölümle biten alınyazısı asla değişmezdi.

Bu şarkılarda aşk birdenbire, onu beklemezken, ona hazır de-ğilken karşımıza çıkıyor, bizi allak bullak ediyordu. Sonra aşk, sevinçleriyle sarhoş ediyor, aşkın sevinçleri çok çabuk geçiyor, bu şarkılarda aşktan geriye acılar kalıyor ve aşk bir gün birdenbire karşımıza çıktığı gibi, bir gün de birdenbire yolumuzda bizi ya-payalınız bırakıyordu.

Bu şarkılardan Sophia Loren'in, o zamanlar ondan daha fazla sevdiğim Gina Lollobrigida'nın filmlerinden kulağıma çalınan İtalyanca sözcükler, yine filmlerde Mario Lanza'nın söylediği şarkıların ezgileri sanki sadece benim için ahenk yaratıyor, bu tanış sözcükleri, ezgileri iştirir iştirmez, şarkılara hikâyeler kuruyordum.

Bir sabah okula giderken Kasım Bey'e rastlamıştım. Aria'larını övünce, neredeyse bilmiş bir tavırla, "Günaydın efendim, şarkılarınız ne kadar güzel, her sabah dinliyorum" der demez, o da neredeyse durduğu yerde sıçraya sıçraya, "Bunlar bütün bir Verdi külliyyatıdır..." diye yanıtlamış; besbelli bir süre adımı hatırlamaya çalışmış, çıkaramayınca, "bütün bir Verdi külliyyatı, küçük..." diye eklemişti.

O senelerin sinir bozucu bir 'küçük' deyişi, seslenişi vardı: Küçük baksana, hangi okula gidiyorsun küçük, küçük saatten haberin var mı, küçük şu zerzevatçıyı çağırır mısın... Neyse ki Kasım Bey yabanördeği tüylü şapkasını çıkarıp beni selâmlamış, ben tam kınılacakken, kendisini bağışlatmıştı.

Nihayet bir sabah Kasım Bey'in yarım saat kadar süren tuvalet konserleri sona erdirildi.

Büyük fiyongalı elbiseler giyen Sabahat Hanım sabahları erken uyanmayı göze almış olmalıydı. Çünkü büyük oğlu Ümit'e çok istediği 'müzik dolabı' satın alınmış, Ümit her sabah 'möbleli pikap'ta Kasım Bey'in sesini bir çırpıda bastıran Elvis Presley'ler çalmaya koyulmuştu.

Daha bir iki ay öncesine kadar Kasım Bey'in elem dolu şarkılarından şikâyet eden ev sahiplerimiz 'sallan-yuvarlan' müziğinden hiç yakınmıyorlar, hattâ müzik dolabının bitmez tükenmez özelliklerinden gururla söz açıyorlar; annemle babam da hiç olmazsa Nihat Bey'in, Sabahat Hanım'ın karşısında hoşgörülle baş sallayıp, "Gençlik... Eğlenecek tabî..." diyorlardı.

Yalnız Kasım Bey eskisi gibi sıçraya sıçraya yürümüyor, Tirol şapkasını çıkararak bir 'küçüğü' bile selâmlayacak kadar nazik ve

dikkatliyen, şimdi omuzları çökük, yanından geçip gidenleri fark etmeyecek ölçüde dalgın, gözlerinin ışığı sönmüş, yollarda, kapı önünde, merdivende âdeta hayatı sürüklüyordu. Bu çökkünlüğüne rağmen kendisine hâlâ ‘Helâ bülbulü...’ denmekteydi.

Gerçi Feride Hanım son bir atak yaptı ama, bu atak alayların çoğalmasından, çeşitlenmesinden başka bir şeye yaramadı.

Âdeti değilken Sabahat Hanım’ın misafir gününe giden Feride Hanım sanatla haşır neşir bir muhitte yetiştiğini, bu yüzden böyle misafir günlerine, hanımlar arasında yeni yeni moda olan iskambil oyunlarına pek katılmadığını, zira bir köşede oturup susarak başkalarının neşesini kaçırmaktan çekindiğini söylemiş.

Meselâ yetiştiği çevrede edebiyat sevgisi son haddeymiş. Nitekim bir gün babası *Çalılıkıuşu* romanını kendisine uzatmış -Feride Hanım o sıralar *Çalılıkıuşu*’nu okuyabilecek yaştaymış-, “Feride kızım, biz senin ismini bu romanı okuduktan sonra koyduk” demiş. Kızlarının Anadolu’nun bağrında bir ülkü güneşi gibi doğmasını temenni etmiş.

Bunun üzerine Sabahat Hanım’ın misafirlerinden takıp takıştırmış, annemin daha önce görmediği bir hanım “Kız Öğretmen Okulu’ndan mı mezunsunuz hanımefendi?” diye sormuş. Feride Hanım, “Bir vakitler piyano dersi almıştım...” demiş.

Feride Hanım çayını bitirmeden ‘müsaade’ isteyip gidince o incikli cıncıklı hanım, “Güleyim bari!” diyerek uzun uzun gül-müş, “Bu hanım kaç yaşında ki? *Çalılıkıuşu* onun doğumundan herhalde bir on sene sonra yazılmıştır. Eşim Yakup Kadri Bey’i yakinen tanır” demiş. Bunun üzerine küpeleri, incileri, yüzükleri, bilezikleri pek ışıltılı hanıma “Siz Kız Öğretmen Okulu’ndan mı mezunsunuz diye sordunuz, *Çalılıkıuşu* Feride piyano dersi aldığı-nı söyledi; kocası da her sabah tuvalette opera söyler...” denilmiş ve yine uzun uzadıya gülünmüş.

Annemin misafir günleri ise her ayın ikinci pazartesi gününe rastlardı. Bazı ikinci pazartesiler annemin Kadıköyü’nden ahabap-

ları hâlâ gelirdi. Bu geliş-gidişlere uzak bir yolculuğun havası verilmek istenir, “Yolumuz uzak... Yolcu yolunda gerek...” sözleriyle erkenden ayrılırdı. Bu ayrılışlarda daha da uzak ayrılıkların sızısı hissedilirdi. Sonraları ya hiç gelmez ya da pek seyrek gelir oldular.

Öte yandan Cihangir’de oturan yeni ahbablarımız, semtin hanımları şimdi daha sık geliyorlardı.

Olsa olsa kırk, kırk beş yaşındaki bu hanımları artık pek yaşlanmışlar, ihtiyarlamışlar sanıyordum. Ne var ki annemi genç, hep güzel görmek isterdim. Hattâ annemden genç hanımları kıskanır, onların daha süslü giyinenlerini, daha güzel evlerde oturanlarını, kocası daha zengin olanlarını sevmezdim.

Okul dönüşlerimde şu kira evinin eski eşyalarımızla döşenmiş oturma odasında hanımları sohbet ederlerken bulurdum. Misafir hanımların tek tek ellerini sıkmam tembih edilmişti. Hanımlar gülümserler, kucaklayıp öperler, ben de daha süslü giyinenlerin daha güzel parfünler sürmüş olduklarını ayırt ederdim, şişelerini görmediğim parfünler, şişeleri herhalde kristal parfünler...

Eğer o ders yılı sabahçıysam, öğleyin eve geldiğimde, her ayın ikinci pazartesi günü annemi heyecanlı, telâşlara kapılmış, âdeta biraz tedirgin, biraz mutsuz bulurdum. Öğle yemeği çarçabuk yenir, bulaşıklar hemencek yıkanır, pembe çay takımları çıkarılır, pembe ve kenarları ebemkuşağı bezekli büyük tabaklardan birine evde hazırlanıp köşe başındaki ekmek fırınında pişirtilmiş poğaçalar veya peynirli çörekler konur, ötekisi, buzdolabında soğutulan pasta için boş bırakılırdı.

Herkesten genç, herkesten güzel olmasını istediğim annem, misafir günlerinin böylesi hazırlıkları bitince, saat üç sularında yatak odasına geçer, yine çarçabuk giyinir; kışsa siyah yünlü elbisesini, yazsa koyu gri üzerine ölgün kavuniçi, uçuk sarı çiçekli empirmesini giymiş, saçını tarar, dudaklarını gelişigüzel boyardı. Gelişigüzel...

İşte, kim bilir kaç yıldan beri anmadığım, gözümün önüne getirmediğim, rüyalarımın nicedir girmeyen, hatırası uzak ev, o

evde annemin mütevazı yatak odası -üstelik tepesi bir yay çizen ayna şimdi yapayalnız yaşadığım bu evdeyken, her gün karşımda duruyorken- açık seçik beliriyor, yitik eşya yerli yerine geçiyor, -ayna da onlar arasında bulunarak darmadağınık yatak odamda her gün gördüğüm ayna olmaktan çıkıyor, yitik eşyanın aynası oluyor-. İçeriye geçip baksam, bu aynada bir zamanlar annemin akislerine rastlamış olduğum handiye inandırıcı gelmeyecek.

Çoğu mevsimler, saat üç sularında, sırları döküldü dökülecek, kararık aynaya hiç de merhametli olmayan çiğ günüşiği vurur; evimizin idaresiyle, yiyecek içeceğimizle, giyim kuşamımızla, söküklerimiz, kirlilerimizle, kışlıklarımız, yazlıklarımızla, okul ödevlerimizle, eğitimimizle tükettiği ömründe annemin ne kadar çabuk yaşlandığını, artık hiç genç olmadığını sanki özellikle aydınlatır, bunların altını çizer, bu aydınlatışından sanki insafsızca hoşnut kalırdı.

İşte daha henüz kırkındayken, renkli bir farla parlatmasını o kadar istediğim boyasız gözkapakları yıpranmış, gözaltlarında derin çizgiler, taradığı saçlarına ak düşmüş, ince dudaklarına sürdüğü ucu güdük ruj kim bilir ne zamandan kalma, günün modası kırmızıya hiç uymuyor, boynunda kırışıklardan üç zincir... Ve yalnızca pudra kokulu, ucuz Chat Noir! Sonraları Chat Noir da sürmez olmuştu. Sonraları yalnızca limon kolonyası.

Neyse ki misafirlige gelen hanımların çoğu orta halli ailelerdendi. Süründükleri bazı parfönlerin adlarını hatırlıyorum: Fleurs d'Amour, Fougère Bleue, Rêve d'Or, elbette ünlü Soir de Paris. Bu parfönler ilk sürüldüğünde, ilk koklandığında hoş bir rayiha saçardı. Giderek ya uçar ya da asıl tehlikesi, ağırlaşır, şekerlenirdi.

Fiyongalı Sabahat Hanım her defasında baygın mimoza kopardı ve onun bu mimoza rayihalı parfönü hiç uçmaz, baygınlığını korur, hep öyle tombul bir mimoza demetinin çağrışımalarını akla getirirdi.

Zaten Sabahat Hanım, bütün misafir günlerine, anneminkilere, öteki hanımlarinkine katılarak, çoğu kez tek başına, daha varlıklı, daha rahat, daha bolluklu hayatları temsil eder gibiydi. O ayrı bir dünyanın insanıydı. Sözelimi akşamları eşi Nihat Bey’le birlikte ‘hususî’ otomobillerine binerek, eski vekillerden bilmem ne beyefendinin evine, kumara gittiklerini işitirdik.

Sözelimi, iki çocuğunun da kız olmamasına çok üzülen Sabahat Hanım, küçük oğlunu ta sünnetine kadar pek şık, pek pahalı kız çocuğu giysileriyle dolaştırmıştı ve bu giysiler ‘Avrupalardan’ getirilirdi. Tıpkı kendi lüle lüle saçları gibi Nüvit’in saçları da lüle lüle, bukleler halinde omuzlarına dökülürdü. Tıpkı kendi büyük fiyongaları gibi, Nüvit de, ‘Avrupalardan’ getirilmiş giysilerine büyük fiyongalı kuşaklar bağlamak zorundaydı.

Koyu kırmızı ojelerine, beyaz üstüne küçük menekşe demetli elbiselerine, kıpkırmızı tayyörlerine, tabelasının üstünde “*Figaro Fuat/Kadın Berberi*” yazılı mahallemizin berberine hiçbir zaman yaptırılmamış, ‘kuaför’ elinden çıkma saçlarına, bu lüle lüle saçların ‘akaju’ alacasına, hele geceleri poker oynamasına rağmen Sabahat Hanım, üstelik koskoca, beş katlı bir apartmanın sahibiyken, şimdi düşünüyorum da, adamakıllı alçakgönüllü, kurumsuzdu. Farklı konumunu önemsemeyerek, bütün misafir günlerine gelmesinde, apaçık bir yaranma, ben de sizdenim, beni de aranızda alın duygusu yatardı.

Ne yaparsa yapsın, yaranamazdı:

Melâhat Hanım fiyongalı elbiselerin kendisine değil de Terzi Madam Despina’ya diktirilmesine sevinmiş görünür, “İyi ki ben dikmiyorum, iyi ki bana diktirmiyor, yoksa o vücuda o modellerin yakışmayacağını söylemek zorunda kalırdım...” derdi.

Paşanın karısı İkbâl Hanım, “Biz, paşanın vazifesi icabı, Anadolu’da çok bulunduk. Vatan toprağını karış karış dolaştık. Sizin Sabahat Hanım maalesef tam bir eşraf zengini, pek köy gelini. Gösterişinden yanına varılmıyor ama, görgü fukarası...” derdi.

Müeyyet Hanım ev sahibemizin bir çocuğunki kadar içten kahkahalarını gülünç bulur; “Niye öyle gülüyor? Gülüşlerinin çingırağını sokak başından işitiyorum. Bu gülüşler, çingıraklar size tuhaf gelmiyor mu?” diye sorardı.

Kendisi şeker hastasıyken, Deli Muazzez Hanım, “O kadar çok pasta yiyor ki, afiyet olsun, ama herhalde şekeri var...” teşhisini kondururdu.

Kadriye Hanım ise, “İki gözüm, büyük oğlu Ümit şoförlerle pek içli dışlı, köşedeki taksicilerden ayrılamıyor. Bunlar ne biçim zengin, nerde kaldı asaletleri!” derdi.

Halbuki Melâhat Hanım’ın yakın ve eski bir arkadaşı olan bu Kadriye Hanım, bir bakıma, kimselere yaranamamış Sabahat Hanım’ın kırık dökük bir minyatürü sayılabilirdi.

Zira Kadriye Hanım da ev sahibiydi. Tıpkı Sabahat Hanım gibi Kadriye Hanım da tırnaklarını kıpkırmızı boyar, semtin tek kadın berberi Figaro Fuat’a gidip saçlarını akajuya boyatır, kilolu vücuduna yaraşmayan, uymayan büyük puvantiyeli elbiseler giyerdi.

Benzerliklerinin yanı sıra, ufak tefek, önemsiz ayrımlar da söz konusuydu. Örnekse, Kadriye Hanım’ın kıpkırmızı ojeli tırnakları, Sabahat Hanım’ın kıpkırmızı ve sipsivri tırnaklarının tersine küt küttü. O kadar ki, Figaro’nun ikide birde kocaya kaçan, bir iki ay sonra boşanmış olarak işbaşı yapan manikürcüsü Kadriye Hanım’ın tırnaklarından, tombul ellerinden korkarmış. Kadriye Hanım “Daha derinden kes!” dediği için derin kesermiş, tırnak etlerinin ne zaman cerahat toplayacağını merak edermiş.

Kadriye Hanım büyük puvantiyeli elbiseleri için Melâhat Hanım’a Aynalı Pasaj’da elbisenin kumaşıyla birörnek renkte düğmeler yaptırtırdı. Sabahat Hanım’ın büyük fiyongalı elbiselerini dikmek istemediğini her fırsatta ısrarla belirten Melâhat Hanım, niçin bilinmez, büyük puvantiyeli rüküş elbiseleri benimsediği gibi, her biri bakla tanesi iriliğinde düğmelerin zarafetine inanırdı.

Fakat ısmarlanmış düğmelerin garip macerası daima çok uzun sürerdi:

Önce Aynalı Pasaj'daki dükkâna tek başına giden Melâhat Hanım dikeceği elbisenin kumaşından küçük bir parçayı düğmeci Niko'ya bırakır, bir hafta sonra gider, elbise kırmızı üstüne beyaz puvantiyeli ise kırmızı-beyaz 'degrade' koca koca düğmeleri, elbise beyaz üstüne menekşe moru puvantiyeli ise beyaz-menekşe moru dalgalanan kayık biçimi upuzun öteki düğmeleri alır, döner; evde kendisini bekleyen Kadriye Hanım'a gösterince aygınlıklar baygınlıklar başgösterirdi.

Kadriye Hanım her seferinde ağlayarak düğmeci Niko'ya koşmuş. Terzisinden yakınır; beğenmediği düğmeleri "Birine satarsın" diye bırakır, yeni yeni düğmeler ısmarlarmış...

Tanıyan herkesin 'Cicianne' dediği, elini öptüğü, benim, yaşı artık tahmin edemediğim, insan ömrüyle bağlantılı, bilinen yaşlardan hiçbirinin biçilemeyeceği kadar yaşlı bir hanım vardı ki, 'grip ve nezlede, had ve müzmin sinüzitlerde, burun, boğaz ve hançerenin soğuk alınlığı neticesi husule gelen her nevi iltihap ve rahatsızlıklarında' Buğuseptil kullanır, iki katlı küçük, kâgir evi her zaman Buğuseptil kokar, eczacı İhsan Sönmez'e -ilacın mucidine- gece gündüz dua eder, 'tarifename'de yazdığı gibi "yarım litre kadar kaynar suya havi bir kaba iki kahve kaşığı dolusu Buğuseptil ilâve ederek" çıkan buharı, başına örttüğü kırmızı gelincikli Tokat yazması altında teneffüs ederdi.

Cicianne çok genç yaşta dul kalmış. Kendisine kala kala, iki katlı küçük konur taş evle, Kadriye Hanım ve ağabeyi Tahir Bey, Cicianne'nin iki evlâdı yadigâr kalmış.

Melâhat Hanım'ın gözleri nemlene nemlene anlattığına bakılırsa, Cicianne yalnız kalmaktan, tek başına yaşamaktan çok korktuğu için ne oğlunun, ne kızının evlenmesine rıza gösterebilmiş. Fakat bunu da pek bilerek, bilinçli bir seçimle yapmamış. Birçok seneler Tahir Bey için düğün parası biriktirmiş, bir kenara üç beş kuruş atmış, hep daha görkemli düğünlere hazırlanmış.

Kadriye Hanım'a âdeta eski usul, hilâlî gömlekli, bürümcük çarşafı, peşkirli çeyiz düzmüş. Kadriye Hanım gençliği boyunca, örtülere, yatak takımlarına, perdelere nakışlar işlemiş.

Gelgelelim talipler birer ikişer geri çevrilmiş; bir süre sonra da talipler birer ikişer geri çekilmişler.

Kadriye Hanım kırmızı-beyaz, beyaz-menekşe morundan başka, çocuk kakası rengine de puvantiyeleri olan yavruağzı elbiselere merak sarmış. Bu renkli elbiseleriyle cazibesini arttırdığını sanırmış. Artık hiç çıkmayan taliplerden umudunu kesmiyormuş. Bir dolmuşta, bir otobüste 'gözlerinin ta içine bakan bir beyin' er geç adresini bulup kapılarını çalacağını beklermiş.

Ağabeysi Tahir Bey ise, elektrik idaresindeki memuriyeti önemsiz bir emeklilik maaşıyla noktalanır noktalanmaz, gün boyu süren, tatsız tuzsuz pazar gezintileri düzenlemeyi kendi kendine görev edinmişti.

Bizlerin, komşularımızın katıldığı, Cicianne'nin katılmadığı bu günübirlik otobüs gezileri Cihangir'den başlar, en fazla Kavaklar'a kadar sürerdi. Cihangir otobüs durağında hiçbir pazar sabahı saat altı otuzda bizlerden başka kimseye rastlanılmazdı ve sabahın o saati, bu gezi, bana her şey enikonu acıklı gelirdi.

Tahir Bey'e gelince, çok günler, çok aylar sürecektir bir dünya gezisinin yöneticisiymişçesine programlar çıkarır, gidiş ve geliş saatlerini, molaları saptar, programların yazılı olduğu teksir kâğıtlarının altına 'Lüzumlu *İLKYARDIM* eşyasını yanınıza almayı unutmayınız. Teşekkürlerimizle.' uyarısını eklemeyi ihmal etmezdi...

Zavallı Kadriye Hanım bir pazar gezintileri kraliçesiydi. Ağabeysinin, omuzuna asılı termosuyla, Panama şapkasıyla, lastik ayakkabılarıyla bu gezilerde başı çekmesine, kılavuzdan çok lider konumuna geçmesine itiraz etmez; fakat otobüsün en önüne kurularak, kimselerle pek konuşmayarak, hep mağrur, hep kibirli bir gülümseyişle gülümseyerek bir kabul resmi edası takınırdı.

Öğle yemeği molasında herkes kırık bir köşede piknik yemeklerini yerken, zavallı Kadriye Hanım'la Tahir Bey sadece bisküvit atıştırdılar. Zira pazar gezintileri kraliçesi yemek yapmayı bilmezmiş. Eli ayağı tuttuğu sürece yemekleri Cicianne pişirmiş. Ama günün birinde tuzun yerine pudra şekeri, zeytinyağı yerine sirke koymaya başlayınca yemek işi Tahir Bey'in üstüne kalmış. O da zaten yemek pişirmeyi severmiş. Ne var ki bu durumun bilinmesini istemiyormuş.

Kadriye Hanım sağda solda, sabah kahvelerinde, bilhassa misafir günlerinde, "Aa! Ben yemek pişirmeyi bilmem! Yumurta bile kıramam!" dediğinden, şimdi bu pazar gezilerinde yemek yeseler, herkesin, "Tahir Bey'in pişirdiği sövüş tavuklar... Tahir Bey'in doldurduğu yaprak dolmaları..." diyerek bıyık altından güleceğini düşünüyormuş; Tahir Bey bu yüzden bisküvit perhizini tercih ediyormuş.

Sabahat Hanım'la Kadriye Hanım arasındaki ayrımlar konusunda bir iki şey daha söylemeliyim:

Hiç evlenmemiş Kadriye Hanım'ın şoförlerle içli dışlı olabilecek bir oğlu yazık ki yoktu. Sürdüğü parfön ise, mimoza kokusuna hiç benzemez, azıcık Altın Damlası kokardı. Zaten bir gün yanlışlıkla girdiğim yatak odasında Galata Kulesi şeklindeki şişeyi görmüştüm. Bu şişenin alt kenarında, küçük mavi etikette İstanbul Geceleri adı yazılıydı...

Kadriye Hanımlar taş evde üç kişi yaşarlarken, hemen yanlarındaki öteki taş ev hepi topu bir kat daha yüksekken, bu evde oturan Başöğretmenim Server Bey bütün ailesiyle birlikte yaşardı. Şimdi o kutu gibi nohut oda bakla sofa eve o kadar insanın nasıl sığdığını çözememekteyim.

Girişte Başöğretmenim Server Bey'le, Müeyyet Hanımların oğulları Lemi, karısı ve oğluyla birlikte oturuyordu. Üstte Müeyyet Hanım, Server Bey, kızları Lâmia'yla birlikte; daha üstteyse

Server Bey'in Saraylı Hande Hanım diye anılan kız kardeşi tek başına.

Saraylı Hande Hanım burada bir zamanlar kendisinden yaşça epey büyük 'zevciyle' birlikte otururmuş. Yani bu evde, bir zamanlar Saraylı Hande Hanım'ın zevci de hayattayken, sekiz kişi bir arada yaşıyorlarmış; hattâ o zamanlar Saraylı Hande Hanım bazı bazı hizmetçi tutarmış, dokuz kişi olurlarmış.

Biz bütün çocukların her rastlayışta neredeyse hazırola ge-
çip pek saygılı bir tavırla selâmladığımız Server Bey, ailesinin 'garabet'ini saya saya, anlata anlata bitiremezdi. Onun öyle 'fakirhane'li, 'kerime'li, 'kulunuz'lu, handiyse tedavülden kalkmış bir konuşması vardı. Kendisine 'aynen' bu sözcüklerle 'mukabele edilmesini' beklerdi.

Server Bey'e göre ailesi birbiriyle tuhaf rabitalar vücuda getiren birtakım tezat münasebetler göstermekteydi. Meselâ Saraylı Hande Hanım saraydan çırağ edilirken henüz yirmi altı yaşında olmasına rağmen altmışının epey üstünde, saçını sakalını boyayan bir beyle evlendirilmiş; Server Bey'in büyük çocuğu Lemi ise yirmi birinde evlenmiş, Lemi Bey'in eşi kimyager Malike Hanım ise o zaman otuz yaşındaymış.

Server Bey boy fukarasıyken Müeyyet Hanım fasulye sınığı gibi uzunmuş; geliniyle oğlu hiç olmazsa boy bos bakımından uyum sağlıyorlarsa da, Lemi oldum bittim çok uzun boylu hanımları beğenir, uzun boylu, 'mevzûn' hanımlardan gözünü alamaz, uzun boylu, mevzûn hanımlara düşkünlük gösterirmiş...

Tezat münasebetler nazariyesinin bu bölümü konuşulduktan sonra annemle babam Müeyyet Hanım'ın şikâyetini dinlemişler. Başöğretmenimizin karısı, "Siz Server'in söylediklerine bakmayın. Lemi mi çapkın! Server, o ne kurttur, uzun boylu hanımlara düşkün olan kendisidir. Ben ne çektim, neler çektim..." demiş, bidüziye acı acı yakınmış, neredeyse ağlayacakmış. Sonunda "Sizin de başınızı ağrıttım, affedersiniz" diyerek, annemle babamın cevabını beklemeyip Kumrulu Sokak'a doğru hızla yürümüş.

Müeyyet Hanım üstelik yalnız Server Bey'in çapkınlığından çekmemişmiş. Meğerse Lemi doğduğu zaman, çocuk konusunda yetmişlik kocasından bütün ümitlerini yitiren görümcesi Saraylı Hande Hanım fenalıklar geçirmiş, Müeyyet Hanım'ın annesinin 'elceğiziyle' hazırladığı lohusa şerbetini sürahiyi kapıldığı gibi yerlere dökmüş, sürahiyi de yerlere çalmış, avaz avaz bağır-mış, "İstemiyorum! Bu evde çocuk viyaklaması istemiyorum!" diye haykırmış, belki sever, okşar, acır umuduyla kucağına verilen mini mini Lemi'yi tıpkı sürahi gibi neredeyse yere çalacakmış.

Saraylı Hande Hanım'la Server Bey oldum bittim geçinemezlermiş. Tam yirmi üç yıl sonra darılmışlar. Server Bey, tam yirmi üç yıl sonra, "Siz ne cesaretle zevcemin lohusa şerbetini dökebilirsiniz!" demiş; ancak yirmi üç yıl sonra Müeyyet Hanım kırk iki yaşındayken bu dargınlık sayesinde ikinci defa hamile kalabilmiş.

İşin tuhafı, ağabeysiyle görüşmeyen Saraylı Hande Hanım ikinci yeğenini pek sever, "Benim güzel kızım, talihin bana benzesin Lâmiacığım..." derdi.

Halbuki talih meselesi ağızdan ağıza değişen birtakım hikâyelerin odağıydı. Yakınları, Saraylı Hande Hanım'a ayrı ayrı talihler, talihsizlikler, yaşam sevinçleri, kederler, üzüntüler, göz-yaşları biçiyorlardı.

Saraylı Hande Hanım, Müeyyet Hanım'ın anlatmasıyla, çok talihsiz bir ömür sürmüştü. Hırçınlığının sebebi de bu talihsiz ömürdü. Saçını sakalını boyayan kocası daha nice seneler yaşamış. Öldüğünde de Saraylı Hande Hanım artık yüzüne bakılacak yaşta olmaktan çıkmışmış.

Müeyyet Hanım'ın görümcesi bu yüzden bir daha evlenememiş. Kısacası hem evli gibi yaşamış, hem de nice seneler geçkin bir kocanın dizi dibinde evliliğin ne olduğunu çözmeye çabalamış. Nihayet dul kalınca bazı ümitlere kapılmış, ama ümitleri hep boş çıkmış.

Yaşlı kız Kadriye Hanım, Müeyyet Hanım'ın bulunmadığı, katılmadığı misafir günlerinde o boş ümitli dönemlere tanıklık

ettiğini söylüyormuş. Onun demesiyle Saraylı Hande Hanım kocasının ölümünden -Kadriye Hanım ille ‘vefat’ sözcüğünü tercih ediyormuş- hepi topu üç beş gün sonra birdenbire boyanmış, sırtında açık saçık bir elbise, ‘göğüs bağır fora’, elinde zembille çıkın arası gayet garip bir çanta, kapı önüne çıkmış.

Kapı önünde, bir yere gidecekmiş de vasıta bekliyormuş gibi, hafiften salınarak, bir zaman durmuş... epey bir zaman durmuş, sonra içeriye çekilmiş. İşte böyle arada bir, süslü püslü, kapı önlerine çıkıp duruyormuş, salınıyormuş ve taşıt beklemediği anlaşılmış olmakla birlikte, neyi beklediği bir türlü anlaşılamıyormuş.

Kadriye Hanım’ın taşıt saplantılarını öğrenmiş olduğumdan, bu hikâyenin gerçeklik payını pek ölçemezdim. Fakat Müeyyet Hanım da komşusuyla görümcesini, bilinemez bir sebeple, daima birlikte anar, her ikisi için “Dağları bekleyen gelin ablaları...” derdi. Dağları bekleyen gelin abla diye galiba koca yüzü görmemiş hanımlara denirmiş.

Başöğretmenim, eşinin tersine, eniştesinin Saraylı Hande Hanım’dan çok çektiğini ileri sürüyordu. “Hemşirem biçare kâtip efendiye etmediğini bırakmadı. Aklına esince pataklar, enişte bey bize sığınırdı...” diyor, gevrek gevrek gülüyordu.

Bazı günler Server Bey’in kız kardeşi, Server Bey’in eniştesine hiçbir sebep yokken bağırırmış, “Siz, siz değilsiniz! Siz Göksu’da gördüğüm hayalsiniz! Sizi istemiyorum, o hayali istiyorum!” diye tutturmuş. Bu nöbet ıspazmozlar içinde kıvranaşla son bulurmuş.

Bu sözleri, Saraylı Hande Hanım’ın seneler evvel Göksu’da gördüğü bir beye olan aşkına bağlarlardı. Yalnızca bir kere gördüğü, hiç konuşmadığı, belki de hiç bakışmadığı, o gün, o kıp-kısa karşılaşmada bir kez olsun göz göze bile gelmediği beyi Saraylı Hande Hanım unutamamış.

Bazan evine çekilir, karakalemle onun resmini çizermiş, günlerce evinden çıkmazmış. Evinde böyle yüzlerce karakalem portreler saklıymış. Her geçen yıl Göksu’daki beyi biraz daha yaşlan-

dırmayı, gözünün altına bir çizgi, boynuna bir kırısk, saçlarına bir seyreleme ilâve etmeyi ihmal etmezmiş. Böylelikle onunla bir ömür boyu görüştüğüne mi inanmak istermiş? Bazan da geçen yıllara kayıtsız kalarak Göksu'daki beyi ilk ve son gördüğü günkü gibi çizermiş...

Aşağı katta oturan Malike Hanım, tıpkı kendisi gibi, Saraylı Hande Hanım'ın da Server Bey'le Müeyyet Hanım'dan çok çektiği kanısındaymış. Fakat bu konuda konuşmaktan kaçınır, yaka silkme hem benzer hem benzemez birtakım jestlerle durumu anlatmak istermiş. Jestleri, Müeyyet Hanım'la Server Bey'in Saraylı Hande Hanım'a da bir kayınvalide, kayınpeder olduklarını anlatırmış.

Onun bu jestlerine yine Kadriye Hanım çok tanıklık etmiş. Malike Hanım bir gün Kadriye Hanım'a, "Lemi'nin kadersiz halası kaç kere evi terk etmek istedi, kaç kere kayınpederimin bas-kılarından buhranlar geçirdi..." diyerek işte 'her şeyi' anlatmış.

Kadriye Hanım bir cinaî roman havası dalgalandırarak, "Malike Hanım da korkuyor, fazla anlatmıyor, söylemek istemiyor" derdi.

Lâmia'yla ikimiz birkaç kere, belki de daha çok, Saraylı Hande Hanım'ın katına çıktık. Bize rüyalarını anlattı. Rüyaları yaşadıklarının, hatırladıklarının bir aksisedasıydı: Rüyalarını böyle açıklayan, rüyalarda gördüklerini ayrıca yorumlamaya bu yüzden ihtiyaç duymayan Saraylı Hande Hanım işte yine tenteli kayığına biniyor, Beş Çınar tarafından gelen sesi, hep o şarkıyı dinliyor, sevdiği adamı ilk kez, dün gibi, seneler geçmemiş gibi görüyor ve kara saçlarına, kara gözlerine, esmer tenine, ince ve kıvrık bıyıklarına bakakalıyor. Bir genç adam... rüyalarındaki genç esmer adam hep o şarkıyı hep saraylı genç Hande Hanım'a söylüyor...

Bu rüyalar beni etkilemezdi.

Talih, rüya değil ama, bir baklava meselesi gönlümü çelmiştir. Saraylı Hande Hanım tadını unutamadığım, ağızda eriyen, yaprak yaprak bir baklava ikram etmişti. Anneme "Bu baklavadan acaba

biz de alamaz mıyız?” diye sormuştum. Görümcesinden daima yakınan, görümcesini daima çekiştiren Müeyyet Hanım, annem baklavaları sorunca, birdenbire pek gururlanmış, kaymaklı baklavanın saray mutfağı yöntemiyle yapıldığını, görümcesine falanca ‘kadınefendi’ tarafından gönderildiğini, falanca kadınefendinin Saraylı Hande Hanım’ı hâlâ gözettiğini, kolladığını söylemiş.

O zamanlar ‘kadınefendi’ sözü bana pek tuhaf, âdeta tıka basa yemek yemişim gibi ağırlık verici gelmişti. Sonra bu sözü pek hafif buldum. Çünkü bu söz bir evden bir eve kaymaklı baklava gönderilmesini de içeriyor, süslerinden püslerinden uzaklaşıyor, gündelikleşiveriyordu. Bir padişah karısının öyle herkes gibi Beşiktaş’ta mı, İhlamur’da mı, o civarda bir evde oturuyor olmasına, sokağa çıkmasına, evinde misafirlerini kabul etmesine enikonu şaşırmıştım. Bir büyü bozulmuştu.

Fakat bir gece var ki acıklı-gülünç büyüsunü koruyor.

Akşam yemeğine binde bir misafir çağırırdık. Çocukluğumdaki töre mi böyleydi, yoksa biz mi ender çağırıyorduk ve çok ender başkalarına akşam yemeğine gidiyorduk, bilmiyorum.

Bu seyrek çağrılar için annemin değişmez bir menüsü vardı: Didiklenmiş et, Rus salatası, gül böreği, yeşil salata, peynir tabağıyla birlikte taze meyve. Menü zorunlu sebeplerle ufak tefek değişiklikler gösterse bile, çizgisini hep korurdu.

O ‘didiklenmiş et!’ Ne kadar uğraşırdı, annem ne kadar emek verirdi; ama benim için yemeklerin en güzeliydi. Parça et önce uzun uzadıya haşlanıyor, sonra suyuyla birlikte didikleniyor, ayrı bir kapta haşlanmış havuç, bezelye, kabak didik didik ete karıştırılıyor, hepsi rulo haline getirilerek yağlı kâğıda sarılıyor, buzlukta bütün bir gün, galiba yirmi dört saat bekletiliyor, donduruluyor, sonra dilim dilim kesiliyordu.

Rus salatası da başlı başına bir azaptı. Mayonez tutuncaya kadar çırpılır çırpılır, kimileyin tutmaz, sil baştan yumurta çırpılır çırpılırdı. Rus salatasına bezelye ve havuçtan başka patates, hıyar

turşusu konur; üstüne havuçtan, maydanozdan bir kasımpatı yapılır, yeşil ve kavuniçi.

‘Gül böreği’ dediğimiz gül gibi biçimlendirilmiş küçük, peynirli, patatesli, yaprak yaprak böreklerdi. Bunların yapraklarına yoğurt sürülürdü. Galiba ılıkken sofraya getirilirdi.

Annemin salatadaki spesiyalitesi yine gül biçimi kesilmiş kırmızı turplardı. Kırmızı turpları o kadar güzel keserdi ki, her biri yeşilliğin ortasında katmerli, dışları kırmızıyken, katmerlerinin içleri beyaz güller gibi dururdu. Bu turpları şimdi hayatımızın kadri bilinmemiş sanat eserleri gibi anıyorum ve annemi de küçük mutfağında katmerli gülleri için bir yontucu titizliğiyle çalışırken görüyorum.

Rus salatası yapılmamışsa patates salatası yapılır, patates salatasına taze soğandan başka spesiyalite olarak mutlaka gebreotunun daha yeşilken toplanıp, tuzlu suda turşusu kurulmuş, nohuttan küçük, ama tıpkı nohuda benzeyen yemişi konurdu. Onları daha şişesinde görür görmez ekşimtırak tadını hissederdiniz...

Müeyyet Hanımların, İrfan Beylerin, Lâmia’yla Cevat’ın, bize geldikleri o gece menü herhalde yine bu yukarıda saydıklarımıydı. Melâhat Hanım sulandırılmış kayısı likörüne yatıp yumuşattığı, sonra üstlerine kat kat ‘krem şantiy’ döktüğü, savoy bisküvilerinden yapılma pastasını getirmiş miydi? Getirmiş olmalı; çünkü bu pasta hep özel günlere mahsustu.

Neyi kutluyorduk? Bir yaz gecesi idi, pencereler, tüller açıktı. Melâhat Hanım’ın kocası, sağlık memuru İrfan Bey sıpır sıpır terliyor, beyaz ipek mendiliyle boynunu, alnını, şakaklarını kuruluyordu. Cevat da tıpkı babası gibi terliyor; utangaç bir ifadeyle buruşuk mendilini mıncıklıyordu.

Bir yaz gecesi idi: Çok uzun boylu, çok zayıf Müeyyet Hanım lâcivert küpür dantelden bir şal almıştı omuzlarına. Gülümseyordu... Server Bey rakı dolu kadehini üst üste dolduruyor, deviriyordu. Cevat, ben, Lâmia masanın bir köşesinde oturuyor, büyüklerimizi dinliyorduk. Kalın dudaklı Melâhat Hanım ikide

Günler, aylar, nice yıllar öncesinde ‘ses sanatkârı’ Nebahat Hanım’ı tuhaf, donuk... adamakıllı donuk güzelliğiyle, bir rüyada gezer haliyle hayal meyal sezebiliyorum. Şimdi zaten çok uzakta bir zaman dilimindeyken, o günlerde de yine sanki yaşıyormuşçasına, bu dünyada değilmişçesine, güya can nefesini vermişçesine, artık tamamıyla bir düş kişisi gibi ancak düşlemde var olarak bizlerle birlikte değil miydi?

Onun bir tek şarkı söylerken yaşadığını söylüyorlardı. Fakat bu herhalde beylik, alışılmış bir söz, tekrarlana tekrarlana anlamı silinmiş bir deyişti. Üstelik Nebahat Hanım’ın şarkı söylediğini işiten yoktu.

Gerçi konservatuvarın hocalarından olduğu, o yılların pazar konserlerinde, galiba Münir Nurettin idaresinde, kırmızı kadife perdeli Saray Sineması’nda bazı pazar sabahları solo söylediği ve sesinin pek güzel olduğu biliniyordu ama, semtimizin hanımları, beyleri yanında öyle durup dururken şarkı söylediğini işiten olmamıştı.

Bu ‘pazar konserleri’nin sağda solda afişleri asılı dururdu. Nebahat Sarıca’nın ismini solistler kısmında okumayı bir heyecan gibi beklerdim. Ne var ki birçok başka ad kırmızı harflerle yazılıyorken, bir defa olsun Nebahat Hanım’ın adına tesadüf edemedim.

Meselâ Esmâ Engin, Afıtap Karaca, Rümeyha Sözen afişlerde hep kırmızı, iri puntolu harflerle yazılıydı. Bu adlar hemen göze çarpardı. Fakat Nebahat Hanım hayatta herkesten ırak yaşadığı, yalnızlıklara büründüğü gibi, sanatında da gizli kalmayı yeğliyor gibiydi.

Hattâ uzun boylu konuştuğunu gören olmamıştı. Hattâ, bizim evdeki yemekli amatörler gecesini dinleyip fikir ileri sürmüş olması gerçekten şaşılacak bir şeydi.

Çünkü Nebahat Hanım bu dünyada yaşamıyor gibi yaşamayı benimsediğinden, bu gelgeç dünyanın konuşmalarına, olaylarına, duygularına, düşüncelerine katılmayı âdeta reddediyordu.

Onu kaç kere sokakta bizleri görmeden, hiç fark etmeden bir başına, dalgın yürürken görmüştük.

Annemle babam bu görmeyişi, fark etmeyişi basbayağı bir ‘istiskal’ saymışlar; Melâhat Hanım ve İrfan Bey’le o kadar sıkı fıkı ahbaplık ederlerken, sağlık memurunun baldızının küçük dağları ben yarattım davranışını pek münasebetsizce bulmuşlardı.

Her zaman herkesin yardımına koşan, herkesin iyiliğini isteyen Melâhat Hanım kız kardeşinin yanlış anlaşılacağından korkarak annemle babamın bu konuda en küçük bir sezdiride bulunmamalarına karşın bir fırsatını bulup “Nebahat başka bir âlemde yaşar; sokakta yürürken bile hiçbir şeyi fark etmez. Kamyon çarpacak diye ödümüz kopuyor...” derdi.

Nebahat Sarıca, annesi Güzide Sarıca’yla birlikte oturuyordu. Kadriye Hanım’ın tutanaklarına bakılırsa, ‘başından geçen talih-siz bir aşk macerasından sonra, artık hakikaten annesiyle birlikte yaşamaya başlamış’ ve Güzide Hanım kızını küçük bir çocukmuşçasına korur, giyinmesine bile yardım edermiş. Onu bakıma muhtaç bilirmiş.

O zamanlar bu talih-siz aşk macerası sona erer ermez, Nebahat Hanım sanki hiç âşık olmamış, karasevdalara tutulmamış, kim bilir ne çok acı çekmemiş gibi öyle durgun, dilsiz, donuk ve yapayalnız, yine insan içine çıkmış, ‘cemiyet hayatı’na dönmüş, kimseye bir şey anlatmadığı gibi, kimsenin de ‘bir şeycikler’ sormasına izin vermemiş.

Onun “Ben hep böyleyim!” der gibi bir hali vardı. Belki bu yüzden donuk güzelliğini çok beğenir, onu öteki hanımlardan farklı bulurdum.

Öteki hanımlar derken, Nebahat Sarıca’nın konservatuvar-dan, radyodan arkadaşlarını kastediyorum. Meselâ Esmâ Zengin kömür siyahı saçlarıyla kalemle çizilmiş kaşları, takma kirpikleriyle -Belki de Türkiye’deki ilk takma kirpik!- elbette dikkat çekiyordu. Güzelliği değil, tuhaf görünümü dikkat çekerdı. Meselâ

Afitap Karaca hususî arabasından iner, gözünde siyah gözlükleri, şöyle çarçabuk girerdi Nebahat Hanımların apartımanına.

Bir de Bahriyeli Kız Kardeşler vardı ki, o zamanın Küçük-çiftlik, Beyaz Park gibi gazinolarında müzikli skeçlere çıkarlardı. Tabîî o içkili gazinolara hiçbir zaman gitmemiştik: Bahriyeli Kız Kardeşler'in eğlence programı benim için yine bir hayal konusu olarak kalakalmıştı.

İki kız kardeşin ikisi de, kim bilir hangi amaçla, gündüzken, sahnede değilken, Nebahat Hanım'ı ziyarete gelirken yine bahriyeli kılığında giyinirlerdi. Cihangir'deki eve sadece bir kere gelen Melek Hala onlara öyle tesadüf edince, "Aa! Bir çifte 'maren!'" demekten kendini alamamıştı.

Bir defa da Radyo Haftası dergisinde röportajları çıkmış; Bahriyeli Kız Kardeşler, sokağımızın köşe başında çakılı durarak, "Nebahat! Nebahat! Radyo Haftası'nı gördün mü, kapaktayız!" diye bağırmışlar, Radyo Haftası'nın kapağındaki bahriyeli çocuk resimlerini neredeyse bütün sokağımıza göstermişler, ilân etmişlerdi...

Rümevha Sözen bazı sahne kıyafetlerini Melâhat Hanım'a diktirirdi. Bunlar ya parlak, ya işlemeli kumaşlardı ve yanardöner payetler, pullar dikiş sırasında tek tük kopar, döşemede parıldayıp dururdu. Rümevha Sözen'in ısıltılı nesnelere zaafı vardı; o da her zaman ısıltılardan ibaret gibiydi ve ne zaman görsek sahne ışıklarıyla aydınlatılmışçasına ışıyıp dururdu.

Bütün bu hanımlar bol rimelli kirpikleri, siyah gözlükleri, yanardöner payetleri, gelişigüzel bağladıkları rengârenk eşarpları, koyu kırmızı kalemle çizilmiş dudakları, göz kalemiyle oturtulmuş benleri, sedefli tırnakları, yüksek ökçeli rugan, lame, dore iskarpinleriyle şatafatlı bir dünyanın tuhaf simge kişileriydiler.

Nebahat Hanım onların yanındayken, onlarla birlikteyken, sanki, ben bugün ne kadar durgunsam, dün de... çok gençken de böyleydim, yarın yine böyle genç, bu yaşında, henüz otuzumdayken her şeyi yitirmiş olacağım... hepsi bitti ve zaten hiçbirisi olmamıştı, der gibiydi.

Henüz otuzundayken sadece ‘şahsi hayatını’ değil, işte bu ha-
liyle, zamanı da dondurmuş gibiydi. Henüz otuzundayken ölünc-
ceye kadar yalnızmışçasına, geleceği okuyormuşçasına, geleceği
de yalnızlıkmişçasına bitkindi. Ama, bir yandan da, can nefesi çe-
kilmiş güzelliği olduğu gibi durarak, işte ben her şeyin böylesine
çabuk bitmiş olmasından acı duyuyorum, diyordu...

Ama, bu acıdan kıvanç duymadığını kim ileri sürebilirdi!
Çünkü bazı günler, apartıman kapısından çıkıp penceremizin
görüş alanına giren rüzgârlı köşeyi dönünceye kadar öyle dalgın,
öyle hülyalı bir görünüşü vardı ki, yalnızlığından mutluluklar ya-
ratmadığına inanmak imkânsızdı.

Kestane alacası, kızıl ışıltılı, dalga dalga saçlarıyla, balmu-
mu, saydamsı teniyle, iri gözleriyle, bütün endamıyla Nebahat
Hanım’ı, ben, bu yapayalnız çıkıp gidişlerinde için için yaşamaya
koyulurdum. Sanki yanındaymışçasına, onun, sözgelimi çok ka-
labalık bir caddede, sözgelimi İstiklâl Caddesi’nde herkesin gö-
zünü alarak yürüyüşünü, kaldırımdan kaldırıma geçerken trafi-
ğin kendi kendine duruşunu, “Kim bu güzel kadın? Niçin yalnız?
Niçin dalgın?” diye sorulduğunu kırk bir hayalle bezeyebilirdim.

Kadriye Hanım’ın hayıflana hayıflana, “Kendisine bir şey-
cikler soramadıydık... Kendisinden bir şeycikler öğrenemediy-
dik...” dediği Nebahat Hanım, kim bilir belki de, herkesin ta-
lihsizlik saydığı aşk serüvenini en güzel solo konseri gibi, Saray
Sineması’nda solist çıktığı bir gün dinleyicilerin yükselen alkışı
gibi, hayatının güzel bir eseri, değeri sonradan anlaşılacak bir
yaratısı gibi görüyordu.

Kim bilir belki de bu gizli trajediden yalnız kendisinin söy-
leyebileceği ve yine yalnız kendisinin dinleyebileceği bir şarkı
bestelediğine, yalnız kendisinin okuyacağı çok hüznünlü bir ro-
man yazdığına, yalnız kendisinin ağlayacağı bir film seyrettiğine
inanıyordu.

Kim bilir belki de bu şarkıyı söylerken, yazılmamış o acık-
lı romanı okurken, çekilmemiş o dokunaklı filmi izlerken bir

sözcükle, bir tınıyla, bir gülümseyiş ya da buğulu bir bakışla, kendisini hayata küstüren aşk serüvenini renkleri, saatleri, mevsimleri ve ışıklarıyla bir kez daha... sonra bir kez daha canlandırıyor, bu aşka eşsiz bir aşkın bütün güzelliklerini armağan edebiliyordu.

Bu aşk birdenbire, kim bilir, başkaları talihsizlik saydığı için, bütün aşklardan daha üstün, daha bağlılık dolu, daha gönülden belirliyordu ve eğer işitseydik, bu aşk bize sedefli deniz kabuklarından duyulmuş seslerle, enginlere sonsuz bir özlemi seslenecikti.

Nasıl başlayıp nasıl bittiği bilinmeyen bu aşk serüveni, bana öyle geliyordu ki, bir vapur iskelesinde sona ermişti ve Nebahat Hanım'la sevdiği adam her günkü gibi, sanki yarın yine bulaşacaklarmış gibi, birbirlerine fazladan bir şey söylemeye, birbirlerine veda etmeye ihtiyaç duymayarak ayrılmışlardı. Biri bir iskelede vapurdan inmiş, öteki yoluna devam etmişti. Belki bu yüzden, ayrıldıkları her iskele şimdi yürek burkuyordu.

O zamanlar çocukluğumun bütün iskelelerinde Nebahat Hanım'la sevdiği genç adamı görecekmışim sanırdım. Sözgelimi Salacak'ın o uzun rıhtımında genç bir kadının yürüyüp gittiğini, gözleri yere eğik, gözyaşalarını tutmaya çalıştığını düşünerek, âdeta görerek, yapayalnız kalırdım.

Deniz yansıması, iskelenin beyaza boyalı ahşabına yansı erguvanî, yarı yosun yeşili bir iz bırakmış...

Zaten isterdim ki ses sanatkârı Nebahat Sarıca, bu aşk, birkaç sayfada kendi kendine saklı kalsın.

Üstelik Nebahat Hanım bir daha evine dönmemiş değil de neydi; sanki onun bir evi var mıydı...

Bu yargıya biraz, paşanın karısı İkbâl Hanım sebep olmuştur. İkbâl Hanım, "Paşa beni çok genç bir zabitken istedi. Yüzüne bakamamıştım da, önümdeki kaşıktaki şöyle upuzun, kaspasatırı gibi bir surat görmüş, vallahi çok korkmuştum! Sonra gül gibi geçindik..." diyerek kendi talihinden pek hoşnut söz

açarken; Nebahat Hanım'ın sonu kötü biten aşk hülyalarını bilmezden gelir, Nebahat Hanım'a dudak bükerek, "Cansız, kasavet kumkuması!" der, o zamanlar benim ne anlama geldiğini çıkaramadığım, bugün anlamakla birlikte dilimin bir türlü dönmediği çapraşık bir sözle yargısını kondururdu: "Ayol, bu kadın bir sairfilmenam!"

İkbal Hanım'ın, Nebahat Sarıca'ya içten içe düşmanlığını çok sonraları anlayacakmışım. Olaylar yaşanıp, sözler söylenip, yorumlar yapıp araya zaman girince, ilgisizlik gitgide ağır bastığından, araştırma dürtüsü yitip gidiyor. Nice gecikmelerle duyumsayacağımız bir iç sızı da yitip gidebiliyor.

Tıpkı bir kitabın, bir defterin yaprakları arasında kurumaya bıraktığımız kır çiçeğine, kesip saklamış olduğumuz bir yazıya, resme, sararmış fotoğrafa artık hiç hatırlamazken rastlayışımız gibi, bir kış günüydü, yaşlıca bir hanımla karşılaştım, birbirimize gülümsemekle birlikte, nerede tanıştığımızı, tanışıp tanışmadığımızı, hangi yıllarda görüştüğümüzü, konuşup konuşmadığımızı ikimiz de çıkaramadık. Zaten yaşlıca hanım selâm verdiğiğine pişman olmuşçasına hemen başını çevirdi.

O gece rüyamda akrabalarının, komşularının, tanışlarının "Paşam..." diye hitap ettiği, İkbal Hanım'ın sevgili kocası 'mütekaid' generali her nedense resmi kıyafeti içerisinde gördüm. Üniformasının buruşuk olup olmadığını kontrol ediyor, sağa sola emirler yağdırıyordu. Fakat sağda solda kimseler yokmuş ve üniformalı emekli general emirlerinin dinlenmediğine fevkalâde sinirleniyormuş.

Nihayet sabahleyin, bir gün önce yağmaya başlamış kar artmışken, kar lapa lapa yağıyorken, her yer bembeyaz kar tutmuşken, selâmlaştığımız yaşlıca hanımın bu kış günlerinde lâcivert-beyaz bir tayyörle sokaklarda üşümemesine şaşınverdim. Ve bu hanımla paşayı karşılıklı konuşurlarken hatırlar gibi oldum: İkbal Hanım'ın paşası Bahriyeli Kız Kardeşler'in büyüğüyle konuşuyordu...

Güzide Hanımların uzaktan akrabası paşa, Nebahat Sarıca'nın şatafatlı arkadaşlarıyla görüşmekten uçsuz bucaksız bir haz duyardı. Bu açıdan aramızda garip bir benzerlik, özdeşlik söz konusuydu.

Konser afişlerinde adlarını okuduğum, Radyo Magazin'de basılı fotoğraflarını gördüğüm, eski, körüklü radyomuzdan şarkılarını dinlediğim bu hanımlar benim için de bilmediğim, hattâ hayal edemediğim bir dünyanın yıldızlarıydılar. Onları yeryüzünde, karşı komşumuzun evinde, bir salonda toplanmış görmekten sevinç duyardım. Onların birer gökyüzü yıldızı gibi mutlaka parlayacaklarını, ısl ısl yanıp söneceklerini, ışıklarıyla göz kırpacaklarını sanırdım.

Paşanın öyle genç kalmış, çevik, atak davranışları vardı ki, bu pek gösterişli, ses sanatkânı hanımlarla birlikteyken büsbütün gencelir, senelere meydan okur, küçük bir çocuğu bile hayret içinde bırakırdı. Meselâ Radyo Haftası'nın yeni sayfalarını karıştırırken pek şakacı kesilirdi. Yüzü gülerdi. Kendisi de dinleyici karşısına çıkmış gibi birtakım edalar takınırdı.

Meselâ Esmâ Zengin'i kararık bir fotoğrafta hizmetçisinin tuttuğu tencereden kaşıkla bir şeyler tadıyor görmüşse, "A! Hanımefendi kim bilir ne güzel yemekler pişiriyorsunuzdur; bir akşam davet etseniz..." der, sonra fotoğrafın altındaki yazıyı yüksek sesle okurdu: "Kristal'in şuh okuyucusu Esmâ Zengin evinde biblolarıyla baş başa..."

Meselâ Radyo Haftası'nda, Radyo Magazin'de ya da Radyo Dünyası'nda yayınlanmış röportajları sözcüğü sözcüğüne ezbere hatırlar, röportajlardaki sanatkâr hanımlara Nebahat Sarıcalarda rast gelirse, hemen tekrarlardı.

Onu öyle kaç kereler, pek güleç, pek neşeli, meselâ Muallâ Kader'e "Demek Muallâ Kader Hanımefendi alafrangadan çok hoşlanıyorlar, demek plaklar hep alafranga desem yeridir diyorlar, evlerinde alafranga plak dinliyorlar..." derken ya da Radife Gürcan'a "Aman hanımefendi, ne kadar cesur konuşuyorsunuz,

ne kadar cesur konuşmuşsunuz! Demek siz sahnede okurken ya alçak ya yüksek perdeden çalıyorlar, hem şarkı hem de siz ölüp ölüp diriliyorsunuz. Vah vah!” derken dinlemişim.

Üstü açık beyaz spor arabasından neredeyse törenle inip, Nebahat Hanımlara yalnızca bir kere şöyle bir uğrayan, bir daha da komşularımızın semtine uğramayan Hürriyet Yüceses’e “Türk musikisi hakkındaki fikriniz nedir?” diye sormuş, Hürriyet Yüceses “Bugün maalesef Türk musikisi diye bir musiki yoktur, vaktiyle vardı, şimdi onu da yıktık... Ve bu asar-ı harabede şakiyoruz...” yanıtını vermiş. Paşa bütün öteki ses sanatkârı hanımlara bu yanıtı sık sık anlatır ve “Boşuna Hürriyet Yüceses olmamış, hakikaten büyük sanatkâr!” derdi.

Bu söz paşanın küçük söylevlerinden biriydi.

İşte şimdi de -dün sokakta gördüğüm- Bahriyeli Kız Kardeşler’in büyüğüne, âdeta güle oynaya, tarihimiz, memleketimiz, örf ve âdetlerimiz, milli hayatımız, lisanımız, milliyetçiliğimiz, ordumuz, vatan sevgimiz, kültürümüz, medeniyetimiz, ırkımız, devletimiz, ihtilâller, ideolojiler, inkılâplar, millî siyaset, millî iktisat, aile, gençlik... üzerine her biri başlı başına bir özdeyiş olan, hepsi birer cümlelik, arkası getirilmemiş, arkası her nedense müphem bırakılmış, yarım söylevlerini çekiyordu. Musikiyi belki bir yana bırakıyor, fakat engin tecrübesini gözler önüne seriyor, kendisine herhalde hayran kalınmasını arzu ediyordu.

Onları, paşayla Bahriyeli Kız Kardeşler’in büyüğünü karşılıklı, birbirlerini süzerek, birbirlerini âdeta ölçüp biçerek söyleşirlerken açık seçik hatırlayabiliyorum, ayırt ediyorum. Bir genç hanımın pervasız, şuh kakhahaları sanki şu şimdi bulunduğum odada yükseliyor. İkbâl Hanım’ın kocası da sanki şu şimdi bulunduğum odada güle oynaya anlatıyordu:

“Tarih, beşeriyetin mâzisidir...”

“Türkler dünyanın en eski milletlerinden biri ve Çince den eski bir lisanları olan bir millettir...”

“Ordumuz tarih boyunca tarihin en kuvvetli ordusu olmuştur...”

“Cemiyetler insan ve fikir unsurları bakımından daimî bir tekâmül gösterirler...”

“Komünizm bir beşinci kol faaliyetidir...”

“Türk askeri vatan sevgisini her şeyden üstün tuttuğu gibi, esasen harp sanatına bağlılığımız atalarımızdan devralınmış bir kültür yekûnudur...”

“Memleketin hallolunacak pek çok meselesi vardır...”

“Sivil hayat askerî nizam ister...”

“Öteden beri söylediğim gibi, Türk genci, mahallesindeki bir genç kızı bacısı addeder...”

“Millî kültür milliyetçiliğimizin en büyük kudreti ve en kıymetli bir bekçisidir...”

“Şerefli her Türk vatandaşı evvelâ askerliğini yapar, vergisini öder, nihayet şerefli bir aile kurar...”

“Türkler aslen bir bozkır kavmi idiler...”

“Biz, örf ve âdetlerimizin zaruri kılması sebebiyle, kadınlarımızı kendimizle eşit sayarız...”

Bu özdeyişler güldestesi sürüp giderken hanımlar, Esmâ Zenginler, Muallâ Kaderler, Rümeyha Sözenler, Bahriyeli Kız Kardeşler paşaya gizli gizli pek çok hediyeler sunarlardı; elbette birer gönül hediyesi.

Meselâ Radife Gürcan “Paşam, musikimizi mahveden radyodur. İsmi vermeyeceğim filanca beyefendinin kapıcısının kızı imiş, elinde bir kartvizit, doğru radyoya... Etraf iltimaslıdan geçilmiyor!” derken, paşanın eline eline vurur, böylece iltimaslılara öfkesini dile getirir, paşa da bu gizli gönül hediyesinden çok hoşlanırdı.

Muallâ Kader top rimelli kirpiklerini indire indire “Paşam ne-relerdesiniz?” diye sorar, bir kontes tavrıyla elini uzatır, paşa da “Hanımefendi emrinizdeyim!” diyerek, bu bakımlı, tırnakları daima ojeli, biraz irice eli tutar, sonra bu ele dudaklarını kondururdu.

Meselâ paşa “Türkiye fikir perişanlığının asla esiri olmaya-caktır!” derken oturma odasına Rümeyha Sözen girer, sırtında Melâhat Hanım’ın diktiği sahne tuvaleti, aşağı kattan yukarıya çıkmış, öteki arkadaşlarına payetten kelebekler işli tuvaletini gösterir; paşa, bir cümlelik söylevi sona ermiş olduğundan, bu pek dekolte tuvaleti uzun uzadıya seyreder, tenkitlerde bulunurdu.

İşte, Afıtap Karaca, “Türk genci yaradılış itibarıyla merttir!” ya da “Millî ahlâkı yıkmak istemiyorsak, aile müessesesini mutlaka müdafaa etmeliyiz!” sözü söylenmişken, paşanın sevdiği Türkçe tangolardan herhangi birini, büyük olasılıkla Fehmi Ege’nin bir bestesini söyler, paşayla tuvaletli Rümeyha Sözen tangoya kalkarlardı.

Zaten böyle tangolu bir günde İkbâl Hanım’ın kapının iki kanadını aynı anda açarak içeriye, oturma odasına girdiğine tanık olmuştum.

“Paşam, Albay İsmet Bey’le Orduevi Lokali’nde bir randevunuz varmış, gitmemişsiniz. Albay İsmet Bey telefon etti, sizi merak ediyor. Telefon olmadığından bu eve gelmek zorunda kaldım...” diyen İkbâl Hanım tangoya, özdeyişlere, orduevlerinde kalmış eski günlere ansızın son vermişti.

Şimdi geçmiş zaman üzerine düşünürken Nebahat Hanım’ınkine neredeyse tıpatıp benzeyen, yağmur bir sabah şakır şakır yağarken, sessizce bitmiş bir başka aşk hikâyesini uğultulu bir sessizlik içinde yaşıyorum ve bu aşkın yağmurlu bir sabahta bitmiş olması gönlümü ayrıca yoruyor.

Deli Muazzez Hanım’ın iki kızından Ece-Ay mı, Olcay mı daha büyüktü? Yaşları değil de, gençlikleri, eşsiz güzellikleri aklında kalmış.

Deli Muazzez Hanım’ın iki kızı birbirlerine hiç benzemeyerek, ama tuhaf bir şekilde birbirlerinin güzelliklerini pekiştirerek bütün o yıllara, o semte, sokaklara, evlere, yokuşlara, bir yokuş

başında birden gözüken denize, kıyıya inen dik merdivenlere, Cihangir otobüs durağına, hattâ Avni Faik Bey'in figüratif ve nonfigüratif resimlerine anlam, esin katarlardı.

Onları öyle yürürlerken, ayrı ayrı zamanlarda geçip giderlerken, bir merdivenin basamaklarından Olcay inerken, nasılsa hâlâ duran çiçekleri kandil kandil bir kestane ağacının altında Ece-Ay dururken, dünle ilgili en güzel şeyler arasında, sözgelimi her gün devamını heyecanla beklemeye koyulduğum tefrika romanlar gibi, her cumartesi Saray'da, Yeni Melek'te, Emek Sineması'nda, Atlas'ta, haftada yalnız bir gün seyredemediğim filmler gibi, perşembe akşamları saat yirmi birdeki radyo tiyatroları gibi duyumsuyorum.

Semtimizin hanımları, hattâ kimi beyler, Ece-Ay'ın iri, kendisinden sürmeli gözlerini, yaban bakışlarını fazla beğenmezler, bu gözleri fazla iri, fazla siyah, bu bakışları insanı korkutacak kadar yaban, hain ve sert bulurlardı. Bu güzellik biraz uğursuz sayılırdı.

Bense, Ece-Ay Abla'ya her rastlayışında, keşke bu an dursa, bir daha silinmese, bu an'ı büyüyünce de görebilsem... Ece-Ay Abla'nın yakasındaki mavi leylâk keşke hatıra defterimin bir sayfasında nice zamanlar dursa, bu mavi leylâk sahici, mor bir leylâk olsa ve hiç solmasa... Ece-Ay'ı yine öyle, hemen yarın, yokuş başındaki kestane ağacının bahar çiçeklerine karışmış görsem... diye yakarırdım.

Sonra o da beni görünce gülümser, "Nasılsın? Annene hörmetlerimi söyle" derdi. Sonra, bazı defalar da "Ne zaman büyüyeceksin? Ne zaman kavalıyem olacaksın?" diye sorardı. Bu soruyu yanıtlamaz, yüzüm kızarır, bu soruyu bir gönül sırrıymışçasına kimselere açmazdım.

Deli Muazzez Hanım sadece şeker delisiyken; Kadriye Hanım her zamanki alavereli açıklamaları arasında, bu şeker deliliğinin sarî bir delilik olduğunu, Ece-Ay'ın bakışlarındaki 'acaipliği' herhalde fark ettiğimizi söylerdi.

Tostoparлак Server Bey, kendisi enikonu kısa boyluyken, üstelik uzun boylu, sopa boyunlu Müeyyet Hanım her zaman topuklu ayakkabılar giyerken, Başöğretmenim, “Güzel kız, ama kısa boylu, boyu kısa. Rahmetli validenin hamam nalınları gibi ökçeli iskarpinler giyiyor, bir gün düşüp bir yerini kıracak...” derdi.

Dünyadan elini eteğini çekmiş görünen Cicianne hem Ece-Ay’ın, hem Olcay’ın iyi terbiye almadıkları kanısındaydı. İkisinden birinin adı geçmeye görsün, Cicianne, önce “Kızına bak, anasını al” diyor, sonra bir süre düşünüp, artık herkes başka bir şey konuşurken, “Anasına bak, kızını al” diye düzeltiyordu.

Olcay’ın güzelliği çok daha sade olmalıydı ki göze batmaz, dillerde dolaşmazdı. Fakat bir aşk macerası her şeyi değiştirdi: Ece-Ay unutuldu, yalnız Olcay konuşuluyordu.

Güzide Hanımların üst kat kiracısı Terzi Madam Despina, oğlu Manolis, kızı Artmeni bu yeni macerada... semti nice günler tetikte tutan söylentiler macerasında Olcay Abla’yla birlikte başrole çıkartıldılar. Ev sahibemiz Sabahat Hanım ilk kez bütün hanımların gözdesi olma fırsatı buldu. Zira Terzi Madam Despina’dan bir o ‘öğrenebilirdi’

Bu gönül hikâyesine, söylentiler kadar, yağmur, kasvetli güz sabahları ve yaprak dökümü eşlik eder.

Yağmurlu, karanlık sabahlarda, siyah önlüğümü giymişken, okula gitmek istemezken, annem kolalı beyaz yakamı taktığında, Terzi Madam Despina’nın her gün işe, gündeliğe gittiğini görürdüm. Ağarmamış saçlarını sımsıkı bir topuz yapan Terzi Madam Despina topuzuna mutlaka ince bir file geçirirdi. Dul kaldıktan sonra dikişi hiç bitmemiş, çocuklarını o tek başına yetiştirmiş.

Belki Manolis’le Olcay’ın arkadaşlıkları, Kadriye Hanım’ın söyleyişle ‘flört’leri daha eski bir tarihe dayanıyordu. Ne var ki günüşiğine çıkması, bir bankada çalışmaya başlayan Olcay’la galiba bir başka bankada zaten çalışan Manolis’in her sabah işe birlikte gitmelerinden sonradır.

Kadriye Hanım bir sokak altımızda oturuyorken, sokağımızı görmesine imkân yokken bu birlikte gidişleri hemen saptamış, anneme uğrayıp, “Ah bir sorsanız, iki gözüm; Sabahat Hanımefendi bir öğrense...” demiş: Manolis’ten önce çıkıp giden Terzi Madam Despina acaba Olcay meselesinden haberdar mıymış?

Annem Sabahat Hanım’a bir şey sormamış ama, bir sabah, birbirlerine pek gidip gelmezlerken, Kadriye Hanım’ı Sabahat Hanım’a sabah kahvesine giderken, bizim kapının önünden geçtiğinde görmüş.

Kadriye Hanım anneme “Dün Muazzez Hanım’a gittim. Aman yarabbi, ne gamsız kadın! Deli! Deli! Bana ne, sünnetsiz kocayı seçen kızım, dedi. Aman yarabbi!” demiş.

Ertesi gün Sabahat Hanım Beyoğlu’na çıkıp İpekiş’ten amoroza kestirmiş. Terzi Madam Despina’yı üst üste üç gün gündeliğe çağırmış. Aşklardan meşklerden söz açmış; fakat Terzi Madam Despina’ya bir şey söyleyememiş, ondan bir şey öğrenememiş. Kadriye Hanım’a da “Ben çok yufka yürekliyimdir. Aşkları anlattıkça fena oldum, bazı bedbaht arkadaşlarım aklıma geldi...” demiş.

Sabahat Hanım’ın kuşbeyinliliğine karar veren Kadriye Hanım bu defa bir ‘Romeyo end Jüliyet’ sözü tutturmuş, ikide bir “Mahallemizin Romeyo’su... Mahallemizin Jüliyet’i... Jüliyetta’sı... bizim Jülide’cik...” diyormuş ve başparmağını avcunda gizledikten sonra sağ eliyle ağzını kapatarak, örterek kesik kesik gülüyormuş.

‘Romeyo end Jüliyet’ hikâyesi, tıpkı aslı gibi, kahramanlarının önünde sonunda yıkımlara yol açacak kusurları yokken, dahası, aileler, Montague ve Capulet ailelerinin tersine, birbirine düşman değilken, sevdalıları birbirlerine kavuşturacak haberci veba karantinasına filan alınmamışken, yalnızca söylentilerle, çekiştirmelerle, kötücül temennilerle nice günler, nice sabahlar için için yanmış, sonra birden parlamış, alev almış, tutuşmuştu.

Manolis’le Olcay artık yalnız sabahları buluşmuyorlarmış. Olcay her sabah Melâhat Hanımların apartımanı önünde Manolis’i beklemekle kalmıyormuş. Onları bir cumartesi günü saat on altı otuz matinesinde *Siyah Gözler* filmini seyrederken görmüşler, birkaç cumartesi sonra da *Hint Mıhracesi*’ni birlikte seyretmişler; sinemalardan çıkıp Taksim Belediye’de dansa gidiyorlarmış...

Terzi Madam Despina, evlâtlarından büyüğü, kızı Artmeni daha evlenmemişken, Artmeni’nin adı bu gidişle Kartmeni’ye çıkacakken Manolis’in Olcay’la arkadaşlık etmesine karşıymış. Zaten topuz fileli Terzi Madam Despina, Deli Muazzez Hanım’ın aksine, bir Hıristiyan’la bir Müslüman kızının izdivacına karşıymış ve bu tutumuyla Deli Muazzez Hanım’dan daha dindar olduğunu ispatlamıyor muymuş, zaten her pazar kilisesine gitmez miymiş...

Olcay yağmurlu sabahlarda kırmızı-siyah ‘pötikare’ şemsiyesini açıyormuş da, Manolis’le aynı şemsiye altında... bir şemsiye altında, birbirlerine -“O ne sokuluş!”- sokuldukça sokularak yürüyorlarmış. Bir Türk kızının kaytan bıyıklı bir palikaryaya şemsiye tuttuğu nerede görülmüşmüş...

Yağmurlu bir günde Olcay yine kırmızı-siyah ‘pötikare’ şemsiyesini açmış olarak, Cihangir’in, Kumrulu Yokuş’un o pas renkli apartıman kapısı önünde artık kimseyi beklemeksizin, yürüyüp gitti. O sabah Manolis biraz daha geç çıktı. Tıpkı film sahnelelerinde olduğu gibi rüzgâr sokaktaki sonbahar yapraklarını savuruyordu.

Onları, Türk kızıyla palikaryayı bir daha hiçbir sabah yan yana görmedim. Bir daha birbirlerine sokulduklarını görmedim, bir daha birbirlerine gülümsediklerini, aynı şemsiye altında konuşa konuşa yürüdüklerini, karşıdan gelen Olcay’a -o sabah erken inmişse- Manolis’in el salladığını, bir sabah Ece-Ay’dan ödünç aldığı mavi leylâkları Olcay Ablanın yakasına ilıstırmış olduğu-

nu, bir sabah, aylar sonra, ilkyaz geçerken, palıkaryanın sahici bir demet leylâkla Olcay Ablâ'yı beklemiş olduğunu bir daha hiç görmedim.

Sanatın esinleriyle üzgün gönül hikâyeleri arasında bağ kurmak yanılısayış o zamanlardan kalma. Böylece her şeyi bir kartpostal duyarlılığı içinde görecektim.

Gençliğinde figüratif resimler yapmış olan, şimdiyse artık nonfigüratif resimler yapan Avni Faik Bey, bu nonfigüratif yeni eserleri dolayısıyla “Bir zamanlar doğru dürüst resim yaparmış, şimdi modernliğe özeniyor...” diye anılırdı. Paşanın karısı İkbâl Hanım hemen itiraz eder, “Gençken yaptıkları da bir tuhaf, kadınların, erkeklerin suratı kasap satırı gibi uzun uzun hep...” der, tuhaflığın gençlik yıllarında zaten belirmiş olduğunu kanıtlamaya çalışırdı.

Küçük evinin en aydınlık ön odasını işliğe dönüştürmüş Avni Faik Bey, bir akşamüzeri okuldan dönerken, yine öyle pencere-lerden içeriye baktığımı ayırt edince, “Resimleri mi merak ediyorsun?” diye sormuş; beni sanki bir ressammışım, meslektaşymışım gibi ciddiye alarak evine çağırmış, resimler göstererek bir sanat münekkidiymişimcesine düşüncemi sormuştu.

Öyle iç içe geçmiş renkler, birbirinde eriyen alacalar, bildiğimiz şekillere benzemeyen şekiller, âdeta göktaş küteller, uçuşan tül dağınıklığında lekeler, keskinen yuvarlak eğimlerle sürüp giden çizgiler karşısında büyülenip kalmıştım. Galiba sadece renklerin ne kadar ışıklı, sonra da ne kadar ölgün, ölgünken canlı, canlıyken ışısız olduğunu söyleyebilmişim.

Avni Faik Bey beylik, bildik figürün iyice ortadan kaldırıldığı bir resmini, son çalışmalarından birini şövaleye koymuş, resimlerdeki pastel denebilecek renkleri, lekeleri, bütün o çizgileri, fırça darbelerinin yarattığı şekilleri, sonbaharda bir gün Süleymaniye Camii'ne babam beni götürürse, orada tıpatıp bulabileceğimi söylemişti:

Bu resim, Süleymaniye Camii'nde güneşin renkli camlardan sonbaharda aksedişiydi ve bu söz, bir sanatçıdan eserine ilişkin olarak işittiğim ilk sözdü!

Avni Faik Bey'in bir başka resmi vardır ki, bugün belki bir koleksiyonda, müzede ya da terekesi arasında aransa bulunabilir. Ressamı tuvali başında çalışırken, henüz bitirilmemişken gördüğüm resim kırmızı ve siyah, küçük karelerden oluşuyordu.

Azıcık uzaktan bakıldığında kırmızı ve siyah küçük kareler, yağmura açılıvermiş, kırmızı-siyah 'pötikare' desenli bir şemsiye gibi kubbeleşiyor, asıl keskin çizgilerini yitiriyordu. Avni Faik sonradan, resmini artık bitirmek üzereyken, bize göre sağ köşeyi âdeta bir omuz başını betimlemek istiyormuşçasına külrengine boyamıştı.

Öyle çok akşamları tek başıma geçirdim ki, gözlerim kızanık, satırlar artık birbirine karışmış, kitap okumaktan yorulunca, müzik durduğunda, sesler erimişse, ben de her şeyi külrenginde ayırt edebildim. Külrenginde atkestanesi ağaçlarının kandili andırır çiçekleri açtı; külrenginde Melâhat Hanım sarı badanalı prova odasında dikiş makinesi başındaydı; külrenginde annemin okuduğu masalları dinledim ve *Mavi Kuş* için ağladım; külrenginde Nebahat Sarıca sokakta bizleri hiç görmezken bir yol ağzında durdu ve hayata baktı; külrenginde elışı mavi leylâklar açtı.

Öyle çok akşamları tek başıma geçirdim ki, komşularımızın semti kimileyin yaklaştı, kimileyin büsbütün yitiriyordum, kimileyin hayal meyal sezebildim. Külrenginde bir yaz gecesinin sarı, turuncu, uçuk mavi, donuk filizî yıldızları parlıyordu. Kimileyin külrenginde renkli camlardan akan günışığı öyle alacalarla, rengârenk yansıdı. Kimileyin sesleri duyar gibi oldum. Külrenginde kimileyin yüzleri belirdi ve yüzlerini bir türlü o yaşlarındayken seçemedim. Öyle çok akşamlar külrenginde.

III

Kadıköyü'nün Hanımları

Komşularımızın semtine taşındıktan sonra sıra özlemi çektim. Bu yüzden, Kadıköyü'nü daha o kadar canlı hatıralarımda görürdüm ve henüz o kadar canlıyken bu hatıraları geçmişte kalmış bilirdim. Daha da çocukluğumun geçtiği Kadıköyü en eski sözlere karıştır; çocukluğumun bittiği hissine kapılırdım. Kendi zamanım birçok geçmiş zamanla birleşirdi.

Fener burnunda güneşin kanlı batışını seyredelermiş. Günbatımlarına o zamanlar 'güneşin kanlı batışı' demek âdeta edebî bir cümle, edebî bir ifadeyle konuşmak sayılırmış. Kadıköyü'nün bahçelerinden, sahillerinden söz açılırken işte böyle güneşler, Küçük Çamlıca korusunda bülbüller sabaha kadar dem çekermiş.

Bu süslü, süsleri bir hayli sararık sözlerden bende her nedense yalnız Kadıköyü'ne özgü birtakım kırık dökük hatıralar, sesler, tınılar kalmış. Bülbüller belki de dem çekmiyor, ya şakıyor ya da bülbüllerin âşıkane figanlarından konuşuluyordu. Bu sözler öyle eskimiş ki, güzelliklerine artık bir bayağılık, kullanıla kullanıla

anlamsızlık karışmış. Bunlar bir bakıma sızılı, inildeyişli bir edebiyatın son konuşmaları olmuş. Her söz, süsleriyle bir zamanlar gönül çelmişken, şimdi yaşlana yaşlana hepsinin eceli gelmiş. Fakat hepsi de hayattan konuşmak istemiyor muydu?

Sözgelimi bitişik mavi evin kızı bir zamanlar yavruağzı bir maşlah giymiş, annesiyle birlikte ut çalarmış, sonra kendisi hakkında “Gelin oldu, bir konsolosa vardı” denmiş.

Safiye Hanım Cumhuriyet’te yurtdışından döndüğünde saçları artık tamamen açılmış ve arslan yelesine benzeyen saçların vahşi sarı renkte, gayet gür olduğu fark edilmiş. Bazı akşamlar Papasın Bağı’na gelince, kuşlar henüz susmuşken, tabiat ağır ağır uyurken, “*Gümrah siyah kirpiklerin kaldır gözün göreyim...*”ı söyler, gönülleri uyandırır.

Bu şarkılar söylenmezken, gür sarı saçlar çoktan ağarmışken, hele yavruağzı maşlaha sandık köşesinde bile rastlamak olasıyken, bu edebiyatı büyüklerimizden dinlerdik. Büyüklerimiz, anebabalarımızın da büyükleriydi.

Onlar artık kaybolan kelimelerle, yıldızı sönen bir edebiyatla konuşuyorlar; bu sözleri bize değil, sanki yıldızı sönmüş edebiyata söylüyorlar, sanki onunla söyleşiyorlardı.

Zaten Safiye Hanım dere kıyısındaki şimdi mavisinden eser kalmamış eski köşkünde pirinç karyolasına mihlanmış yaşıyor ve vahşi sarı saçlarını anneannemle Bedia Hanım’dan dinliyordu. Böylece, tanığı olmadığımız yaşanmış bir zaman, anneannemin daha sevecen, Bedia Hanım’ın daha alaycı söylemiyle artık anlatılan bir zamana evriliyordu. Onlar konuştuğça Safiye Hanım başını pencereden yana çevirir, bir ilkbahar akşamının pembe esmerliğinde, donuk gümüş pırıltısında âdeta yeniden hayat bulmak isterdi.

Mavi köşk, sarı saçlar, Papasın Bağı, Çamlıca da, bülbüller, şakımlar da bana bir masal... üstelik ben yaşarken, benim zamanımda dilden dile, anlatımdan anlatıma geçen bir yeni zaman

masalı gibi gelir; yeni masalları, eski tarihlerde söylenerek dilden dile geçmiş masallardan bir türlü ayıramazdım. Çünkü benim çağımda yeni yeni masallar kurulmasına inanamıyordum.

Bir yandan da, bu masallar ne kadar kolay kuruluyor, söyleniyordu. Kadıköyü bir çadır fişegin tersine çevrilmiş yelpaze açılışlarıyla nice semtleri, köyleri, sokakları, koruları, iskeleleri, donanma gecelerini, ay ışığında gezintileri, küçük küçük hikâyeleri bağrına basarak, yol ala ala bir masalın bütün hayallerine kavuşuyordu.

Kâh Fener burnunda güneşin batışını seyrediyorduk. Kâh Kurbağalıdere'den sandalla açılıyorduk. Kâh Süreyyapaşa 'salonlarından' içeriye giriyorduk. Köy bu anlatışla pek büyüyerek, Kalamış, Belvü, Şifa adlarıyla daldan dala atlanılarak, uçsuz bucaksız bir ülke sanılıyordu. Köyün sınırları neredeyse ufkun sınırlarına karışıyordu. Kadıköyü'nün sakinleri, böylece, pastoral manzaralarının bitmediğini, tükenmediğini söylemek istiyorlardı.

Kadife Sokak'taki yengemiz çingiraklı dantelacıyı, güvercinli niyetçiyi, yaz kış kastor kürk giyen Kaçık Madam'ı anlattığı gibi, çocukluğundan beri sokaklarında rast geldiği macuncunun bir mevsim gelip çiftenağra ile rumbalar çalmaya koyulduğunu pek şaşıarak, hâlâ şaşakalarak anıyor; henüz rumbalar devri başlamamışken Kadıköyü'nde birçok bahçenin her yaz çiçek tufanı altına gömüldüğünü de anlatıyordu.

Bana gelince, hiç bilmediğim rumbaları merak ederdim. Diriliğin ve çiçeklerin yanı başında 'gömülmek' sözü dokunaklı gelirdi. Yengemizin de çok geçmeden Safiye Hanım gibi yatağa mihlanacağından korkardım.

Yengemizin Kadife Sokak'taki ikinci evini bilirdik. İlki, doğup büyüdüğü, evlenerek ayrıldığı büyük ev yıkılmış; yengemiz dul kalınca yine Kadife Sokak'a dönmüş, fakat bu defa müştemilâtı andırır bir kira evine tek başına yerleşmişti.

Şimdi harap köşklerinde oturan, ufacık müştemilâtlara sığınmış, ama ille eskilerde yaşayan akrabalarımıza, büyüklerimize gidince; onların hep şefkatle, gönülденlikle aydınlanmış, yorgun, kınış kırış yüzlerini, ürkek bakışlarını, hasretler anlatırken ışıklanan gözlerini, titreyen ellerini, bir yaz esintisinin onlardan bize taşıdığı limon ya da menekşe kolonyası kokularını gelecekte hatırlamak üzere akılda tutmamız gerekmez miydi? Hepsi bize yadigâr bırakılmıyor muydu?

Gelgelelim önümüzde uzanan gelecek zamanların bolluğuna kapılarak, bu dünyaya artık misafir olan büyüklerimizi, yıldızı son bir kez parlamak isteyen köhne bir edebiyatın sözlerini, benzetmelerini, tasvirlerini, abartmalarını, özel deyimlerini can kulağıyla dinlemezdik, üslûplarını bir masalın üslûbu sanırdık.

Annebabalarımız bu konuda bizden daha insafsızdılar. Niha yet biz masalların üslûbunu yakalayabilmişken, onlar, büyüklerimizi sözleri, hatıraları dolayısıyla iyice yaşlanmış, çökmüş, hattâ bunamış sayarlardı. Masum dedikodularını, yıllar öncesinde kalmış olayları tahlillerini ciddi birer dedikodu, kötücül yorumlar sayarak sinirlenirlerdi. Büyüklerimizin kalbi kırılırdı.

Kendimce bir teselli bulurdum:

Bir zamanlar Kadıköyü'nün bahçelerinde açmış hanımelleri, çarkıfelekler, bir sokağı bir uçtan bir uca çeviren mor salkımlar benim çocukluğumda da açmamış mıydı, açmıyor muydu ve çarkıfelekler, hanımelleri, salkımlar sürüp giden hep aynı çiçekler değil miydi? Böylelikle büyüklerimiz için zamanı durdurmak isterdim.

Fakat büyüklerimiz inanmıyorlar; başka güllerden, başka yase menlerden, taçyaprağında turuncu hilâl doğmuş sarı lâleden söz açarak değişen zamanı söylüyorlardı. Büyüklerimiz bu halleriyle annebabalarımızın acımasız görüşlerini doğruladıklarını görmezden gelerek, kendi tuhaf kaderlerinden hâlâ irkiliyorlardı.

Yeni çarkıfeleklerin eski çarkıfeleklere benzemediğini, hanımellerinin eski hanımelleri gibi bal kokmadığını, saksı karanfilleri

kendi gençliklerinde biber kırmızısıyken şimdi çiçekçi vitrinlerinde mavi, yeşil, civciv sarısı patlak karanfillere rastlandığını ve bu karanfilleri kötü yola düşmüş pavyon kızlarına benzettiğini söyleyen Pembe Hanım bir yandan da güllere şaşıyor, bu yeni güller hiç öyle yediveren gülü olup yedi defa açmıyor diye üzülüyordu.

Haziranda gelincikleri, katırtırnaklarını cansız görüyor; yasemenlerin vapur iskelelerinde satılıyor olmasına anlamlar konduyor, “Demek ki azaldılar, eskiden Ada’nın bahçeleri yasemen doluydu, şimdi vazolara mı konacak?” diye soruyordu.

Anneannemin arkadaşı Pembe Hanım meselâ Haydarpaşa mendireğinin yeşil, Kadıköyü İskelesi’nin kırmızı fenerler yakmaya koyuluşuna da şaşmıştı. Bu yeşil ve kırmızı ışıklı fenerler yeni zamanların... değişen zamanın köydeki ‘alامت-i farika’ları sayılmıştı. Kadıköy’ünün -yaşlı hanımların bakış açısından- değişen zamana, yeniliklere ilişkin gizli bir tarihçesi söz konusuydu.

Gizli tarihçenin isyankâr sayfaları vardı. Kıyafet devrimiyle birlikte bir süre şapkalar takmış olan Kadife Sokaklı yengemiz, büyüklerimizi ziyarete geldiğinde, çoktan şapkaları çıkarmış, bu şapkaları albümünde duran fotoğraflarda saklı bırakmış, yine başörtüsüne dönmüştü. Yengemiz yağlıboya çiçekli başörtüsünü pek sık örterdi. Bağladıktan sonra mavili grili kocaman bir inci iğneyi örtüsüne ilîştirirdi.

Daha düne kadar çalgısıyla kim bilir neler çalmışken, bir gün rumbalar çalmaya başlayan, belki de artık hep rumbalar çalmış olan ya da bundan böyle alafranga parçaları geçen macuncunun Kadife Sokak’ta oturan yengemizde yarattığı şaşkınlık o kadar müthişti ki, yengemiz o günden sonra bütün günlerde bir kıyafet günü yaşar olmuştı.

Sözelimi birdenbire bir tenis tutkusu başlamış, Moda’da bazı evler bahçelerine tenis kortu yaptırmış. İngiliz hocalar tutulmuş; genç kızlarla delikanlıların bir arada tenis oynadıkları görülmüş. Delikanlılar o zamana kadar Moda’da tanıdıkları Rum ya da Er-

meni kızlarıyla ufak tefek gönül maceralarına girmişlerken, tenis oynamalardan sonra Türk kızlarıyla fazla senli benli olmuşlar.

Herhalde pek masum sandal gezintilerini, denizde şakalaşmaları, ay ışıklı gecelerde randevuları annebabalarımızdan az daha büyük bir ara kuşak yaşarken, yengemizin yaşıtları duygunun ve hayatın ince çiçeği örseleniyor kaygısına kapılmışlar. Kadife Sokak'taki yengemiz, "Ne aşkı, ne serbestliği bilirdik..." diyordu.

Ama serbestlik alıp yürümüş. Moda deniz banyolarında, Fenerbahçe deniz banyolarında hanımlarla beyler yan yana yüzükoyun kumlara uzanıyorlarmış. Genç hanımlar hayran olunan birtakım gençleri kendi aralarında, hattâ herkesin önünde pervasızca konuşuyorlarmış. Hattâ 'Avrupa'yı gördükten sonra' yurda dönen Safiye Hanım genç kızları teşvik ediyormuş, kadın-erkek arkadaşlığını ruh sağlığının bir icabı sayıyormuş.

Bazı delikanlılar mağrur, lâkayt, kibirliymişler. Avcı, balıkçı, denizci, süvari, fevkalâde sportmenmişler. Futbol oynuyorlarmış. Zaten Kadıköyü'nün gençlerini bir futbol hastalığı sarmış. Bu gençler insanlardan, bilhassa hanımlardan kaçarlarmış. Hanımlar en çok onlara hayranmışlar. Deniz banyolarında 'şahane vücutlarını' güneşin ısısına terk ederlirmiş. Sırtüstü yattıklarında denizde ıslanmış saçları alınlarından geriye serpilir, kumlara damlalar sıçrarmış...

O zamanlar haftalık bir mecmuada 'Fener'in gözbebeği' Zeki Bey'in futbolu bırakacağı haberi çıkmış. Bu mülâkat Moda Palas'ın yanında büyük bir evde geçiyormuş ve Zeki de zaten yirmi altı yıldan beri Kadıköyü'nde otururmuş. Büyük evin bütün pencerelerinden görülen deniz çarşaf gibi süzülürmüş, süzülüyormuş.

O zamanlar futbolcu Zeki Bey'in Moda'ya bu ikinci dönüşüymüş. Çünkü beş altı yıl Beyoğlu'nda yaşamış. Zeki Bey Beyoğlu'nda otururken her türlü Beyoğlu eğlencesini görmüşmüş; hepsinin içinde bulunarak hayatını yaşamışmış...

Mülâkatta futbolcu Zeki, “Radyo erkekleri eve bağlayan mühim bir eğlencedir. Radyo merakı olan erkek evine erken gelmek ister. Bu da beni eve bağlayan bağlardan biri... Hoş, ben şimdi tamamıyla bir sanatoryum hayatı geçiriyorum ya... Fakat radyoyu pek severim” dediği gibi; evlenmek meselesini artık düşündüğünü, gençlikte insan kendisini yalnız bulmazken, bir iki senedir mazbut bir hayata ihtiyaç duyduğunu söylüyormuş.

Mecmuanın yazarı beğendiği tipi sorunca, Fenerli Zeki’den “Sarışın, yeşil gözlü hanımlar...” cevabını alıyormuş. Bu da düpedüz Safiye Hanım’ın tarifiymiş. Bir süre evlenecekleri dedikodusu sürmüş, bir süre sonra da Safiye Hanım başka beylerle arkadaşlık ederek bu söylentiyi yıkıvermiş ve özlenen mazbut hayat gerçekleşmemiş. Herkes o zaman Fenerbahçe’nin sevilen bir futbolcusunun dul bir kadına aşkını çok garipsiyormuş...

Yüzüne sadece geçip gitmiş güzelliğinden, kendinden sarı saçlarından, altın beneklerin yalazlandığı yeşil gözlerinden söz açılan Safiye Hanım, gençliğinin çapkınlık sanılmış mondenliğine, uçarılıklarına, bu uçarılıkların hâlâ konuşulmasına artık hiç aldınış etmeyerek, ne güzelliğini, ne çapkınlıklarını hatırlayarak bir gün sadece, çocukken gördüğü, hayatının en parlak temaşası saydığı, peri sanatından ayırt edemediği, harikulâde bulduğu bir donanmayı hatırlatmıştı.

Gece kuzgunî siyahmış. Kuzgunî siyah gecede ufuk çizgisi kaybolduğundan, denizin ufuktan nerede ayrıldığı belli olmuyormuş. Direklerine kadar donanmış gemi bu yüzden, kuzgunî siyahlıklar ortasında ışıklı bir peri gemisiymiş. Işıklar sadece sarıymış ve sarı ışıklı gemi kuzgunî siyah bir aynaya altınla işlenmiş, nakşedilmiş, varaklı bir gemiymiş.

Fişekler yükselip gökyüzünü tutunca, fişekler arka arkaya açılarak, birdenbire şemsiye şeklinde renk renk ışıklarla, ışık yağmurlarıyla peri rüyaları çizmeye koyulmuşlar. Bu renk renk, peri rüyası ışıklar yağmurlar tam dökülüşecekken gökyüzünde eriyor-

larmış. Küçük hanımlar her seferinde ışıklar, renkler bize ulaşacak, üstümüze serpilecek diye bekliyormuş, ama her seferinde maviler, kırmızılar, yeşiller sönüp gidiyormuş. Sonra yeni fişekler yeni rüyalar yaratıyormuş ve siyah aynada altın varaklı gemi mücevherle donanmış oluyormuş...

Gözlerine hep sürme çeken, sürmeleri belki de çoktandır gözevlerine işlenmiş olan Bedia Hanım ilkgençliklerindeki donanma gecesini tam hatırlayamıyor; o gün Safiye Hanım'ın öyle hatıralar, gemiler, donanmalar anlatırken ışıklı gece, peri rüyası bir kez daha sona ermişçesine, güya öncesiz sonrasız bir karanlıkta boğulayazarak, yatağının başındaki tarçınlı akide şekeri renginde gece lambasına elini umutsuzca uzatışını, "Butonu bulamıyorum!" diye haykırışını da önemsemiyordu.

Gözleri sürmeli Bedia Hanım, arkadaşını hep, Şifa'da bir yaz boyu sürmüş aşkın kahramanı olarak hatırlardı. Kadife Sokak'taki yengemizin de söyleyegeldiği aşkı Safiye Hanım gençliğinin ve güzelliğinin son günlerinde yaşamış ve galiba -Niçin saklamalı?- öteki hanımlarda birçok kıskançlıklar, çekemezlikler uyandırmış.

Zira bu yaza da bir kıyamet yazı, cehennemde bir mevsim gibi bakılırdı. Pembe Hanım'la anneannemin "Öyle değildi! Öyle değildi! Zavallı Safiye..." itirazlarına gülünür; Pembe Hanım'la anneanneme, açıktan açığa, "Safdiller, siz de..." denirdi.

Çocukluğumun geçtiği Şifa birtakım gönül incitici, kartpostal güzelliklerine karalar çalınmış anlatılarda, o geçmiş yaz bazı geceler musikinin maytaplarına, havai fişeklerine sahne olmuş. Şifa'da o zamanlar içkili bir gazino mu varmış, yoksa bir bahçede mi toplanılıyormuş, hikâyenin burası pek anlaşılmazdı.

Fakat o zamanlar Papasın Bağı eskisi kadar gözde olmadığından Şifa'ya geliniyormuş ve Safiye Hanım da artık kırkına merdiven dayamışmış, otuz sekiz 'yaşlarında'ymış.

Herhalde Şifa'da bir gazinoymuş. Çünkü yeşil dalların örttüğü çardaklar, büyük cam fenerler içinde gaz lambaları, bazı

esrarengiz çiftler anlatılır, musiki ve aşk faslına sonra geçilirdi. Sakız ağaçlarının, fıstık ağaçlarının elektrikle değil de gaz lambalarıyla aydınlatılmasını çözemezdim, hattâ bu 1930 senelerinde İstanbul'a elektrik gelmemiş mi diye sorardım.

Öyle geliyor ki, yaz mevsiminde geceler hep aynı dinginlikle geçmiş. Çünkü Şifa'daki bahçe her zaman oldukça tenhaymış. Papasın Bağı'na artık uğramayanların büyük kısmı Moda'daki gazi-nolara gidiyormuş. Pembe Hanım'ın demesiyle Şifa'ya kalendermeşrepler gelirmiş. Bedia Hanım'a göre Şifa'ya koyu akşamcılar gidiyormuş. Kadife Sokaklı yengemiz ise Şifa'daki gazinonun pespaye bir baloz olduğunu ileri sürerdi.

Tenha bahçede Safiye Hanım'ın da içinde bulunduğu küçük topluluk, iyice denize çıkık burundaki bodur sakız ağacına sırt vermiş masada oturmayı o yaz âdet edinmiş. Sekiz dokuz kişilik topluluğa, Bedia Hanım gibi, yengemiz, Pembe Hanım gibi Kadıköylü hanımlar ancak aileleri, eşleri, çoluk çocuklarıyla birlikte Şifa'daki gazi-noya gittikleri seyrek akşamlarda hep rastlıyorlarmış ve mavi köşkün kızının erkekler arasında o şuh tavırlarına ağızları bir karış açık kalıyormuş.

Erkekler... Birtakım anlı sanlı şairlerin, muharrirlerin adları söylenir, hemen dudak bükülür, bu sofrada aile kadınlarına tesadüf edilmediği eklenirdi. Üstelik beylerin bazıları müzmin bekârken bazıları da evliymiş. Akşamcılıklarından yılan hanımları onları artık başıboş koyvermişler.

Yeşil gözbebeklerinde altın yıldızlar parıldayan, sarı saçları dalgalı, uzun boylu Safiye Hanım şairlerin, muharrirlerin ricalarını kırmaz; bu sofralarda gözükken edebiyat, musiki heveskârı bir iki gençle birlikte bazı geceler balıkçı iskelesine inerek, kendisi için çözülen sandala atlayıp koya açılırmış ve koyda şarkılar söylediğinde sesi aksisedalar bırakırmış. Kendisine "Siz öyle bizden uzakta şarkılar söylerken, güzelliğinizi hayal etmek bir özge güzellik..." denirmiş.

O yaz Şifa için, geceler için, yıldızlar ve lâcivert kadife deniz için şarkılar yazılıp bestelenmiş. Fakat şarkıların hepsi, işin aslı aranırsa, Şifa'nın, bahçenin, gökyüzünün adını anarak Safiye Hanım'a duyulmuş aşkı söylüyormuş. Bütün bu beyler, genci yaşlısı, şairi edebiyatseveri, kendisine tutkunmuş. Şarkılar birbirini kovalıyormuş.

Bazan da Safiye Hanım koya inmeyerek, söylemeyerek, yeni şarkıları bestekârlarından dinliyormuş ve bu gecelerin uysal karanlığında şarkılar, tutkular yanıp yanıp sönüyormuş.

Safiye Hanım bazı geceler Şifa'da şarkılarını söylemek isteyince şairler, muharrirler, gençler susuyorlarmış. Safiye Hanım bu şarkıların ruhunu okuyarak, yepyeni yorumlar getirerek, sesiyle âdeta peyzajlar çizerek kalbe çarpıntı veriyormuş.

Safiye Hanım'ın sesinin güzelliği, Bedia Hanım'a bakılırsa, çilingir sofrasının o gelip geçici mucizelerinden biriymiş, bu ses ancak bulanık kafayla güzel sanılabilmiş. Bense, şimdi bütün albenilerini yitirmiş Safiye Hanım'ı düşünerek, sesinin sahiden güzel olmasını, o yaz sahiden herkesi büyülemesini isterdim. Bu yüzden de anneannemle Pembe Hanım'ın iyimser, gönül okşayıcı sözlerini tercih ederdim.

O yaz birçok gece Şifa'daki bahçe Safiye Hanım'a hayran olan şairlerin ve gençlerin feryadı andırır susuşlarıyla dolup taşmış. Şarkılar bitince kimse konuşmaz, herkes kendi gönlüne kapanırmış. Sonra bir şarkı daha başlarmış. Saat ilerlemiş olurmuş. Bahçe büsbütün tenhalaşınca yeşil dallara, yapraklara sarılışarak dökülen ışıklar hep Safiye Hanım'ın etrafına getirilmiş ve o da yeşilsi ışıklar ortasında kalakalmış. Bu saatlerde yüzünün sarardığı görülürmüş, dalgınmış, bazan saçlarına götürürmüş elini.

Bakışlarını artık şairlerden, anlı sanlı muharrirlerden kaçırır; ellerinde çalgıları, kendisine eşlik eden edebiyat ve musikisever gençlere çevirmiş. Uzun uzun gençlere bakar, sanki gizli bir şeyler söylemek istermiş. Sonra lambalar bir bir sönünce yaz gecesi bitermiş.

Ertesi yaz Safiye Hanım bir daha şarkı söylememiş.

Sonraları Nebahat Sarıca'ya okuyucu bir Safiye Hanım tanıyıp tanımadığını soracaktım. Çünkü sonraları, Nebahat Sarıca'yla kapı karşı komşuluğumuz sırasında, bu öyküleri en çok onun anlayabileceğini hissetmiştim. Ama Nebahat Hanım her zamanki ölgünlüğüyle “Safiye Ayla mı?” demiş; Şifa'da şarkılar okumuş öteki Safiye Hanım'dan söz açtığımda donuk donuk gülümsemiş ve beni artık dinlemek istememişti.

Biten yaz gibi, Safiye Hanım'ın gençliğe veda eden bakışları gibi, öteki hanımlar da gönüllerinde sararıp kalmış birtakım hasretlerle yaşarlardı. Söze dökmemelerine rağmen, hasretler, bazan söze dökülmüşçesine iz bırakırdı.

Gözleri sürmeli Bedia Hanım'dan örnek vereyim. Bakla Tarlası'na inen yoldaki ahşap evlerinden çıkarak Bahariye Caddesi'nde bir apartıman katına taşınan Bedia Hanım o kalınca... Yenice sigaralarını içe içe kalınlaşmış sesiyle “Ne kadar memnunum” demişti, “fevkalâde memnunum. O evde yaşamaya imkân kalmamıştı.” Bedia Hanım, oysa, eski evinin önünden geçerken her seferinde dururmuş, pencerelere asılı yeni perdelelere bakıp bakıp, “İnsanın yerinden yurdundan ayrılması pek acı” dermiş. Apartıman hayatının gürültüsüne patırtısına, girenine çıkanına alışamayınca “Allah insanı gördüğünden etmesin, ayırmasın...” demeye başlamış.

Gözleri sürmeli Bedia Hanım bir gün Bakla Tarlası'na inen yoldaki eski evlerinin paslı zilini çevirmiş, kapı açılıp karşısına küçük bir kız çocuğu çıkınca, “Evlâdım annen baban yok mu? Ben eskiden burada oturuyordum. Evimi çok özledim. Azıcık girip odaları dolaşabilir miyim?” diye sormuş...

Muhafazakâr yengemizin “Aşkî bilmezdik...” demesine rağmen şapkaklı yıllarında aşkı çağrıştıran heyecanlar duymuş olduğunu kurardım. Çünkü yengemiz bir defasında ağzından böyle bir söz kaçırmıştı.

Yaz günleri günbatımlarında, ama bizler için güneş artık kanlı bir batışla batmazken, Moda vapur iskelesinin üst katındaki taraçadan gençler denize atlar; bir zamanlar deniz banyolarında ‘şahane vücutlar’dan konuşmuş hanımlar, şimdi sandallarda birer yaşlı hanımken, Kadife Sokaklı yengemiz, gençler rıhtıma düşüp yaralanacaklar diye heyecanlanır, “Aman çocuğum!.. Yapma yavrum!..” diye seslenirdi.

Bana öyle gelirdi ki, sandaldaki yengemiz, bir zamanlar, tıpkı Safiye Hanım gibi gençliği sönüp giderken, Moda deniz banyolarının trampeleninden bütün yaz günleri sık sık denize atlamış heykel gibi bir genç adamı gönlüyle yaşamıştı.

Gençlere seslenen yengemiz, unutamadığı bir sahneyi anlatırdı:

Akşamın beş kırk vapuru suları köpürte köpürte Moda İskelesi’ne yanaşmış. O günlerde Moda’da piyasaya çıkılmış. Moda vapur iskelesi bembeyazmış; mavi çinileri bu beyazda ışık saçarmış. Kayıkhanе önünde sandallar kaynaşmış. Moda deniz banyolarında gün sönerken deniz tutkunları hâlâ trampelden atlıyorlarmış. Kıyılar neftîli, eflâtunlu gölgelerle serinliyormuş ve koy, açık deniz güneşe tutulmuş bir aynanın kızıl akisleriyle parlıyormuş.

İşte, hep anlattığı tasvire yalnız bir kez, bir genç adam karışmıştı. Akşamın beş kırk vapuru yanaşırken, neftiler, eflâtunlar koyulaşırken, bir yerde gramofonda *Ramonna* çalıyormuş. Yengemiz, “Bir an keşke dans etmeyi bilseydim” demiş.

Belki herhangi bir genç adamdan söz açmamıştı, ama gramofondaki *Ramonna*’nın kendisini o güne kadar ve o günden sonra da hiç dansa kaldırmamış bir ‘Dayı Bey’ için heyecanlar uyandırmadığını kavramak zor değildi. Baygın *Ramonna* yazık ki yengemiz için Moda’da coşkular yaratmamış, sanki bir daha çalmamış. Moda’da bir kez işitilmiş *Ramonna*’yı yengemiz de belki bütün ömrü boyunca bir kez dile getiriyordu...

Bu hanımların sanatın enginlerine kavuşamamış yetenekleri yok muydu ve bu yaşlı hanımlar birer sanatkâr olacaklarını ummuşken körelip gitmemişler miydi?

Anneannemin arkadaşı Pembe Hanım piyano ve edebiyat için yaşamışken, hayatının aldanişlarını güya bir romandan aklında kalmış bir iki sayfaya sığınarak dile getirirdi. Pembe Hanım genç kızlığında Halid Ziya Bey'in, Mehmed Rauf'un romanlarını okuduğu gibi, o seneler, o dönemler hanımlar arasında sonsuz heyecan yaratmış Fatma Aliye Hanım'ın *Udi* romanını da okumuştı.

Udi'de iki genç hanım karşılıklı oturuyorlarmış. Moda'yı, Adalar'ı gören evin bahçesinde kiraz ağacını sallayan çocuklar varmış. Kirazlar dallardan düşerken çocuklar ya yakalayabiliyorlarmış, ya da kirazlar ne zamanlardan beri suyu değişmemiş, üstü yosunlanmış havuza düşüyormuş.

Bahçesi havuzlu evdeki genç hanım “Zavallı çocuklar!” diyor; çocuklar, ellerinden kaçırdıkları o kirazlar gibi, ne kadar bağlandıkları emelleri, ümitleri tam öyle ellerine alacaklarını sandıkları anda, ümitlerin, emellerin kendilerinden kaçacaklarını bilmiyorlarmış. Genç hanım, “Gülünüz! Gülünüz!” diyor. Zira çocuklar ancak şimdi samimi olarak gülebileceklermiş. Hül-yalarımızın boşluğunu, ümitlerimizin sonuçsuzluğunu görünceye kadar böyle şuursuz gülecekmişiz.

Parlak bir istikbal tahayyül ederek, dünyanın ışıltılarına kapılarak, hayatın sevinçlerinden yararlanmaya çalışarak, tam zirveye ulaştım, ülkülerim gerçekleşti dediğimiz sıra, birdenbire karşıma çıkan inişi görürmüştüz ve iniş, bir uçurumdan düşüyormuşçasına korkunçmuş.

Gözleri nemlenen, edebiyata duyduğu aşkı, yazıya çiziyiye dökememiş Pembe Hanım bu aşktan asla vazgeçmemişti. Ömrünün son günlerinde, Garip şiiri de çoktan yaşlanmışken, Pembe Hanım vaktiyle gençlerin benimsediği, kendi yaşıtlarının o zamanlar gülünç bulduğu, şimdiyse hiç hatırlamadıkları Garip şiirinden kırılmış hülyaları için hâlâ avuntular aranırdı.

Onu öyle kaç kereler yüzü birdenbire aydınlanarak bir şiir okurken hatırlıyorum:

Kuşçu amca!

Bizim kuşumuz da var,

Ağacımız da.

Sen bize bulut ver sade

Yüz paralık.

Bir çocuk arınmışlığıyla, kocamış Pembe Hanım bu şiiri okuyup bir de ellerini çırpınca herkes güler, Bedia Hanım “Ah ‘bopsitil’ Pembe, ah!” der; ben de yüz paralık bulutun ille toz pembe keten helvası olduğunu düşünürdüm ve çok sevdiğim keten helvalarının pembe akşam bulutlarından yapıldığına inanmak isterdim.

Fakat Pembe Hanım’ın yeni bir şiirle kıpırdayan umutları çok sürmez, o da ağırbaşlı haline geri döner, susup kalırdı. Hep endişeliydi. *Udı* romanındaki genç kızın kaçgöç devrinde ev ev dolaşarak ut dersleri vermesinden büyük heyecan duymuş. Pembe Hanım fevkalâde güzel piyano çalarmış; bir gün darda kalırsa, piyano dersleri vererek hayatını kazanacağını kurarmış. Bu kurnutularının bir özlemi örtbas uğruna uydurulmuş olduğunu, sürüle sürüle sürmeleri gözevlerine işlemiş Bedia Hanım’dan öğrenecektim.

Pembe Hanım meğerse büyük bir ‘artist’, önemli bir piyanist olmak istermiş. Bu sırrını gazetelerde ‘harika çocuk’ İdil Biret’in tahsil için Avrupa’ya gönderildiğini okuduğunda açmış; “ Artık çok geç!” demiş. O öyle Mozart’ın hayatını filan ezbere bilirmiş, Mozart’ın da daha küçücük bir çocukken saraylarda filan piyano çaldığını söylermiş.

Pembe Hanım’ın söyledikleriyle alay eder görünen Bedia Hanım kim bilir için için ne kadar üzölmüş ki, İdil Biret olayından sonra, küçük oğlu evlenirken Süreyyapaşa salonlarındaki düğünde arkadaşının piyano çalmasını özellikle rica etmiş.

Hoş, Süreyyapaşa’nın salonlarına artık salon denebilecek dönem geçmişmiş; yine de bir düğönmüş, kız tarafının, erkek ta-

rafının çağrılıları varmış, herkes şıkışmış. Pembe Hanım o gece üç dört kişilik cazbant eşliğinde piyano çalmış, hattâ zaman zaman solo çalmış. Alkışlandıkça ayağa kalkıyormuş, yanakları kızark, gözleri ışı ışı, eteğinin bir ucunu kaldırarak selâm veriyormuş. O gece âdeta onun ilk ve son gecesi olmuş...

Hatıralarına bağı kalmadığımız büyüklerimiz kimileyin birbirlerine, kimileyin bizlere hasretlerini anlatırlarken anneannem hep susardı. Sanki onun anlatılacak hiçbir şeyi, hattâ özlemi bile yoktu.

Anneannemi hep öyle eylüllerde, hep son bir telâşla yaz meyvelerinden kotarılmış çeşit çeşit reçeller görüntüsüyle iç içe hatırlarım. Anneannemin kotardığı reçeller, çilek, şeftali, vişne, armut, gül reçeli artık kavanozlara konulmuş, cam kavanozlar tülbentlerle örtölmüş, bu sıkı sıkıya kapatılmış kavanozlar raflara dizilmiştir.

Mutfak penceresinden elenen güneş ışığı çileğin pembesini, şeftalinin turuncuya çalar koyu sarısını, vişnenin o kadar göz alıcı vişneçürüğünü ısıtırlara boğarken, anneannem bu kez de ayva rendelıyor olurdu. Rendelenmiş ayvadan bal sarısı ayva reçelleri yapardı. Portakal kabuklarını şekerlere, ağdalara yatırarak yaptığı ev şekerlemeleri bir bakıma kışın çıkageldiğini haber verirdi. Yıldız yıldız reçeller kış sofrasında her sabah ya da her akşamüstü yazdan bir şeyler söyler, biz de yaz günlerini güya yeniden yaşadık.

Fakat reçellerin raflarda sıralanışına, öyle derli toplu duruşlarına, az berilerinde kurutulmuş banyaların, patlıcanların asılı duruşuna, yazdan kışa bu hazırlığa, bu emeğe baktıkça garip bir iç sızısı duyardım. Anneannemin yeryüzüne sanki yalnız reçel, şekerleme yapmak için geldiğini, Tanrı'nın bu kadere süslü hiçbir şey ekmediğini sezinlerdim. Reçel, tatlar ve rayihalar simgesiiken, anneannemin kaderinde akıllara durgunluk verici bir tekdüzeliğı simgelemez miydi? Anneannemin reçelleri, kuru sebzeleri bende melankoliler uyandırırđı.

Çok eyll ller var ki falan ya da filan marka hazır reçelleri, marmelatları gördükçe anneannemin yeryüzünden bir re el meleği, bir mutfak perisi gibi gelip geçtiğini, hiçbirimizin bu meleğin getirdiği küskün s relere kulak vermediğimizi hissediyorum.

Oysa anneannem Opera Sineması'nda 'Karmen Miranda'nın filmlerini seyretmiş; üstelik o zaman da anneanneymi .  ivitle renklendirilmiş ortancaların boy attığı, sarmaşık g llerinin ince bir çitle balkonlara uzandığı, g libri imlerin ponponlarını döktü, Kadıköyü'n n bahçelerinde Karmen Miranda'nın şapkalarını anlatırdı. Karmen Miranda meyve sepeti gibi meyveli, şeftali-li, kirazlı, kayısılı, üzüm salkımlı, ahududulu ve bol  i ekli, g llerin, kır menek elerinin leyl kların bezediği koskocaman şapkalar takarmış. Bu anlatı lar kim bilir belki de anneannemin boğazında düğümleniyordu. Bizse, sa ırduyarlıkla, meyve sepeti şapkaların tekrar tekrar anlatılmasını diliyorduk...

IV Türk Prensesi

Bazı kitap sonları, bazı son cümleler o kadar etkileyicidir ki, artık o kitaptan, çoğu kez de ‘o roman’dan bağımsız yaşamaya koyulurlar, nice zamanlar hatırlanır, yıllar geçse de bir türlü bel-
leğimizden silinmezler.

Bu sonlarda... son birkaç sayfada, son paragraflarda, son bir cümlede, burukluğumuz, sevinçlerimiz, ayrılıklarımız doruğa çıkmışken; heyecanlarımız, iz sürüşlerimiz artık sona ermişken, birdenbire beliren son cümlede, en çok onda bundan böyle hayatımıza karışacak, hayatımızdan hiç ayrılmayacak, bizimle bütün maceramızı paylaşacak bir dostun bağlılığı hissedilir ve ödenemeyecek bir vefa borcu, kim bilir belki de, gönlü yakar.

Meselâ *Damga*’nın asıl kahramanları hızla silinip gitmişler, çoktan unutulmuşlardır. Oysa bu kişilerden birinin, genç erkeğin, galiba romanın anlatıcısının hayatını bir vehme kurban etmiş olması, geçmişteki hayat gibi gelecekteki hayatın da bir vehme kurban edilmesi bende kendi kendine yaşamaya koyulmuştu.

Şimdi *Damga*'nın anlatıcısından bağımsızdı, başka bir kişiydi. O, tek başına, gerçeklikteki dünyamıza karışmış, sanki bize hep eşlik edecekti. Bize, olanca kötümserliğiyle, her hayatın süslü kurnutulara kapılıp gideceğini söylüyordu. Fakat tuhaf bir kabullenişle umutsuzluğundan pişman değildi.

Ben onda zaman zaman sığınılacak, gizlenmeksizin, kaçınmaksızın gözyaşlarımızı koyvereceğimiz bir gam bucağının sevecenliğini duyumsuyordum. Bana öyle geliyordu ki, kimi günler, kimi geceler, gönlümüz yaralandığında, üzüntülerden yunmak için ona başvurabilir, ya gam bucağının sessiz bir köşesinde dinlenebilir, ya da yüzü, elleri kırış kırış olsa bile, duygusu dinç, bilgece avutuşlarını dinleyebilirdik.

Müeyyet Hanımların evinde görerek alıp okuduğum *Türk Prensesi Nilgün*'ün son cümlesi de benim için böyle bir yarı efsane kişisi miydi, yoksa yalnızca arada bir karşılaşıldığında eski anılarını çarçabuk hatırladığımız, sonra yine unuttuğumuz, hayhuy-la, dağdağayla geçen günlerde yine belleğimize gömdüğümüz, bir zamanlar birlikteyken etkilendiğimiz, bir gün de artık usul usul seyrek görüşür olduğumuz, acısını ayırt etmeksizin koptuğumuz gelgeç kişilerden biri miydi, tam çıkaramıyorum.

“Nil, sonu gelmeyen bir başlangıçtır.”

İşte buruk dönüş yolculukları, bir daha asıl geziyi hiçbir zaman yaşayamayacağımızdan, hem gerçekliği zedeliyor, yanılgılara, yanlış hatırlayışlara yol açıyor, hem de yanılsayışlarla, pek sıradan ayrıntıları, hafiflikleri, hattâ genelgeçer şeyleri değerli ayrıntılarınmış, paha biçilmez ağırlıklar, ender rastlanılır şeylermiş gibi önemsetiyor: Çünkü çiçekdürbünü bir defa kırılmıştır.

Çiçekdürbünü kim bilir ne zaman kırılmıştır ve eşsiz, sonsuz görüntüler, renkler, ışıklar, şekiller, bütün o mavilerin, yeşillerin, bordoların, tatsız hakilerin, o yeşile çalar kirli sarıların, üst üste düşen sarılarla mavilerin, yapay yeşilin, limonküfünün, menekşe morlarının, uçuk leylâkîlerin, fildişi beyazların, şekerli

turuncuların, gökyakutun, pembelerle yan yana siyahların var ettiği şekiller bir daha o çiçekdürbününden görünmemek üzere yok olmuştur.

Ama düşler, sözgelimi deniz, yakamoz, Arşipel göğü, hayat ve âşık olmak isteği, hayallere kapılmak boyuna akıp durur. Sürüp gider yakamoz; dönüş yolculuğundan caymak imkânsızlaşır.

“Nil, sonu gelmeyen bir başlangıçtır.”

Burada hiç şüphesiz hanzade Nil kastediliyordu. Romancı ondan söz açarken bazan Nilgün, bazan Nil, bazan da Nilgün diyordu. Bir gece de Nil piyanoya geçiyor, alaturka birkaç şarkı çalıyor; önce üzümlüğe çekerek “*Ümitlerim hep kırıldı, yârim artık gelmeyecek*”ı, sonra hoppalıklarla “*Hediye’dir, kız senin adın Hediye!/Fındık fıstık aldım yâre, ye diye!*”yi çaldığından Nilgün’ün adı kendi isteğiyle bir süre için Hediye oluyordu.

Bu ad meselesi bu kadarla kalmıyor; romanın, kendi adını vermeyen, kendi adını vermeyi gereksiz bulan, adının okurlarda anlam, çağrışım uyandırmayacağını belirten ‘ben’ kişisi, bir ara, bir aşk kırgınlığından sonra Türk prensesini Marguerite Gautier’ye benzetiyor, dargınlıktan ve ayrılıktan sonra, Armand Duval’in evine gelen süzgün çehreli, ümitsiz hasta ‘*Lâ Dam O Kamelya*’yı, *Kamelyalı Kadın*’ı anıyordu.

Şehzade Tevfik Efendi ise Nilgün Sultan ismini yadırgıyor, sesli harfleri, i’leri, a’ları çeke çeke, ahenkle söyleye söyleye, Nîrân’dan, Nîrende’den, Neyyîran’dan açıyor; Nilgün’ün üç sene evvel Asfuriye Şifa Yurdu’nda tedavi gördüğünü belirtiyordu. Asfuriye: Lübnan’da bir akıl hastanesi!..

Nilgün’e gelince, prenses bir akşamüzeri, durup dururken casusluğunu ilân edecekti. Zaten ikide birde sultanlığını yadırgıyor, yalan konuştuğunu ileri sürüyor, ne sultanlığın, ne hanım sultanlığın yanından geçtiğini, bir başka Nilgün Sultan’ın adını, kimliğini çaldığını itiraf ediyordu. Nil bütün anlattıklarını, serüvenini gelişigüzel bir el hareketi, gülümseyiş, göz kırpış ya da bir

dudak büküşle, üzgün bir bakışla, bir sayfayı kapatıp bir sayfayı açarcasına değıştiriveriyordu.

Sıra şimdi casusluğa gelmiştir. Bombay'dan Seylan'a birden-bire gelişı, Kara Ejder örgütüyle ilişkisini arttırmak amacıyla değil midir? Böylece prenses, Mata Hari adına da kavuşuyordu. Sebebini anlamakta gecikmeyecektik: Etajerin üstünden yere düşmüş kitabın kapağında, kurşuna dizilen bir kadın illüstrasyonunun hemen üstünde *Mata Hari*. *Esrarı* yazılıdır.

Sonraları, *Türk Prensesi Nilgün*'ün son cümlesinden yarattığım düş kişisini hep *Sergüzeşt*'inkiyle karıştırır olmuştum. Sonraları diyorum, çünkü bu iki romanı okuyuşum, bu iki düş kişisiyle ilişkiler, gönül bağları kurmaya başlayışım arasında yıllar vardır.

Son cümlede sözü geçen kişinin Nilgün olmasına karşın, 'Nil' sözcüğüyle çağrıştınlanın, özenin ille Nil Nehri olduğu kanısına kapılıyordum. Hemen çıkageliyordu *Sergüzeşt*. Bu durum *Türk Prensesi Nilgün*'ü, onun devamı iki kitabı okuduğum günlerin duygularını, özelliklerini, dirilmesini ister istemez bozuyor.

Ne var ki bir başka düzlemde her iki Nil'in, ırmakla genç kızın birleşmesinden yeni duyarlıklar ortaya çıkıyor, bende âdeta bir şaşkınlık yaratıyordu. Bazan Dilber'i Nilgün'le karıştırıyordum. Bazan bu yüzden zamanlar da karışıyor, birbirine geçiyor ve elbette hiç de ortak olmayan kaderler arasında sözcüklerle açıklanması güç bir benzerlik doğuyordu:

Bir halayıkla bir sultanın alınyazıları belki de ilk kez, benim yanılısayışlarım sonucu, sadece bir ırmak ve sanki o ırmağın da sonu gelmeyen bir başlangıçtan ibaret oluşu yüzünden -zira Nil Nehri'ni de hep uçsuz bucaksız düşünürdüm- handiyse tek ve aynıydı.

Gelgelelim *Türk Prensesi Nilgün*'ü, *Mapa Melikesi Nilgün*'ü ve *Nilgün'ün Sonu*'nu biraz küçümsediğim, hafif romanlar düzeyine indirgediğim, bana o kadar arkadaşlık etmelerini acımasızca gözden ırak tuttuğum dönemde Dilber, *Sergüzeşt* daima

ağır basar, öteki üç ciltlik roman kitaplığın bir rafında arkalara atılı durur, âdeta hor görülür, artık hatırlanmayarak, anılmayarak, bir gün yeniden ilk gözağnılık tacına kavuşmayı boş yere beklerdi.

Yalnız Dilber, yalnız Celâl, yalnız Cevher değil, *Sergüzeşt*'te Asaf Paşa'nın kardeşinin kızları, onların giysileri, süslenip püshenişleri, mücevherleri, ziynet eşyaları bile merakımı çekmekteydi. Kısacası, *Sergüzeşt*, bir zaman boyunca, bütün kişileri, olayları, dekoru ve ayrıntısıyla gönlümü çelmişti.

Sözgelimi -demin andığım- kardeş çocukları uzun ve yakıcı bir yaz gününün sonunda Moda'daki konağa gelmişlerdir. Akşamleyin bahçede yemek yenmekte, ay ışığı yemyeşil yapraklardan akarak, geçerek, sofranın bembeyaz örtüsünde bir parlayıp bir sönmektedir. Asaf Paşa'nın yeğenleri giyim kuşamdan konuşurlar; ah o Paris modası! İşte Paris modasına uyularak seçilmiş, giyilmiş, uzun etekli bir mavi elbise ve tek sıra, iri incilerden gerdanlık...

Fakirlik ve mahrumiyet mavi elbiseyle inci gerdanlığı bir türlü hazmedememiş, genç kızlar konağa gelinceye kadar halkın kıskanç bakışlarına, terbiyesizce dil uzatışlarına göğüs germek, susmak, ses çıkarmamak zorunda kalmışlardır.

Konağa gelirlerken yolda, taşıtlarda kimi hanımlar daha ileriye gitmişler; şu Paris modasının günahkârlıkla, yoldan, baştan çıkmışlıkla eşanlamlı olduğunu açık açık söylemekten kaçınmışlardır.

Ben, bu mahallevari tavırlı hanımların “Ne günlere kaldık dostlar!” seslenişlerini işittiğim gibi, konağın bahçesindeki akşam yemeğinde yeğen kız kardeşlerin “Sokağa çıkmak olacak şey değil ki...” diye yakınmalarını da sanki yanı başlarındaymışımcasına işitir, sık sık yineler, bu sahneyi bir türlü gözümün önünden uzaklaştıramazdım.

Bu yüzden olacak, hayli sonra okuduğum *Nesl-i Ahîr*'de Azra'nın Beşiktaş İskeleyi'nden Boğaziçi'ne kalkan vapura biner

binmez birtakım huzursuzluklar duyacağını sezinlememiş değildim. (*Nesl-i Ahîr*'in yazarı *Sergüzeşt*'e tutkun olduğunu söylememiş miydi?) Nitekim vapurun yolcuları arasında *Femina* dergisinin sayfalarını karıştıran o kadar şık iki hanımın az ötesinde boyalı saçlı, parmakları renk renk yüzüklü, kibarlıkları düzmece bazı başka hanımlar oturmuş, yüksek sesle konuşarak, dedikodular sayıp dökerek Azra'yı çekıştirmeye hazırlanıyorlardı.

Genç kızın 'Hayskul'da okumasına, görücüye hâlâ çıkmamışlığına, "Aman efendim, ben dahamektepiyim!.." demesine gülmüşler; toparlak bir kadın da çocuğuna kurabiye, kendisine simit alıp kurabiyeden, simitten tadımlık paylar kopartmaya çalışırken kindar bir bakış fırlatmış; işte bu an'lar, bu tavırlar hemen *Sergüzeşt*'i akla getirmişti.

Tabii Dilber'in süslü giysileri ancak Celâl'e modellik eder-kendi ve Dilber ne Paris modasının tutkunlarındandı, ne de 'Hayskul'da okuyordu. Onu hep Celâl'in Çaresaz'dan dinlediği nitelendirişlerle anımsıyordum:

"O sizin oyuncağınız! Dilber! O sizin eğlenceniz!"

Sonra Celâl, Dilber'in satıldığını öğrenince, kaskatı, devrilmiş bir heykel gibi yere düşüyor, hastalanıyor, humma nöbetlerine tutuluyor, mâzinin güzel zamanlarını artık terk edilmiş bir kabri aydınlatan sönük kandillerden ayırt edemiyor, hep ateşler içinde atmacaların ve kırlangıçların günbatımında çığırıştığı uğultulu tepelere çıkıyor, derken yağmurlar başlıyor, esirci evlerinde, esircinin Çerkes esireleri sattığı evlerde Dilber öncesiz sonrasız bulunamıyor, birtakım ıssız sokaklarda, arka sokaklarda, renkli tepe camları kırılmış, kimsesiz, eski, harap köşkerin sokaklarında yağmur boyuna yağıyor yağıyordu... Dilber belki Asya'da, belki Afrika'da!

Dilber Mısır'dadır; bir tacirin Elhamra Sarayı taklidi muhteşem evinde. Bu evin mimarîsinde arabeskin bütün özellikleri, taşkın bir neşe, güzelliğin saltanat kuruşu, nakışlar, bezekler, ge-

reğinden fazla incelişler, kıvrılışlar, bükümler, bütün o süsleniş göze çarpar.

İçeride, odalarında somaki direkler sanki birbirini kovalar; abanoz üstüne çiçekler oyulmuş alçak bir taht vardır; mavi, uçuk duvarlar som yıldız işlemelidir. Ve nihayet tavanların kenarlarında Afrika'nın egzotik bahçelerini, 'Nil'i öven beyitler yazılıdır.

Salonlarında rakkaselerle sazandelerin müzikten, danstan söz açmaya çalıştığı bu ürkünç, taklit sarayda Dilber bir cariyeye, bir odalık; Dilber'in tek yakını, tek sırdaşı Sudanlı harem ağası Cevher'dir. Fakat ne açgözlü, kadına ve şehvete doymaz tacirin öteki cariyeleri, ne de Dilber'e yüzünün siyah, vücudunun noksan, ama kalbinin aydınlık olduğunu söyleyen, Dilber'e yardım etmek isteyen Cevher, Hindistan'ın en güzel mücevherlerini reddeden Dilber kadar yüreğini yakardı.

Dilber'i bazan o rakkaselerin dans ettiği, sazların aralıksız çalındığı Mısır salonlarında daima bir başına, daima İstanbul'u, Asaf Paşa Konağı'nda Kleopatra'yı, Jülyet'i canlandırışını özlerken belleğinde yaşatır; 'lâk'taki gezintide, sandal bir akasya ağacının altına bağlanmışken kendisini hep satmış, kendisine hep esir, cariyeye olduğunu hatırlatmış payitahtı yine özlerken görürdüm.

Nihayet tacir, ancak talihin ve devrin taklit Elhamra saraylarına kavuşturduğu bu görgü yoksulu adam, odalığını cezalandıracak; odalık, sarayın yüksek ikinci katında, pancurları hep inik, soğuk, karanlık bir odada mahpus tutulacaktır. Orada Celâl'i düşünür, Celâl'in resmine bakar.

Fakat hepsi bitmiş, arkadaşlıkları, birbirlerine sarılışları, ilk ve son öpüşmeleri, hepsi-hepsi bitmiş, her şey mahvolmuştur...

Onu oradan, düzmece sarayın ikinci katından canı pahasına Cevher kurtaracaktır, ama bu özverinin, cana kıyışı dile getiren sayfaların Nil karşısında ne önemi olabilir ki: Yapayalnız kalan Dilber, Nil kıyısında tek başına oturur. Büyük hurma ağaçlarıyla çevrilmiş, ay ışığının yarı aydınlattığı yeşil yollarda yürümüş,

siyah saçları omuzlarına dökülü, herhalde ağlamış, kendinden geçmiş, suların inilideyişlerini, çırpınışlarını dinlemiş ve son bir kez Celâl'in çağrısını duymuştur.

Üstelik yalnız Asaf Paşa Konağı'nın insanları değil, işte şu nehir kıyısında, ay ışıklı gecede doğa da, nehir de, ağaçlar da, bulutlar arasından görünen, bir görünüp bir kaybolan ay da ne kadar merhametsizdir, ne kadar hissiz, ne kadar kayıtsızdır. O zaman erişir gibi olduğu ikballer, yükselişler, servet, debdebe Dilber'e iğrenç gelir. O da nihayet Nil'e, çırpıntılı sulara, bir gece ebediyen kavuşur.

Nil!

Türk prensesi Nil sevimliliği, cana yakınlığı, sıcakkanlılığıyla şu nehrin acımasızlığını artık örtemezdi. Uydurduğum özdeşlik göçer, halayıkla sultanın kaderleri ayrılır, çiçekdürbünündeki o apayrı görüntüler üst üste düşerek çakışmaz, işte her roman yine kendisi olup çıkardı.

Dilber'in ölüsü ırmağın sularına vurur, yüzeye çıkar; yalnız yüzünü göremeyiz. Yüzü sulardadır. Uzun saçları ise çırpıntılı sularda dalgalanmaktadır. Dilber öylece sular tarafından götürülmektedir...

Yok, bu hatırlayışıma solgun bir çehrenin süzülmüş çizgileri, ay ışığının aydınlattığı ölgün bir yüz karıştığına göre yanılıyorum: Dilber sularda sırt üstü sürüklenmektedir ve roman zaten her arzudan, her emelden, her ümitten bu genç kız yüzünün öncesiz sonrasız uzaklaştığını söylemektedir.

Sevdalar, özleyişler sona erdiği gibi, elem de, ıstırap da geri çekilir; kim bilir belki de bütün ifadeler, anlamlar, belirtgeler, çizgilerin dilsiz dışavurumu, resimler silinir. Şimdi Nil çırpıntılı sularını burgaçlarla, sellerle azdırmış, öldürücülük kazanmıştır. Ola ki Dilber henüz ölmemiştir.

Henüz o girdaplar ortasında hayatının unutulmaz anlarını tekrar, ama son bir kez çırpına çırpına görür gibi olur. Zaten onun hürriyeti Nil sularında ölmektir.

Cariyelerin, halayıkların, esirlerin, hürriyetperverlerin, sürgünlerin, Yemen'e, Fizan'a gönderilenlerin hayatlarını yıkıp geçen sultanlar, paşalar, konaklar, köşkler, saraylar, nihayet hanedan da bir gün çökünce, hanedan sürgünlere gönderilince, bu defa aynada yansı değişmiş, ama yerinden yurdundan kopartılmış, aynı matem neşidesi yine söylenmiş.

Ne var ki sürgün şehzadeler, sultanlar matem neşidesini daima gümüş şamdanlı, abanoz siyahı, pek bezemeli piyanolarda geçiyorlardı. Hattâ bazıları, meselâ Şadiye Sultan Fontainebleau'da, ağaçlar arasına gizlenmiş 'şairane' bir şatodayken ve geniş bahçe renkli fenerlerle donatılmışken piyano çalmış; *Tosca*'dan aria'lar okunmuş, Fontainebleau'nun ormanlık çevresinde ezgili sesler sırılıtlarla, kimileyin de çağılayanlarla, taşkınlarla kaynaşmış.

Hatıralarının bu kısmını Kaliforniya'nın bol güneşinde, portakal ağacının gölgesinde yazan Şadiye Sultan, şimdiyse, dinmez hasretle, içeriye, hemen salona koşmuş, yeniden *Tosca*'yı çalmış-çalmış...

Nilgün Sultan, Conte Verdi adındaki yolcu vapurundaydı ve evlenmeye gidiyordu. Nitekim teyzesi Dilbeste Hanım da "Evet, izdivaç maksadıyla gidiyoruz" diyerek bu bilgiyi doğrulamaktaydı.

Bu romanı unutmuşken, birtakım belli belirsiz anılar, anılara yol açan çağrışımlı tasvirler gönlümü çecekti: Meşhur Melek Hala'nın yaşadığı, oturduğu, kendi kendine günlerini, gecelerini geçirdiği evlerden birini... galiba benim hatırlayabildiklerimden en eskisini, Aksaray'daki evi bir gece gözümün önüne getirir getirmez, *Türk Prensesi Nilgün*'ün ille -bize göre- herhangi bir sol sayfasındaki, çift rakamlı bir sayfasındaki betimlemeyi bir an önce bulmak, okumak ihtiyacıyla sarsılmıştım.

Ama kitaplığın kim bilir neresine horgörüyle sıkıştırdığım üç cildi ara ara bulamıyordum.

O satırlarda, o betimleyiŖte, çocukken ekmeğimizi sabah kahvaltılarında tereyağından yelkenlerle süsleyen, viŖne reçelinin tanelerini bu kızarmıŖ ekmek yelkenliye viŖnerđne boyanmıŖ ya da koyu vernikli kamaralar gibi konduran Melek Hala'nın evine, belki de kŖlerle örülü yaŖayıŖına ıŖık tutabilecek bir Ŗeyler var sanıyordum.

Hayal meyal hatırlıyordum ki, İŖstanbul'dan uzak 'ben' kiŖisi İŖstanbul'un Ŗehir etrafındaki mahallerini, detaya yrekentin semtlerini, sokaklarını, evlerini, insanlarını, arsızlık, haysızlık etmeseler de birdenbire pek sıcakkanlı kesilen, biraz lubali oluveren kızlarını ii yanarak anıyordu. Zaten Türk prensesinin biri öteki-ni tutmayan davranıŖları arasında böyle ŖaŖırtıcı senli benlilikler söz konusudur. Türk prensesi tıpkı oralarda doğup yetiŖmiŖesine hem hoppa, hem kendisinden hiç beklenmediği, umulmadığı ölçüde ađırbaŖlıdır.

Oralarda sokaklar, cepheden manzara belki kasvetliydi. Bununla birlikte ahŖap, karank, çarpık urpuk, birbirine yaslanmış köhne evlerin arka taraflarındaki bahçeler... küçük bahçeler handiyse birer mimar, bahçe mimarsi harikasıydı. İŖin tuhafı, Melek Hala'nın Aksaray'daki evinde böyle bir arka bahçenin olup olmadığını zemiyordum.

Olup olmadığı bellisiz bu arka bahçe bir muammaydı, ama sanki varmıŖasına, bir zamanlar yerli yerindeymiŖesine, ben de, romanda anıldığı gibi, meyve ağaçlarını, sözgelimi mevsimi geldiğinde olgunlaŖan karadutları, tepsiyle komŖu eve gönderilen kayısıları, eriği, inciri, sonbahar habercisi narı, kızılıkları, bolsa kışın Ŗiddetli geçeceği söylenen ayvayı, yalnızca adını bildiğim vezi, hepi topu bir kere tattığım muŖmulayı, hnnapı muamma arka bahçede grmŖ, aralarında dolaŖmıŖ, meyvelerini toplamıŖ gibi olurum.

Güya ıslak ve çürük toprak kokusunu iime çekiyordum.

Bu romanda zaten nisan yağmurları yağmıyor muydu? Bombay'a yol alınıyor, fırtına çıkıyor, çıkan fırtına hiç mi hiç

serinlik getirmiyor, İstanbul'un nisan yağmurları güya yağıyor, güya İstanbul'da olunduğu varsayılıyordu.

Bu romanda yağmur damlaları bir ağacın ilkyazla henüz taze yeşiline düştüğünde sanki yemyeşil, saydam, değerli taşlar olup çıkıyor, sonra bir bahçenin parmaklıklarından sarkmış buğulu eflâtun mor salkımlara yağınca ametist gibi leylâkîleşiyor, bir bahçede turuncular, sarılar, kayısı rengi güller bularak yelpazele-niyor, sağanaklarla coştukça bütün bu renklerden, yaprak yeşilin-den, leylâkîden, sarılardan, turunculardan, yakut kırmızısından yalnızca kendisine özgü bir eleğimsağma oluşturunuyordu.

Yağmuru, sayısız damlanın böyle rengârenk görünmesini, böyle alacalarla donanmasını daha önce niçin böyle düşünmedi-gime şaşırmış, bu anlatma ustalığına hayran kalmıştım.

Islak, çürük toprak kokusu, bir yandan da Müeyyet Hanım-ların kitaplığında duran *Selma ve Gölgesi*'ni bütün ayrıntıları, olanca canlılığıyla yaşıyor. Bu tek raflık küçük kitap sergisin-de üç ciltlik *Nilgün*, M. Turhan Tan'ın yazmış olduğu *Osman-lı Rasputin'i Cinci Hoca*'yla *Safiye Sultan*, Server Bedi imzalı *Selma ve Gölgesi*, nihayet Münir Müeyyet Berkman'ın kaleme aldığı *Kâtibim* yan yana dururdu. Hepsini tek tek ödünç alıp okumuştum.

O zamanlar *Kâtibim*'i Müeyyet Hanım'ın yazıp yazmadığını çok merak eder, fakat kimselere soramazdım. Kitabın arka kapa-ğında 'muharririn sırasıyla basılacak diğer romanları' 1 - *Bahar Yüzlü Kadın*, 2 - *Misket*, 3 - *İki Gönül Arasındakiler*, 4 - *Duş Al-tındaki Kadın* belirtilmişken, bu kitapları Müeyyet Hanım'ın yaz-makta olduğunu sanırdım. Münir önadını da hangi amaçla seçti-ğini bir türlü çıkaramıyordum. Zaten *Kâtibim*'deki Nazikeda'yla Saraylı Hande Hanım benzeştiklerinden, Müeyyet Hanım'ın gö-rümcesinin hayathikâyesini yazdığını bile düşünürdüm...

Muharrinin sırasıyla basılacak diğer romanlarını bir gün bu-rada görebileceğimi boş yere beklemiştim. Küçük kitaplıkta ro-

manlar ne artmış, ne eksilmişti. Bir daha hiçbir yerde Münir Müeyyet Berkman adına rastlayamadım.

Bu ad da *Kâtibim*'deki duvarları çerçeveler içinde yangın kuleleri, Kız Kulesi, balıkçı kayıkları, tulumba resimleriyle süslü, tavanına renk renk, parıltılı, yaldızlı yenedünyalar asılmış, Üsküdar'daki büyük kahve gibi kayıplara karışmış, herhalde göçüp gitmişti.

Gelgelelim *Selma ve Gölgesi* Venedik'te geçen son sahneleriyle ancak bir prensesin... geceye özgü bir prensesin göz kamaştırıcı olması gereken yaşayışına karanlık pırıltılar serpiştiriyor, pırıltılarıyla eşsiz bir çekicilik yaratıyordu. Üstelik söz konusu çekicilik kan ve ölüm çağrışımlarıyla dolup taşıyordu: Selma Hanımefendi sevdiği erkeklerin kanını içmeye tutkundu.

Yaldız işlemeleri olan bir gondola biniliyor, suların bulanık ve paslı aynasında günün son ışıkları gittikçe koyulaşarak, morarak erirken dar, karanlık, ıssız 'lâgün'lere giriliyordu. Lâgünlerde sarayların, büyük taş yapıların eski, oymalı kapıları ruha azap veriyor, fakat hepsi de ruhun üstüne kapanarak çok karanlık bir rüyaya çağırıyordu.

Dar, karanlık lâgünlerde derin gurbetlere karışılıyordu. Hava daima alçak ve ağırdı. Taş evler, eski saraylar boyaları, sıvaları dökmüş yüzleriyle, simsiyah, nasıl açılıp kapandığı kestirilemeyen tuhaf pencereleriyle, kim bilir kaç asırdan bu yana kaç kuşağın doğumlarını ve ölümlerini saptamış gizemli tarihleriyle bu kenti, Venedik'i kalbime yakın kılıyordu.

Bazan taş köprülerde konuşan iki kişinin fısıldaşması, bu siyah billûrdan koridorlarda uzun uzun yankıyarak çınlıyor ve çınlayış her şarkıdan, her ezgiden daha etkileyici geliyordu. Bana öyle geliyordu ki bu siyah billûr koridorlarda zamanın sesleri fısıldaşmaktaydı.

Havadaki küf kokusunu, nemli havayı âdeta içime çekiyordum. Öylesine sessiz lâgünler vardı ki, mermer saraylarında sanki hiç kimse yaşamamış, gülmemiş, ağlamamış, âşık olmamış, sanki

hiç kimse bu mermer saraylara en küçük bir hatıra bırakmamıştı. Buradaki gurbet hissini kendime her şeyden yakın duyuyordum. Bütün bu siyah billûr karanlığında bazan renkler ansızın fışkırıyor ve güya ölümle aşkı birleştiriyordu.

Nihayet bitişikteki salonun -Bu salonlar neredeydi?- orkestrası ‘Albeniz’in tangosunu çalmaya koyuluyordu.

Tangoyla birlikte *Nilgün*’e dönüyordum. Çünkü beni bu romana yıllar sonra... neredeyse otuz yıl sonra alıp götüren bir ayrıntı da Tino Rossi’nin söylediği şarkı, o şarkının sözleriydi: “*Marinella reste encore dans mes bras...*” Marinella kollarımda biraz daha kal... Bu şarkı bir tango muydu? Bilmiyorum. Tino Rossi’den dinlediğim şarkılar arasında “*Marinella...*”ya hiç rast gelmedim.

Tino Rossi şarkıyı 1936’da -Conte Verdi aynı zamanda faşist askerlerin Habeşistan’a gönderildiği vapurdu...- söylediğine, ben de *Türk Prensesi Nilgün*’ü nihayet, nice yıllar geçtiğinde, anca 1989’da yâd ettiğime göre “*Marinella reste encore dans mes bras...*” elli yılı aşkın bir süre sonra bir daha -kâğıt üstünde- yan-kılanmış gibi oluyor.

Hattâ şarkının daha eski yıllarda da söylendiğini, henüz söylenmemişken, henüz belki Tino Rossi bile doğmamışken, belki fonograflar, gramofonlar, Sahibinin Sesi taş plaklar, Fenerbahçe’nin gözbebeği Modalı Zeki’nin çok sevdiği radyo bile yokken söylendiğini duyuyorum. Bu, *Mapa Melikesi Nilgün*’de geçen ‘söylenmemiş aşk’ sahnesi nedeniyle mi, yoksa o sahneye yaradılışımın ezelden yatkınlığıyla mı, çözümlemeye gerek görmüyorum, her ikisinin etkisini de hissediyorum.

İşte, genç adamlar -o sıralar on yedisindedir- Celil Paşa’nın dul kızı Necile Hanım Erenköyü’ndeki bir köşkten çıkarlar, günbatımında, bahçelerden geçerek öteki köşke birlikte yürürler ve genç adam öteki köşkün girişinde artık Necile Hanım’dan ayrılır. Aşk hiç doğmaz görünürken, aşk şiddetle duyumsanır, gönlü yakar.

Necile Hanım galiba otuzunda, otuz beşindeydi, yapılı, gösterişli bir kadın. Daima gülkurusu maşlah, maşlah altına uzun etekli elbise giyyordu. Yine Erenköyü'nde oturan bir Nazır'ın genç, yakışıklı damadına âşık olduğu, sevda çektiği ya kulaktan kulağa fısıldanıyor, ya da Necile Hanım'ın bulunmadığı meclislerde açık açık konuşuluyordu.

Fazlaca pervasız, cesur dul, yine de akşamları kendi köşküne iç bahçelerden geçerek bir başına dönemiyor; genç adama “Necile Hanım'ı götürüver; yalnız gidemez” deniyordu.

Bahçeden bahçeye yemiş ağaçları, kameriyeler, sarmaşıkların sardığı çardaklar -çardakları her nedense biraz bayağı bulurdum-, galiba büyük bir manolya ağacı akşamın alacasını daha da karartıyor, yeşil, lâcivert yanardönerli bir kültrengiyle örtüyordu. Orada, manolya ağacının berisinde galiba nilüferli bir havuz da vardı, olmalıydı...

Nazır'ın yakışıklı, belki de uçarı damadı için sevda çeken Celil Paşa'nın dul kızıyla delikanlı, bütün yaz, birçok akşam, kameriyelere, çiçeklere, akşamla birlikte ötüşleri, cırlayışları sanki son defa tutuşmuş börtü böceğe dalıp giderek yürüyorlardı. İşin tuhafı, delikanlı, gösterişli, gülkurusu maşlahını duru vücuduna sarıp sarmalayarak, bir bolartıp bir savurarak, bayraklandırarak yürüyen Necile Hanım'a deliler gibi âşıktı, ama hep susuyordu.

İkisi de susuyorlardı. Sonra sonbahar geliyordu, belki de erken gelen bir sonbahar. Hâlâ susuyorlardı.

Kıpkırmızı kirazların yeşil yapraklardan fışkırışı, ince dalları eğişi, gülibrişimin birdenbire pembe ve belli belirsiz, beyaza çalar kanarya sarısıyla ponponlanması, şahtuğlarının sıra sıra dizilmesi, manolyanın gece beyazı çiçekleri, hepsi suskun yaşanmış bir yazda kalmıştı. Hepsi de bir Japon ya da Çin estampına geçecekken... geçebilecekken işlenmeksizin, yeniden canlandırılmaksızın öncesiz sonrasız kaybolmuştu.

Manolyanın bütün çiçekleri bitmişti; şimdi kızılın bayrak kırmızısıyla sarmaştığı, kozalağı andırır çiçek artıkları duruyordu,

manolya çiçeğinin iskeletleri. Necile Hanım'ın herkeste rastlanılmayan, muhakkak ki pek pahalı, pek benzersiz parfünü artık daha yoğun dağılıyor, geçip gittiği bahçe yollarında iz bırakıyordu.

Mevsim iyice geçmek üzereyken, havalar daha erken kararırken, börtü böcek cırlayışları iyice azalmışken, nilüferler daha erken kapanırken bir dönüş akşamında Celil Paşa'nın dul kızı durmuş, kendisine eşlik eden delikanlıya uzun uzadıya bakmış, akşam güneşinin yarı aydınlatıp yarı gölgelere boğduğu, sanki gümüşlenmiş, hep gümüşlü, ışıltılı genç bir yüzde sanki artık azalan gençliğini son bir defa yakalamak isteyerek, elini, ülgeri hiç örselenmemiş bu kadifeden tende yanaklardan şakaklara doğru hafifçe gezdirmişti. Bu muhakkak ki bir veda işaretiydi.

Ve ben kendimi ille o uzun, kıvrık kirpiklerle çevrelenmiş yeşil gözlü delikanlının yerine koyarak; bir gün, çok sonra, nice yıllar geçtiğinde efsaneleşecek Tino Rossi'nin yerine koyarak artık çekilen, veda edişlerle donanan yaz boyunca daima "*Marinella reste encore dans mes bras...*"yı dinlediğimi, bu gizli aşk yürüyüşlerinde, bir bahçeden öteki bahçeye, bir köşk kapısına kadar duyduğumu ya da Tino Rossi'nin yerine geçip, o yaz, nilüferli havuzda, kameriyelerin, manolya, gülibrişim ağaçlarının altında kimileyin de yeşil gözlü delikanlının susan, sessizliklerle örülü, çekingen, başı hep öne eğik gizli aşkı için söylediğimi düşünürdüm.

Türk Prensesi Nilgün'de birtakım sürgün sultanlar, şehzadeler, padişah zevceleri... hanedan düşkünleri ya acıklı hikâyeleriyle veya yarı kaçık tavırları, marazî istekleri, saplantılı fikirleriyle kol geziyorlardı.

Meselâ bir kadınefendi vardı ki, onun macerası acıklı bir hikâyeydi.

Kadınefendi Hindistan'a, yanılmıyorsa Bombay'a bir şehzade ve kendisini paşa olarak tanıtan biraz ne idüğü belirsiz bir adamla beraber gelmişti. Bu heyet yalnız Bombay'da kalmayıp

bütün Hindistan'ı şehir şehir dolaşmış, Kalküta'da, Delhi'de, racalardan, mihracelerden, bazı büyük Müslüman ticarethanelerinden epey bir para toplamış.

Parayı, yüklüce sadakayı aralarında taksim edeceklermiş. Gelgelelim şehzadeyle yol göstericisi sahte paşa, padişah zevcesini bu garip ortaklıktan çıkarmaya karar vermişler. Parayı yanlarında götürerek Cidde'ye kaçacaklarmış. Oradan da bilmem nereye geçeceklermiş. (Bu garip yer adlarını hep atlata aramaya karar verir, fakat bir defa olsun atlata bakmazdım.)

Kadınefendi “Yardım ediniz!” çığlığıyla, şimdi artık kırk yaşlarında olan, bir zamanlar Necile Hanım'la bahçeden bahçeye bütün mevsim her akşam yürümüş genç adama başvurmuş. Special Branch'e de başvurulmuş. Ama hem şehzade, hem sahte paşa inkâr etmişler: Ne böyle toplama bir servet, ne de herhangi bir ortaklık söz konusuymuş. Zaten çok geçmeden ortadan kayboluvermişler.

Kadınefendi için bir Müslüman misafirhanesine sığınmaktan başka çare kalmamış, o da oraya sığınmış. Bütün günler, sırtında hâlâ payitahttan ayrıldığı günlerin modası çarşaf, başında hâlâ sürgüne gönderildiği zamanların modası türban, bu çok kibar tavırlı kadın, artık bir sığıntı gibi yaşadığı Hindistan misafirhanelerinde suluboya resimler yapıyormuş, şiirler yazıyormuş ve sona ermiş bir aşktan konuşuyor, sona ermiş bir aşkı tıpkı o suluboya resimlerin ince duyarlılığıyla, uçup giden renklerle, dağılıp eriyen şekillerle, saydamsı dalgalanışlarla bezeyerek anlatıyormuş.

Ama kalbimi en çok yoran, padişah zevcesine “Hanımefendi, sevdiğiniz bu erkek şimdi nerede?” diye sorulduğunda kadınefendinin verdiği yanıtı:

“Ne öyle bir vak'a oldu, ne böyle bir erkek var. Hayalimin romanı!”

Bana öyle geliyordu ki ben de bütün hayatım boyunca hayalimin romanlarını yaşayacaktım ve bütün hayatım boyunca rüya ile hülya arası, gündüzken, uyanıkken hep hülyada, geceleyin

rüyada hayalimin çok uzun sürecek, ya da ancak hayatım kadar sürecek romanında kendimi avutabilecektim.

Yine Bombay’da Muhammed Ali Road taraflarındaki misafirhanede kalan, misafirhanenin kuralları gereği eşyasını, kendi yatağını getirmekle yükümlü kişiler arasında sözgelimi bir Hilkat Paşa’yla bir Zekeriya Bey vardı ki, sonsuz bir bekleyiş içinde, geçmiş i anarak yaşıyorlardı. Neyi bekliyorlardı? Bunu açılan fallardan, dökülen remillerden, çıkarılan zaiçelerden öğreniyorduk:

Sultan Vahidettin’in başmuhasibi olduğunu iddia eden, belki de aslında sarayda herhangi bir hademe olan, ama hanedanı, mensuplarını iyi kötü tanıyan Hilkat Paşa açtığı fallarda, döktüğü remillerde, çıkardığı zaiçelerde padişahlık idaresinin yakında yeniden kurulacağını görüyordu.

Son padişahın kayınbiraderi kimliğiyle ortalıkta dolaşan Zekeriya Bey ise Avrupa hükümetlerinin, bilhassa İngiltere’nin -her ne hikmetse- hilâfeti yakında tekrar ‘âl-i Osman’a vereceği kanısındaydı.

İmparatorluk döküntüleri bir yandan da misafirhaneye gelen Müslüman Hintlileri dolandırarak, onlardan para sızdırarak yaşayıp gitmeye çalışıyorlardı. Bu halleriyle daha çok birer avantürye sayılmalıydılar.

Hilkat Paşa’yla Zekeriya Bey, ufacık ayyıldızlı, talik yazı damgalı zarflarında ve mektup kâğıtlarında,

Hatice Nilgün

Bint-i şehzade-i âl-i Osman Rükneddin

yazılı Türk prensesini, babasını, kardeşini hatırlamaya çalışacaklardı. Evet, sarayı Arnavutköyü ile Kuruçeşme arasında bir yerlere düşen Şehzade Rükneddin Efendi, vefat etmeyip yaşıyor olsaymış, şimdi dördüncü veliahd olabilecekmış.

Şehzade tavuskuşlarına, papağanlara meraklıymış. Sarayının bahçesinde, egzotik bitkilerle donanmış limonluğunda öyle beyaz tüylü, sorguçlu tavuskuşları varmış ki, eşlerine, benzerlerine Hindistan'da bile rastlamak olasızmış. Bu tavuskuşları tüylerini kamelya ağaçları önünde açtıklarında, kızıl sorguçlarıyla, altın yaldızdan camgöbeğinin, kanarya sarısının, menekşe morunun dalgalandığı yelpaze kuyruklarıyla bütün o katmerli pembe kamelyaların görkemini yok ederlermiş. Kendileri de bembeyaz tüylerinden birdenbire fişkıran bu renk dalgalanışına gururla bakarlarmış.

Şehzade Rükneddin Efendi'nin adı bir türlü çıkarılamayan, dilin ucuna gelip hatırlanamayan şehzade oğlu o 1930 senelerinde İtalya'da ölmüş. Naaşı Şam'a götürülerek orada bir camiin, ata yadigârı Sultan Selim Camii haziresine defnedilmiş. Bu talihsiz şehzade hiç evlenmemiş. Geriye de kimsesi kalmamış. İtalya'da pek yalnız, âdeta melankolik bir yalnızlık içinde yaşamış.

Civanbaht Rükneddin Efendi'nin ölümünden... 'irtihal'inden hemen sonra doğan kızı ise Vahidettin Han tarafından 'Delişmen Sultan' diye sevilip okşanmış ki, şimdi yirmi birinde, yirmi ikisinde olması gereken bu genç sultanın adı Nilgün'müş...

Nilgün romancısı daha önce yazdığı, daha edebî kabul edilmiş bir romanında ismi de, tavrı da Rükneddin Efendi'yi çok çağrıştıran bir başka sürgün şehzadeden, Kerametdin Efendi'den söz açar. Kerametdin Efendi'yi biz ilk, kucağında udu, kanepeye oturmuş, ellerini dizlerine vururken tanırız. 'Cennetmekân Selim Salis'in bir bestesini geçmektedir.

Şimdi Beyrut'ta yaşayan Şehzade Kerametdin Efendi ne kadar tuhaf bir adamdır! Ya bütün günler tavla oynamakta, ya da günlerce tavla kutusuna el sürmemektedir. Tavlada birini yendi mi kakkahalarla gülmekte, yenilince kurumsuz, nazik, alçakgönüllü bir adam olup çıkmaktadır.

Bazan dalgın dalgın denize bakar. Bazan hiç tanımadığı, tanışmadığı, az önce rastlaştığı, hanedan mensubu olmayan her-

hangi bir sürgüne birdenbire “Bir tavlâ atar mıyız?” diye yakınlık gösterir. Bu sıradan sürgünü de “Yarın buraya buyurursanız yine birkaç parti atarız” diyerek çok geçmeden gurbet eldeki köşküne alacaktır.

Hilmi Efendi böyle bir günün sonunda köşke getirilmiş; hep dar ceketler giyen, ince beliyle fazla eğilip bükülen, akşıl saçlarına hiç yaraşmayacak hoppelikler, şımarıklıklarla genç görünmeye çalışan Keramettin Efendi’nin dalkavukları arasına karışmıştır. Şehzade boyuna ut çalar, boyuna tavlâ oynar. Eskice elbiselerini, pahalı iç çamaşırlarını Hilmi Efendi’ye vermiştir: Astarları ipek ceketler, azıcık kısa gelen pantolonlar...

Keramettin Efendi’nin iki kızı Beyrut’ta açık saçık dolaşmakta, otomobillerle gezip tozmaktadırlar; zengin yerli erkekleri de peşleri sıra sürükleyerek. Çöküş ve soysuzlaşma handiyse özellikle dile getirilmemiş bir trajedi gibi belirir. Bu çöküşte en küçük bir asalet hissedilemiyor; her şey.. tahtın, tacın kaybedilişi, para, servet, merasimler, dalkavukların Şehzade Keramettin’e “Efendi Hazretleri!” diye hitap edişleri, hepsi gülünç, acıklı-gülünç olup çıkıyordu.

Meselâ Keramettin Efendi’nin fazla monden, açık saçık kızlarından büyüğünün annesi esmer güzeli, tıknazca, fazla azametli bir hanımdı ki, müsrifliği dudak uçuklatacak kertedeydi. Bu acayip kadın her gün yeni bir pudra kutusu açıyor, pudranın incecik kâğıdını özensizce yırtıyor, parçalıyor, pudraları döküp saçıyor, süründükten sonra, kalanı pencereden dışarıya, bahçeye fırlatıyordu.

Bu hanım böylesi müsrifliğine rağmen inanılmayacak kertede cimriydi. Bir başka özelliği de merhametsizliğiydi: Kaçan ipek çoraplarını kalfalar, hizmetkârlar alır giyer diye köşkün dört bir yanındaki çam ağaçlarının en yüksek dallarına fırlatıyordu.

Öteki zevce daima hastaydı, zayıf, yanakları pembe pembe. Hastalığına verem deniyordu. On dokuzuncu yüzyılda bütün bir edebiyatın ‘ince hastalık’ diye andığı verem bu kadında in-

celikten ne kadar uzaktı: Durup dururken hüngür hüngür ağlıyor, sonra birden yatışıp ağlamayı kesiyor, gülüveriyor, kapandığı odasından çıkıyor, artık vekilharç gibi alışverişi de yüklenen Hilmi Efendi'ye "Bir kutu çilek reçelli çikolata alınız, Ganruj Mağazası'ndan... Benim için dersenez bilirler" diyordu.

İnce hastalığa tutulmuş olanların şekerle düşkünlük gösterdiğini bilmezdim. Ne var ki bu hanım şeker ve şekerleme delisiydi. Köşkte kendi hususî dairesinde her yer, aynalı büyük dolaplar, çekmeceler, çekmecelerdeki çamaşırların araları, tuvalet masaları, pirinç karyolanın altı, köşe bucak şekerleme doluydu.

Fiyongalı kutularda, gümüş kaplama başka kutularda, atlas üstüne yağlıboya resimli daha cicili bicili kutularda fondanlar, çeşit çeşit meyve şekerlemeleri, çikolatalar, irili ufaklı bonbonlar hanımın hep yanı başındaydı. Bu idraksiz kadın o fiyongalı, gümüşlü, yağlıboya peyzaj resimli kutuların hepsini açıyor, hepsinden üçer beşer yiyor, sonra da öksürük nöbetlerine, gıcık krizlerine uğrayıp "Ölüyorum, ciğerlerim sökölüyor!" diye haykırıyordu.

O zamanın parasıyla bu hanımın çikolatacılara, şekerlemecilere bir servet borçlandığı çok geçmeden anlaşılacaktı. Zaten Şehzade Keramettin Efendi'nin serveti çoktan erimiş, borçlar geçen günlerle birlikte artmış, ne var ki çalgılı kahvelerde içki âlemlerinden vazgeçilmemişti. Ümit Mısır'dan beklenen bir haberdeydi ve şehzade ailesiyle birlikte Mısır'a geçmeyi tasarlıyordu...

Beyrut'taki öteki hanedan mensuplarının yaşayışları galiba Keramettin Efendi ailesininkinden farksızmış. Beyrut'ta o zamanlar Keramettin Efendi ailesinden başka iki şehzade daha, kimi dul, kimi evli sultanlar, bazı kadınefendiler oturuyorlarmış.

Keramettin Efendi'nin kız kardeşi dul sultanın da bir oğlu varmış. Sultan varını yoğunu bu hayırsız evlâda veriyormuş. O, Lübnan barlarına, gazinolara, içkiye, hafif kadınlara düşkünmüş. Keramettin Efendi'nin daima ut çalması gibi, o, daima ıslık çalarmış, ıslıkla günün modası frenk havalarını çalıyormuş.

Apaçık bir ıslık delisiymiş. Sabahleyin -herhalde hep bir işret gecesinin sonunda ancak kuşluk vakti- uyanınca ıslık çalıyormuş. Gece kim bilir hangi saat uykuya dalacakken hâlâ ıslık çalıyormuş. Yemek arasında, konuşan birini dinlerken, yürürken, otururken, hattâ sevişirken ıslık çalıyormuş.

Kılık kıyafeti de ıslık çalacağının işaretleriyle donanmışmış: Tıpkı ‘Moris Şövalye’ gibi azıcık öne eğik kanotye hasır şapka takıyormuş. Keten takımlar giyiyormuş. Beli, kanotye şapkası gibi, azıcık öne eğik, kabaları azıcık arkaya çıkık bir edayla yürüyormuş.

Girip çıktığı barlarda kızlar onu görünce “Papa! Papa!” diye çığlık atıyorlarmış. Dört bir yanını kuşatırlarmış ve ‘Moris Şövalye’ de birkaç figür yaparmış. Ortalık bir anda bir müzikal sahnesinin çağrışımlarıyla dolup taşar; herkes ıslık delisini pek sevimli bulduğunu göstermelik tavırlarla, düzmece gülümseyişlerle belirtirmiş.

Keramettin Efendi yeğeninden hiç hoşlanmazmış, yeğeni de Keramettin Efendi’den. Bu yüzden pek ender görüşüyorlarmış. Hanzadelerin hepsi birbirine düşmanmış; geçimsizlik, uzak duruş, dırıltı, birbirini çekiştiriş hepsini birbiriyle görüşmez hale getirmiş...

Keramettin Efendi nihayet Mısır’a gidebiliyordu. Dalkavuklarını, bu arada tavla partisinde tanıştığı çulsuz sürgün Hilmi Efendi’yi yüzüstü bırakarak, bir tür kaçma, sıvışma tavrıyla. Sebep? Aslında gizlice gidiş, kaçış için belirgin hiçbir sebep yoktu.

Ama çoğu hükümdar ailelerinde, diktatör ruhlarda eziyet etmek, eziyetten zevk almak bir ihtiyaç haline gelirmiş. Şehzade de yardım ettiği, yükselttiği, imkânlarla donattığı, görmediklerine boğduğu, sevgi ve iltifatını esirgemediği, yarın da her şeyin bugünkü gibi sürüp gideceğine inandırdığı şakşakçılarından iltifatlarını, muhabbetleri, imkânları ansızın geri alıyor, onların çöküşlerinden, birdenbire bastıran çökkünlüklerinden haz duymak istiyordu.

Türk Prensesi Nilgün'de Şehzade Tevfik Efendi, tıpkı Şehzade Keramettin Efendi gibi tuhaf yaradılışıyla karşıma çıkmıştı. Daha doğrusu, ben, Tevfik Efendi'yi çok daha önce tanımama karşın, ancak Keramettin Efendi'yi tanıdıktan sonra ilkinin tuhafliklarını, giyim kuşamdaki egzantrikliğini, konuşmasının hususiyetlerini, yanında her vakit dalkavuklar olduğunu bir bilinç çakımında hatırlamış, kavrayabilmişim.

İlk önce Müeyyet Hanımların kitaplığından alıp okuduğum *Nilgün*'leri... evimdeki bu yeni *Nilgün*'leri aradığım yerlerde -kitaplıkta, gömme dolapta, annemin çeyizinden arta kalmış ve kapalı bölmelerinde artık tabak çanağın değil, hep kitapların durduğu, ceviz kaplaması yer yer kabarmış büfede, şimdi yine kitaplık gibi kullanılan büyücek ecza dolabında- bulamadığımdan, Tevfik Efendi'yle yeniden rastlaşabilmemiz bir süre için mümkün olmamıştı.

Fakat hatırlıyordum: Karış karış dolaşarak Hindistan'da hep 'turne'lere çıkan; yüzü değirmi, çenesi bir tutam sakallı, gözleri kocaman, bir pehlivan gibi yapılı, bu tıknaz şehzade, yakası kürklü ceketler giyiyor, savaklı Çerkes kamçısını elinden bırakmıyor, beyaz kuzudan kalpağını başından çıkarmıyordu.

Tevfik Efendi çizmeye düşküncü. Hindistan'ın sıcağında siyah rugan çizmelerle dolaşıyordu. Hindistan turnelerinin amacı ise erzak ve para toplayabilmektir. Aklî dengesinin yerinde olmadığı, mutlaka bir klinikte tedavi görmesi gerektiği biliniyordu.

Belki bu aklî denge meselesi yüzünden, çıktığı cer turnelerinden elde ettiklerini asıl ihtiyaçları için harcamıyor, hep öyle yine, tıpkı akrabaları gibi barlarda şampanyalar içerek, kızlarla eğlenerek israf ediyor ve borçlarını ödememekte garip bir inat gösteriyor, ama borç almış olduğu kişileri bazan yeni turnelerden elde ettiği ganimetle lokantalarda, eğlence yerlerinde hakikaten bir şehzade gibi ağırılıyordu...

Tevfik Efendi bir yandan Viyana usulü şinitzelini tereyağlara bulayıp limonlar sıkıp yerken, bir yandan *Nilgün*'ü hatırlamaya

alışıyor; ağız dolu dolu, “Ne bileyim ben bunların hepsini? Yenileri de durmadan ürüyor!” diyerek horlayıcı, küçümseyici bir tavır takınıyordu. Nihayet Rükneddin Efendi’yi çıkarınca surat asmış, onun Abdülmecid soyundan geldiğini söylemiş, kendisinin Abdülaziz torunu olduğunu hatırlatmak istemiş, ezeli kırıgınlıkları sanki sezdirmek de istemişti:

Rükneddin Efendi... Hani şu tavuskuşlarına meraklı şehzade! Onun kızıysa, bir zamanlar Asfuriye şifa Yurdu’nda tedavi görmemiş miydi?..

Böylece bir yarı kaçık, kendi ailesinden, hanedan ailesinden birçok ferdin, belki de bu ailedeki herkesin yarı kaçık, ruh hastası, dengesiz olduğunu söylemek istemiyor muydu?

Nilgün’ün andığı hanzadeler ise Beyrut’ta, Mısır’da, Nis’de, Riviyera’da gurbet ve kara talih yılları geçirmiş kişilerdi. Hiç de Keramettin, Tevfik Efendilere, onların kızlarına, zevcelerine, yeğenlerine, ‘Moris şövalye’ mukallitlerine benzemiyorlardı.

Mesela şaibe Sultan Nis’te avuç açacak hale düşmüş, sefalet içinde, kimsesiz ölmüştü. Damat Sabri Bey her şeyini sattıktan sonra, satacak hiçbir şeyi kalmayınca, elbiselerini de satmış, Riviyera güneşi altında atlas yakası pırıl pırıl yanan redingotla dolaşır olmuştu. Nitekim Nilgün’ün annesi sürgünde, sokak kanepelerinde tek bir muzla karnını doyurmaya alışmıyor muydu?

(Fakat hangi Nilgün? Çünkü üç cilt boyunca bir değil, birkaç Nilgün -üstelik değişik adlarla- beliriyor, ‘vatan’dan uzak, sokak kanepelerinde ölmeye çalışan annenin asıl kahramanla, sonradan hafızasını kaybeden Nil’le akrabalık bağını saptamak pek mümkün olmuyordu.)

Öteki, yarı kaçık hanzadeleri hiç unutmamış olmakla birlikte, ben, sürgünde mahvolup gitmiş, acılarla vefalı dostluklar kurmuş, sefalete düşmüş, sefalete düşünce cer turnelerine çıkma-ya asla gönöl indirmemiş, nihayet bakımsız, yersiz yurtsuz, otel odalarında, bazı akrabalarına yürek yakıcı vatan hasreti mektup-

ları yazarak kimsesiz can verenleri bir türlü unutamıyor, aklımdan çıkaramıyorum.

Sonraları onlar hakkında o kadar acıklı hikâyeler dinledim ki, sadece maceraları, birer fert olarak bu yaşadıkları gözyaşlanıma yol açtı. Gözyaşlanımı biraz gülünç bulur, fakat her nedense yine de kendimi tutamazdım.

Ama *Nilgün*'ler, onca sayfa, Nil'in sahte prenses, teyzesinin kızının ise gerçek Nilgün Sultan oluşu dışında, hanedan ailesiyle, şımarık, hoppa, dediğim dedik şehzadelerle, otel odalarında ölmüş ya da sonunda eski payitahta geri dönebilmiş, artık apartıman katında yaşamış sultanlarla, kadınefendilerle pek fazla bağ kurmuyordu.

Hattâ ben, ilk iki cildi okuyup, üçüncüsünü, *Nilgün'ün Sonu*'nu o yıllarda bir türlü okuyamadığımdan, bu üçüncü ve son ciltte sahte prensesi İstanbul salonlarında, 1940'larda göreceğimi sanır ve için için bir sevinç duyardım. Meğerse Nil'i İstanbul salonlarında hiç göremeyecekmişim.

Nil, buna karşılık, işte Hindistan'da Taç Mahal Oteli'nin kalabalık salonundadır. Mihraceler, yerli törel giysiye bürünmüş hanımlar, Avrupalılar yanından geçip giderler.

Ya da kırmızı zambaklarla -ömrümde hiç görmediğim kırmızı zambaklarla- kaplı bir göle benzetilen Seylan'dadır. Seylan bazan da yakut ve akik ülkesi, hep pırıltılı, hiç donuklaşmayacak bir inci tanesi sanılır.

Deniz ülkesi Seylan'da kesme zümrütten iri bir taşın bütün yeşil ışıltıları sularla yansır. Yeşil, hayalin perdelerini açar ve sahnede kırk bir aşk hikâyesi canlanır. Orada, kesme zümrüt ayna gibi uzayıp giden denizde eski sevgililerin düşsel görüntüleri yansıyor durur.

Nil bazan Kandi'de bir köşktedir. Bu, pancurları inik, pencereleri geniş, verandası uzun köşkün büyük bahçesinde tarçın kokulu kargalar masal kuşları gibi uçarlar. Nil bir masal prense-

sini andırırcasına verandadan bahçeye bakar; o masal kuşlarına, tarçın kokulu ve belki de tarçın renkli kargalara şaşar. Fakat yüzü donuktur, duygularını belli etmez.

Nil bazan Peredanya Nebatat Bahçesi'ndedir. Ağaçlar kırk metreyi bulur; toprak güneşi göremez, yosunludur, kaygandır. Yeşilin her ayırtısı ormanı sarmıştır. Seylan'ın yakutlarını, safirlerini, zümrütlerini, tozpembeden opal mavisine, topaz sarısından lâl rengine bütün o değerli taşları andırırcasına, Peredanya'da, tüyleri alacalı, pırlıtlı sinekkuşları uçar.

Prenses bazan Mapa'da, bir melike kimliğiyle, yerlilerin 'Su içi bahçesi' dedikleri koydadır. Deniz altında bu bahçe, cam-kesiği, uçuk mavi deniz renklerinin perdelenişinden birdenbire fışkırır ve hakikaten bir saray bahçesinin göz kamaştırıcılığını edinir.

Birdenbire güller açmaktadır. Kırmızı, pembe, beyaz, sarı güllerin, şu bilinen güllerin yanı sıra siyah güller, koyu kırmızısı iyice kararmış güller, güzün açan mor güller yalnız alacalarıyla değil, türleriyle de su içi bahçesinde birbirinden ayrılmaktadır.

Birdenbire yediveren gülleri belirir. Birdenbire sarmaşık gülleri sanki suyun yüzeyine çıkmak ister.

Bir tarhta karanfiller yine kırmızılarla, beyazlarla, keskin tozpembelerle sürüp gitmektedir. Bir tarhta lâleler açılı durmaktadır. Katmerli sümbüller bir tarhta sona ermeyecekmişçesine uzanmaktadır. Bir tarhta şakayıklar artık belirsizleştirilmiş, günlerce izlendikten sonra sadece izdüşümlerle duyumsanmış şakayıkların resmi gibi durmaktadır.

Su içi bahçesine dalmış olanlar şakayıklara, sümbüllere, mor güllere gönül verip demetler devşirirler ve yukarı çıkıldığında o karanfiller, sarmaşıkgülleri, bodur ağaççıklardaki mercan renkli kuzgunkılıçları birdenbire porsur, yapışkanlaşır, renkleri birdenbire yiter gider, renkleri birdenbire artık siyah da olmayan bir çamur karası olup çıkar. Güneşle, ışıkla, gölgelerle görülmüş bu rüya su içi bahçesine dalanları her defasında aldatır.

Mapa Melikesi bazan bir gemide... kim bilir hangi gemide küpeşteye dayanmış enginlere bakmaktadır. Yalnız deniz, gökyüzü ve çevren çizgisi görünür. Mapa yerlilerinin kullandığı keyif ve canlılık veren bir tozun etkisiyle yarı hülyada âdeta bir sinema sahnesi başlar.

Sis ay ışığını daha tüllendirir, şekiller keskinliklerini kaybeder, resim âdeta bulanıklaşır, her şey âdeta akmamış gözyaşı damlasının gerisinden görünür, görülür. Hem yalnız başınıza kalmışsınızdır, hem de Nilgün'le birliktesinizdir. Prensesin gözleri, aşkla baktığında her defa olduğu gibi, safır lâciverdi kesilmiştir; sislere, dağılıp duran duman perdelerine karşın o gökyakut alabildiğine seçiktir. Yakası yukarı kalkık kürkünden sıyrılan prenses çok hafif, tül den bir tuvalet giymiştir.

İlk okuduğumda ne kadarını hissedebildim, ne kadarını kavrayabildim, tam çözemesem de, bu feerik sinema sahnesinde 'cinsî cazibe' başrol dedir. Zaten Nilgün hafif tuvaletinin tülü arasında çıplakmış sanılmaktadır.

Sonra, arzuya kapılmış eller bu tuvaleti hoyratça yırtıp parçalar. Mapa yerlilerinin kullandığı keyif ve canlılık verici toz hükmünü yerine getirir. Melike sanki bir çetecinin eline düşmüşçesine vapurun bembeyaz parkesinde -dalgalarla, belki de yağmurla islandığından parlıyordur- sürüklenir, perişan düşer, bulutlar arasından sıyrılan ay... dolunay onu aydınlatır, denizde uzayıp giden ay ışığı yolları belirir ve melike de bütün bunları bekliyormuşçasına, özlemişçesine, hepsine gönülden razıymışçasına cinsel oyuna handiyse cellât-kurban ilişkisinde zulme uğramışlığa bürünüp eşlik eder...

Zaten Nilgün'ün âşık oluşu ve Nilgün'e âşık olmak ayrılıkla yeniden kavuşmak arasında bir gelgit değil midir?

Dolunayın suları çekişi gibi Nilgün de sokulganlığı ve uzaklaşmalarıyla gönlü çeler. Kâh ümit kırıklığına sürükler, kâh hoppalıklarla kandırır. Kimileyin şefkatle sever, kimileyin neredeyse dayaklı kötekli hırçın bir sevişmeye davet eder. Zaten günün bi-

rinde şöyle dememiş midir: “Dünyada bir aşk da öyle yaşasın! Bildiklerimize benzemesi şart mı! Bildiklerimiz daha mı güzel? Bildiklerimiz gibi olsaydı aşkımız kıymetinden kaybetmez miydi?”

Bende harikulâde duygular uyandıran bu sözleri söyleyen prenses, sözleri gibi, harikulâde giysiler giyyordu. Meselâ Conte Verdi’nin birinci mevki yemek salonuna bir akşam beyaz dantel tuvaletiyle giriyordu. Bu dantel tuvalet, prensesi sanki göğsüne kadar beyaz köpükler içinde bırakmış gibiydi. Dantel köpükler öylesine beyaz, öylesine yoğunluktan uzaktı ki, gökkuşağı pırıltılar uçuşuyor, bir esintinin bu dantel köpükleri uçuşturarak prensesi çırılçıplak bırakmadığına şaşılıyordu.

Meselâ aynı salona bir akşam da -Kızıldeniz’den, Saba Melikesi Belkis’in ülkesinden geçerken- krep saten bir tuvaletle giriyor; taze harman yerindeki samanların henüz büsbütün solmamış alacasındaki tuvaletiyle sanki ağırlaştıkça ağırlaşan, baygın uykulara çağırın havaya karşıyordu.

Tabii Conte Verdi’nin bandosu çalmakta, elektrikleri ıslıl ıslıl yanmakta, durgun, ama uçsuz bucaksız gece denizinde bu elektrik ‘ziya’ları pırıltılı çizgiler, dalgalanışlar, menevişler bırakmaktaydı.

Belki de fark etmeden, öyle hep rüya sahnelerinde, hep öyle eski tablolardeki Avrupa prensesleri gibi servet dökülmüş tuvaletlerle, mücevherat ışıltısıyla görüldüğünden Nilgün’e dingin bir aşkla bağlanılıyordu. Güvertedekinin tamamıyla tersine, bu aşk, fırtınasız, coşkunuğu içte, belki de hatırlayıştan kaynaklanan, artık ihtirası sönmüş, sevecenliği çoğalmış bir aşktı. Ya da ihtirası, her hatırlayıştaki, her özleyişte sevecenliği yakıp tutuşturmaktaydı...

Nilgün bazan -istikbalde Mapa Melikesi olacağını sezinler sezinlemez- egzotik sahnelerle yaşamının sonrasını betimliyor; kendisi yakasına iki taze karanfil iliştilmiş, oldukça sade bir rop

giyinmişken, kendisini görkemli melike giysileri içinde görüyordu. Böylece istikbale hazırlanmış oluyordu.

Meselâ filler üstüne konmuş incili tahtirevanlarda giderken, yoluna uyruğu elmaslar, zümrütler, zebercetler, çiçek yağmurları serperken, Nil, ipek şalvarlar giyecek, yüzünü bürümcükle örtecek; derken tahtirevandan inip sarayların mermer taraçalarında dolaşacak, mermer merdivenlerden inerek bahçelere doğru yürüyecekti.

Ama bir gün, mutlaka bir gece görkemden, mücevherlerden, mermer taraçalardan, mermer merdivenlerden, sonsuz varlıktan çıldırasıya usanacak, uzun etekleri çalılara takıla takıla özgürlüğüne kaçacaktı...

Halbuki sahte prenses, artık Mapa Melikesi olduğunda, bir gece tepeden tırnağa inciler takınmış, incilerle bezenmişti. Örnekse, beyaz tuvaleti silme küçük incilerle işlenmişti. Uçlarında armut biçimi iri inciler sallanan küpeler takmıştı. Tek sıra, fındık büyüklüğünde eşsiz siyah incilerden kolyesi boynundaydı. Üstelik iskarpinlerinin tokaları da incilerle bezeliydi.

Meselâ yine melikeyken -iken diyorum, çünkü İkinci Dünya Savaşı patlayacak, Nilgün Mapa'dan ayrılmak zorunda kalacaktı- Kalküta'da, Firpo's Kabaresi'nde şampanya içiyor, dans ediyor, ama hep durgun görünüyordu. Açık külrengi tuvaleti, sanki özellikle her ışık yansıyışında keskin yeşil, mavi, balsarı değil de hep külrengi ışılan pırlantalarıyla o kadar zarif, o kadar hoştu ki, Nilgün'e bir asalet veriyor, Nilgün de geçen yüzyılın mağrur, duygularını, hele sevinçlerini ve üzüntülerini gizlemeyi erdem saymış Avrupa kraliçelerini andırıyordu.

Kraliçelerin gerçekten öyle olup olmadıklarını düşünmezdim; nedense öyle olmalıydılar... Fakat Nil, çok geçmez, bu fazla kıbar, Avrupalı kraliçe kılığından, edasından, tavrından ya bıkar, ya kendine yaraştıramayarak sıyrılır, belki yine açık gri, ama ışıklarda yanan altın şeritli sariler sarınır, alında yapıştırma yakut, küpe-

si, bilezikleri, gerdanlığı hep kandamlası yakutlar kakılmış, ille Mapa Melikesi olduğunu gözler önüne sermek isterdi.

Bu romanlar, hele *Türk Prensesi Nilgün*'le *Mapa Melikesi Nilgün* ne çok gemilerde, büyük yolcu vapurlarında geçiyordu!

İşte Nil, güney yarımkürede sıcakın soluk aldırmadığı bir yılbaşı gecesi sırtı fevkalâde açık, adamakıllı dekolte, etekleri kabarık, beyaza yakın mavi bir tuvaletle bakara masası başındaydı. Eğer kazanırsa -ki bir saatten fazladır oynamakta, hep kazanmaktadır- kazandığını gemi müstahdemine verecek. Bu gece küpe-siz ve kolyesizdir. Parmaklarındaki yüzüklere, saçlarına iliştirdiği pırlantalı küçük tokaya gelince, yüzüklerin, küçük tokenin pırlantaları yılbaşı gecesi asla külrengi değil, mavimtırak ışıltılar saçmaktadır...

Nil, nihayet Mehire Yatı Mapa Koyu'na girerek açıkta demir atınca, "Sultana! Sultana!" diye haykırışan, tunç renkli 'halkına' görünmek üzere, belinden dizlerine kadar örten dört renkli bir peştemal, aynı kumaştan çok dar bir yelekle görünür. Hollywood sinemasının hemen kucak açacağı bu sahnede melike bir de altın tellerden örülü ufak bir pelerin almıştı sırtına. Bir peri kızınıninkileri andırır terlikleri yine altın tellerden örülüydü.

Fakat prenses Mapa'da, yirmi takımadanın hükümrانlık konutu sarayında Avrupaî kıyafetleri tercih ediyordu. Meselâ bir gece, yemek salonundan çıkılan terasaya vücuduna, yürüyüşüne, çizgilerine, yüzünün anlamına bir hülya katan lâcivert tül elbise ile çıkıyor, bu tül elbise omuzlarının, göğsünün çıplaklığını belli belirsiz örtüyor, Nil de, kendisi de bir hülya gibi belirliyordu. Kim bilir belki de böylece roman kişilerinin birer sanrı olduğunu için için söylüyordu.

Nilgün'ün Sonu'nda son bir tuvalet var, bir bakıma 'sönük' bir tuvalet. Fakat hangi roman bizden ayrılırken sönükleşmez, ölgün bir ışıkla sararmaz ki...

Kişiler bizden kopar. Olaylar, çözümlemeler, tasvirler -yazık ki- eskisi kadar sürükleyici değildir. Etkileyiş silinmeye yüz tutar.

Daha beş on sayfa önce o kişilerle birlikte, o kişilerden biriymiş-
çesine yaşıyorken, olayların içindeyken, çözümlemelerde kendi
karmaşık tinselliğimizi yakalıyorken, tasvirler bize bildiğimiz
semtleri, bildiğimiz manzaraları çağrıştırıyorken geri çekiliriz.

Belli bir uzaklıktan izlemeye koyulduğumuzda romanın ku-
surlarını görürüz. Bu soğuk izleyici, yüreği zonklasa bile, ayrılı-
ğın telâşına kapılmıştır. Gönül bağı gevşer, ayrılık varlığını söyle-
meye koyulur, zaten biz de bir an önce ayrılmak isteriz.

İkinci Dünya Savaşı bir türlü sona ermemişken giyilmiş bu
son tuvalet vişneçürüğüydü. Omuzları, sırtı, göğüs ayrığını de-
koltesiyle açıkta bırakıyor, cephe gerisinde vur patlasın çal oynas-
sın bir yaşamı söylüyordu.

Zaten üçüncü ciltte, bu son ciltte, savaş sonrasını, İstanbul'u,
Nilgün'ü İstanbul'da, monden bir hayat içinde bulacağımı
ummuşken, Japon istilâlarıyla, tayyarelerle, harbin ortasındaki
Londra'yla, Santa Maria Adası'ndaki esir kampıyla yeterince düş-
bozumuna uğramıştım. Ve üçüncü cildin kapağındaki dalgalı,
uzun saçlı, saçları mavimtırak siyah, gözleri gökyakut, boynunda
dört sıra inci gerdanlık, koyu çilek pembesi -herhalde- organize-
den şık bir rop giymiş güzel genç kadın sanki aldatmıyor muydu,
sanki o savaş, gerilim, casusluk kokan son cildi boş yere süsleme-
ye çalışmıyor muydu?

Belki bu yüzden *Mapa Melikesi Nilgün*'ün karton ve yine
çilek rengi, düz kapağını örten kalınca kâğıt gömleğin iç kula-
ğındaki beylik, ama çekiciliği tartışılmaz tanıtım yazısı da eski
anlamını çarçabuk yitirmişti.

Orada *Türk Prensesi Nilgün*'ü okuyanların onun devamı olan
Mapa Melikesi Nilgün'ü büyük bir hasret içinde bekleyedur-
dukları, işte nihayet sevgili Nilgün'lerine yine kavuştukları; daha
önce bir Uzakdoğu yolculuğunun serüvenleri ortasında tanıdık-
ığımız prensesin şimdi Uzakdoğu ülkelerinden birinde görkemli
sarayında yaşadığı ve elmaslarla, pırlantalarla bezenmiş, pırıl pırıl
bir hayal âleminde dolaşacağımız, Nilgün'ün de ruhumuzu ok-

şayan füsunlu gülümseyişlerle, bütün benliğimizi kaplamış özlemleri dindireceği yazılıydı.

Deniyordu ki: “Nilgün, teneffüs ettiğimiz havanın baharını her mevsimde ve her iklimde yaşatan solmaz bir aşk çiçeğinin adı ve onun ta kendisidir.” Sözümona *Türk Prensesi Nilgün*; kişiliği, kimliği sözümona kolayca belirtilemeyecek, anlatılamayacak, kavranamayacak Nilgün muammasının bize ancak bir perdesini açıyordu. Sözümona *Mapa Melikesi Nilgün* bu perdenin başka bir perdeye ikinci açılışıydı.

Fakat bu satırlar benden uzaklaşıyordu.

Tıpkı *Nilgün’ün Sonu*’nun gömleksiz, sadece karton kapaklı oluşu, bazı sayfaları dokuz punto diziliyken bazı sayfalarının, bazı formalarının on punto dizilmiş olması, dizgi yanlışlarının çoğalması, bölümlerin birbirinden ayrılmayıp birbirine yapışık devam etmesi gibi... bu özensiz baskı gibi sanki roman da parlıtısından kaybetmiş, uzatıldıkça uzatılmış, sanki artık yaşlanmış, yüzü buruşmuş, beli bükülmüş, elleri titrer olmuş, söz açtığı tuvaletler eskimiş, söz açtığı mücevherlerin değersiz Beyoğlu taşları olduğu ortaya çıkmış, ülkelerin, takımadaların, sarayların, su içi bahçelerinin bir dekordan öteye gitmediği anlaşılmış, prensesin sahte prensesliği kesinlik kazanmış, birinci cildin son cümlesiyle, “Nil, sonu gelmeyen bir başlangıçtır.”la aramız açılmış, *Nilgün*’ler bir yanılsamadan ibaret kalmıştı.

V

Deniz Köpüğü Tüller

Ne olduysa oldu... belki de bütün hayatı birbiriyle örtüşmez görüngelerden görmeye, duymaya, yaşamaya koyulduğumu; canlıyla cansızı, gerçekte kurmacayı birbirinden ayırt edemez duruma geldiğimi; yaşayan kişilerle düşsel kişileri, tanımış olduklarımla tanımadıklarımla, dahası, öznelerle nesneleri bir potada erittiğimi kavrayamadım. Bu us yarılmasından herhalde şiirsel bir haz duyuyordum.

Bugün de bu tezatların ancak bulanık bir sanrıda ayırt edildiğini düşünüyorum. Bunları, yazmaya koyulduğum... yazmak istediğim, yazmakta olduğum... yazdığım satırlar nedeniyle birbirlerinden -gönlüm kırıla kırıla- ayırt ediyorum. Düzmeceyle gerçeğin ayrışması. Ne var ki hiç yaşamamış olanlarla hiç tanımamış olduklarıma kalbimin daha çok bağlandığını hissediyorum. Çünkü kurduğum hayaller onlarla yıkılmıyor, kurduğum hayalleri onlar da yıkmıyorlar.

Hattâ onların bazıları benim gibi hayallerindeki insanlarla yaşıyorlar. Belki de onları birbirimize benzediğimiz için yakın bil-

dim. İşte *Göl Saatleri* şairi mavi nakışlı Çin kâselerine çay boşalttıktan sonra “Behlûl’ü ben çok yerde gördüm. Son zamanlarda ona kâh Lebon Pastanesi’nde, kâh cephede tesadüf ettim” diyor.

Göl Saatleri şairi de herhalde biraz bakımsız bir evin arka bahçeye bakan sessiz, kimsesiz odasında otururken, tıpkı benim gibi, sağda solda gördüğü genç kadınlarla genç erkeklerin bir romanın sayfalarından hayata döküldüklerini söylüyor. Geçkin hanımların birer Firdevs Hanım olduklarını söylüyor. Genç kızlar Hegyei’den piyano dersi alan birer Nihal Hanım oluyorlar...

Demin sözünü ettiğim bulanık sanrıda ise, günler ve geceler boyunca, yaşanan zamandan... yaşadığım zamandan uzaklaşarak dönüşsüz yolculuklara çıktığımı, kendi zamanımdan hayli uzaklaştığımı, çoktan sona ermiş bir zamana, eski zamanlara işte bu yüzden karıştığımı, kapıldığımı görüyorum. Hayatın sadece kitaplarda geçtiğine inanıyorum. Kendi geçmiş zamanıma, her nasılsa acıları törpülenmiş bir zamana, kitaplarda adları geçen ölü kişilerin çok daha geçmişte kalmış zamanlarını katıyorum.

Kendi zamanımın ağaçlarını, çiçeklerini, semtlerini, evlerini, örnekse Cihangir’deki evi, Kadıköyü’nün bahçelerini, akrabalarmı, komşularımızı, adlarını andığım, maceralarını söylediğim tanışlarımızı; hiç tanımadığım, yüzlerini görmediğim ve zaten yüzlerini görmeme imkân olmayan ölü kişilerin yitik semtleriyle, dostları, evleri, eşyaları, yitik hikâyeleriyle, yitik bahçelerle, yitik sevinçler ve hüznlerle bir tutuyorum.

Bu yazarların, bu şairlerin bir iki söyleşi, anı kitabında beliren varlıkları, benim için, gitgide yokluktan sıyrılıyor. Bana öyle geliyor ki bu yazarlar, bu şairler günlerinin, gecelerinin yeniden var olduğunu, bitmediğini, hâlâ devam ettiğini duyuruyorlar. Ben de onları duymaya çalışıyorum. Mavi nakışlı Çin kâselerine çay koyan şair, Lebon’da ya da cephede, Behlûl’e çok sık rastladığını söylüyorsa...

Onlara kendi zamanımın, şimdiki zamanımın, geçmişte yaşamış olduğum zamanların kaybolmuşluklarını, boşunalıklarını

söylemektense; onların anlattıklarını, hikâye ettiklerini dinlemek istiyorum.

Böylece hayal kırıklığına anlam karışıyor, böylece yazıda çizide kalmış varlıkları, odaları, eşyaları, resimleri, hattâ sözleri, sesleri benimle bir arada oluyor.

Tıpkı romanların -benim için- yaşayan kişileri, evleri, sokakları, kentleri... hattâ son cümleleri gibi onlar da ilkgençlik çağımın çılgin coşkuları arasında dirilmeye, yaşamaya koyuldular.

Onları, sonra aşağıda anlatacağım gibi, çok tuhaf ama, bir kapak ressamının roman kişilerini, düşsel kişileri betimlemek için yaptığı resimlere baka baka, bu resimleri gözümün önüne getirerek, sık sık hatırlayarak canlandırdığımı da söylemeliyim.

Sözgelimi Taksim’de Sıraserviler’deki apartmanın salonunda oturan, *Makber*’i yazmış olduğu için heyecanlardan, ithamlardan, şikâyet ve isyanlardan, hıçkırıklardan, kahkahadan esridiği, cinnete kapıldığı, sustuğu, unuttuğu, mecnunca hatırladığı, haykırdığı var sayılan Abdülhak Hamid Bey; geniş ve parlak bir yazı masasının, büyücek bir etajerin, üç beş İngilizce kitabın, yine İngilizce bir ansiklopedinin ilk anda göze çarptığı bu salonda; artık yaşını başını alarak, uygar, düzenli, tekdüze, inişsiz çıkışsız kent yaşamına karışmış görünmekle birlikte; açık kapılardan görülen duvarları pembe örtülü, tek tük çerçeveden ışıyan sedef panıtlı arabesk ‘antre’ düşünülürse, az sonra yerinden kalkacak, çok pahalı büfeli masalı iskemleli yemek odasını geçerek, buradan tekrar egzotik ülkelere bir çırpıda çıkıp gidecek sanısı uyanıyordu.

Bu sanı uyanır uyanmaz da, egzotik ülkelerin ancak roman kapaklarında görebildiğim... görülebilecek yarı dekor manzaraları, bu manzaralar ortasındaki başka, genç bir Abdülhak Hamid, çizilmiş ve boyalarla renklendirilmiş bir şair belirmiyor muydu?

O, salonunda, yeleğinden sarkan tek gözlüğünü sağ gözüne iliştiren, şık pantolonuna dökülmüş sigara küllerini, fiskellerle temizleyen dinç ihtiyar olmaktan çıkıyor ve *Makber*’i yazdığı gün-

lere -Münif Fehim Bey'in belki de hiç çizmediği, boyamadığı bir resimde- geri dönüyordu. Bu resim bütün bir canlı renkler tufanıydı ve renk girdaplarıyla dönenip duruyordu.

Bir resimde olduğundan, bütün ayrıntılar... farklı zamanların... birçok zamanların birçok ayrıntısı birbirine karışmış görünüyordu.

Meselâ Hamid Sıraserviler'deki salonunda artık bulunmayan, daha küçük, daha iddiasız bir yazı masasına kapanmış, gözyaşlarını tutamayarak, bir mektubu yazmaya çalışıyordu: "Siz bilmiyorsunuz ki Allah'ın bana armağan ettiği bu kadıncağız benim hem refikam, hem validem, hem kızımdır. Onu kaybedersem müebbeden harap ü tûrap olmak isterim."

Sonra bu belirsiz, duvarlarla sınırlandırılmamış odada bir yazı masası daha bulunuyordu ki, ilkinde, demkinde ölmüş bir sevgiliye yakarış, çığlık niteliğindeki *Makber* kaleme alınırken, ikincisinde *Hacle*, yani gelin odası, gerdek, feryat edilerek bulunamamış teselliye ikinci bir izdivaç tahayyülünde arayış, işte bu yazılıyordu. İlk masa enikonu gösterişsizken, ikincisini gelin duvağını çağrıştırır pembemsi beyaz tüllerden, âdeta bir cibinlik örtüyordu.

Şu cibinliğin tülleri uçuşarak, tül den perdeler e dönüşüyor; iç i iç e odalara aç ılarak, gelin odası, Bombay'ın... sıcak havası ve rem hastalığına iyi gelecek ümidini veren Bombay'ın sayfiyesi Mathiran'da bir ölüm döş eğ inin bulunduğ u yas odasına dönüşüyordu.

Ölüm döş eğ inin baş ucundaki eski zaman ş airi bir yandan da, uçuş an tül perdelerin, açık pencerenin ötesindeki tabiat manzarasına dalıp gitmişti. Böylece dirimle ölüm arasında kalmış olduğunu sanki göstermek istiyor, sanki yaklaş an ölümü durdurabileceğine inanmak istiyordu.

Ölüm döş ekli gelin odasından görünen manzarada Hindistan'ın bütün dağları, nehirleri, kuşları ve ormanları hastaya son bir defa yaşamın güzelliklerini söyler. Ama, ilerideki, çiçek açmış

limon ve portakal ağaçlarının artık Bombay'ın kuşları ötüşürken insan gibi lakırdı söyleyen bir sayfiyesinde, konuşkan kuşlu Mathiran'da değil, bir büyük gemiyle gidilmiş Beyrut'ta olduğunu biliyorsak ölümün de çok yaklaştığını sezinleriz: Hasta Beyrut'ta can verir, geniz yakıcı limon ve portakal kokularının arasında, toprağa verilir.

Halbuki burada salonunda şair siyah bonjuruyla, plastron boyunbağıyla, ince iğneli rujan ayakkabılarıyla çoktan günün modasına uymuş, matemlerinden sıyrılmış, çoktan günün istelerine göre yaşar olmuştur. Besbelli, büyük matemleri çoktan unutmuştu.

"*Makber*, o benim samimiyetimdir" diyerek mâziyi ve mâzi bahsini kapatmak, örtmek istiyordu. Dahası, uzun seneler, nice yaşlar, pek çok seyahatler, ülkeler, iklimler, pek çok keder ve eğlenceler *Makber* şairinin şimdide yaşamasını asla engellemiyordu.

Nitekim *Diyorlar ki*'nin seneleri bitip *Bugün de Diyorlar ki...*'ye gelindiğinde, şairi bir başka salonda yine şimdiyi, bu yepyeni zamanı yaşarken bulmuştum. 1972'de okuduğum *Diyorlar ki* böylece, 1987'de okuduğum *Bugün de Diyorlar ki...*'ye hepi topu on beş yılda benden kim bilir neler alıp götürerek, hayatıma kim bilir hangi cansızlıkları, kasvetleri ekleyerek bağlanıyor; şairse, 1917'de *Diyorlar ki* için konuşmuşken, 1932'de *Bugün de Diyorlar ki...* için konuşuyor, yaşlılık döneminde olduğu göz önünde tutulursa o koskoca on beş yılda büsbütün gencelmış, canlanmış görünüyordu.

Meselâ bu yeni, büyük salona kapalı perdelerden portakal reçeli renginde bir akşam güneşi süzülüyordu. Sigara dumanından kurşunî bir bulutsa, uzayarak, büyüyerek, yayıla dağıla, tavana yakın bir yerde asılıp kalmıştı. Sigara dumanı, o bol bol duman-dan halkalar besbelli şairi rahatsız etmiyor, sağlığına dokunmuyordu. Şairin kendisi de sigara içiyor. Bu salonda zaten bol bol sigara içilmekle kalınmıyor, bol bol da çikolata, fondan filan yeniyor.

Kendisine artık Kontes diye seslenilen, Abdülhak Hamid Bey’le evliyken boşanıp bir İtalyan kontuyla... galiba kontluk iddiasındaki genç bir İtalyan erkeğiyle evlenen, sonra da kontluğu şüpheli bu genç erkekten boşanarak ulu şaire geri dönen ve artık bir kontes olup çıkan Lüsyen Hanım bir sigara daha yakıyor. *Sergüzeşt*’i yazalı handiyse asır geçmiş Samipaşazade Sezai Bey viskisine biraz soda karıştırıyor. Şair olduğu söylenen, pek öyle kimselerin tanımadığı bir başka bey, hiç olmazsa şu an şairliğinin tadını çıkararak, ‘Jozefin Beker’i andıran bonbonlardan birini ağzına atıyor. Ulu şair tam bu sıra ‘o yalnız’ tekgözlüğünü yine sağ gözüne iliştiriyor...

... Hamid Bey tekgözlüğünü sağ gözüne yine iliştirip düzeltmekten başka, bu hayat sahnesinde, çayını ağır ağır, aheste aheste karıştırıyordu. Uçsuz bucaksız bir zamanı yaşar gibi olduğundan, geçmiş zamanları kadar gelecek zamanlarının da uzunluğuna, uçsuz bucaksızlığına güven besliyor, hiç telâş etmiyor, belki de acelesi olanlara şaşıyordu. O, zaten bir tekgözlük motifiyle zaman meydan okuduğunu vurgulamıyor muydu?

Gümüş kaşığı porselen fincanda şıkır şıkır, ahenkle şıkırdatıyor ve kimileyin Kontes’in, cuma günleri salonunda toplanan konuklarının yüzlerine bakıyor, sonra gözlerini zarif rugan iskarpinlerine, zarif beyaz ‘getrilerine’ indirerek uzun uzun bakıyor, pek seyrek konuşuyor, eski sözlerinin ölümsüzlüğüne kavuştuğundan güvençli, eşi Lüsyen Hanım’ın okuduğu, kendisinin son şiirlerinden... ‘zembereksiz nazımla’ yazılmış dizeleri dinliyordu:

Üsküdar

İskele..

Herkeste tahaccüm!

Acele...

O zamanın şairlerine, ediplerine nasip olmuş yaşamlar belki böyle kâğıtta, yazıda çizide bezeniyor, kim bilir belki de sahiden artık şairlere, edebiyatçılara nasip olmayacak yaşamlar gözüküyordu.

Meselâ Halid Ziya Bey de kendisiyle söyleşmeye, edebî bir görüşmeye gelen misafirini büyük beyaz köşkünün alt katındaki küçük gümüşî salona aldırıyor, merdivenden çabuk çabuk inerek karşılıyor, elini uzatırken şöyle diyordu:

“İtiraf ediniz ki burası soğuk; müsaadenizle sizi yukarı alayım.”

Önde, aynı merdivenden hızlı hızlı, siyah ceketinin etekleri sallanarak çıkarken ekliyordu:

“Ümit ederim ki benim yüzümden üşümediniz...”

Bu sözler bana artık harikulâde gelecekti. Sonra bir sözü daha vardı; daha sıcak bir odada, “Sizi, burada olsun, üşütmeyeyim” diyerek misafirine sevgisini belli ediyordu. Ben bu üç sözün bana söylendiğini hisseder gibi oluyordum. Bu üç sözü Halid Ziya Bey’i ziyarete gittiğim bir kış günü sanki ben de işitmişim, o, bana da tıpatıp böyle demişti.

Halid Ziya Bey’in daha o zaman saçları, kaşları, bıyıkları, sakalları baştan başa ağarmıştı. Fakat bu beyazlıklara rağmen, henüz pembelikler, tazelikler geziniyor, tombul yüzü, cildi kırışık-sız, gergin görünüyor, zarif ve yarı istihzalı bakışları pırıl pırıl parlıyordu.

Salonunda... bu yeni, üst kattaki küçük, sık sofanın sağındaki salonda koyu renk kadifeler, ipek seccadeler, koyu renk bol bol halılar, yine koyu renk ‘Sevr’ saksıları âdeta için için tantanalarından söz açmaktaydı. Romancı ancak hafif romanlarda, aşk romanlarında, o, gizlice okuyup okumaya doyamadığımız dinlendirici kitaplarda rastlayabileceğimiz bir romancı, bir ‘artist’, sanatkâr tipiyle iyice örtüşerek, bu hoş, varlıklı, süslü hayatta, şimdi üst kattaki salonunda bulunurken, büyük beyaz çini sobaya birkaç odun daha atıyordu.

Daha, diyorum. Zira büyük beyaz çini sobanın mikaları arasında alevler zaten çıtırdamaktaydı. Alevler mi, odunlar mı... işte her neyse, alev fiskiyeleri beliriyor, çıtırtılar işitiliyor, sıcacık bir

ortam hissediliyordu. Alevlerin ışıkları çok güzel ve çok kıymetli Uşak halılarının üzerinde gölgelerle uçuşuyor, titreşiyor...

Etrafa şöyle baktığımızda, duvardaki yağlıboya bir iki tabloyu, aralarında Halid Ziya Bey'in portresini, uzun siyah sakallı, siyah redingotlu halini, Maupassant, Daudet, Goncourt Kardeşler romanlarında uzun uzadıya tasvir edilmiş daima şatafatlı salonların eşyasını, yeşil kadife koltukları, sehpaları, ağızlıkları, sehpalardaki sigara kutularını görüyorduk.

Romancı bu ortamda bu haliyle nice yorucu çalışmadan sonra uzak bir köşeye çekilmiş, kır ve tabiat hayatını seçmiş bir kontu andırıyor. Kalan ömrünü kırlarda, güzel bahçelerde geçiren bu konta da ancak Lavedan'ın, Prévost'un romanlarında rastlamak olasıymış. Zaten bir tren 'boğuk gurultularla' geçti.

Nihayet 'birizbirizlerin, tenteneli storların üzerine inen gümüşü perdeler arkasındaki donuk, buğulu geniş camlar'a bakınca, dışarıda fırtınalarla, uğultularla kar yağmakta olduğunu saptıyoruz. Kar boyuna yağıyor. Yerler bembeyaz kesildi. Akşam oluyor ve her tarafı, Yeşilköy'ü acı bir siyahlık sarıyor. Bazı fener ışıkları ise -istasyonun, kulenin fener ışıkları- siyahlığı yırtmaya uğraşiyor, saydamsı buğularla ışıkları tütüyor...

Bu kış akşamı saat on altıyı çalınca Halid Ziya Bey'le Melek Hala arasında bir benzerlik, meraklarda, heveslerde bir benzerlik bulurdum.

Çünkü beyaz çini sobalı salonda tek bir saat on altıyı çalmıyor, tıpkı Melek Hala'nın değişen evlere taşıdığı, değişen odalarında çınlayıp durmuş birçok saati gibi, burada da birçok saat on altıyı çalıyordu. Meselâ bir masanın üstündeki dört ince küçük sütuna yusuvarlak gövdesi asılmış tıkırdayıp duruyordu. Onun sesi galiba biraz ötüşlü bir sestti. Meselâ bir başkası galiba sedefli bir sehpanın ortasında, ufacık boyuna bosuna aldırmadan, güm-bür güm-bür tiktaklar çıkarıyor, borazan sesleriyle saat başlarını haber veriyordu. Bir üçüncüsü ta arka duvardan âdeta kalp çarpıntısıyla eşlik etmekteydi...

Seneler geçince, Halid Ziya Bey'in artık hakikaten inzivaya çekildiğini biliyordum. Bununla birlikte öyle bir ara dönem vardı ki, henüz büyük bir acının zorunlu kıldığı inziva belirmemişken, Halid Ziya Bey otuzlu yıllarda bir kış mevsiminin çok çetin geçtiğini söylemekteydi. Kış, köşkte dehşetli tahribat yapmıştı. Ahşap kabarmış, bahçe yıpranmış, havuz duvarlarının bir kısmı yıkılmıştı.

Fakat romancı 'bunları hep yeniden' tamir ettirmişti. Prévost romanlarının kır yaşamasını tercih eden bu kontu şimdi yalnızca bahçesiyle, çiçekleriyle ilgileniyordu ve on beş sene oluyor ki 'tamamıyla edebiyat âlemine ait olabilecek' şöyle üç dört yüz sayfalık bir eserin yaratılmamasına değiniyor, üzüntüsünü belirtiyordu...

Mevsim şimdi ilkyaz sonu ya da yazdı herhalde. Çünkü romancı yeni konuğuna bahçede, bakımlı bir köşede yer göstererek "Şu geniş iskemleye buyursanıza..." diyordu.

O zaman içeride yeşil kadife koltuğun durup durmadığını, duruyorsa yüzünün değişip değişmediğini merak ederdim. Yağlıboya resimlerin çatlayıp çatlamadığı, ağızlıkların, sigara kutularının yerlerinde durup durmadığı, saatlerin yine öyle canlı çınlayıp çınlamadığı, yoksa hırıltılarla, öksürüklerle inlemeye koyuldukları, beyaz büyük çini sobanın şu çetin geçen kışta gürül gürül yanıp yanmadığı merakımı çelerdi.

Öte yandan ressamın bittiğine inanıp imzalamış olduğu bir resimde bütün şekiller, figürler, eşyalar, gölgeler, lekeler, her şey, o resimdeki çizgiler, ifadeler hiç değişmeksizin duruyor; ne zaman istersem hepsini elimle resme koymuşçasına yerli yerinde buluyordum. Resimlerdeki kalıcılık gibi o eski zaman şairlerini, ediplerini kıyısından köşesinden yaşatabildiğim hayatlarında öyle kalıcı bulmak isterdim.

Belki bu yüzden onları, hepsini, hayatlarının öğrenebildiğim süreçlerini birtakım resimlere... Münif Fehim Bey'in romanlar için yaptığı resimlere dönüştürmüştüm. Hepsi, Münif Fehim

imzasını taşımayan, fakat taşıdığı düşünmüş kapak resimleriydi. Böylece hepsi birer romandı. Bir gün kapağı açacak, her birinin romanını okuyacaktım...

İşte Yakup Kadri Bey hayalinde yaşadığı büyük aşklara *Eylül* romanında tesadüf ediyor, derin etkiler altında kalıyor, hayalde yaşanmış bir aşkı bu kez bir romanda yaşamaya koyuluyordu. Yine Yakup Kadri Bey, Refik Halit'in birtakım yazılarında cansız şeylerden canlı varlıklar gibi söz açıyor olmasına şaşıyordu. Bense, cansız şeylerde canlılık hissedişte tek başıma kalmadığıma sevinliyordum.

İşte, herkes Ahmet Haşim'i bir evde semaveriyle birlikte hatırlamışken, bu semaverin kararık, eski püskü, belki de elden düşme bir semaver olduğu dikkat çekmiyor; Yakup Kadri de, 'zavallı Haşim'in birçok yoksunluğunu duyduğu birçok şey gibi pırl pırl ışıldayan bir semaver sahibi olamadan öldüğünü söylüyordu. Neyse ki, Haşim, hayallerini gerçeklikte görebiliyormuş. Meselâ kıyıları cılız sazlarla çevrili Halkapınar'da gördüğü su birikintilerini gür sular, sararmış kırları yeşermiş ağaçlar, hastalıklı leylekleri nice nice kuşlar biliyormuş. *"Akşam, yine akşam, yine akşam"* dediği şiirinde söz açtığı sazlar kamışlar da meğerse Halkapınar'ın cılız sazlarıymış. İşte belki de Haşim yıllar yılı elden düşme semaverini gümüşî ışıltılar saçan, bir semaver gibi görmemiş miydi...

Bir sahne... bir resim, illüstrasyon vardı ki, bunu mutlaka Münif Fehim yapmış olmalıydı:

Bazı eski şairler, edipler, o zamanlar çok gençken, Ada çamlıklarından geçip gidiyorlardı. Ay ışığında çam ağaçlarının nefti gölgeleri altında sevdalılar buluşmuştu. Münif Fehim'in birkaç fırça darbesiyle dolunayı, nefti gölgeleri, Celâl Sahir'i, Tahsin Nahit'i canlandırdığını görür gibi olurdu. Bu sahne de bir kapak resmiydi.

Uydurduğum resimlere hiç şaşmazdım. Ya da, daha doğru bir deyişle, böylesi sahneler... resimler uyduruyor olmama şaşmazdım.

Bütün yeniyetmeliğim, bütün ilkgençliğim Münif Fehim Bey'in kapak resimlerine sonsuz bir hayranlık duyarak geçmemiş miydi? Gençliğimle birlikte kaybolup gitmiş Semih Lütfi Kitabevi, o zamanlar, kim bilir kaç defa açtığım içerlek kapısıyla bölünmüş fırlak iki vitrininde hâlâ, 1930'larda basılmış romanları sergilerdi.

"Semih Lütfi'nin Ucuz Romanlar Serisi"nde çıkan bu kitapların hemen hepsinin kapağında, sağ ya da sol alt köşede küçücük, alçakgönüllü bir "Münif Fehim" imzası pek o kadar göze çarpmaz; ne var ki bu kitapların, 'ucuz romanlar'ın hemen hepsinin kapağı müthiş devingen bir sahneyi yansılardı. Ah o zamanlar hep böyle 'ucuz romanlar' yazmak istemiştım!

Elinde revolver, mavi gözleri dışarı uğramış yaşlı bir adam; yerde, kanlara bulanmış bir genç kadın cesedi: Neclâ'nın üvey kardeşi İffet'le onun aldatılmış, geçimsiz, cimri, ilk karısına eziyetler etmiş kocası...

Server Bedi'nin meşhur vampir Selma'sı: İri ve büyüleyici yeşil gözleri zümrüt yeşili ışıklar saçıyor. Yerde yine bir ceset! Bu kez, başucunda tabanca, genç bir erkeğin cesedi. Siyah bir çarşafı örtünmüş Selma'nın bize göre sol eli manikürlü, ojeli uzun sipsivri kıpkırmızı tırnaklarla sona eriyor...

Biraz ürkünç bir hülyayı simgeleyen Nedret çarşafı değil pelerinlere bürünmüş... Az ötesinde duran bir başka kitabın kapağında annesi, her ne kadar balık etindeyse de, ölüm döşegine uzanmış, sevdiği adama bakıyor, evrak-ı metrukesini kim bilir kaç kuşak okumuş...

İşte böyle bir kapağın, meselâ 'genç kız'ın büyük, geniş kenarlı şapkasını limonküfü elbisesinin üstünde gelişigüzel tuttuğu, 'genç erkek'in ise sırtını bir söğüt ağacına dayamış olarak ona bir şeyler söylemeye çalıştığı bir resmin ayrıca gizler fısıldadığı bir roman, işte *Seni Unutmadım* ya da *Seni Unutmadım* benim yazdığım bir roman olsaydı, olabilseydi...

Hayır, bu romanların hiçbirisi benim yazdığım bir roman olmayacaktı! Zaten resim tarihimize ilişkin kitaplarda Münif Fehim

adına rastlayamadığım için, benim Semih Lütü Kitabevi'nin popüler romanlarını harıl harıl okuduğum günlerde Münif Fehim'in yaşamakta olduğunu, herhalde bir unutulmuş köşesinde kendi unutmadığı sahnelerin, alaturkadan alafrangaya geçmeye çalışan hayatımızın resmini yapmaya devam ettiğini bilmiyordum.

O, o sıralar bir yayınevinin yayımlayacağı Hüseyin Rahmi Gürpınar dizisine yepyeni kapaklar hazırlıyormuş meğerse. Şimdi çok daha açık seçik algılıyorum ki, sanatı, belki bir altmış yıl, belki daha uzun bir zaman dilimi, şaşılacak bir tutarlılık göstermiş; ifade ve çizgi incelmış, öz, ressamın hayatımızı yorumlayışı daima korunaklı kalmış.

1947 basımı *Utanmaz Adam*'ın kapak resminde henüz dramatik bir duygusallık sezilir: Alaycı gülümseyen bir adam portresi, yanı başında gözleri dalmış, elleri de yakarır gibi duran, solgun narçiçeği dekolte gecelikli bir genç kadın ve beyaz örtülü masada filizî vazo, pembe güller.

Bu roman neredeyse yirmi yıl sonra bir kez daha okuruna kavuşabildiğinde, yaşadığını işte yeni eserlerinden öğrendiğim Münif Fehim'i, Hüseyin Rahmi'nin ısırgan diline çok yaraşır bir tavır içinde saptıyordum: 'Utanmaz adam' şimdi asıl hırsız zenginlerden küçük dolandırıcılıklarla edindiği banknotları savurarak, külhanbeyi bir ifadeyle âdeta çiftetelli oynuyor, arkasında kararık ahşap evler, bir eski zaman camii, önde kırmızı, gri-mavi, yeşil şapkalı üç asrî hanım, bize göre solda ise herhalde çadır tiyatrolarından arta kalmış koca kafalı bir paskal! (Ama, Melek Hala'nın çocukken gördüğü o paskala, öbür paskala herhalde benzemiyor.) Bu paskal bize, besbelli halimize nanik yapıyor.

Münif Fehim'in eserinde yalnız alaturka-alafranga fırtınasına kapılmış insanları değil, eski İstanbul'un yeni zamanlara evrilen mimarisini de görüyordum: Kimileyin geride, fonda, kimileyin önde ya yıkık bir konak, ya levanten bir apartıman, ya asmalı, körüklü, çinko kaplı bir balkon. Böylece eski İstanbul'un bütün bütüne göçmekte olduğu bana sanki fısıl fısıl söyleniyordu.

İç mekânlarda dönemleri, möble stilini çarçabuk çağrıştıracak nesneler: Aynalı konsol, oval çerçeve, kordonlu, püsküllü kadife perde, kalpaklı lamba, ar deko iskemle, vazolar, biblolar, abajur. Böylece, evlerimizden birer ikişer çıkartılan bu möbleler, bu nesneler bana hatıralarını yaşatmaya çalıştığım ölü şairler ve yazarlar gibi geçmiş bir zamanda kaldıklarını sanki söylüyorlardı.

Hepsi biraz alay ediyordu ve hepsiyle biraz alay ediliyordu. *Hicran Gecesi*'ndeki Valentino benzeri erkekler, aradan yıllar geçince, Hüseyin Rahmi için tasarlanmış yeni çalışmalarda, aşırı yakışıklı görünüşlerinden soyunmuş, tombul vücutları, ablak yüzleri, besili gerdanlarıyla Valentino'nun hepi topu briyantınli saçlarını kuşanıvermiş zavallı, mukallit kimliklere dönmüşlerdi.

Hanımlar da tombullaşmıştı. Daha 1947'de, meselâ *Meyhanede Hanımlar*'ın üç renkli kapağında başı alafranga türbanlı, boynunda inci kolye, beyaz yazlık pardösüsünü asfiliğine rağmen sırtından çıkarmaya cesaret edememiş o hanım, kalçasını, şişkin karnını sıksın diye balinalı sert bir korse giymiş gibiydi.

Onun eserinde, kısa bir dönem için hayatımıza karışabilmiş romantizmin usul usul nasıl silindiğini, nasıl cıvıklaştığını, gülünçleştiğini, sonra da eski zamanlara karışınca, hiç umulmazken, yeniden solgun bir güzellik edindiğini görebiliyordum.

Muare taftadan tuvaletler giymiş, saçları çoğu kez onduleli genç hanımlar ya da daha dün başörtülüken şimdi başlarına iğreti bereler ilıştirmiş yeni zaman bayanları, düşle gerçekliğin, düşlenenle gerçeklikte yaşananın tam bir karşılığı olarak, birbirlerinin karıştılığını simgeleyerek onun eserinde karşıma çıkıyor, gönlümü yakıyordu. Hep bir istek ve sanki hep bir gönül kırıklığı...

Ve rulo yastıklı, şöyle uzanılıverilecek kanepeye ilişmiş, kırmızı bol etekli tuvaletinin dekoltesini iri bir beyaz gülle örten genç hanımı, mağrur, gururlu ifadesini, bu hanımın ince uzun parmaklı eline bir öpücük kondurmak üzere öne doğru eğilmiş fraklı genç erkeği, o yepyeni Valentino'yu görünce eski zaman ediplerini de görmüş gibi oluyordum.

Onlar da taa eski zamanlardan beri bu süslü hayaller içinde yüzmemişler miydi ve eşyaları, elbiseleri, halleri, tavırları hep böyle kırılğan, hülyalı değil miydi? Âdeta süsler, hayaller diyarında bir masal prensini ya da prensesini bekliyorlardı.

Meselâ Halide Edip Hanım'ı 1920'ye birkaç yıl kala dört köşe küçük odasını eşyadan ibaret hayallere boğmuşken buluyorduk. Edebiyat dünyasında bir yıldız gibi parlayan “sanat kraliçesi” odasının... herhalde yazı odasının duvarlarını koyu tirşe kâğıtla kaplatmıştı; bir duvarda da yeşil çini sobası duruyordu. Bir duvara ise uzun, geniş sedir dayalıydı. Bir diğer duvarda halı örtüsüyle kısa divan.

Açık kestane saçlarına salon bitkilerinin ince, geniş ve titrek yaprakları eğilen Halide Edip yazı odasında bir şark dekorunun özelliklerini gereksiniyordu besbelli. Çünkü söz konusu salon bitkileri yelpaze gibi açılmış yapraklarıyla hurma ağaççıklarıydı.

Sanat kraliçesi garptan, Yeni Dünya'dan bir izi de Amerikan biçimi bir koltukla odasına taşımıştı. Döner dolap şeklinde kitaplığı, zarif Acem seccadelerinin serpiştirildiği yayvan bir koltuk, bakır arabesk vazo, burmalı sütunlar, Anadolu çevresiyle örtülmüş siyah masa, beyaz ısıltılı mavi Bursa bezleri, işte bu dekor, bir yandan da ilk tiyatro aktrislerimizin, sözgelimi Eliza Binemeciyan'ın odasını çağrıştırırdı bana. Hattâ belki de Eliza Binemeciyan'ın oynadığı bir oyunda bu oda sahneye dekor olarak kurulmuştu.

Bu odada garp bazan da şarkın bir izini taşıyordu: İngiliz küçük çay masası Türk işleme örtüyle bezenmişti. Ama ben yazı odasını en çok pembe avizesiyle yaşıyordum. Pembe avize olanca hoşluğuyla tavandan sarmakla kalmıyor; kafes aralıklarından ışık demetleri süzülürken, avizenin billûrları, ısıltıları handiyse emiyor ve hem keskin mavi, hem keskin kırmızı akislerle tekrar duvarlara, hurma dallanna, örtülere, ipek seccadelere gönderiyordu. Maviler ve kırmızılar titreşerek döneniyordu...

Sonra yine seneler geçip gidince, kestane saçlı sanat kraliçesinin açtığı yolda yürümüş Şükûfe Nihal Hanım artık bir yazı odasında değil, doğrudan doğruya bir oturma odasında, ola ki yalnız kabul günlerinde açılan bir geniş odada *Bugün de Diyorlar ki...* ‘anket’ini yanıtlıyor, mondenlikler, ölçülü şuhluklar kondu-
ruyor, belli belirsiz azametler sergiliyor.

Şükûfe Nihal Hanım örnekse “Rüşvet kabul etmez misiniz Beyefendi?” diyerek anketi yapan gazeteci yazara kestane şekerlemeleriyle dolu bir tabağı uzatıyor, bir an duruyor, sonra da misafirinin önüne bir sigara kutusu bırakıyor.

Reşat Nuri’nin gayet iyi yaşatılmış tiplerini, romanlarındaki çok samimi, çok derin cümleleri beğendiğini söylüyor.

Fakat yazık ki bu yakınlarda hiç okuyamıyormuş. Fondanından yiyerek ekliyor: “Okuyamadım efendim..” “Tanımıyorum...” “Edebî olmayan eserleri okumam.” “Okumadım.” “Muntazam okuyamadım..” “Kendisini okumuyorum.”

Bol yastıklı bir divanın kenarındaki sehpa da duran, her tanesinin üstünde ‘Nihal’ ismi yazılı narçiçeği tesbihi alıyor bir ara ve Şükûfe Nihal Hanım, kim bilir belki de nice zamanlar sonrasını hissederek, geçecek zamanları kaygılar duya duya bu tesbihi çekiyor.

Fakat hangi zamanlar? Bir defa hemen açıklamalıyım: Yüzlerini hiç görmediğimi söylediğim bu eski zaman ediplerinin, şairlerinin biri, işte Şükûfe Nihal Hanım acı bir tesadüfle kuralı bozacaktı. Ayrıca kendisinin başka zamanları... benim tanışmamdan çok önceki zamanları vardı ve *Renksiz İstirap* yazarı bu dönemlerinde gönül acıları duyacaktı.

Renksiz İstirap romanının yazarı asrî yaşayışın bize özgü uyuşmazlıklarını ortasında yasak bir aşkın kurbanı oluyordu. Galiba ikinci izdivacında da mutluluğa kavuşamıyor, galiba evli bir beyle kendisi de evliyken bir gönül macerası geçiriyor. Onu artık salonlarda, edebî toplantılarda, çay saatlerinde, şiir günlerinde öyle şuh, azametli göremiyormuşsunuz. Gitgide zayıflıyor, söz-

leri azalıyor, neşesi soluyor, elleri titriyor, gözleri ikide birde hep yaşıyor.

Girip çıktığı evlerde, katıldığı toplantılarda, bulunduğu mekânlarda durup dururken buhranlara kapılıyor, artık yerinde duramıyormuş, oralardan çılgıncasına fırlayıp gidiyormuş. Derken ‘evler’e giremez, gidemez olmuş; bir hafta Markiz’de buluşuluyorsa, bir hafta Markiz’e tahammül edemiyor, Park Otel’de buluşulsun istiyormuş. ‘Serkildoryan’, Pera Palas derken yeni açılan Hilton’un bilmem hangi salonuna kadar yer değiştirmiş. Hem edebî toplantılar olmaksızın yaşayamıyormuş, hem de edebî toplantılara katlanamıyormuş.

Yüzünün solgunluklarını, yıpranmışlığını ağır bir makyajla örtmeyi deniyormuş. Eskisinden çok daha fazla sigara içiyormuş ve sigaralarını uzun ağızlıklara filan takmadan içiyormuş, birini yakıp birini söndürüyormuş.

Başka konular, edebî, siyasî, içtimaî konular konuşulurken, o, sözü ille aşka... sonu meçhul aşklara getiriyormuş. Bu salonlarda yalnızca aşkın acıları, hüsrânları konuşulsun istiyormuş. Kendisinden rica edildiğinde yeni şiirlerini okuyormuş ve bu yeni şiirlerin hepsi aşkı Fuzulî’ye yaraşık bir gönül küskünlüğüyle dile getiriyormuş. O artık Nedimvârî şuhlukları büsbütün unutmuş, büsbütün yalnızmış.

Çünkü âşık olduğu evli bey, galiba, ‘yuva’sına dönmek istiyormuş, Şükûfe Nihal Hanım’la bir arada bulunmaktan kaçınıyormuş, onun devam ettiği toplantılara, salonlara, bulunduğu mekânlara ya hiç uğramıyormuş, ya çok seyrek uğruyormuş.

Şükûfe Nihal Hanım hislerini gizleyemediğinden bu yasak aşk herkes tarafından konuşuluyormuş. Yasak aşk dile düşmüş. Sözler, dedikodular, kınayışlar Şükûfe Nihal Hanım’ın kulağına çalındıkça, o, hislerini, hasretlerini hiç dinginleyemiyormuş. Sevddiği adamın adını sayıklayacak kertelere geliyormuş ve onu kimse anlamıyormuş. O artık bu aşkı... aşkı kendi kendine yaşıyormuş.

Yasak aşkını işittikten sonra Şükûfe Nihal Hanım’ı daha farklı görmeye koyulmuştum. Bu aşkı işitmiş olmama karşın bir kita-

bın ‘sahife’lerinde okuduğumu, o yüzden buhranlı günlerinde Şükûfe Nihal’i perişan haliyle gördüğümü düşünürdüm.

Ona, böylece, yasak aşkı yüzünden, yasak aşkına büyük bir saygı duyarak, usul usul bağlanıyordum. Çevresindeki birçok hanım ve bey, Münif Fehim’in resimlerindeki düşsel kişileri andırır birçok sanatkar böylesi aşkları herhalde gizlice yaşamışken, Şükûfe Nihal Hanım renksiz bir ıstırapı söylüyor ve asıl renksiz ıstırapına gönül vermiş olduğunun bilincine varıyordu.

Sanki Şükûfe Nihal Hanım’dan ayrılıp yalnız kaldığım anlar oluyordu. Buhranlarını görmüş, sözlerini, yeni şiirlerini dinlemiş gibi oluyordum. Yalnız kalınca gördüklerimi, dinlediklerimi başka kırk gönül hikâyelerinin sözleri ve görünüşleriyle birleştiriyor, üzüntülere kapılıyordum. Sanki Şükûfe Nihal Hanım’ın arkasından konuşanları susturmanın, susturabilmenin yollarını aramalıyım. Sanki onlara bir aşktan bunca acı çekilmişse, bu aşta incelikler hissedilmesi gerektiğini söylemeliyim.

O zaman belki onlar da kavrayacaklar, ileri geri sözlerden utanç duyacaklar, hattâ bizim şimdiki zamanımızı alımlayabilirlerse bu yasak aşkın masumiyeti karşısında donup kalacaklardı. Gelgelelim sözlerime gülüneceğini de biliyordum. Kimse aldırmayacaktı; zaten gelecekteki bir zamanın töresini düşünmek kaç kişinin arzusu olabilirdi ki...

Günün birinde bazı gazetelerin cenaze ilânlarından Münif Fehim Bey’in, hayatımızdaki o müthiş kültür gömleği değiştirmeleri resme dökebilmiş bu ustanın, yüz yıla yaklaşan ömrünün yorgunluklarını hiçe sayarak, yine tuvali başındayken, yine geçip gitmiş bir uygarlıktan, töreden, silinen çehrelerden, silinen aşklardan, unutulmuş acılardan, yiten bir dünyadan söz açmaya çalışırken ve kültür gömleği değiştirmelerimizde hangi acıklı güldürüleri tekrar tekrar oynadığımızı ifade etmek isterken vefat etmiş olduğunu okudum.

Şükûfe Nihal Hanım’ın, sonunda karşılıksız kalan yasak aşkını çok daha sonra işitmeme, kendisini daha önce bambaşka ko-

şullarda tanımama karşın bu vefat ilânıyla bu yasak aşk sessizce birleşti. Bu vefat ilânı bir bakıma yasak aşkın da kalbe gömüldüğünü bildiriyordu. Ressamın ölümü, bir resimde aşkın acılar duyarak sürüyor olmasını ise bir türlü engelleyemeyecekti.

Resimleri... ölü ediplerin, ölü şairlerin şimdi ölmüş bir ressam tarafından yapıldığı varsayılmış resimlerini hâlâ görüyorum, bu resimlere arada bir... sık sık hâlâ bakıyorum.

Bazan da onları kimsesizlikler içinde görüyorum. Şair Nigâr Hanım gündüz arayanlar olmuşsa da her yer ve her şey gibi kapının çingırağı da kırık olduğundan işitemediğini, ateşler, nöbetler içinde yandığını söylüyor. Süleyman Nazif, Nişantaşı'nın arka sokaklarındaki küçük evinde yapayalnız ölünce, onu orada, daracık odasında bir demir karyolada kim bilir kimler buluyor ve dostsuz, yakınsız, arayanı soranı yokken geliveren ölüme belki esef bile edilmiyor.

Neyse ki hepsini yazdıktan sonra, aklımda kalanları sözcüklerle betimledikten sonra, işte hepsini deniz köpüğü rengine tüller örtecek. Bunların birçoğu artık yazılmış, söze dökülmüş oldukları için belleğimden çıkıp gidecek.

Fakat geriye kalanı deniz köpüğü tüller ardında görmeye devam edeceğim. Hepsinin renkleri de, siyah-beyaz fotoğrafların, meselâ Mısırlı prenseslerin, hidivlerin, şehzadelerin, Carmen Silva'nın, Pierre Loti'nin, Paul Bourget'nin, Namık Kemal'in, Abdülhak Hamid Bey'in, Edebiyat-ı Cedide mensuplarının Nigâr Hanım'a imzaladıkları kimi parlak, kimi donuk, kimisi solgun, kimisi uçuk resimleri, yaldız çerçeveler, meselâ bir konsol mermeri üstündeki kırmızı şişeli kırmızı lambalar, mor kadife perdeler, yaldız kornişler, kırmızı çiçekli halılar, kadife kaplı küçük sütunlar, köşelerde Japon paravanaları, çiçek sepetleri... hepsinin de renkleri deniz köpüklerinin sayısız, koyulu açıkly yeşilleriyle artık sararmış, sular altında kalmış olacak. Hepsinin yaşaması da artık böyle sürecektir. Şu satırlar okunursa hepsi deniz köpüğü tüller altında belki okunmuş olacak.

VI İlençli Zamana Başlangıç

Lisedeki hocamız kendisinden ısrarla ‘Bay Geçmiş Zaman Yazarı...’ diye söz açtığı için adı öylece kalan Geçmiş Zaman Yazarı o yazılarda Boğaziçi’nde doğuyor, büyüyor, bundan gurur duyuyor ve kendisini diğer insanlardan talihli sanıyordu. Daha doğrusu, lisedeki hocamız o yazılarında bunları saptadıktan sonra, böylesi bir gururun nice boşyücelikler tekrarladığını söylüyordu.

Kendi içine kapalı bir âlem sanılmış Boğaziçi, Geçmiş Zaman Yazarı’nı eleştiren hocamıza göre, kapalı bir düzeni simgelemekteydi. Bütün aristokratça düzenler gibi, ‘Boğaziçi medeniyeti’ de, kendi gücüne, soyluluğuna, doğuştan yüceliğine boş yere inanmış kişiler yetiştiriyor; onları, boş bir güvenle, birtakım zırva sözler söylemeye, saçmalamaya, yol aldırtı aldırtı ancak erimsiz hülyalara, kof hayallere yol almaya götürüyordu.

Deniyordu ki; Bay Geçmiş Zaman Yazarı “sandalda akşamın şiirini geniş ve vahim bir dram halinde” duyarken “manevî bir romatizmanın büyük sızıları” içine işte boşyücelikleri yüzünden

düşmüş ve hayatı boyunca o sızılardan bir daha kurtulamamıştır...

Geçmiş Zaman Yazarı'nı bana ilk tanıtan, etkisi altında kaldığım, bir kez okuduktan sonra ileri sürdüğü savlardan kolay kolay kurtulamadığım, nihayet kurtulunca unutacağımı sandığım yazılar, dümdüz, mat kahverengi kapaklı bir kitaptaydı.

Lisedeki hocamız bu yazıları yazarak, sosyalist gelecek ülküsü adına, Bay Geçmiş Zaman Yazarı'nı âdeta gericilikle karalıyordu. Ben de o sıralar Geçmiş Zaman Yazarı'nın eserini okumayıp sadece bu yazılarla yetinerek, "Bay Geçmiş Zaman Yazarı..." adından tedirginlik duymuyordum.

Oysa Geçmiş Zaman Yazarı kendisinden çok genç bir şairin ölümü üzerine yazdığı -benim sonradan okuduğum- bir yas yazısında, ölen genç şairin bir geçmiş zaman, yani bir mâzi, bir tahassür, yani bir hatıra şairi olduğunu söylüyor; böylelikle herhalde kendisini de tanımlıyor ve bunları söylemekle hiçbir zaman bir 'irtica muhipliği' ifade edilmiş olunamayacağını belirtiyordu. Bu belirtgeler sanki kimsenin gözüne çarpmıyordu.

Mâzi demek yalnızca bir geçmiş... sönmüş zaman ifadesinden ibaret değildi. Geçmiş Zaman Yazarı'na göre yaşayan bütün zamanlarımız kanşarak, birbirine dolanarak hem mâzimiz oluyor, hem de hatırlanarak yeniden canlandırıldığı için mâzi yaşanan bir zaman oluyordu. Bu yaşanan zamanda çocukluğumuz, yeniyetmeliğimiz, su gibi akmış gençliğimiz... hayatımızın bütün evreleri, hatıraları birleşiyor ve mâzi düpedüz ömrümüzün zamanı oluyordu.

Böylece geçmiş zamandan söz açıldığında çocukluğumuz, gençliğimiz, sevgilerimiz söze dökülüyor, gönlümüzün özlemleri yazılıyor, bir bakıma hayatımızın deneyleri bizden sonrakilere aktarılıyordu. Hayatımızın güzel zamanlarından söz açıyorsa, bir güzelliği söylemiş ve paylaşmış oluyorduk. Belki bir rüya görüyorduk, ama bir rüyayı da gösteriyorduk...

Lisedeki hocamız Bay Geçmiş Zaman Yazarı'nın birtakım süslere püslere, köşklerin, yalıların eşyasına, musikiye, piyanolara, ay ışığına, denizin geceleyin hiç susmayan sularına, gündoğumlarına, günbatımlarına, insanları uzak ve güzel gösteren akşam ışığının renklerine, debdebelere ve tantanalara sığınarak, Boğaziçi'nde, Çamlıca'da, Büyükada'da çoktan göçmüş bir imparatorluğun 'haşmet'iyle oyalandığı kanısındaydı.

Bay Geçmiş Zaman Yazarı yaşadığı günlerin bir düşmanı ke-silmemiş miydi? Şimdiki zamana düşman olduğu gibi, vaktiyle asıl yaşanan hayata da uzak durmamış mıydı? Sözgelimi Üsküdar İskelesi'nde yoksul insanlara rastlayınca neredeyse gözlerini kapatıveriyor, bir an önce Çamlıca'daki akraba köşküne varıp bu acıklı manzaralardan kurtulmak istiyordu. Köşk de ta tepede, neredeyse ayrı bir evrende tek başına, gönülde taşınan hülyalara, ümitlere ses yöneltiyor; insan köşke ulaşınca bir kurtuluş güveniyle huzura kavuşuyordu.

Zaten yaşadığı günlerden söz açacak olsa, muhakkak ki, sıradanlıklar, yoksulluklar, gerçekler canını sıkacak, gönlünü bulandıracak, Geçmiş Zaman Yazarı, herhalde, parmaklarına kalemi tutturmadan önce ellerine eldivenleri geçirmek zorunda kalacaktı...

Vaktiyle, Bay Geçmiş Zaman Yazarı, lisedeki hocamızın eleştirilerinde, bir antikacı sanılıyordu. Bu antikacının düşsel dükkânında bütün günler oturup, sağdan soldan derlediği, eski, kullanılmış eşyaya gözlerini ayırmaksızın baktığı varsayılıyordu. Gözlerin ferî kaçmıştı. O artık bu eşyaları bir antikacı gibi satmaya yanaşmıyor; eski püskü, tozlu eşyaya meraklı müşteriler beklemiyordu ve eşyada hatıralar kuruyor, eşyayı mâzideki sahipleriyle birlikte düşünüyor, her biri için yeni heyecanlar duyuyordu. Belleği böylece geçmişe konmuş oluyordu.

Mâziye bu kendini kaptırışta Bay Geçmiş Zaman Yazarı sanat ağacının meyvelerini sunmakta pek titizlik göstermiyor, ağacı zamanında silkeleyip meyvelerin bozuğunu, çürüğünü ayıramıyor-

du. İşin içine geçmiş zaman karışınca Bay Geçmiş Zaman Yazarı kendinden geçiyor, gözleri kapanıveriyor, aklı bulanıyordu. Artık aklına ne eserse söylemeye, eline ne geçerse ikram etmeye kalkışıyordu.

Onun gelecekte en küçük bir beklentisi olmadığı gibi, gelecek için uğraşanları, didinenleri, yarının insanlarına bir şeyler armağan etmek isteyenleri gizliden gizliye bir küçümseyişi vardı. Gönlü de, belleği de geçmişe konmuştu. Kalbindeki özlem, hep geçmiş özlemiydi. Geleceği, özlemek şöyle dursun, karanlık, belirsiz buluyor, kim bilir belki de yok sayıyordu.

Lisedeki hocamız bu tutumu bir orta yaş bencilliğine bağlıyor, Bay Geçmiş Zaman Yazarı'nın ilk kitaplarını ancak orta yaşta yken kaleme getirdiğini hatırlatarak, umulduğunca geleceği sanılmış bir zamanı uzun süre beklemiş olanların, beklemekten ümit kesince böyle yurtsamalara yakalandıklarını anlatıyordu. Bay Geçmiş Zaman Yazarı'nın "mâzi cennetine" ilişkin izlenimlerini gençlik yıllarında, ergin çağında 'yazamadığı' kanısındaydı.

Hattâ daha da ileri götürüyor, Bay Geçmiş Zaman Yazarı'nda bir durgunluk... duyuş ve düşünüş durgunluğu seziyor, onun 'genç yaşta görülenlerin anlamına yıllar sonra varılacağı' görüşünü pek garip, gülünç buluyordu. Şimdi yaş da ilerlediğinden, Bay Geçmiş Zaman Yazarı'nın her yeni yazısı, önceden var olan eserine tekrarlar eklemekten öteye gidemiyor, bu eser bir söylediğini bir daha söyleyerek bir sayıklamaya evriliyor... Dengesiz bir ruh taşkınlığının sayıklayıcısı Bay Geçmiş Zaman Yazarı da zevki köhnemiş bir bunak olup çıkıyordu.

İkide birde "O ne bayağılık!" diyen hocamız, bu eserde yazılı duran ve kendisinin bayağı bulduğu sözleri yinelemekten bir türlü bıkmazdı. Hocamızı öyle bıyık altından gülerek şu sözleri okurkenki haliyle hatırlıyorum:

" üst katın hemen bütün tavanları birçok yerlerinden akıyor, bütün delikler damlamaya başladığı zaman köşk güya

birçok gözlerle ağlamış gibi oluyordu.” – “ herkesin kendi mâzisine hasret çekmesi tabiidir. Zira bu en güzel hayat çağında, yirmi yaşlarında bulunduğu zamanı sevmesi ve ona tahassür etmesi demektir.” “Sanki kuşlar öter, havayı yelpazeler ve geçer...” “Nasıl bir içki içilirse, burada da öyle mehtap içenler gördüm.”

Bu alıntı cümleleri hep, Cihangir’deyken tanımış, dinlemiş olduğum emekli paşanın küçük söylevleriyle karşılaştırdım ve Geçmiş Zaman Yazarı’nın biraz çocukça sözlerini masum, neredeyse melexi sözler gibi alımlardım. Çünkü bu sözler hep kişisel yargılardı; hiçbiri buyurgan bir tınıyla söylenmemiştii.

Lisedeki hocamızın hele “Bay Geçmiş Zaman Yazarı, aslında yalnızlığını unutmak istiyor. Bir de ölümü...” deyişine daha o sıralar güceniordum. Günün birinde yalnızlığın, yaşlanışın herkeşe gelip çatacağını düşünüyordum. O zamanlar benden ne kadar uzak olursa olsun, ölümü biliyordum. Bir daha göremeyeceğim bazı akrabalarım, sözgelimi sevgili anneannem gözümün önüne geliyor, ölümün ayrılıklarından için için yakınıyordum. Hocamızı biraz insafsız bulurdum. Bana öyle gelirdi ki, yalnızlığın ve ölümün unutulmak istenışinden bu kadar açıkça söz açmak merhametsizliktir. Hocamız mutlu olduğunu sanarak, ülküsel bir gelecek uğruna mücadele ederken, Bay Geçmiş Zaman Yazarı’nın kalbini kırmış olmuyor muydu?

Gelgelelim bunu sorar sormaz bu kez de hocamıza ihanet ettiğim sanısına kapılırdım. Lisedeki hocamız birçok günler bizi büyülemışken, bu harikulâde saatleri yadsıyarak, hocamıza nankörlük ederek Tanrı katında bağışlanmaz bir suç işlemiyor muydum?

Üstelik Geçmiş Zaman Yazarı’nın eserini iyi kötü okumaya başlamıştım. Onun hayatında sevgiden izler bırakmış herkese bağlılığı karşısında ürperiyor, bütün bu gönül bağlarını ben de sevdiklerim için sonuna kadar duymak istiyordum.

İşte şimdi yeniden... bir kez daha gerçek düşe, insanlar öncesiz sonrasız iyiliğe, saatler çalgıya, mevsimler de anıya benziyor ve ikimiz -Bay Geçmiş Zaman Yazarı'yla ben- birbirimize benziyorduk. Zaten böylece, ikimiz de, geçmiş zamana kim bilir nasıl bir sığınışta *küçük* birer *Mösyö Noralya* oluyorduk...

VII

İlençli Zaman

Ay ışığı bazan çekingendir. Bazan gelir, birçok yollardan ge-
çip gelmesine karşın bir yalı penceresi önünde durur, bekler, içe-
riye girmez.

Bazan ay ışığı kıyıları, yalıları, kendisi gibi donuk beyaz ma-
nolyaların açmış olduğu bahçeleri köklerinden kopararak, bizim
saptayabildiğimiz, gözle görülür gerçekliklerden ayırıp hepsini
birden Boğaziçi'nin menekşe renkli denizine benzer bir hava
içinde düşselliklere yüzdürürmüş.

Zaman, Geçmiş Zaman Yazarı için, edebiyat değeri taşıyan
yazının belki de tek ereğiydi. Hikâye sanatı üzerine düşünürken
-o, birçok yazısına 'hikâye' adını veriyordu- bu ereği açımıyor;
salt açıklamakla kalmayıp, zamanı fizikötesi boyutlarına çekiyor-
du. Zamanda artık bir yelpazenin açılır kapanır özelliğini, süslü
bir paravananın gerisindekileri, nakışlı, işlemeli bir madalyonun
öteki yüzünü sezinliyorduk.

O, bir yandan da bize, her şeyin görece olduğunu söylüyor-
du. Yaşadığımız ya da hatırladığımız zaman da, tasarladığımız

zaman da bu yüzden göreceydi. Hattâ görecelik, zamanı yazıya geçirirken, yaşadığımızdan, tasarladığımızdan öte bir görecelik daha ediniyor, bu yazının zamanı olup okuyanların her birinde yeni yeni zamanlara, göreceliklere uğruyordu.

Geçmiş Zaman Yazarı'na bakılırsa, edebiyat adamının gerçeklikteki zamanla bağdaşması hemen hemen imkânsızdı.

Zira gerçeklikteki zaman, edebiyat adamının katlanılacak nice zahmetle usul usul biriktirip dışa vurduklarına, başkalarına açtığı söze, yüreğin sesine âdeta düşmandı. Sözelimi “suali soranın bile” bir süre sonra yanıtı dinlemediği fark edilir. Edebiyat adamı “o zaman, yine kendi kabuğuna çekilerek, yazamayacağına emin olduğu o sayısız kitaplardan birini daha yazdığını tahayyüle” dalar ve “yavaş yavaş, âdeta onun ihtiva edeceği sayfeleri karıştırmaya” koyulur... Geçmiş Zaman Yazarı gerçeklikteki zamanın edebiyatı, sanatı gereksinmediğini söylüyordu.

Dahası, Geçmiş Zaman Yazarı'nın edebiyat adamından söz açarken yazılamayacak sayısız kitaplardan da söz açıyor olmasına dikkat edilse, asıl edebiyatseverin er geç yazmaktan kaçınacağı, asıl yazmak istediği yazılara bir türlü ulaşamayacağının bilincine nihayet vardığı, sadece düşlemde o büyük yazma coşkusu kimileyin şiddetle duyduğu düşünülemez miydi? Bu da beni her zaman üzdü.

Soruyu soranın çok geçmeden yanıtı artık dinlemeksizin uzaklaşıp gittiği bir ortamda, edebiyatsevere belki de öncesiz sonrasız kendi kabuğuna çekilmek, o gelgeç ‘kimileyin zamanı’nda duyulmuş coşkuyu bekleyip durmak kalıyordu.

Gerçi vakitler başkaları için dardı ama, sanat ve edebiyat neredeyse dikbaşlılıkla öncesiz sonrasız zamanı kovalıyordu.

Örnekse “musiki istidadiyle doğan”, çocukluğundan başlayarak sesini arıyordu. Örnekse, ressam için, görülmeye ve gösterilmeye değer olanın çizgileri, gölgeleri, leke ve renkleri, henüz belirsizlik içindeyken de vardı. Şiir yeteneği, sözcüklerin salt işitildiği, yinelenmediği, öğrenilmediği süreçte bile vardır diyen Geçmiş

Zaman Yazarı, sanatın bir yaradılış hikmeti olduğuna inanmak istiyordu. Dil, sözcük, ölçü, uyak, uyum ağlarıyla kuşatılmış kişi, “muamma çözer gibi şiiri arar, bulur ve bize duyurur” diyordu.

Ona göre, şimdiki zamanı bilinçle reddederek öncesiz sonrasız zamana ulaşmak, kavuşmak ülküsündeki edebiyat adamı işte gündeliğin, harcîâlemin bayağılığına boyuna tiksinti beslemek zorundaydı. Edebiyat adamının daima özlediği ‘başka’ bir zaman, fizikötesinde, gerçeklik dışında var olan bir zaman söz konusuydu.

Yürek burkucu bir sonrasızlık kaygısıyla “Sanatkâr elinden çıkmış en güzel kitaplardan bazıları böyle tarihin hangi devirlerinde geçtikleri belli olmayan bir zamanın ebediyeti içinde yaşar” diyordu. Shakespeare’i ve Racine’i örnek gösteriyor; onların eserlerinde muayyen bir tarihî devri değil, fakat insanlığın bütün zamanlarını duyumsadığımızı söylüyor, sözünün önemine güveniyordu.

Bunları söylerken, daha o sıralar, Racine’i okuyanların, seyredenlerin gitgide azaldığını sanki görmezden geliyordu. Geçmiş Zaman Yazarı, ezeli kıymetleri fânî ve gündelik şeylerden ayırt edebildiği ölçüde, bir sanatkârın kalıcı yapıtlar verebileceğine hâlâ inanmak istiyordu.

Zaman, edebiyat değeri taşıyan yazının tek ereği olduğu gibi, anlatı yazarının da görmezden gelemeyeceği, başından savamayacağı bir... belki de tek ‘kahraman’dı. Geçmiş Zaman Yazarı, sıyrılamadığı yanılsamada, tıpkı hikâyeci gibi, öteki türlerde yazan edebiyat adamının da zamanla ödeşmek durumunda olduğunu ileri sürüyordu.

Ömrünün sonuna doğru, Ayaspaşa’da denize bakan bir apartıman katına çekilmişken; gençken, Paris’e ilk gittiği sene, Wagner’in iki ‘seans’ta çalınan bir bestesinin o kadar etkisinde kaldığını, iki üç gün büyük bir yorgunluk altında kalmış gibi ancak biraz su ve yemek yemekle, uyumakla sükûna kavuştuğunu

ısrarla hatırlıyor Victor Hugo'nun şiirlerinde, D'Annunzio'nun bazı parçalarında Wagner'in bu morfin etkisini hâlâ hissediyordu. Bu sözleriyle sonrasız bir zamana kalacağına belki inanıyorken, çağdışı kaldığını yazık ki seçemiyordu.

Fakat bir önseziyle zamanı pek kötümser bir niteleyişi vardı: 'Madde' gibi algılsak, zamanın içinde her şeyin geçişine... gelip geçişine... gelgeçliğine rastlar ve buna hayat dediğimizi fark ederdik.

Ömürler ölüme doğru yol alır. Zamanı bir türlü ele geçiremeyiz, ama zaman boyuna elimizden geçer. Sanatkâr için akıp giden zamana görece bir kalıcılık, hattâ durukluk kazandırmaktan başka çare yoktur. Zaman karşısında tavır almaya yazgılı sanatkâr, bir düşsellikte, sonrasız zamana kavuşabilmenin çileli yordamlarını aramaktadır.

İlk okuyuşlarımda, bu sözlerde bir ağıtın sözlerini kavrayamaz, öncesiz sonrasız bir zamana hayatın adanabileceğini düşünürdüm. Kendimi öyle kaç kere babamın yazı makinesinin başına geçmiş, yazarken... öncesiz sonrasız zamanı ele geçirirken görmüştüm. Heyecanlar, sevinçler dökülüşürdü. Adını bilmediğim bir şairin söylediği ve Geçmiş Zaman Yazarı'nın andığı "*Gün bu gün, saat bu saat, dem bu dem!*" ünleminden, tıpkı Geçmiş Zaman Yazarı gibi nefret eder; bu ünlemin edebiyat eserini gelgeçliğe sürüklediğinden işkillenirdim. Edebiyat eserinin gelgeç olduğuna o sıralar bir türlü inanamazdım.

Ölüme doğru yol alan "en derin mahremiyetimizin bir tek sırrını bile gizlemeden, içimizde yabancılardan saklanan bir ilâha benzeyen kendi benliğimizi, bir ebediyete benzeyen kendi zamanımızı; gündüzümüzü ve gecemizi keşf ve fethetmeye, dile getirmeye" çalışmak, *Geçmiş Gecelerde Boğaziçi* yazarının öneriydi. Kendi benliğimizin hangi yabancılardan saklandığını, niçin bir ilâha benzediğini açık seçik kavrayamamakla birlikte, gönlün herkese açılabilceğini boş yere umardım.

Oysa mahremiyetin sırları gizlenmemiş miydi; gündüz ve gece, basılı kâğıtlarda kaybolmamış mıdır; benlik hepi topu o kaybolup gitmiş basılı kâğıtlarda ancak boş satır aralarına hapsedilmemiş midir?

Geçmiş Zaman Yazarı için belki de daha ilk elde, başlangıç noktasında bir yurtsama söz konusuydu. Belki de daima özlemle anıldığı -hep başkalarınca- düşünülmüş ‘geçmiş zaman’ daha ilk elde, başlangıç noktasında gerçeklikteki zaman kadar gelgeçti. Geçmiş zaman da kendisi için öncesiz sonrasız bir başka zamanı, düşselin zamanını anmakta, özlemektedir...

Zaten *Boğaziçi’ndeki Yalılar*’ın “tek odadan ibaret dinlenme köşkleri, sık ağaçlar arasında, ayrı iklimler içinde gibi unutulmuş ve kendi hallerine bırakılmış” limonlukları, kameriyeler, bütün o bahçeler bakımsızlıklarıyla, artık bayındırlıktan uzak görünümle-riyle zamanın ele geçirilemeyeceğini, duruk bir zamanın olamayacağını çoktan söylemişlerdi.

Zaten yalıların artık bomboş duran, kullanılmayan, kapıları artık açılmayan odaları yok mudur? Bu tozlu, viran yerler bir zamanlar içlerinde yaşanılmışken, gülünmüşken, duygularla dolup taşılmışken, şimdi gereksiz bulunarak, gerçeklikteki zamanın taleplerine, kullanım konusundaki isteksizliğine, şimdinin buyruklarına bırakılmamış mıdır?

Öte yandan, çok tuhaf ama, Geçmiş Zaman Yazarı bir tarihte Ankara’ya yerleşmek için gitmiş, yeni dönemden, şimdiki zamandan... şimdinin buyruklarından etkilenererek, yeni başkentin garından çıkarken gördüklerini heyecanla söylemişti.

O, Ankara’yı yalçın, vakarlı ve yüksek seviyeli tabiatıyla birdenbire görüyor; dikili, taştan yapılarıyla dipdiri, uyanık ve ayakta buluyordu. Yeni başkent âdetâ bir inkılâpçının ruhunu aksettirmektedir.

Sonra, Cebeci’den Gazi Orman Çiftliği’ne, “bilhassa gece elektriklerinin yanarak şehrin güzel bir ziya tarlasına” dönüştü-

günü görüyordu. Bu elektrik ışıkları, bu ‘gece elektrikleri’ bozkır Ankara’sına birdenbire yeni zamanların, yeni bir devrin, kazanılmış bir zaferin, çok genç cumhuriyetin müjdecileriydi.

Sonra, yeni Ankara eski Türk payitahtlarının hiçbirine benzemiyordu. Geçmiş Zaman Yazarı yeni Ankara’da konfora malik apartımanlar, bahçe ortasında iki katlı modern villalar, ağaçların iki yanda sıralandığı kaldırımlar, geceleri ‘bol elektrikli’, geniş caddeler, üstlerinde otomobillerin rahatça kaydıkları asfalt sokaklar görmüştü. Eski Ankara ise bu yeni şehrin dışında bırakılmıştı.

Sonra... “rahat ve asude bir kulüp. Konserleri, korolarıyla musiki ihtiyacını tatmin eden bir musiki mektebi.” Çiçekli, havuzlu parklar... Geçmiş Zaman Yazarı daha sonra yayımlayacağı, hepsi de İstanbul’da ve mâzide geçen yazılarını kitaplarını neredeyse yazmayacakmışçasına, yazmaya koyulmamışçasına o 1933 Ankara’sında “asrî şehir zevklerimiz”in doyuma ulaştığını söylüyordu.

Sonradan özlemle yâd edeceği vapuru ve tramvayı da Ankara’da görmemekten sevinç duymaktaydı. Yeni başkent “gündelik bir göçebe hayatına” son vermiş, yerleşik düzenini otomobillerle, otobüslerle ilân ediyordu...

Geçmiş Zaman Yazarı bu sözleriyle belki de Onuncu Yıl coşkusuna eşlik etmekteydi.

Yıllar geçince Geçmiş Zaman Yazarı’nın Ankara’dan, asrî şehir zevklerimizden söz açmıyor oluşunu neye bağlamak gerekirdi?

O günün Ankara’sı “herkesi faal, müteşebbis, çalışkan olmaya teşvik” ettiği için mi benimsenmişti; yoksa yıllar geçip coşku azalınca, Yahya Kemal’in altmış beşinci yılı için yazılmış bir yazıda belirtildiği gibi “... Ankara’ya gidiyor, Hâkimiyet-i Milliye’de başmuharrirlik ediyor, ancak bu neşriyata devam edemiyor. Çünkü fikir adamları otoriter bir idare altında, nelere müsamaha et-seler, yine bir türlü makbul olmazlar...” görüşünden dolayı mı suskundu, hiçbir zaman öğrenemeyeceğim.

Zaten asrî şehirlerden döneli epey olmuştur. Bu, meğerse temelli bir dönüşmüş.

Onu o yıllarda İstiklâl Caddesi'nde Beyoğlu'nda yürürken görebilirmişsiniz. Ne var ki kendisini tanıyanların hiç de öyle kalabalık bir hayran topluluğu oluşturmadığını tahmin etmek güç değildi. Şişmanca bedeni, düşük omuzları, tombul pembe yanakları, kaygılı, hattâ ürkekçe bakışları belki göze çarpmıyormuş, belki çarpmıyormuş. O çoktan İstiklâl Caddesi'nin kalabalığında eriyip gitmiş imiş.

Eski Tokatlıyan'ın önüne geldiğinde duruyormuş. Eski Tokatlıyan'ın bu yeni halini görmeyerek eski küçük, yuvarlak, koyu yeşil mermer masaları, Tokatlıyan'ın ön taraftaki pastahane kısmını hatırlıyormuş. Ortadaki döner kapıdan içeriye girdiğini sanıyormuş ve bir müddet pastahanede oturduktan sonra, arka salona, beyaz örtülü masaların, rahat koltukların, iskemlelerin bulunduğu lokantaya geçeceğini sanıyormuş.

Salonda çalınan Strauss'un valslerinin nağmeleri arasında bir dönemler dinlemiş olduğu dedikoduları dinleyeceğini, bu dedikoduların o günlerdeki kadar tazeliklerini koruduğunu, neşeli konuşmalar arasında parlayacaklarını bir dua gibi tekrarlayıp duruyormuş.

Bazan da kendisine selâm verildiği sanısına kapılarak, aşırı bir nezaketle bu verilmemiş selâmları alıyormuş. Şimdi artık otobüsten, otomobillerden fevkalâde yakınıyormuş; kentin gürültülü patırtılı caddelerinde yürümek ağrına gidiyormuş. Bir zamanlar akşamları Yakup Kadri Bey'le ve *Nilgün* romancısıyla dolaştıkları bu cadde şimdi kendisine hiçbir şey ifade etmiyormuş. Eski arkadaşlarını yeni insanlar arasında nafile anyormuş.

Otobüstü, otomobildi, çamurlu yollar, kalabalık ortasında yürümekti, bunlar, maddî endişelere, günlük telâşlara yol açtığından, vardığımız evlere, apartıman katlarına manevî etkilere bir türlü kavuşamayarak giriyormuşuz. Üstümüzün başımızın tozu tozarmışlığı artık gönlümüze, ruhumuza da yapışıp kalıyormuş.

Nihayet Ayaspaşa'ya gelince belki bir tanıdığa rastlarım, belki bir iki dost vardır, biraz oturup konuşurum arzusuyla Park Pastahanesi'nin vitrini önünde de duruyormuş.

Bu vitrinde duran renkli şekerlemelere, yaldızlı kestanelere, çiçek gibi küçük pastalara bakıyormuş.

Park Otel'le, Park Pastahanesi o yıllar henüz yerli yerindeymiş, ama Geçmiş Zaman Yazarı oralarda eski tanışlarına, şimdiler ya çok seyrek rastlıyormuş, ya da bu eski tanışların bazılarına hiç rastlamıyormuş.

Birdenbire o gün kimselerle konuşmadığını büsbütün hissediyormuş. O gün kimseye hitap etmemişmiş, kimse kendisine bir şey sormamışmış. O gün de sessizce geçiyormuş. Artık Ayaspaşa apartımanlarından birindeki evine, yalnızlık köşesine çekilmesi gerekiyormuş.

Ben de bu evi tanıkların anlattıklarını okuyarak, dinleyerek, görgü tanıklarına dayanarak kuruyordum.

Geçmiş Zaman Yazarı demin de söylediğim gibi Ayaspaşa'nın büyük, bir uçtan bir uca odalarla çevrili apartımanlarından birinde yaşamaya koyulmuştu şimdi. Bu kadar yalnızken bir de böyle büyük bir evde yaşamasına anlam veremezdim. O, hâlâ, eski tantanalı günlerin hayalini sürüklemeye, tek tük gelip gidenine varlığını, parasını pulunu koruduğunu göstermeye çalışıyor olmalıydı. O, bu apartıman katında ayırdına varmadan bir müze kurmuş, müzesini yaşayan ve yaşanan bir mekân sanıyordu.

Akşamüstü dönüşlerinde kendisine, tek tük arayanı, uğrayanı çıktığında tek tük misafire kapı açan “tertemiz beyaz ceketli delikanlı hizmetkâr” da müzesinin tek taklit parçası olmalıydı. Çünkü Geçmiş Zaman Yazarı sade bir Anadolu çocuğuna ille bir ‘vale’nin kimliğini vermeye didiniyordu. Bu tutumuyla acıklı bir güldürüye yol açtığının da muhakkak ki bilincinde değildi.

Daha antrede eski tarz boy aynalarıyla, portmantoyla yan yana, iç içe bir dolu kitap.. Şüphesiz nice zamanlardan beri tozu

alınmamış, üst üste yığılı, kapakları, sayfaları nice zamanlardan beri açılmamış, bir zamanlar belki okunmuş, ya da hiç okunmayacak, ömrün sonuna yaklaşılmışken artık okunmadan kalacak kitaplar:

Ama Geçmiş Zaman Yazarı onları atmaya kıyamıyor, belki de onlarla müzesinde bir dekorun bazı kısımlarını tamamladığına inanıyordu. Okuyabildiklerinin bir gün tekrar hatırlanacağını, yeniden okunma arzusu duyuracaklarını düşünüyordu. Tıpkı benim gibi belki o da kitapların sessiz, dilsiz, kıpırdamaz birer canlı olduklarını, birer can taşıdıklarını alımlıyordu.

Duvarda boş bir yer kalmışsa, oralara Boğaziçi'nin, özellikle Rumelihisarı'nın değişik, yine de birbirini andırır peyzajlarını, tablolarını asmıştı. Kimisi büyücek, kimisi küçük tablolar Geçmiş Zaman Yazarı'na Boğaziçi'nde geçen günlerini çağrıştırmış.

Geçmiş Zaman Yazarı Hisar, Boğaziçi peyzajlarını bütün evine asmıştı. Pencereleden, özellikle oturma odasının, yemek odasının çift camlı pencerelerinden Kızkulesi açıkları görünür, duvarlara da resimler, peyzajlar sırayla asılarak Boğaziçi semt semt, köy köy bir uçtan bir uca gezilmiş, görünmüş gibi oluyordu.

Kızkulesi, Salacak, Üsküdar ve deniz, pencerelerin ötesinde bazı günler pırıl pırıl ışıırken, bu tablolar kararmış renkleri, çatlak yağlıboyları, şimdi devrilmiş, kesilmiş ağaçları, koruları, yitik görünümüleriyle herhalde garip bir hüznü uyandırıyor.

Büyük mor kadife perdeler Ayaspaşa apartımanının katında sanki hiç bitmiyordu. Aynı kumaştan koltuklarla, kanepelerle sürüp gidiyor ve büyük mor kadife perdeler sanki bütün evi kuşatıyor, âdeta boğuyordu. Sağda solda biblolar, sırma işlemeli yastıklar, sehpalar, yazı masaları, çekmeceli dolaplar, mor kadife perdelerden fırlamışçasına duruyordu.

Gördüğüm bir fotoğrafında Geçmiş Zaman Yazarı sırtını duvara vermiş oturuyor, duvarda birçok fotoğraf... eş dost resimleri, Fransız yazarlarının portreleri, toplu olarak poz verilmiş

hatıra fotoğrafları, eski kartpostal güzelleri, bazı alafranga Türk hanımlar, dönen Mevleviler, birbirleriyle içli dışlı görünüyordu.

Fakat bu içli dışlılık ne kadar ölgündü! Geçmiş Zaman Yazarı da onların, fotoğrafların, resimlerin önünde öylesine durgun görünüyordu ki, bu fotoğrafta hayata ilişkin en küçük bir belirti sezilemiyordu. Yağlıboyası çatlamış, renkleri kararmış tablolar gibi bu fotoğraf da neredeyse bir hayatın henüz yaşanırken sona erdiğini söylüyordu.

Bununla birlikte hanımlar Bursa ipeğinden beyaz maşlahlar, hesap işlemeli örtüler, renkli yeldirmeler kuşanarak, Şair Nigâr Hanım ise yaşmağından vazgeçmeyerek, Boğaziçi'nde ay ışıklı geceye karışmak için sandallara ve kayıklara binmektedirler. Herkesi yaşama sevinci sarıp sarmalamıştır. Sevinçli hanımlar arasında yalnız bazı yaşlı ve dindar hanımlar, sevinçlerden uzak kalarak, “yaşanılan fânî zamanların ebedî bir zamana varacağını” bilirler.

Boğaziçi'nde ay ışıklı geceyi, musikiyi, ancak düşsel ve üzgün mevsimin, gerçekleşmemiş ne kadar rüyanın, hülyaların, gönüllerin merhametinin, ne kadar ustanın, uz dilin, uz elin anlaşılmayarak kalakalışının meydana getirdiğini bilen Geçmiş Zaman Yazarı, mukadderat içindeki kendi “serseri Yahudi talihi”ne meydan okuyarak, Boğaziçili hanımların aymazlıklarını görmezden gelip, “geçmiş zamanları ve insanları duymak ve anlamak” için hatıralarına işte geri döner.

Geçmiş Zaman Yazarı'nın kendisine biçtiği serseri, göçebe, aylak Yahudi talih bende bambaşka duygulanımlar uyandırıyor; onun daima bir yere bağlı kalmış, bir mekândan ötekine geçmiş hayatını düşünerek, gönlünde yatan hevesin hep bir yersizlik yurtsuzluk, serüvenseverlik olduğunu sezinliyordum. (Nitekim bir kez, bir konferansta bulunmak için gittiği Amerika'da Ni-yagara Şelâlesi'ni görünce, bunu artık ömrünün çok büyük bir macerası saymış ve her fırsatta herkese anlatmış.)

O öylece başını alıp gidecek, çekip gidecek, bir yurttan ötekine geçecek, doğanın, iklimlerin ve coğrafyanın gizlerine karışacaktı. O, ayrıldığı bütün yurtları kendi yurdu bilirken, vardığı bütün yurtları da yabancı eller bilecekti...

İşte kim bilir hangi yabancı eldeyken Boğaziçi'ni, çocukluğunun semtini anımsıyor; yalıların içi baharın genç teni gibi koksun, geceleri odalardan çıkartılarak bahçeye bırakılan çiçek saksılarından çiçekler kokularını salsınlar, kokular yükselerek yalıların açık camlı pencerelerinden odalara dönsünler istiyordu. Belki de bir eğretilemenin ardındaydı ve kim bilir, çiçeklerin bahçeye çıkarılışlarında uzun bir gezinin, serüvenlerin izdüşümlerini yakalıyordu...

Serseri Yahudi talihi hattâ Ayaspaşa'daki evinde bile Geçmiş Zaman Yazarı'nı kovalayacaktı:

Kim bilir hangi yalıdan, belki de Ankara'daki Evkaf Apartmanı'ndan arta kalmış ince halıları üstünde, adımları tutuk, odadan odaya geçerken, bütün o biriktirdiği, atmaya kıyamadığı eşyayı, biblolarını... o kırık dökük biblolarını, vazolarını, hatıra fotoğraflarını, hattâ kitaplarını gülünç, zavalıca buluyor; o kitapların bazılarında, meselâ Kipling'in bir romanında söz açılmış müthiş maceraları, egzotik ülkeleri, cengâverlikleri özvarlığını mutlu kılacakken yitirilmiş birer fırsat gibi görüyordu. Ve yumuşacak, ince halıların eskimişliğini, yıpranmışlığını belki de o anlarda birdenbire fark ediyordu.

Başkaları onu koltuğunda, hep o büyük mor kadife perdeler önünde otururken gördüklerinden kalpte yaşanan bu pişmanlığı, kederi akıllarına bile getirmiyorlar; Geçmiş Zaman Yazarı'nı huzur içinde yaşıyor sanıyorlardı.

Başkaları, eski çalışma masasının başına geçmiş, eseriyle ilgili dosyaları karıştırırken görmüşlerse, Geçmiş Zaman Yazarı'nın yine şiirli bir düzyazı yaratmakta olduğu kuruntusuna kapılıyorlardı. Ya Çamlıca'da bir köşkü, ya Büyükkada'da bir bahçeyi, se-rayı ya da Boğaziçi'ni, Rumelihisarı'nda bir yalıyı betimlemekte olduğunu sanıyorlardı.

Başkaları hakikaten mutlu bir ömür sürmüş olduğunu, şimdi yaşlanmışken, birbirinden güzel hatıralarını bir masal duyarlığıyla anlattığını, bütün güzel yalılarda, köşklere geçmiş günlerini söyleyerek tekrar mutlu saatler geçirdiğini sanıyorlardı. Başkalarının gözünde Boğaziçi, Büyükağa, Çamlıca sahiden onun anlattığı kadar rahat, kaygısız, gıpta edilecek ömürlerin semtleri gibi belirliyordu.

Başkaları, birazdan çalışma masasından kalkıp küçük salondaki koltuğuna geçerek, erken kararan bu günün beş sularında, eflâtun örtülü gece lambasını yakacağını, Türkçe ve Fransızca gazetelerini okumaya koyulacağını ileri sürüyorlardı.

Geçmiş Zaman Yazarı koltuğuna geçer geçmez, çay saatinin geldiğini anlayan o -aslına bakılırsa- taşralı vale, elinde çay tepsiyle görünecekti. Başkaları bunları göre göre, Geçmiş Zaman Yazarı'nın Fransız kültürüne bağlıken akşamüzerleri İngiliz geleneklerine uyduğunu bir iftihar vesilesi sayacaklardı.

Şair Nigâr Hanım'ı yaşmağıyla kayıklara, sandallara nafiye yere bindirmeye çalışan Geçmiş Zaman Yazarı çayını içerken pastalar, bisküviler yiyor, doktorunun uygulatmaya çalıştığı perhizi unutmış görünüyordu. Başkaları da onun şu saat tıpatıp Marcel Proust'a benzediğini büyük bir hayranlıkla saptıyor; Proust Türkçeye aktarılmamışken, Türk okurunca bilinmezken *À La Recherche du Temps Perdu*'ye göndermelerle ne kadar bilgili, kültürlü olduklarını dile getirme imkânı buluyorlardı.

Geçmiş Zaman Yazarı'nın şimdi Marcel Proust gibi çayına kurabiyeler batıracağı, kurabiyeleri batırır batırmaz Madeleine kurabiyelerinin Proust'ta yarattığı mucizeyi bir kez daha yaşayacağı, hemen hemen ölgünken, yavan, neşesiz günler geçirirken, yarının, öbür günün... sonraki günlerin de yavan, neşesiz geçeceğini duyumsamışken ansızın dirileceği, vücudunda ve ruhunda bir iksir gibi "hayatî bir haz"zın dağılacağı, işte artık büyük halasının mı, başka bir akrabasının mı yanında geçirdiği yazları, güz-

leri usul usul anımsayacağı, uyurgezerin gezinişleriyle yine eski çalışma masasına koşacağı ve aralıksız yazacağı vehmedilmişti.

Böylece Combray'deki bahçenin bütün çiçekleri, Mösyö Swann'ın parkındakiler, Vivonne'un beyaz nilüferleri, sayfiye köyünün halkı, evleri, malikâneleri gibi Geçmiş Zaman Yazarı'nın da Hisar'da erguvanları, Büyükada'da manolyaları, Çamlıca'da akrabaları, yakınları bir fincan çayda yeniden doğacak, belirecek, görünecek, o çay fincanının içinden çıkıverecek sanısı uyanmıştı.

Beri yandan, bana öyle geliyordu ki, Geçmiş Zaman Yazarı, Marcel Proust'un tersine, geçmiş zamanda mutluluğu boşuna arıyor, bisküvisini, pastasını ölümcül bir iştahla yiyor, Proust'a tılsımlar getiren lezzeti boş yere tatmak istiyor ve sonunda yanı başında duran küçük küçük kâğıt parçalarını, notlarını, nice güçlüklerle kurduğu mutluluk cümlelerini önüne çekerek, yeni esinler getirsin diye bir kalp ağrısıyla okumaya uğraşıyordu...

Zaten geceleyin sandallara, kayıklara binen 'sevinçli' hanımlar da yalandı. Kitap ilerledikçe; önceden tek tek yazılmış, sağda solda, örnekse o zamanın *Varlık* dergisinde yayımlanmış ay ışığı ve musiki yazıları sonradan *Geçmiş Gecelerde Boğaziçi*'nin sayfalarında sıraya konuldukça, tekrar gözden geçirilmiş, Boğaziçili hanımlara sevinçler eklenmişti.

Bununla birlikte *Geçmiş Gecelerde Boğaziçi*, Boğaziçi sularında geçip giden kayıkların izi kalmaksızın silinen belirsiz yollar bıraktığını söylüyordu ve bunları söyleyerek Geçmiş Zaman Yazarı herhalde dergâhı mutsuzluk olanların kavrayacağı bir sır vermiş oluyordu.

Öyle ya, sandal gezintileri "hiçbir sona erişmeden" bitiyordu. Sandal gezintileri "gönlümüze ancak daha büyük bir saadeti bekleyişimizin boşluğunu ve acısını" veriyordu. Bütün geçmiş zaman, geçen her saat, her dakika, her saniye, her salise yalnızca "kaybolan bir fırsat"tı. Geçmiş Zaman Yazarı "asıl beklediğimiz" diye yazıyordu, "büyük bir aşkın vuslatından ibarettir. Unuttuk muyduk ki biz yalnız bu aşk için yaşarız, bizim için

saadet yalnız onun vuslatıyla mümkün olabilir ve hattâ, ondan gelecek olsa, ölüme bile razıyız!”

Daha demin olanca mahremiyetini açacağını söyleyen yazar, kim bilir hangi kaygılarla, ne gibi baskılardan ürkererek, muhakkak ki birtakım yargılayışlardan çekinerek birtakım saklanışlarla konuşmak ihtiyacı duyuyordu. Söylemek istediğini sanki ona söyletmiyorlardı.

Âdeta örtünmek isteğiyle tasavvufi anlama büründürülmüş o aşk, karşılığını hiç bulamadığından olacak, eski zamanlarda insanların ve ömürlerin hep hicranlı olduğu sanılıyordu.

Bu hicran, sanatın zenginliklerine kavuşamadığından, o zamanlar, hicranlığını hep sürdürüyordu.

Ve Geçmiş Zaman Yazarı yaşamından, gençliğindeki günlerden yakınıyordu: Edebiyat yaygınlaşmadığı gibi, bir de ‘istibdat’ın pençesine düşmemiş miydi? “Dinî taassubun elinden kurtulamayan resim” yeni başlamıştır. Heykel yoktur. Artık göçen, yoksulluğa düşmüş imparatorlukta mimarînin sanatlık değer taşıması elbette düşünülemez.

Bir tek musiki, o zamanlarda, güzel sanatların temsilcisidir, iyiliği, güzelliği aşlayarak “bir hayat sevgisi” olmaktadır. Musiki, hiç olmazsa, hicran sürüp giderken, hicranla barışıklık sağlıyordu.

Ne var ki, ‘o zamanlar’ı yazarak ‘geçmiş zaman’da bir iç yolculuğa çıkan şair-yazar, sazın ölümden ayrı düşünülemediğini de hatırlatıyordu: “Zira, mevlûtlar terennümlüydü, mevlevî âyinlerinde kudüm ve ney çalınırdı. Bazı dua merasiminde ilâhiler ve bazı cenaze merasiminde de tehliller okunurdu.”

Ölümü, örseleyişlerinden yalıtarak, dirime eklemeye uğraşıyordu. O kadar ki, sandallar veya kayıklar, “nihayet, güya bir altın fanus içinden akseden gül sarısı donuk bir aydınlıkla aydınlanmış, esrarlı ve mor gecede” bu ‘lâhûdî’ görünümde sulara karışıyordu. Hattâ artık, sevinçlerin boğulup gittiğini göre göre, ölümü dirimle karıştırıyordu...

Küçük küçük kâğıtlara bir şeyler çiziktirmeye, geçmiş zaman-
da mutluluk kırıntıları bulmaya didinen yazar, Boğaziçi gecele-
rindeki musikiyi, güzel sanatların o dönemlerdeki tek temsilcisini
duyar gibi olduğundan artık ölümün örselemeyeceğini sanıyordu.

Ölüm yine de örseler.

Bu kez *Geçmiş Gecelerde Boğaziçi*'nin sayfalarına yazmadıkları-
nı okumayı dener. Kendi dağınık, tozlu, sıraya konulmamış, ki-
tapları türlere göre ayrılmamış, düzensiz kütüphanesinin kim bi-
lir neresinde, hangi odadaysa, hangi raftaysa eserini artık aramaz.

Gelgelelim yine Paris Öğrenci Birliği'ne kabul edildiği, hürri-
yet yandaşlarının düzenlediği kongrelere katıldığı, arkadaşlarıyla
birlikte *L'A* dergisini çıkaracakları günlerde yaşamaktadır. Ana-
tole France'ın bir Mısırlıdan satın almış olduğu Villa Said'de-
dir. Bir gün Paris'te Villa Said benzeri bir evin sahibi olacağını
yine tahayyül eder. Merdivenden çıkmaktadır: Basamaklar... Villa
Said'in merdiveninde durur ve sağ yandaki boydan boya kitaplı-
ğa dalıp gider. Anatole France'ın... *Allahlar Susamışlardı* yazarı-
nın huzuruna çıkmak çok parlak bir başlangıçtır. Herhalde -gün
gelecek- yalnız Villa Said'in sahibi olmayacak, Paris'te ünlenmiş
bir Türk yazarı da olacaktır. Kendisinden bir Osmanlı edibi diye
söz açılacaktır...

Geçmiş Zaman Yazarı'nı eğile kalka bulduğu bir başka
kitabının, sözgelimi *Fatin Bey ve Biz*'in sayfalarını karıştırırken
görürdüm. Büyük umutlarla yayımladığı kitabı ne Fransızcaya
tercüme edilmişti, ne Türkiye'de yeterince okunmuş, ne İstan-
bul, Ankara'dan başka şehirlere, bütün şehirlere, bütün vilâyet
kütüphanelerine, okullara, yurda dağılmıştı. O, bizde edebiyat
adaminin böyle umarsız bir sona yazgılı olduğundan yakınır gi-
biydi.

O, *Geçmiş Gecelerde Boğaziçi*'nde pitoresk olanın, sözgelimi
ilkyaz gelip ağaçların yeşil, beyaz ve pembe renklere bürünme-
sinin ya da erguvanların kırmızı alevlerle tutuşmasının, Rumeli

Feneri'nde, Harem İskelesi'nde, Salacak'ta, Anadolu Feneri'nde birçok yangın yerinin, harabelerin yeşertiyle örtünmesinin, bahçelerin, kayıkhanelerin, iskelelerin, merdiven ve parmaklıkların hâlâ bayındır durmasının o zamanlar gizleyebildiği ölümün bir gün edebiyat adamına ve eserine uğursuz bir büyük kuş gibi konacağını söylüyordu.

İçin için söylenerek, hangi yollardan geçilirse geçilsin, hangi yokuşlar tırmanılırsa tırmanılsın, hangi uçuşum kenarlarından dönülürse dönülsün, varılan tek durağın ölüm olduğunu söylüyordu.

İşte ölümcül hasta Haşim'den... gümüş parıltılı bir semaveri hiç olmamış Ahmet Haşim'den ayrılan Geçmiş Zaman Yazarı, vapurda dönerken, gözlerinin karardığını, günbatımına karşı yol alıŖta, Haşim'e ilişkin anılarının belleğinden çıktığını, uçtuğunu, silindiğini, bu anıların kendisini 'terk' ettiğini söylüyordu. Anılar uçuşup silindikçe henüz yaşayan Ahmet Haşim de sanki siliniyor, eriyor, yok oluyordu.

Böyle her şeyi kaybederken, ölüm, Ahmet Haşim'e konmuş uğursuz, büyük kanatlı kuş olmaktan çıkıyor, Geçmiş Zaman Yazarı'nın benliğine sızıyordu. Şimdi yazar, arkadaşını dile getirirken, neredeyse bilinçsiz bir kimlik kaydırmasıyla özvarlığından konuşmaya koyulmuş, bütün zamanlarının, uzun ömrünün çözümlemesine saplanıp kalmıştı.

Daha demin Paris'teyken, Prens Sabahattin'le, Ahmet Rıza'yla konuşurken, istibdat karşısında hürriyeti özlerken, gençliğinin bu çarçabuk bitmiş yıllarında mücadele heyecanı duymuşken şimdi güya bir çölde, ıssızlıkta gidiyordu.

Gençliğin çarçabuk biten yılları özgürlük ateşini, istibdatla mücadele isteğini, insanlığın ortak kıvançlarını kim bilir hangi sebeplerle Geçmiş Zaman Yazarı'ndan uzaklaştırmıştı.

"Her gün yanımızdakilerle anlamazlıklar ve geçinemelikler var" diye söyleniyordu. "Yanımızdaki ve bizim sadakatine muhtaç olduğumuz vücuda ve ruha ihanet etmek ihtiyacı var" di-

yordu. “Bizi muttasıl içinde bulunduğumuz bir başka muhitin davetiyle mest ederek saadeti başka bir yerde gösteren cazibe var. Başımızda bizi elimizdeki saadetle tatmin olmaktan men eden hayal kuvveti var. Daima uzakta ve hülyamızda süslenmiş ve büyümüş başka bir vücuda, başka bir ruha kavuşmak ihtiyacı var.” Sonunda “Hulâsa” diye yazıyordu, “rahatsız olmak için büyük sebepler varken bir de, birkaç senede bir mutlaka gelip bir sevdiğimizi daha yanımızdan alan ölüm mevcut oldukça hayata mukavemet edebilmek için ne çok şefkate muhtacız.”

Artık Ahmet Haşim’e mi sesleniyor, yoksa yine örtük bir ifadeyle kendisinden mi konuşuyor, büsbütün anlaşılmazken; nice gecelerin ümitsiz ve iyiden iyiye bulanık geçtiğini, sabahlara karşı sanki yüzer gibi bin bir zahmetle sürüne sürüne sahralar açtığını, ölümü böyle bin bir gece teneffüs ettiğini, kendi kendine, bir başına tefsir ettiğini yazıyordu.

“Seni karşında yalnız bırakmak için her şey etrafından çekiliyor” diyerek ölümü akıl almaz bir ıssızlıkla, kimsesizlikle özdeş tutuyordu. Ölümü yaşarken öğrenmiş gibi oluyordu.

Ama tanıyanları, dostları, Geçmiş Zaman Yazarı’ndan söz açmak için gerçek ölümünü bekleyeceklerdi.

Yakup Kadri Bey arkadaşını pek alıngan, pek içli buluyor, o yaşarken, henüz ‘ölmemişken’ onun ‘iyi ve kötü tarafları’ndan sere serpe konuşamayacağını, özel hayatını anlatamayacağını belirtiyordu. Nihayet şimdi Geçmiş Zaman Yazarı öldüğünden kendisi de yazabilmişti...

‘Edebî hatıraları’nı yazan bir hanım ise, âdeta hangi türde yazdığının, ne yazdığının bilincine, ayırdına varamayarak, “üstadın şahsî hayatında” taze meyve ve sebze yememesine şaşıyor, aynı şekilde üstadın “eserlerindeki bir eksikliği” saptıyordu: Bu eserlerde “aşk hissine, aşk tahlillerine” tesadüf edememekteydi.

Bu hanım Geçmiş Zaman Yazarı’nın “gençliğini bilen birini” *bulduğunda* “Hiç âşık olduğunu hatırlıyor musunuz?” diye so-

racaktı. Fakat ya fırsat çıkmamıştı, yahut çıkmıştı da “ben kullanmayı ihmal ettim”di...

Bu hanım belli ki Yakup Kadri Bey’in yazdıklarını okumamıştı. Bense Geçmiş Zaman Yazarı’nın bütün ömrü boyunca aşk diye yalnızca edebiyata gönül verdiğini o yazılardan öğrenmiştim, edebiyata ve edebiyat adamlarına. O yalnız Villa Said’de Anatole France’la görüşmüş değildi. Bu görüşmenin gerçekleşebilmesi için üst üste mektuplar yazıp kapı önlerinde saatlerce beklediği gibi, Paris’te, Maurice Barrés’e üst üste mektuplar yazmış, muharririn kapısı önünde beklemiş, günlerce arkasından dolaşmış. Yegâne aşkı bunlardı, bunlara benzer maceralardı...

Ahmet Hamdi Tanpınar da Geçmiş Zaman Yazarı üzerine yazmak için gerçek ölümü beklemiş gibiydi. Bazı eserlerinden daha önce söz açmışsa da, Geçmiş Zaman Yazarı’nın alınganlığını, ürkeklik kertesindeki çekingenliğini, huysuzluğunu ancak Geçmiş Zaman Yazarı ölünce açıklamıştı:

O sıralar bir dergi mi ne çıkarılıyormuş; yüzyılın başındaki bu girişime Geçmiş Zaman Yazarı uzaktan uzağa iştirak ediyormuş. Herkesin her gün buluştuğu Küllük Kahvesi’ne arada bir gelir, yazısını çizisini bırakır, basılmış son sayıdaki imlâ yanlışlarını tekrar tekrar gösterir, dizgi yanlışlarından, imlâ yanlışlarından bir aşk cinayeti işlenmişçesine üzüntü ve dehşet duyarak çekip gidermiş.

Bir kez gerçekleşebilecek bir sanat eseri gibi, -pek ender örnekleri dışta bırakılacak olunursa- hepi topu bir kez basılan bir dergide dizgi yanlışlarına üzülmek çok doğalken, Küllük’tekilerin Geçmiş Zaman Yazarı’nı geçimsiz, vıdı vıdı bulmalarına şaşıyordum. O sanki dünyaya başkalarının alay konusu olmak için gelmişti ve bu yüzden başkalarıyla asla barışıklık kuramamıştı.

Bence dostları ona karşı ölümden sonra da insafsız davranıyorlardı. Geçmiş Zaman Yazarı kendisinden genç bir şairin ölümü üzerine o kadar içli yazmışken, Yaşar Nabi Bey eserlerini okuyarak yetiştği yazarların çağdaşı, o zamanlar esersiz bu ada-

mı, aynı dönemlerde yayımladıklarından olsa gerek, yaşıtı gibi görüyor, bir yaşıtının arkasından konuşuyormuşçasına senli benli davranıyordu.

Yaşar Nabi Bey sanki bir deliden söz açıyordu: Geçmiş Zaman Yazarı'nın önüne getirilen tabakları, bardakları sıkı sıkıya muayene ettiğini, kirler, lekeler bularak çok kere değiştirdiğini, yeni gelenleri de peçetesiyle tekrar tekrar sildiğini, kısacası bir temizlik hastası olduğunu ileri sürüyor, kimseye zararı dokunmayacak bu çaresizliği gizliden gizliye bir eğlence konusu yapıyordu.

Geçmiş Zaman Yazarı mikrop manyaklarındanmış, her şeyin mikrop lu olabileceğine inanırmış. O zamanın Ankara pastahanelerinde ille iki fincan istermiş ve ilk fincanı çaydanlıktaki kaynar suyla doldurur, suyu ikincisine boşaltır, çayı yine ilk fincana koyarmış. Kaynar suyla her şeyin bol bol yıkanmasını istermiş. Berberi evine... Evkaf Apartmanı'na getirtip özel makasını, tarağını uzatır, saçını böyle kestirtirmiş. Dişçilerin temiz olabileceğine inanmaz, dişçiye gidemezmiş. Dişleri birer ikişer çürüyüp dökülmüş.

Onun aşklarını anlayamamışlar. Ruhanî ve cismanî aşklarını onun bize yazdığı örtük ifadeden kavrayıp, yine bize bir sırdaş gibi anlatacakları yerde, dostları hayatı hakkında dedikodu yapmışlar.

Gençliğinde Hakkı Celis'in ağzından kadınlıktan ve erkeklikten nefret ettiğini, etteki sırdan korktuğunu yazan Yakup Kadri Bey, tam da *Kıralık Konak*'ı kaleme getirdiği günlerde, sonranın *Nilgün* romancısıyla Beyoğlu âlemlerinde gezip tozarken, bazı geceler arkadaşlarının da kendilerine katıldığını, ama onun hep kendi içine kapandığını, uzaklaşverdiğini söylüyordu.

Nilgün romancısı da, Yakup Kadri Bey de yanlarındaki "kızlara yeşillenirken" Geçmiş Zaman Yazarı ne kimseye yeşilleni-yormuş, ne de yiyip içiyormuş. O, önüne bakarak, belki de edebî hayallere dalıyormuş.

Peki ama, dostları, Geçmiş Zaman Yazarı'nın kaleme getirdiği en büyük aşk sayfasını okumamışlar mıydı? Yakup Kadri Bey okuduğu halde ayırdında değildi. Onların yiyip içerken, şuna buna yeşillenirlerken muhakkak ki yazamayacakları aşk sayfasında Geçmiş Zaman Yazarı, Şair Nigâr Hanım'a imkânsız sevdasını söylüyordu. Ben bu birkaç paragrafı kim bilir kaç kez okumuş, artık ezberlemiştim.

Şair Nigâr Hanım, çocukluk çağındaki Geçmiş Zaman Yazarı'yla birlikte kayıktan iniyordu. Bu genç çocuğa demin kayıkta söylediği, anlattığı... andığı bir kitabı verecekti. İkisi birlikte yalının üst katındaki odaya... Şair Nigâr Hanım'ın odasına çıkıyorlardı.

Geçmiş Zaman Yazarı suskun, durgun ve belki de ezgindi. Nigâr Hanım onu ve vereceği kitabı unutmuşa benziyordu. Nigâr Hanım şimdi aynanın karşısına geçiyor, yaşmağını çıkarıyordu. Lambalar henüz yakılmamıştı. Görüyordum: Boğaz'ın günbatımında renkler daha solgun, eşya keskin çizgisini yitirmiş. Mevsim bana yaz sonu gibi geliyordu.

Nigâr Hanım da suskundu. Yaşmağının ardından hotozunu, iğnelerini çözüyor; saçının alışılmış süslerini neredeyse özelliklerle bozuyordu. O derinleşen sessizlikte, ayna karşısındaki Şair Nigâr Hanım eşsiz bir güzelliğe... ancak boş süslerden, gelgeç modalardan, aksesuarlardan, yapma çiçeklerden, iğnelerden, mücevherden, hattâ gençlikten sonra kavuşulacak bir güzelliğe erişiyordu.

Geçmiş Zaman Yazarı'na göre, Şair Nigâr Hanım, hırpalaya hırpalaya hayatı bir kenara bırakıyordu.

Geçmiş Zaman Yazarı belki de o an hemen büyümek, erginliğe erişmek, bu mucize sürecinde Şair Nigâr Hanım'a sevgisini, arzularını söylemek istiyordu. Belki de o an kendisini "heykel gibi" bir gençlik içinde göremediğinden, gönlünün duygularını bedenine duyuramadığından cinnete yakın bir acıyla bilinmek-

teydi. O sonra bunları yazarken kitabın kendisine verilip verilmediğini artık hatırlamıyordu...

Ömrünün kırıklıklarını, hayalinin de kırılışlarını âdeta bir yabancı gibi izleyen Geçmiş Zaman Yazarı temizlik, titizlik man-yaklığına, taze meyve ve sebzeden “alerji” duyusuna bir de ko-münizm saplantısı eklenince, her bakımdan hikâyelerinin, anlatı-larının tuhaf kahramanlarına benzetilmiş.

Kimi yazarsa yazsın, hikâyelerinde, anlatılarında hangi kur-maca kişiyi yaratırsa yaratsın, boyuna kendini anlattığı düşünül-müş. Ya da hep tanıdığı kişileri hikâye kişisine dönüştürdüğü, düşsel kişiler ‘yaratamadığı’ ileri sürülmüş.

O, Şair Nigâr Hanım karşısındaki mutsuz çocuktan kendisi olarak bahsetmişken babasının ahabası Fatin Bey’i, Çamlıca’daki eniştesini, nefesler yazan İlhami Bey’i de yazdığında, yine Geç-miş Zaman Yazarı konuşuyor sanmışlar; Fatin Bey’i, Çamlıca’da-ki enişteyi, nefesler yazan, Bektaşî dergâhına mensup İlhami Bey’i cansız bulmuşlar.

Geçmiş Zaman Yazarı acı acı gülümseyerek, arkadaşlarının, edebiyat münekkitlerinin yargılarına karşılık vermeyi gereksiz buluyormuşçasına, “Vaktiyle Flaubert’e ‘Madame Bovary kim-dir?’ diye sorulunca, ‘Madame Bovary benim,’ demiş...” diyordu. “Ben de Fatin Bey, İlhami Bey, hattâ Çamlıca’daki eniştem için ‘Benim!’ diyebilirim. Fakat bunlar hayatımda görmüş olduğum adamlardır. Bunları hikâye şeklinde anlatırken, isimlerini, hayat-larının bazı kısımlarını, yaşadıkları mahalleleri istediğim şekilde değiştirmişimdir. Ben hikâye yazdım, tarihî hatıra yazmadım.”

Geçmiş Zaman Yazarı sonra birdenbire evlilik sorusuyla kar-şılaşınca, bir badireyi henüz yeni atlatmışken bu yeni badireye cevap yetiştiriyordu.

Hayır, evlilik hatasını iyi ki yapmamıştı. Ya evlenip iki çocuğu olsaydı... Kızı mutlaka aktris, oğlu mutlaka komünist olacaktı... Sinema bu çağın sanat kisvesine bürünmüş pek bayağı bir eğ-

lencesi, bilhassa genç kızlarımızı baştan çıkaran bir kumkuma; komünizm ise “filhakika akl-ı beşerden idraki kaldırmak” isteyen bir budalalık, bir “barbarlık” değil miydi?

Geçmiş Zaman Yazarı komünizm konusuna sağduyulu eleştiriler yöneltebilecekken, cinnete yakın bir korkuyla söyleniyor, neredeyse bağırıp çağırıyor, eşine dostuna, tanışlarına sövüyordu. O, belki de komünizm adı altındaki bir baskı düzenine karşı çıkmak istemişken pek basit bir komünizm düşmanı gibi kalamıştı. Komünizmin ne olduğunu bile anlayamamıştı. Sözleri, sonradan görme bir zenginin sözleri kadar gülünç kalıyor ve Geçmiş Zaman Yazarı söylediğinden, bu sözler artık acıklı kaçıyor.

Geçmiş Zaman Yazarı eserindeki kişilere hiç benzemeyen, bu yüzden elbette kendisine de benzemeyen, ne var ki kendisiyle aynı çevrede yaşayan, dergiler çıkarıp yazılar yazan, siyasî bir hareket oluşturmak isteyen... sonradan siyasete atılmış bazı kişileri, hayatının ve hattâ memleketin en büyük düşmanları ilân etmişti.

Meselâ Ş. S. Bey bir köylüydü. Toprakdan daha henüz yeni çıkmış gibi, teni -gözlerinin içine kadar- sarı bir köylü. Hiç geçmeyen bir sarılık! Meselâ mavi gözlü, bön bakışlı B. A. Bey bir para meselesi yüzünden mahkûmiyet yemişken, yani bir nevi dolandırıcıyken şimdi kendisine bir ihtilâlcî kahraman süsü veriyordu.

Ulema çömezine benzeyen V. N.’nin başında sarığı, arkasında açık renk cübbesi eksikti. V. N. aynı zamanda en seçik düşünceleri anlamayacak kadar dar kafalıydı. A. C. Bey bolşevik yandaşlığını gizleyen maskeli bir yalancıydı ve bu yüzden hakiki komünistlerden de tehlikeliydi...

İşin tuhafı, bütün bu gizli, maskeli komünistler bir yandan da faşist İtalya’ya, Hitlerist Almanya’ya taraftardılar. Halbuki bu yüzlerden maskelerini çekmeli, kaldırmalı, bu yüzler meydana çıkmalı ve onlar, marksist olanlar bunu itiraf etmeliydiler...

... Marksizm bir dindi.

Dinlerin en sonu.

En belâlısı.

Ya ilmin başına bir belâ kesilecek yahut kan içinde can verip ezilecek.

O bir din olduğu içindir ki gençleri sarıyordu.

Zira insanda din ihtiyacı ezeli ve muhakkaktı.

Marksistlerin mistik bir tonları, peygamberane bir edaları vardı.

Geçmiş Zaman Yazarı içler acısı bir çırpınışı yansıtan bu sözleri kimileyin Ankara'da Evkaf Apartmanı'nda, kimileyin İstanbul'da Ayaspaşa'daki evde söylemiş; kendisini ziyarete gelenleri çoğu kez sıkılmış... meselâ yemek masası başındayken, kararmış, döküntüleşmiş gümüş takım artıklarını, çatlak porselen tabaklarını hâlâ bir asalet göstergesi saymaya uğraşan Geçmiş Zaman Yazarı tek tük tanışından azar işitmiş, kendisine "Senin paran pulun, apartmanın yok yahu; sen ne diye bu komünizm aleyhine çırpınıp durursun!" denmişti. Kendisine görkemli sandığı buruşuk beyaz örtülü sofrası, tabak çanağı gösterilerek "Öyle ya, milyonlarınız gidecek de sanki!" denmişti. O da bu dünyada asla anlaşılamayacağını hissederek artık düşüncelerini saklamış; komünizmle mücadelesini küçük küçük kâğıtlara gizli gizli çiziktirerek sürdürmüştü...

Günün birinde başucunda taşralı bir 'vale'den başka kimse yokken öleceği aklından geçmemiş ki çiziktirmelerini yırtıp atmamış. Bunlar kim bilir nasıl, hangi yollardan, hangi yöntemlerle ele geçirilmiş, kim bilir ne karşılığında gerici bir müesseseye satılmış. Günün birinde bunlar 'kültür hizmeti' adı altında yayımlanmış...

Geçmiş Zaman Yazarı zavalıca görüşlerini bir an önce çiziktirmek için; komünizm taraftarlarını, köylü Ş. S. Bey'i, dolandırıcı B. A.'ı, yobaz V. N.'i neredeyse savunan, "Yok, o kadar da değil. Kıymetli muharrirlerdir..." diyen tanışlarının bir an önce

çekip gitmelerini istemiş miydi? Ben onu bütün eşyası eskiden kalma yatak odasına geç vakit geçip o geceyi, her şeyi unutmak isterken de görüyordum...

Her şey unutulunca, zamanı bir kez daha yaratmak, zamanı gönlümüzce ‘tekrar bulmak’ için güzel sanatların yordamı gerekiyordu. İşte: “Musiki dinlemek, çok kere, rüya görmeye benzer.” Çalgı seslerine kapılıp gittiğimizde “kaybettiğimiz hisler”, her ne kadar “geçmiş zamanlar” deniyorsa da, geçmiş zamanlardaki gibi değil, yitirdiğimiz gibi değil, arzularımızla uyum sağlayarak, tutkularımızdaki gibi, dinmez sanılan iç sızıyı dindirircesine “bizim olur”

Aslında evimiz yıkılmış, sevgililerimiz... hiç kavuşamadığımız sevgililer ölmüş, bizim olan her şey çoktan kırılmış bir oyuncaktan arta kalan parçalar gibi dağılıp gitmiştir. Musikiyle birlikte onları yeniden diriltebiliriz; yaşanmamış, yaşamamış olduğumuz hayatlar bile belirir, anıları bile belirir, musikiyle... sanatla birlikte rüya başlar.

Neden sonra -sanatın bezediği- gerçeklik de söyleniyordu: “Her şey rüyadır”

Rüya olduğu için de, musikinin, bir bakıma sanatın söz verdiği mutluluk, o Boğaziçi gecelerinde, ay ışığında, daha saz başlarken anlamından yitiriyordu. Daha saz başlarken, “yakında biteceği üzüntüsü ruhlara” çöküyordu. Sesler, çalgı, bakışmalar, gülümseyişler, ürperişler, heyecanlar hep fânîydi ve çok geçmeden akıp gideceklerdi. “Gittikçe kısılan bir” kandil gibi bunların hepsinde de bu fânîliklerini bilen, acele eden, her lezzet ve nimet gibi, aşk gibi, vuslat gibi hep ölüme koşan bir hal vardı.

Fatin Bey aslında bütün girişimlerinin iflâsla sona ereceğini biliyor, Geçmiş Zaman Yazarı ise *Fatin Bey ve Biz*’de, onu, bilmiyormuşçasına, hayallerinden hoşnutmuşçasına, bütün ömrü boyunca hayal kurmaya razıymışçasına gösteriyor; Fatin Bey’i hiç olmazsa basılı bir kitapta mutlu kılmaya uğraşıyordu.

Geçmiş Zaman Yazarı Çamlıca'da yaz sabahı yeni ısınırken ağustosböceklerinin birdenbire daha hamarat, daha neşeli ötüklerini daha çocukluğunda anlamıştı. Büyükleri buna inanmamışlar, gülerek inkâr etmişlerdi. Fakat o, ağustosböceklerinin "Karıncacık buruncacık - bana kaba etli dedi - dedi - dedi dedi..." diyerek ötüştüklerini duymaya devam etmişti. Çocukken okuduğum *Ateşböcekleri* romanındaki bütün ateşböceği-kişilerin sahiden yaşadığına ben de inanmıştım ve onların asla yaşayamayacağını, yaşasalar bile öyle konuşamayacaklarını, mercimek çorbası pişiremeyeceklerini, bir düğün gecesini eğlenemeyeceklerini artık bilmek zorunda kaldığımda da hâlâ inancımı korumaya çalışmıştım. Böylece hiç olmazsa düşüncemde ölmemişti ateşböcekleri.

Nefesler yazan, artık ebedî bir zamanın dinginliğine erişmiş görünen İlhami Bey, *İlhami Beyin Nefesleri ve Kadrilleri*'nde, bana öyle gelirdi ki, bu nefeslerinde yine dünya güzelliklerinden söz açıyor, tavuskuşlarını, resimlerini, serasında yetiştirdiği orkideleri, kısacası Büyükada'daki ilk yaşamını yurtsamayla dile getiriyordu. Onun dinginliğine erdiğini ise Geçmiş Zaman Yazarı ileri sürmekte, kendisi de buna kanmadığı halde, belki bir gün ebedî zamanın huzurunu duyacağı sanısından vazgeçmemekteydi. Oysa bütün o nefeslerin ardında bir kadrilin uçarı çağrısı hâlâ işitiliyordu.

Her şey unutulmak istenince, birtakım komünistler, maskeli yalancılar da sahneden çekiliyor, yerlerine geçmiş zaman edipleri, Geçmiş Zaman Yazarı'nın seneler evvel tanıdığı ölü romancılar, ölü şairler, ölü yazarlar çıkageliyordu.

Meselâ Halid Ziya Bey bir gün kendisine Yeşilköy'deki köşkte "Artık benim zamanım geçti. Vedat beni çağırıyor! Ben ona gidiyorum" demişti ve Geçmiş Zaman Yazarı da çok sevdiği romancının bu dünyadaki ayrılıklardan ağır ağır, derin acılara rağmen kurtulduğunu; bu ayrılıklar dünyasında uykuların korkulu bir rüya, uyanmaların abes bir külfet olduğunu alımlamak iste-

mişti. Madem ki Halid Ziya Bey'in oğlu en güzel çağında canına kıyabilmişti, bu da hayatın sadece cayılabilir bir şey olduğunu gösteriyordu...

Şair Nigâr Hanım'ın "bütün hayatında beğenmiş ve tanımış olduğu tek mil kumaşların renkleri ebediyen uçmuş ve unutulmuş"tu ama; Geçmiş Zaman Yazarı hâlâ -Pierre Loti'nin herhangi bir 'sahifesi'ni çok andırıncasına- eski Boğaziçi akşamlarından birinde Şair Nigâr Hanım'ı, veda için, yalısınun kafesi altından mor esvabın dökülüşlerle şöylece örttüğü elini sallarken hatırlıyor, bütün renkler unutulsa da bu mor rengi de hatırlıyordu...

Abdülhak Hamid Bey'i de mevsim geçmişken, Çamlıca'da yazın oturanlar birer ikişer dönmüşken, köşkler kapanmış, bahçeler kızışmışken tek başına ve Çamlıca'yı bu haliyle daha çok severken hatırlıyor; Abdülhak Hamid Bey'e tantanalı üslûbundan ayrı bir duyuş konduruyordu. *Makber* şairi şimdi güya çok sade bir köy mezarlığında son uykusuna dalmayı arzu ediyordu...

Tam böyle erinç belirmişken, sızılı duygular dinmek üzereyken musiki, saz sesleri -çok tuhaf ama- duyguları tekrar azdırıyor, çılgınlık noktasına getiriyordu. Musiki, başıboş rüzgârlar eser gibi, ruhun ilk ve son 'bahar'ındaki duygulanımları akla getirerek, küller savurarak, boyuna kandırıyordu.

Ay ışığı şimdi Kalender'deyken, şimdi Bebek Koyu'na geliyor ve meğerse Kalender'de değilmiş sanısı uyandırıyor.

Zamana ilişkin şaşırtmaca, ay ışığının yer değiştirimleriyle bir kez daha vurgulanıyordu. Bunları alımlayıp yazan kişi, belki kırk yıldır hepsini, Boğaziçi'nde mehtaplı gecelerini, musikiyi, sanatı, komünistleri, ölmüş edipleri, Niyagara Şelâlesi'ni, Evkaf Apartmanı'nı, sinema aktristlerini, otoriteye yaranamayan Yahya Kemal'i... hepsini düşündüğünü, düşlediğini, gönlünde yaşattığını söylüyordu. Böylelikle sevmediklerini de bağışlamış oluyor muydu?

O, zamanı... geçmiş zamanı güzellikle, sevecenlikle bezerken, şimdi artık her şeyin sesinin kısıldığını da duyumsuyordu. Haya-

lin tekrar kırılışıyla, birçok şey kendisine hiçbir şey söylememek-
teydi. Birçok şey belki de yoktu.

Geçmiş Zaman Yazarı, “Yahut ben onları duymaz oldum ve
gönlüm *bunca zaman evvel yaşanmış birkaç geceme* dönerek hâlâ
onların güzelliklerinin mucizesine bağlı kalıyor” diyordu. Zaten
Geçmiş Gecelerde Boğaziçi de, besbelli, hepi topu, nice yıllar önce
yaşanmış birkaç geceden izlenimlerin mucizesiydi. Fakat bunu
kavramak bana azap vermişti; günün birinde bu kitap, bu yazar
ve eseri birkaç geceden bir yaşam kurmayı denediğinden ben de
hâlâ, 1990 Ağustos’unda azap duyuyorum.

Geçmiş Gecelerde Boğaziçi şiirden, bir şarkıdan, bir duaya,
gizli bir âyinin ilâhilerine dönüşüyordu. Yalnızlık gizliden gizli-
ye yansiyordu. Çevresinde şenlikler, kalabalıklar saptayan yazar,
birdenbire, yalıların kimlikleri, kişilikleri olduğuna inanacak ka-
dar ıssızlığa sürüklenmişti. O, *Boğaziçi’ndeki Yalılar*’da da aynı
sözleri söylüyordu.

Önlerinden geçip gittiği yalılarda can hissediyordu. Bü-
tün camları kendi içine bakar gibi duran şu yalı “Hayalperver
Hanımefendi”dir. Küçük, kapısı beyaz taşlığa açılan, odaları be-
yaz badanalı, “Şetaret Kalfa”dır. Boyalı, kabarık oymalarıyla çi-
çek demetini hatırlatan yalı ise “Narçin Bey”dir..

Zamanın ilençlere boğulmasının, boğulmuş olarak sürüp git-
mesinin elbette somut sebepleri vardı. Geçmiş zamanı, musiki
gecelerini, bazı semtleri ve insanları -düzmeceliği sözcüklerle ör-
tölmüş bir özlemle- anan Geçmiş Zaman Yazarı bazan da, belki
hiç yeri değilken, eserinin kapsamı dışında kalıyor izlenimi uyan-
dıran iç döküslere sığınıyordu, ilençlerini söylüyordu:

“En yakınlarımız bile bizi hiçbir vakit gönlümüze göre an-
lamayarak, yardımlarına muhtaç olduğumuz zaman bize tuta-
mayacağımız nasihatler sunarak, sözlerine muhtaç olduğumuz
zaman susarak ve sükûtlarına ihtiyacımız olduğu zaman susma-
yarak, böylece, zararlı sükûtlarıyla ve sırasız sözleriyle, acı kayıt-

sızlıklarıyla ve gafil hüsnüniyetleriyle, günler ve geceler zarfında hiç durmadan ve hiç haberleri olmadan, yavaş yavaş kalbimizi kaplayan yaraları açarlar.”

Öyleyken ay ışığı her zamankinden daha fazla parlarsın, sular her zamankinden daha gümüşservili olsun, musiki her defasından daha etkilesin isteniyordu. Zamanın gelgeçliği, aşk ve kavuşmanın ancak ölüm oluşu, ay ışığında, “hayalle yıpranmış” eski yalılar, kavşamış, göçmüş yapıların, harap bahçelerin birdenbire ay ışığında dirilmesi gibi, nitelik değiştirecek, sanki aşk ve kavuşma, ay ışığında yaşanacak, sanki “Fuzulî divanı gibi bütünü viran” kalınmayacaktı...

Ama eski, kavşamış yalılar birer inzivadır, aşklar birer humma, yaşayan sevgililer birer “Leylâ”, o yalılar birer çilehane, sahipleri birer hatıradır!

Geçmiş zaman özlenemez.

Geçmiş zaman düşsel zamanla bir türlü çakışamaz.

Zira “bizden kaçan bütün dünya nimetlerini sevgilimiz bize bir sözülle” verebilecekken vermemiştir. Derin, öncesiz sonrasız hayatı, sevecenliği ancak sevgide bulabilecekken, beklenen sevgi gelmemiştir. “Kâinatın gönlümüzü şaşırtan bütün dağılmış güzelliğini ancak sevdiğimiz yüzde güya bizim için toplanmış” bulabilecekken, bunlar olmamıştır, gerçekleşmemiştir. “*Serbest olsak* ellerimizin kârı sevdiğimiz elleri tutmaktır.” Serbest olunmamıştır.

Geçmiş zaman, gönülde birikmiş hicranlardan başka bir zaman olamamıştır...

Bu geçmiş zamanda da, tıpkı şimdiki, gerçeklikteki zamanda olduğu gibi tensel iletişim asla söz konusu değildi. Ay sadece “onun esvaplarını, saçlarını, yüzünü ışıkları içine sararak ve gece gözlerini, duruşunu, gülümseyişini, bakışlarını son derece inceltip derinleştirerek” büyüleyici etkisini çoğaltıyordu. Ay kandırıyordu:

Sevilen kişi olağanüstülüğe ermiştir. Onunla tek sözcük konuşulmamıştır. Ne var ki gecenin esintisi onun yüzüne, gözlerine

süründüğünde ondan bir nefes, özel bir haber getirir gibi geri dönecektir.

Böylesine kısıtlanmış, tek taraflı kalmaya mahkûm edilmiş, yaşanması düşünülemez bir aşta... belki yasak aşta... karasev-dada dünya “zehirli” olabilirdi ancak: “Bir tek nazarının *biraz şefkate* bürünüşü *zehirli dünyayı* bizim için *iyilikle* doldurmaya yeterdi.” Zaten bütün “ebediyet zamanlarımız” işte bu kadardı.

Şu da sorulabilirdi:

Anlatılmak istenip de anlatılmasından kaçınılmış, yalnızca sezdirilmiş, dünyayı zehirli bir dünya kılmuş, yaşamın ille tek kişi olarak sürdürülmesine yol açmış, nihayet ebediyet zamanları beklenmişken hep ilençli zamanlar yaratmış bu duygulanımlarda musikinin payı neydi? Niçin musiki ya da sanat eşlik ediyordu?

Geçmiş Gecelerde Boğaziçi yanıtlıyordu:

“Bütün bu şarkılar hep aşk üzerine müstenit bir hayat felsefesi gösteriyor, ince ve eski bir medeniyete sahip bir millet aşk duygularını bunlarla daüssıralı bir tarzda söylüyor, bu şarkılar *aşkın bütün tarzlarını*, yahut safhalarını, *aşkıma adadığımız ömrümüzü*, *dünyada aradığımız saadeti bize yalnız sevgilinin verebileceği kanaatini*, *hayatta sevgilimiz için fedakârlık şeklinde tattığımız zevkleri*, *kendisinden vefa bile beklemeden ona feda edilmeye az gelen ömrün bu kurban oluş hazzını*, geçen gençliğimizi, buna rağmen geçmeyen sevdamızı, aşka ta ölüme kadar bağlılığımızı söylüyordu.”

Geçmiş Gecelerde Boğaziçi’nin ‘fasıllar’ına bakanlar... bu kitabı edinip okumak isteyenler ömrün belli başlı zamanlarını, mevsimlerini, dönümlerini çağrıştıran bir çizelgeyle karşılaşacaklar: Hazırlanış-Toplanış-Musiki Faslı-Sükût Faslı-Aşk Faslı-Dağılış-Hatırlayış. Bu çizelgede Dağılış ve Hatırlayış’ın da kendi içlerinde bir bozgun havasını söyledikleri belki ayırt edilebilir: Fânilikler-Sönüş-Ayrılış-Unutuluş (Dağılış’ta); Mâzi Cenneti-Bizimle Beraber Yaşayan Hatıralarımız-Hatıralarımızın Zaman İçinde Devamı-Başka Dünyaların Bizden Görebilecekleri (Hatırlayış’ta)...

Geçmiş Zaman Yazarı ilençli zamanına ilişkin bütün ipuçlarını sanki bu başlıklarla yine söylemektedir...

Nihayet ‘nilüfer’ motifiyle Boğaziçi’nde ay ışığı ve musiki geceleri son bulur. Kalender’le Bebek arasında yüzen nilüfer kökünden ve sapından kopmaya başlıyormuş. Yine şenlikli sanılmış gecelerden, üzerinde hiç durulmamış gecelerden biri, meğerse son geceymiş ve son gece olabileceği, “Elveda on altı, on yedi, on sekiz, on dokuz yaşıml!” dediği hiç akla getirilmemiş. Meğerse yaprakları sular üstünde son kez açılıp kapanarak yüzen nilüfere de veda etmek gerekiyormuş.

Geçmiş Gecelerde Boğaziçi bütün ilençli zamanlarından, gerçeklikteki zamandan, düşsel zamandan, geçmiş zamandan, şimdiki zamandan kurtulmanın yordamını, imkânını uzamdan uzaya karışmakta, bilgisini henüz görecelikle devşirebildiğimiz bir zaman kavramında bulacaktı.

Orada, “her şeyin kaybolur gibi olduğu ve kaybolan her şeyin bulunur gibi olduğu boşluklarda”, çoktan sönmüş yıldızlardan bize hâlâ gelen ışıklar gibi, ölü yıldız yansılarını gibi, “bütün o tılsımlı, parıltılı, aşklı, hülyalı, sihirli, ahenkli, içli ve alâyişli âlem” öncesiz sonrasız bir hakikate dönüşebilecekti. Ölmüş denebilecek yıldızların hatıraları sayılabilecek ışıkları, bu somut bilgi, bilemediğimiz başka göreceliklerle birleşerek bütün yoklukları varlıklara, hiçliği, hayal kırıklığını mutlu günlere ve gecelere dönüştürecekti.

Şimdi, düşsel zamana bile sızmış, düşsel zamanı bile sarmış, örtmüş ilenç, yoksunluklar, bir kez olsun kurulamamış iletişim, bir kez olsun yaşanmamış ten isteği, sonsuz ayrılık, hep korkutan vuslat, aslında yalnızca duygulanımı örseleyen, içsel çılgınlıklara yol açan musiki ve ay ışıklı gece göreceliğin sağladığı mucizeyle sevinçlere kavuşuyordu.

Nilüfer, şimdi, kimileyin açılarak, kimileyin de kapanarak, sessizce açılıp toplanarak, menekşe renkli suların ahenkle, parıltılar

içinde, “narin vücudunu” okşamakta olduğunu “sahiden” hissediyordu.

Geçmiş Zaman Yazarı ve eseri bunların hepsini bana söz veriyordu. Güzellikleri yazdığı sanılmış *Geçmiş Gecelerde Boğaziçi*’nin satır aralarında okunan müthiş ıssızlık... o gotik roman şimdi -sanki- sahiden bitiyordu. Hattâ ben de nilüferle bir arada başka güzellikler görebiliyordum.

VIII

Çok Özel Bir Sözlük

Ahmet Haşim'in saatleri:

Ahmet Haşim “Müslüman Saati” başlıklı eşsiz yazısında, eski hayatımızın ‘durağan’ zamanını işliyordu. Zaman gizemli bir anlam taşıdığından, eski “masum” saatler sağlam kapaklarla örtülmüş, saklı tutulmuştu. Bu saatlerin, güneşin gökyüzündeki devinimiyle az çok bağlantılı hesapları, yelkovanlarının yorgun böcek ayakları gibi kıpırdayışları, mineli rakamlar üzerine o yol alış, bu saatlere bakan ve zamanı öğrenmek isteyen kişiye ancak aşağı yukarı doğrulukta gerçek zamanı haber vermektedir. Zamanın kesenkes saptanması sanki ‘huzur’dan bir şeyler çalıp götürecektir.

On dokuzuncu yüzyıl yarılanmışken, cep saati olarak ‘İngiliz pisyolları’ çok rağbet görmüş. O zaman, yabancı saatle birlikte, Ahmet Haşim’in dediği gibi, astronomi hesaplarının ilkel ve hatalı bulduğu ‘eski saat’lerimiz yavaş yavaş camilere, türbelere, muvakkithanelere bırakılmış. Her şeyde, âdetlerimizde, işlerimizde ‘alafranga saat’ karanlık bir saltanat kurmuş.

‘Yeni saat’ler yirmi dört dilimli koskocaman bir gün saptı-yorlarmış. Gün “acı ve sonu gelmez” bir zamanın simgesiymiş. Zaten başka bir uygarlığa aitmiş. O uygarlık yeraltında daha çok, artık sayısız köleler çalıştırabilmek için elinden geleni ardına koymayan zalim bir uygarlıkmış.

Ahmet Haşim’e göre ‘alaturka saat’te zaman ‘sonsuz bahçe’ydi. Saatler de orada açan rengârenk, her biri güneşten çiçekler. Alacalı bulacalı çiçekler kimileyin sağa, kimileyin sola meylediyorlarmış. ‘Alafranga saat’ ise korkunç başıyla upuzun kuyruğu gecelerin karanlığı gibi siyah, siyahını gecelerin karanlığından edinmiş bir canavara benzetiliyordu. Bu canavarın sırtı çeşitli vakitlerin kırmızı, sarı ve lâcivert ateşleriyle yol yol boyalı olduğu gibi, çeşitli vakitlerde kırmızı, sarı, lâcivert ateşler püskürtüyordu.

Melek Hala’nın havalı, oynak, uçarı, çapkın saatleri yeni saatin artık camiler, türbeler, muvakkithaneler dışındaki her yerde, her şeyde hüküm sürdüğü, zaten türbelerin de bayındır görünümlelerinden sıyrılmak zorunda kaldığı, muvakkithanelerin birer ikişer ortadan kalktığı günlerde sağdan soldan, şurdan burdan toplanmış olmalıydı. Ona öyle birçok saat kalmıştı. Fakat öylesine ufak tefektiler ki, kırmızı, sarı, lâcivert alevlerini asla görememişim.

Bununla birlikte, saatleri, yelkovanlarıyla akrepleri hep birden ya da her biri dakika, saniye farkıyla geceyarısını ayrı ayrı gösterirken, işaret ederken; eski saatin gösterdiği on ikiyi, Ahmet Haşim’in dediği gibi “solgun yeşil sema altında, ilk yıldıza karşı müezzinin Müslümanlara hitap ettiği, sokakların lâcivert bir sisle kapandığı, sinilerin kurulduğu ve yarasaların mahzenlerden çıkıp uçuştığı o tesirli ve titrek saat”i, saatleri önünde oturan Melek Hala’nın özleyip özlemediğini birçok defa düşünmüşümdür.

‘Aşk romanı’ tümceleri:

Hâlâ okumak istediğim, onlarla birlikte yenilerini de okumak istediğim aşk ve karasevda romanlarında özellikle edebiyat tarih-

çilerinin... okuryazar geçinen herkesin bir kalemde küçümsediği öyle tümceler, öyle bir sözdizimi vardı ki, nice yıllar bu anlatımın, bu sözdiziminin gündelik şeyleri aşan bir duyarlılıkla dolup taşıdığına inandım.

Hepsinin, gündelik şeylerdeki gelgeçliği, sıradanlığı, hayalsizliği yok edebilecek birtakım inceliklere, rüyalara gönül verdiğini... hepsinin rüyadan, hoş bir kır görünümü gibi, güzel bir harabe gibi gönlümüzü okşadığını hissettim. Hepsinin bir araya, yan yana, arka arkaya gelerek anlattıklarının hayatta geçip geçmeyeceğini ölçüp biçmediğim, tartmadığım gibi, zaten gündelik hayatta olup bitenlerden daha başka şeyler anlattıklarını da biliyordum.

Bu tümceler bana herkesin dudak büküşlerle söylediği “Romanlarda olduğu gibi” sözünün gizlerini açtı. Bu tümcelerin her biri gökyüzüne gönderilmiş havaî fişeklerin görkemini duyuruyor; bu tümcelerin her biri gökyüzüne yükselir yükselmez karanlıkları aydınlatan havaî fişekler gibi büyüleyici bir ışıkla parlayarak, beni romanların... “Romanlarda olduğu gibi” horlayışına yol açmış aşk romanlarının dünyasına çekiyordu. Kadıköyü’nün hanımlarından Safiye Hanım’ın unutamadığı bir donanma gecesine o kadar benzeyen bu tümceler bir süre gökyüzünde ışıdıktan sonra, sayısız yıldızlar gibi parlıyor ve küçük küçük yıldızlar da hep parlıyordu.

Herkes gülebilirken ben bu tümcelerde *şakakların ateşler içinde yanmasına, gözyaşlarının doya doya akıtılmasına, yüksek duyguların açık bir ifadesi olan mektuplara, kaderin zulümleriyle iki bedbaht insanı kamçulamaktan zevk alışına, denizin tatlı ve esrarlı hışlıtısına...* bir türlü gülemiyordum.

Hattâ, işte, denizin tatlı ve esrarlı hışlıtı beni de daha fazla cezbederek âdeta kendine doğru çekiyordu. Ne oluyorsa oluyor, benim de gözlerim bu siyah dalgaların arasında uzun saçlı deniz-kızını görür gibi oluyordu:

“Korkma! Bu siyah sular bütün çektiklerini unutturacak...”

Fakat neyse ki, bunca üzüntüden sonra, aşk romanlarının bir kahramanı *elinde pırıl pırıl yanan altın yaldızlı bir tepsi içerisinde iki billûr kadehle buğulanmış sarımtırak bir şampanya* getiriyor, *onun bu sevimli hareketini müteakip, odanın içini dolduran neli bir kalabalığın önünde Madam Jüliyet, elinde taşıdığı küçük pembe atlas bir yastığın üstünde nişan yüzükleriyle çıkageliyor;* ben de şu hayatta bir kez daha “Sürpriz Vals! BÜYÜK SEVGİLİM!” diyebiliyordum.

Hattâ, işte, *Madam Jüliyet’in ihtiyar yüzünde hüznle gülümseyen mavi gözleri ebediyete intikal etmiş iki azizin hayali ile* dolduğundan; bayağılıklarında hemen herkesin birleştiği bu tümceler bana bütün ölmüşlerimizi geri getiriyor, ben de bütün aziz ölmüşlerimizin, sözgelimi sevgili annemin, sevgili babamın hayalimde hep yaşadıklarını hissediyordum.

Ateşböcekleri:

Şimdi benim kitaplığında duruyor ama, ablam ilk sayfasının en üstüne kırmızı kuruboya kalemikle adını yazmış...

Güneş batmak üzereydi; Ateşböcekleri ailesi yeni uyanmıştı. Burotçek’in annesi mutfakta kahvaltıyı hazırlıyordu. Her akşam olduğu gibi ‘Yeşil Çorba’ içeceklerdi. Sonra baba Ateşböceği karnısını ve çocuğunu öpüp işe gidecekti.

Burotçeklerin içtiği Yeşil Çorba’nın ille mercimek çorbası olduğuna inanıyordum.

Bizim sabahlarımız onların akşamları olduğundan, onların sabahları da bizim akşamlarımızdı.

Burotçek’in isim annesinin teldolabında her zaman birbirinden güzel küçük pastalar vardı. Burotçek küçük tabağı, isim annesi de büyük tabağı teldolabından alarak odaya dönüyorlar, küçük pastaları misafirlere ikram ediyorlardı. O gün misafirler arasında yabancı bir bayan oturuyordu.

“Sana bazı şeyler sormak istiyorum. Bu Jonika denilen bayan kimdir?”

“O Jonika’dır, başka kim olabilir!”

“Fakat o kime aittir?”

“Kimseye ait değildir, kendisine aittir.”

“Annesi, babası yahut kimsesi yok mu?”

“Hayır, yalnız yaşar.”

“Nerede?”

“Güzel fundalarla dolu bir ormanda, güzel bir evi var.”

Burotçek’in sorularına bu harikulâde yanıtlar beni büyüler, bir gün, bütün yalnızların güzel fundalarla dolu bir ormanda güzel bir evde yaşayacaklarını düşlerdim.

Sonbahar yaklaştıkça günler gitgide kısalıyor, hava daha erken karıyor, geceler uzuyor ve soğuyordu. Ateşböcekleri çok geçmeden birbirlerine gidip gelemeyecekler; her deliğini yosunla tıkadıkları evlerinde kışın sona ermesini bekleyeceklerdi.

“Ya Jonika... Sakın karlar içinde kalmasın! O bana ilk uçuşumu görmeye geleceğini söylemişti.”

“Bu yüzden üzülme çocuğum. Evi karların altında kalsa bile o herhalde iyidir. Çok üşürse biraz ateş yakabilir.”

“Onun odunu var mı, anne?”

“Tabii, bol bol vardır.”

“O daima yalnız mıdır ve şimdi bu karın altında da yalnız mı?”

“Evet, her zaman kendi kendine.”

“Niçin anne?”

“Bir kimsesi yok. Annesi babası uzun bir zaman evvel öldüler.”

Kaç yıl önce, Jonika’nın yaşamı beni niçin ilgilendirirdi? Jonika yalnızlığa göğüs geriyordu. Fundalıkta bir evi, evinde küçük, çocuk ateşböceklerine sunduğu çok güzel şebnem şerbetleri, balları vardı. Zaten, aklımda yanlış kalmadıysa, Burotçek bir sayfada Jonika’nın yanında oturuyor, ondan hiç ayrılmıyordu.

Nihayet ilkyaz geliyor, mayısta bütün çiçekler açıyor, her taraf çiçekleniyor, arıların vızıltıları işitiliyor, otlar göverdikçe göveriyor, kuşlar durmadan ötüyorlardı. Ağustosböceklerinin ötüşleriyle çekirgelerin vızıltıları âdeta bir oda orkestrasının konserine dönüyordu.

Ateşböceklerinin geceleri bize ışıklarla göz kırpma için öyle çok uçuşları, yanıp sönuşleri, parlayışları, ışık çakışları vardı ki, hepsi de yeryüzüne inmiş yıldızları çağrıştırırdı. Onlar bir gece de armut ağacının üstünde oturarak dinlenmişler; ay, tulsü bulutlar arasından gözüküyordu. Ötede beride gökyüzünde yıldızlar ışıyordu, yeryüzünde ateşböcekleri. Fundalık çok sakindi. Her taraf ateşböceklerinin kıvılcımlarıyla pırıldıyordu. Yalnız bir pencereden ışık görünüyor, herkes uyuyordu. Işıklı pencereyi gösteren galiba Jonika'ydı.

Ateşböcekleri sık sık birbirlerine gidip geliyordu. Burotçek'ler Burotçek'in isim annesiyle isim babasına, Burotçek'in isim annesiyle isim babası Burotçek'lere. Bazan da Jonika'nın evinde toplanılıyordu. Pembe bir üzüm tanesinden sıkılan üzüm suyunu kristal bardaklarla içmişlerdi.

Onların bu misafirlikleri, düşünüyorum da, bizim ailecek akrabalarımıza, yakınlarımıza gidişlerimize, akrabalarımızın, yakınlarımızın bize gelişlerine çok benziyormuş. Ama ben o zamanlar bunu bilemezdim, bu misafirlikleri, hep, ne olduğunu çözemediğim bir şeye benzetiyordum.

Nihayet bir kış geliyor ve o kış çok uzun, sert geçiyordu. Uyuyan, uyuyan... uyuyan ateşböcekleri ardıc ağacının altındaki yuvalarında artık uyanmayarak, hep birlikte o ilkyaz birer papatya oluyorlardı, tam on iki papatya, dokuzu süt gibi beyaz, ötekiler pembe taçyapraklı. Onların öyle hep birlikte, birbirlerinden hiç ayrılmadan sönüp gidişlerine büsbütün üzölmüyor, bunu Allah'ın bir iyiliğı biliyordum. Bunun bir rüya olduğunu şimdi anlıyorum.

Aynalar:

Birçok yeniliğe açık olan, Garip şiirini seven Pembe Hanım bir yandan da eskinin bazı inançlarından vazgeçmemiştir. O, ikide birde aynaya bakmanın uğursuzluk getireceğine inandığından, yüzünü her dakika aynada görmek istemediğinden Kadıköyü'ndeki evine öyle boy, endam aynaları sokmamıştır. Pembe Hanım'ın biri dört köşe, ötekisi madalyon iki el aynası vardı. Dört köşe, saplı olanı galiba tombaktandı ve Pembe Hanım bu aynasını çantasında taşır, misafirlikte çok lâzım olursa çıkarıp yüzüne bakardı. Madalyon, gümüş kaplama aynası yatak odasında dururdu.

Pembe Hanım'ın bir de minder aynası vardı ki yuvarlak ve el aynalarına göre biraz daha büyücekti. Evindeki eski tarz sedirde minder aynası hep cam tarafı arkaya çevrilmiş dururdu. Bu minder aynasını ille cam yüzüne çevirirdim. Pembe Hanım da "Ah yaramaz! Her zaman yüzünü görmek iyi değildir; çevir bakayım o aynayı!" derdi ve işaretparmağını şakadan sallardı.

Pembe Hanım bir öğleden sonra anneannemle, benimle çarşıya çıkacaktı. Onu almaya gitmiştik. Başını örttükten sonra minder aynasını şöyle bir almış, kendisine bakmıştı. O zaman Pembe Hanım'ın hem aynalardan korktuğunu, hem de gizliden gizliye hoşlandığını hissetmiştim. Zira aynadaki yansıya alıcı gözle bakmıştı.

Pembe Hanım'ın aynalarıyla birlikte bir de gözümün önünden hiç gitmeyen o çok eski Venedik aynasının yerini yurdunu hatırlayamıyorum. Fakat asıl, Venedik aynasına hayran olduğumu söyleyebilirim. Çerçevesi de yine aynadan yapılmıştı, renkli camlardan yapılmış kabartma çiçeklerle bezeliydi. Çerçeveadaki bu cam, kristal çiçeklerin çok uçuk, saydam tozpembeleri, mavileri âdeta bir mücevher duygusu yaratmıştı.

Kristal çiçekli Venedik aynasını bir kez görüp unutamadıktan sonra, aynaların karşılarındaki şekilleri ve renkleri boyuna yan-

sıtarak, tıpkı bir sanat eseri gibi, hayatta var olanı yeniden var ettiklerini, yarattıklarını, artık, hayatta hiç var olmamış bir şeyi dile getirdiklerini hissediyordum. Şekillerin ve renklerin kendileri artık aynadaki yansılar kadar çekici gelmiyordu.

Bir porselen dansöz:

Her haliyle, renkleri, duruşu, saçları, tülsü kumaştan sahne giysileriyle Roma döneminden esinlenme bir Alman Nazi Nymphe'siydi; ama biz onun porselen dansöz biblosu olduğunu, Kadıköyü'ndeki evimizden Cihangir'deki eve getirilerek burayı da süslediğini sanıyorduk. Bir orman, ağaç perisi kırmasıydı.

Babam mı Almany'a'dan getirmiş, yoksa cam, porselen eşya satan mağazalardan birinde görülüp beğenilerek mi satın alınmış, bilmiyorum. Öyle etekleri gri-maviyken ve sağa uçuşurken, ellerini, kollarını sola uzatmış, dans eder görünümüne aldanarak naziliğini hiç mi hiç fark edemezdik. Oysa bu estetik görüntüsünün altında belirgin bir kabalık okunurdu. Bu orman perisi biraz sonra pek sağlıklı öğrenci kızların başında, alanlarda marşlarla yürüyecek, gençlik ve spor bayramlarına özgü akrobatik bir dansa katılacak gibiydi.

En büyük talihsizliği de sola uzattığı, incelikli bir jestin izdüşümlerini yakalatmaya uğraştığı ellerinin... daha doğrusu pek ince parmaklarının bir kazaya uğramış olmasıydı: Sağ elde başparmağın, yüzük parmağının, sol eldeyse küçük parmakla işaretparmağının uçları galiba tozu alınırken kırılıvermişti. Parmak uçları o kadar ince, küçük parçalanmış ki yapıştırmak olasıymış..

Nazi Nymphe'si artık kopuk parmak uçlarıyla sağlık fişkırıran bir bedenini kortejlerde, geçit törenlerinde eskisi kadar göz boyamayacağını, yarılsamalar yaratmayacağını seziyormuşçasına biraz boynu bükük dururdu. Biz de belki bu yüzden kendisini pek severdik. O, gülağacından bir kitap dolabının üstünde, bize göre sağ köşede dururdu.

Annemle birlikte Müeyyet Hanımlara ilk kez giden ablam, orada, porselen dansözümüzü sehpa üstünde dururken görmüş ve çok şaşırmış. Zira bize daha önce Müeyyet Hanım gelmişken, annem ‘iade-i ziyaret’e gitmişmiş. Ablam evde biblonun yerli yerinde, gülağacından kitap dolabının üstünde durup durmadığını hatırlamaya çalışıyormuş. Bir yandan da yarı dansöz, yarı akrobat Nymphe’yi dikkatle gözden geçiriyormuş:

Etekleri yine gri-mavi, saçları da hem permalı, hem kaka sarısıymış. Sol elinin başparmak ucuyla yüzük parmağı ucu, sağ elinin küçük parmağıyla işaretparmağının ucu -İşte!- kopukmuş.

Ablam porselen dansözümüzün artık Cihangir’deki giriş katında, yerli yerinde durmadığına emin olmuş. Şimdi dolabın üstünü çöller gibi ıssız görebiliyormuş. Müeyyet Hanım’ın da bize ilk gelişinde bir fırsatını bulup dansözü -üstelik kırıp dökmeden- büyücek çantasına atıverdiğine karar vermiş. Müeyyet Hanım tam o sırada ahlâkî değerlerden söz açıyormuş. Ablam bir hırsızın dürüst insanlar gibi ahlâktan, şeref ve namustan söz açmasına, gönül rahatlığıyla konuşmasına büsbütün şaşıyormuş.

Porselen dansöz meselesini anneme anlatmak istiyor, fakat bunu da yapamıyormuş. İki de birde gözleriyle sehpadaki bibloyu işaret ediyormuş, annem kavrayamıyormuş, ablamın neyi gösterdiğini çıkaramıyormuş.

Müeyyet Hanım ablama çay, tatlı kurabiyeler, tuzlu bisküviler ikram ettikçe ablamın midesi bulanıyormuş. İzin isteyip eve dönecekmiş ama, annemi orada, hırsız evlerinde yalnız bırakmak istemiyormuş. Artık bu misafir günü pek zehirli bir gün olmuş. Yedi sularında eve dönünce porselen dansözü yerli yerinde gören ablacığım birden aklını oynattığını sanmış, çok korkmuş.

İkinci bir defa Müeyyet Hanımlara gidinceye kadar bu olayı hiçbirimize anlatmamış. Müeyyet Hanımlarda bayraktar Nymphe şimdi sehpa üstünde değil de, kadife örtülü yemek masasının ortasında duruyormuş. Meğerse bizimkinin bir eşiymiş ve parmak uçları da aynı yerlerden kırılmışmış...

... Ablam bize bu olayı anlattıktan sonra ben çok hoş, eğlendirici bir hikâye dinlediğimi hissetmiştim. Sonraları her hatırlayışımda yeniden gülüyordum. Böyle hoş, eğlendirici başka bir hikâye dinlememiş gibi oluyordum.

Fennî Dede:

Sanatından vazgeçip sonra başkalarının sanatıyla daha fazla büyülenen Fennî Dede'nin bu serüveni, yazılabilecek en güzel 'sanatkâr romanı'yken, bırakın yazılmasını, bu romanı yalnızca birkaç sayfanın söz açtığını okumakla yetinecekmişim. Fennî Dede'yi Galata Mevlevihanesi'nde çile doldurduktan sonra bütün bu hakikatsizlikleri affetmiş görüyorum. Zaten Fennî Dede çiçeklerini bir adaya çekilmişçesine söylememiş miydi? Böylece serüveninden artık kimsenin haberi olmamasını kendisi istemiş gibiydi, âdeta suskunluklarla örtülüydü.

Onun harap olmuş çiçekleri arasında pembe, ötekisi siyaha çalar kırmızı iki gül görür gibi oluyordum. Ağır kadife perdeler sağlı sollu iki yarımadayla küçücük bir adayı çerçeveler, şu yüzünün bir gün açılan, bir gün de kapanan perdelerini gösterirdi. Bir küçük adadaki çiçeklikten fışkıran çiçekler gönlümüzde kalan... gönlümüzde açan nice duyarlıklar olmasındı... Fennî Dede'nin pembeden siyaha, siyahtan pembeye hep bir arayış içinde nice gelgitlere kapıldığını kurardım.

Onu öyle başka nakkaş dedelerin kırmızı, mavi, yeşil alevlerle tutuşmuş nice nice çiçeklerini, öbeklerini gördükten sonra, vazgeçtiği sanatını özlerken, gözyaşlarını tutamazken, çıldırma çok yakın coşkunluklar duyarken özüksüyordum. Bana öyle geliyordu ki, Fennî Dede, baş eğip huzura dahil olduktan sonra da ayrılık gözyaşları dökmüştü. Bana öyle gelirdi ki, Fennî Dede'nin ayrılığı, dinmez bir ayrılıktı. Fennî Dede küçük adasında kocaman bir çiçekliğe yerleştirmek için yarattığı çiçeklerini, gülleri, ayçiçeklerini, kasımpatıları, horozibiklerini, unutmabenileri hep, dinmek bilmeyen bir hasretten derlemiş olmasındı...

Gümüş yaprak:

Cihangir'deki evden taşınıp ailemle bir arada yaşadığım son eve yerleştiğimizde bu kez de Cihangir'de oturan ahabplarımız birer ikişer hayatımızdan çekildiler. Tıpkı Kadıköyü'nde oturan eski ahabplarımızın Cihangir'e seyrek gelişleri, derken hiç gelmez oluşları gibi, onlar da Teşvikiye'ye bir iki gelip gittiler. Annem de herhalde Cihangir'e pek sık gitmedi.

Nebahat Sarıca'nın annesi Güzide Hanım, artık annemle babam bir kat sahibi olduklarından, Teşvikiye'deki eve bir hediye getirmişti. O zaman başkaları da böyle yeni ev hediyeleri, güle güle oturun hediyeleri getirmişlerdi. Kimlerin getirdiğini, neler getirdiklerini yazık ki hatırlayamıyorum. Ama Güzide Hanım'ın ki yanı başımda duruyor.

Bu, incecik bir gümüş yapraktı, bu, gümüşten yaprak bir kül-lüktü. Çok defa karanık, zift lekeleriyle kaplı durduktan sonra, şimdi yalnız başıma otururken, gümüş yaprağı bir zamanlar bize Güzide Hanım'ın hediye ettiğini hatırlıyorum. Gönül kırıcı bir aşk hikâyesinin kahramanı olduktan sonra hayata uzak duran Nebahat Sarıca'ya nasıl şefkatli davrandıysa, Güzide Hanım'ı gümüş yaprağı bizim için seçerken, bize getirirken aynı şefkatiyle hatırlıyorum. “Küçük, ehemmiyetsiz bir hediye...” – “Benden size bir hatıra...” sözlerinin duygunluğuna şimdi elimle dokunmuş gibi oluyorum ve gümüş yaprak hakikaten Güzide Hanım'ın bize bir yadigârı oluyor.

Kösem Sultan'ın resmi:

Çocukken gördüğüm, tarihte yaşanmış olayların düşsel resimlerini geceleyin bir kez daha canlandırmaya uğraşırdım. Bunların birçoğunu unuttum.

Yalnız bir resim; bunca yıl sonra bile; o hiç kaybolmazdı!

Bu resimde uzun saçlarının örgülerine taşlı iğneler, kordelalar takılmış, boynunda incileri, devekuşu yumurtası kadar iri züm-

rüdü, kulağında armudî zümrüt küpeleri, parmaklarında elmas ve yakut yüzükler, sırtında beyaz ipekliden geceliğiyle Kösem Sultan içine saklandığı gömme dolaptan birtakım iri yarı ağalar tarafından dışarıya çekiliyordu. Saçlarındaki taşlı iğnelere, boynundaki muhteşem inci gerdanlığa, zincir ucundaki büyük zümrüde, kulağındaki pırlantalar da kakılmış armudî küpelere, yakut ve elmas yüzüklere eller uzanıyor; Kösem Sultan, beyaz ipekliden entarisi kanlanmış, saçlarının örgüsü yer yer çözülmüş, kordelaları yerlere düşmüş, ağzı açık, gözleri dışarı uğramış, boynuna geçirilen kalın, burmalı perde ipinden kurtulmaya boş yere çabalıyordu.

Ötekiler kaybolup nihayet bu resim belirlediğinde, beyaz ipekliden entaride kan lekeleri gitgide çoğaldığında, elmaslara uzanmış kocaman karayağız ellerin çıkık ve mor damarları daha morardığında, çekilmiş kılıçlar daha parladığında, burmalı perde ipi daha kalınlaştığında... bu resim üst üste belirir, Kösem Sultan'ın boğulması olayı bir türlü sona ermez; artık uyuyakalırken Kösem Sultan'ın haykırışlarını, kısılan sesini, boğuk hırıltılarını yine duyardım.

Bu sahne bende tarihin yalnız kanlı olaylar anlattığı kanısını uyandırmıştı.

Mevsim panoları:

Her biri ayrı ayrı dört mevsimi betimliyorken, Villa Mon Plaisir'in ön yüzündeki mevsim panolarının dördü için de tek bir mevsim vardı: O mevsim ilkyaz sonu başlar ve güzün sona ererdi.

Çünkü sonbahar bastırınca, uzun süren yağmurlarla birlikte seramik panolar saç kapaklarını giyinirler ve artık mayıs ortasına kadar saç kapaklarıyla giyinik dururlardı. Mayıs ortasında onları birdenbire soyunmuş, yunmuş, yine eskisi gibi genç, taze, pırıl pırıl bulurduk. Oysa kış günleri Fenerbahçe'den geçtiğimiz-

de Villa Mon Plaisir'in mevsim kızlarını asla göremiyorduk ve Fenerbahçe'den onların ateşten özlemiyle ayrılıyorduk.

Adı Printemps olanı -uzaklara bakılırsa- bir ırmak ya da -yakınlara bakılırsa- bir dere kıyısında dururdu. Onun durduğu kıyıyla öteki kıyı arasında mesafe daha çok bir dereninkini andırıncen, uzaklarda sular birdenbire genişler, uzayıp gider, gerilerde dağlar bile görünürdü. Printemps çemberli topuzunun çevresine mavi mine çiçeklerinden bir burma taş geçirmişti; elinde de galiba pembe bir gül ya da pembe bir kamelya tutuyordu. Printemps'ın durduğu kıyıda yine pembe güller, karşılarında ise mavi, koyu eflâtun zambaklar açmıştı. Sular gibi, gökyüzü gibi kıyılar da yeşil ve mavi parlıyordu...

Été adlısı göknavisi elbisesiyle sararmış başakların derlendiği kırlıkta duruyor ve bize göre sağ elini de bir ağaca dayamış duruyordu. Açık kestane saçlarına galiba kırmızımsı turuncu büyücek kır çiçekleli takmıştı. Bize göre sol elinde bir orak tuttuğuna bakılırsa, sıcak yaz günlerini çalışarak, o toplanmış sarı başakların, ekinlerin devşirilmesinde imeceye katılarak geçirmişti. Zaten yüzünün bezgin bir ifadesi göze çarpıyordu. Été'nin önündeyse papatyalar, mavi dikenler, hiç görmediğim irilikte, pek diri gelincikler açmıştı...

Adı Automne olan benim için en güzelleriydi. Aralarında bir güzellik yarışması düzenlense, güzellik kraliçesi Automne seçilmeliydi. Üzüm bağlarından çıkagelmişti -çünkü gerisinde üzüm bağları, kütükler uzayıp gidiyordu. Güya çok uzaklardan çıkagelmişçesine mor, sarı üzüm salkımlarıyla, asma yapraklarıyla bezenmiş bir asa tutardı. Bize göre sol eliniyse siyah, hem topuz, hem de bukle bukle dökülüştür saçlarına götürmüştü. Uzun, dökümlü elbisesi solgun eflâtun, tek omuzuna şöylece sarıverdiği incecik şalı ise gece mavisinde yosun yeşili hareliydi. Elbisesinin hayli dekolte yakasında, tam göğüs ayrığının görüldüğü yerde yine gece mavisini ve yosun yeşili bir madalyon iğne takılıydı. Bu iğnenin yanar döner ısıltılarını ben, Fenerbahçe'ye giderken

ya da Fenerbahçe'den, dönerken, tramvaydan bile görürdüm. Automne'un önünde narlar, buğulu mor erikler, harikulâde üzüm salkımları artık birer sonbahar meyvesi gibi değil, kristaller, mücevherler, değerli taşlar gibi betimlendiğinden, hepsi güzellik kraliçesinin armağanları olup çıkıyordu...

Hiver adlısını ister tramvayla geçerken, ister önünden yürüyerek geçerken neredeyse görmemezlikten gelirdim. Onun karlı bir bahçede ateş yakmasına anlam veremezdim. Sonra pek ince bir giysiyle dışarıya çıkmış, karlar ortasında, elinde bir buket çiçekle neyi bekliyordu? Gökyüzündeki belli belirsiz tanyeri kıztartısı bana çok soğuk, ayazlı, dona çekmiş kış günlerinin batan güneşlerini hatırlatır, birazdan havanın kararıp Hiver'in ortalarda kalacağını üzüle üzüle kurardım...

Villa Mon Plaisir'i Kadıköyü'nde oturduğumuz günlerde, sonraları Fenerbahçe'ye gidip geldikçe dört mevsim panosundan dolayı hayatımın masal evleri arasında sayıyorum. Çocukken, masalların gerçek olamayacağı bana çok söylenmişti. Büyüklerimin Villa Mon Plaisir'i öteki evlerden ayırt edememelerine acıma duyuyordum...

Safiye Sultan:

M. Turhan Tan'ı Kadıköyü'nde, daha doğrusu Cevizlik'te 8.7.1939 günü *Safiye Sultan Tarihi Roman*'ın son sayfalarını yazarken görür gibi olurdum. Başöğretmenimin küçük kitaplığından ödünç alıp okuduğum bu roman birkaç bakımdan iç içe meraklar uyandırmıştı.

1) M. Turhan Tan o 1939 yılında Kadıköyü'nde, Cevizlik'te otururken, yaşarken nasıl oluyordu da kendini 'Sen Marko' Meydanı'nda buluyor, sergi kuran "iki kıranta Türk"ü gördüğü gibi, Korfu Valisi Sinyor Leonardo Bafa'nın kızı Sinyorita Agrippine Bafa'yı da onlardan yana gelirken görüyoruyordu... Üstelik Venedik'te bu sahne birkaç yüzyıl önce cereyan etmişti. Ama M.

Turhan Tan oradaymışçasına, güya o tarihte yaşıyormuşçasına, Sinyorita Agrippine'nin "on iki silâhşorun çizdiği mızraktan çerçeve içinde" Türk sergisine gelişini görüyordu. 'Sen Marko' Meydanı'ndaki büyük kalabalık silâhşorların zoruna değil, genç kızın 'deniz kadar yeşil ve deniz kadar derin gözlerindeki sihre' kapılarak yol veriyor, bir yandan da "Bafa! Güzel Bafa!" diye bağırıyormuş.

2) Ben de, tıpkı M. Turhan Tan'ın Venedik'te o sıra bulunmasına imkân yokken bulunması gibi, kendimi Cevizlik'te ve 1939 yılının temmuz ayında buluyordum. M. Turhan Tan'ı bir yaz akşamı eserinin son satırlarını yazarken görebiliyordum. Burası sözümona Cevizlik'te bahçe içinde bir yazlık evmiş; romancı da bahçeye bakan bir odada, pencereleri açmış, öyle çalışıyormuş. Safiye Sultan'ın, yani Bafa'nın Osmanlı saraylarında geçen günlerini, yıllarını o an'a kadar sert bir dille anlatmışken, belki merhamet hissi ayaklandığından, belki de 'deniz kadar yeşil ve deniz kadar derin' gözlerin çekiciliğine bir kez daha kapıldığından, bu son satırlarda Bafa'yı eşsiz bir roman kahramanı kılmak istiyormuş.

Mutlaka böyleydi. Çünkü Üçüncü Mehmet ölüp Safiye Sultan eski saraya gönderilince M. Turhan Tan'ın üslûbu birdenbire değişiyor, üslûbuna birdenbire yaz akşamının incelmışliği, dindiren serinliği karışıyordu. Romancı, meşhur Safo'nun çektiği hastalık, 'Daüssıla-Nostalgie'den başka bir şey değildi, demeye getiriyor ve Safiye Sultan'ın o yurtsama, sıla özlemi nöbetlerini yaz akşamlarına özgü bir dinginlik içinde yazıyordu.

3) *Safiye Sultan*'la bir arada duran *Selma ve Gölgesi*'nde ise büyüleyici vampir Selma'nın gözleri yeşildi. Üstelik Selma sonunda Venedik'e gidip gondollara biniyordu... İşte bu yüzden, ayrıca vampirlerin dirildikten sonra kolay kolay öldürülemediklerini bildiğimden, Selma'nın Safiye Sultan olup olmadığı daima merakımı çelerdi. Bu iki romanın gizli bir bağı vardı, ikisi birlikte bir sırrı söylüyordu. Safiye Sultan asırlara meydan okumuş ol-

malıydı; o şimdi Boğaziçi'nde bir yalıda Selma adıyla yaşıyor ve yeşil, süzgün gözleriyle yakışıklı erkekleri baştan çıkartıp ağına düşürüyor, hepsinin kanını emiyordu.

4) Safiye Sultan, hayatını anlatan bir romanın son sayfasında, “gözbebeklerinde gondollar dolaşa dolaşa gözünün ferî” sö-nerek, “kulaklarında Venedik kanallarının yumuşak sesi çınlaya çınlaya” ölüyordu. O zamanlar çok özlediğim şeylerin gözbe-beklerimde sahiden belirip belirmediğini anlayabilmek uğruna ikide birde aynaya bakardım. Kulaklarımda bazı şeylerin sesi çın-lıyordu ama, gözbebeklerimde özlediğim hiçbir şeyin kendisini göremiyordum. Safiye Sultan'ın ‘deniz kadar yeşil ve deniz ka-dar derin’ gözbebeklerinde gondolların dolaşması bana o kadar hoş geliyordu ki, gözbebeklerimde aynaya bakan kendi yansıma gördükçe, ötekinin... gondolların gözükmesinin ‘Nostalgie’ denilen hastalık dolayısıyla ‘olabildiğini’ sanıyor, keşke ben de ‘Nostalgie’ye yakalansam diye geçiriyordum. Fakat ne kadar öz-lersem özleyeyim, özlediklerim gözbebeklerimde belirmezdi.

Şehir Tiyatroları:

Beyoğlu'ndaki Ses Opereti'ne hiç gitmezken, orada sahne-lenen çalgılı, danslı gösteriler, revüler herhalde bayağı bulunur-ken, Şehir Tiyatroları'nın hem Yeni Komedi bölümüne, hem de Tepebaşı'ndaki Dram Tiyatrosu'na sık sık giderdik. Biletlerin alındığını öğrendikten sonra, ya cumartesi akşamına ya da pa-zar matineye rastlayan bu gidişlerimizi beklemek benim için ayrı bir mutluluk olurdu. O kadar ki, daha bir hafta öncesinden ya cumartesi akşamı, ya pazar günü matinede göreceğimiz oyunu artık görmeye başlamış... birkaç kez görmüş gibi olurum.

Gerçi Ses Opereti'nin rengârenk afişleri mayolu kızlar, tuva-letli hanımlar, smokinli yakışıklı beyler, maskeler, sağa sola serpiş-tirilmiş, küçük küçük, ıslıl ıslıl yıldızlarla çok daha çekiciydi ama, Şehir Tiyatroları'na özgü dümdüz, bir hayli resmî, resimsiz afiş-

lerden de yepyeni tiyatro dünyaları kurmak olasıydı. Sarımtırak kâğıtlar üstündeki siyah ve kırmızı harfler, yazılar gözlerimi kapar kapamaz harfler, yazılar olmaktan kurtulup şekillere, figürlerle dönüşürdü. Hafta sonunda göreceğimiz oyunun sadece adını bilirken, söz konusu oyunu hayalimde yazar, yönetir, ışıklandırır, müziklendirir, oyuncularını arasına karışıp oynardım...

Tam otuz beş yıl önce Yeni Komedi bölümüne ilk kez gitmiştim. Bir cumartesi günüydü. Salona girdiğimizde kocaman büzgülü, dore, atlas perdelerle hayatımda ilk kez karşılaşmış, bu perdelerin romanlarda geçen perdeleri çağnıştırdığını da hemen ayırt etmiştim. Nitekim ışıklar sönünce dore perde ağır ağır yukarıya çekilmiş, bu kez gerçekten romanların yazdığı ‘kadife perdeler’ görünmüştü. Romanlardaki kadife perdeler çokluk eflâtun, mor, çuhaçiçeğiymen Yeni Komedi’ninkiler gökmavisi, Dram Tiyatrosu’nunkiler ise kırmızılı bordo, vişneçürüğüydü.

Gökmavi perdeler iki yana açılmış, *George Washington Bu Evde Kalmıştı* başlamıştı. Konusundan en küçük bir ayrıntıyı bile hatırlayamadığım bu oyunu, çok tuhaf ama, daha dün görmüşüm gibi hatırlayabiliyorum, hattâ o cumartesi günü suvareye değil, matineye gitmiş olduğumuzu da hatırlıyorum... Yeni Komedi’de gördüklerimiz arasında *Ayda Bir*’in her şeyi, konusu, oyuncularını, dekorlarını aklımdayken, *Ayda Bir*’i çok eski günlerde seyrettiğimizi hissediyor, bu duygumu bir türlü değiştiremiyorum, *Ayda Bir* dün gördüğüm oyunlardan biri bir türlü olamıyor.

Dram Tiyatrosu’na daha az giderdik ve Dram Tiyatrosu’nda sahnelenmiş oyunların daha ağırlıklı, daha ilerdeki yaşlarda görülebilecek eserler olduğu söylenirdi bana. Günün birinde orada ilk kez bir opera izlediğimde, babam beni *Madama Butterfly*’a götürdüğünde Tepebaşı Dram Tiyatrosu’nu vişneçürüğü kadifelelerinden ışıyan pırıltılar içinde hatırlıyorum. *Madama Butterfly*’ın ikinci perdedeki aria’sını hiç olmazsa kimi sabahlar Kasım Beyin niçin okumadığını düşünmüş, hayıflanmıştım. Ama Kasım Bey yalnızca Verdi söylüyordu. Sonra çok uzaklardan, âdeta şeytan-

minaresi kabuklarından kopup gelmiş mırıltılar, inildeyişler, karonun o içli şarkısı bir deniz manzarası gibi belirmiş ve gözlerimi yummuştum...

Unutamadığım *Ayda Bir'e* gelince, karısıyla sakın bir hayat geçiren Reşit Baran ayda tek bir akşamı evinden dışarda geçiriyor, o akşam genç ve güzel bir kadınla buluşuyordu. Onun öyle Şadıman Aysin'la ünlü Maxime's lokantalarında buluşarak felekten bir gece çalışları, tekdüze yaşayışların ender ışıltılarını söylüyordu ya da ben sonradan böyle algılıyordum. Şadıman Aysin beyaz bir etolle çıkageliyordu; Reşit Baran'ın kelebek boyunbağı vardı; bir garson onlar için şampanya açıyordu. 'Ayda bir' gecesinde ertesinde evdeki kadını, Şaziye Moral'ı görüyorduk. Kocasına ona dün geceki iş yemeğinin de -evet, iş yemeğinin- çok sakın geçtiğini, işlerden, politikadan, hastalıklardan konuşulduğunu anlatıyordu. Ama bu ayda birleri enine boyuna öğrenmiş Şaziye Moral'ın bacaklarını öfkeden bir titretişi vardı ki, biz seyirciler hep gülüyorduk...

Şehir Tiyatroları'nda gördüğüm oyunlar gibi, hayatımdan geçip gitmiş güzel, acı, duyarlı, sevinçli sahnelerin de bir zamanlar dore, kadife perdeler açılınca belirdiğini, onların da şimdi hayalimde bir tiyatro eseri kadar inceldiğini seçer gibiyim.

Tokat yazmaları:

Deli Muazzez Hanım'ın kızlarını "Hoppa bebekler!" diye çekiştiren ve belki de bütün gençlere... gençliğe düşmanlık besleyen Cicianne başına örttüğü siyah üstüne kırmızı gelincikli yazmaların Tokat yazması olduğunu söylerken gülümsüyor; bu yazmalardaki o kadar genç kalmış güzelliği benimsiyor ve şimdi gençlerden, gençlikten hiç nefret etmiyormuşçasına iyilikle dolup taşıyordu.

Ona yazmalarını, özellikle gelincikli yazmalarını sorunca o da sanki gencelirdi. Bir zamanlar Tokat'a gittiğini, merdivenli dik

yokuşlarda sıra sıra ahşap evler, kâgir evler gördüğünü, daracık kapıların havuzlu, harikulâde bahçelere, ‘ferahlıklara’ açıldığını söylüyordu. Bir dağın eteğindeki bağ evleriyse yan yana öyle çok bahçelerden oluşuyormuş ki, bu etek bir bahçeler, meyve ve çiçek bahçesi denizi gibi yüzüyor, dalgalanıyormuş. Meğerse Tokat sahiden bir bağ içindeymiş.

Yazmacılar Hanı’na girmişler; Cicianne bu eski handa birçok yüzyılı avcunun içinde bulur gibi olmuş, ustaların siyah Çengelköy, Tokat beşlisi, beyaz karakalem siyah Hürriyet kalıplarını basa basa yazmalar yaratmasını ömrünün gözle görülür elle tutulur bir mucizesi saymış.

Uzlet:

Kadıköy’ndeki ‘müstakil’ evinden taşınarak bir apartıman katına çıkan gözleri sürmeli Bedia Hanım, altı ay büyük oğlunun ve büyük gelininin, altı ay da küçük oğlu ve küçük gelininin yanında oturmak zorunda kalınca, yani apartıman katındaki günleri de sona erince, yeni döneme, yeni koşullara ancak kısa bir süre ayak uydurabilmiş, sonra kendi isteğiyle Bakırköy taraflarındaki bir huzurevine sığınmıştı.

Onun, galiba bu ilk açılan huzurevinde ölümü bekleyişi, iki çocuğunun pek hayırsız çıktığıyla yorumlanırdı. Gelinleri zaten gözleri sürmeli Bedia Hanım’a hiç iyi davranmıyorlarmış, hattâ bir sığıntıymışçasına hor davranıyorlarmış.

Halbuki Bedia Hanım’ı Bakırköy civarındaki huzurevinde gözleri yine sürmeli, yine şakacı, yine neşeli bulmuştuk. Anneannem öleli epey olduğundan, Bedia Hanım, artık kabuk bağlamış bir yarayı kanatmayacağını bildiği için, anneannemden bile söz açmış, geçmiş günleri gülerek anmıştı. Eski arkadaşlarının hemen hepsi ölmüşken kendisinin böyle kazık kakmış olmasını da gülerek yorumluyordu: Şeytan azapta gerek, diyordu.

Fakat Bedia Hanım’ın hislerini hep sakladığı az çok tahmin edilebilirdi. O, bir zamanlar eski evini özleyip eski evine uğra-

arak odaları dolaşması gibi, kim bilir, şimdi de huzurevindeki küçücük odasında apartıman katını terk etmek zorunda kaldığı bir saraymışçasına yâd ediyordu...

Bopstil Pembe Hanım'ın Süreyyapaşa salonlarında piyano çalışını hatırlarken, huzurevinde, gençliğinden beri şiirler yazmış bir hanımın tıpkı kendisi gibi günlerin geçmesini... sona ermesini beklediğini söylemişti. Şiirler yazmışken artık unutulan, belki adı bile anılmayan, adı edebiyat tarihlerine ya geçmiş ya geçmemiş bu hanım, gözleri sürmeli Bedia Hanım'ın söyleyişiy-le, o kadar mahzun, yalnız, içli, o kadar “mükedder”miş ki, yarı “meflûç” olmasa bile aşağıya, oturma odasına, öteki yaşlıların yanına ineceği yokmuş. Adı Şükûfe Nihal olan bu hanım kendi “mahpes”inde hâlâ şiirler yazıyormuş, içe kapanıyormuş, ayrılır-ken bu dünyaya dargın, küskün ayrılıyormuş.

Bopstil Pembe Hanım'ın bir zamanlar Garip şairlerini sevmesi gibi, adı Şükûfe Nihal olan hanım da bir zamanlar heceye gönül vermiş, aruzdan cayararak hece vezniyle şiirler yazmış. Ama sonra sevinçsiz, bezgin, ümitsiz şiirler yazmak isteyince, Şükûfe Nihal Hanım, ilk göz ağrısıyla aşinalığını tazelemeyi tercih etmiş, aruzun hatırasını yaşatmak istemiş, bu melankolik şiirlerinde aruzun sesi uzaktan uzağa kulağa çarpıyormuş... Gözleri sürmeli Bedia Hanım, “Ben anlamam ya, bunları kendisi anlatıyor” diyordu.

Huzurevinde bir iki kez ziyaret ettiğimiz gözleri sürmeli Bedia Hanım, ille, Şükûfe Nihal Hanım'ın odasına da uğramamızı isterdi. Yatağında yarı doğrulmuş, daima eski şiirlerini okurken ya da yeni şiirler yazmak isterken bulurduk onu. Daima diyorum ama, Şükûfe Nihal Hanım'ı en çok gördüğüm gün beş on dakikadan öteye geçmez.

Gözleri sürmeli Bedia Hanım bir “edebiyat âşığı” olduğumu söyleyince, Şükûfe Nihal “Size bir şiirimi okumamı ister misiniz çocuğum?” diye sormuştu. ‘Arkadaşının’ elini bırakıp gittiğini söylediği bu şiiri dudağımı ısırarak dinlemiştim. Sonra bir seçki-de rastlayınca ağlamaktan kendimi alamadım:

SON HATIRA

*Adını ellerimle çizdim altın kumlara.
Küçülen gözlerimde kurudu son damla yaş.
Kumsal, deniz, sal, rüzgâr senden en son hatıra,
Solan ruhumdan sana bembeyaz bir soğuk taş!..*

*İşte, rüzgâr esiyor, dalgalar coştı yine;
Kumlara işlediğim hayalin de kayboldu...
Hicranınla yanarken ben derinden derine,
Karşında, solan yüzüm gibi, güneş de soldu...*

*Dalgalar, sürükleyin beni de enginlere,
Kumların arasında ben de bir parça taşım!..
“Ayrılmayız, beraber dalarız derinlere!”
Derken, bıraktı gitti elimi arkadaşım...*

Şükûfe Nihal Hanım şiirini bitirince “Uzlet köşesindeki şu ihtiyar kadını, sizin için okuduğu şiiri hepten unutmanızı temenni ediyorum” demiş; hayatımda ‘uzlet’ sözcüğüne bir yer açmıştı.

Yarasalar:

Ahmet Haşim bir şiirinde solgun ay ışığına bürünmüş yarasaların nice geceler nemli kuytuluklarda umutsuz bir gidip bir geldiklerini... bir gidip bir geldiklerini söyler. Gecede, donuk ay ışığının iyice yükselerek ancak yer yer aydınlattığı karanlıklarda yarasalara bu bir yalnızlık ve yas şiiriydi.

Göl Saatleri’ni şairin bir yalnızlık tarihçesi olarak okuyunca, gündüzün ve gecenin garip, belki de erinçli bir sessizlikle donandığını fark etmiştim. Gündüzle gece ya sahiden öylesine sessizdi, ya da şair böyle gösteriyordu.

Yaşamın şekilleri bir hayal havuzunun sularında seyrediliyordu. Bitkiler, yeryüzünün taşları zaten birer renkli yansımaydı. *“Yeşil sularda büyük inciden çiçekler açar..”*

Çivit rengi kıyılara akşamleyin gölgeden kuşlar geri döner. Nihayet geceyarısı, yeryüzü âdeta tinselleştikçe, ışık saçan parlak bir nilüfer açar -Geçmiş Zaman Yazarı’nın nilüferi kim bilir belki de Ahmet Haşım’ın nilüferidir. Nilüfer açınca, yarasalar da tıpkı eprimiş, dağılmış, hep solgun tüller gibi sessizce uçuşurlar. Yarasalar gecenin karanlığını keder yıldızlarıyla örterler, bir giderler, bir gelirler.

IX Melek Hala

Dedemin üvey ablası olduğu söylenen, sonra bazan da uzak bir akraba, hattâ bir hısımlık, “dıldının dış kapağı” gibi tanıtılan Melek Hala zaten herkesten ayrı yaşadığı için bu bağları önemsemez görünürdü. Böylece hayatına bir sır perdesi örtüldüğü kanısındaydı. Sır perdelerinin hayatları güzel kıldığına inanıyor; kimileyin üvey abla, kimileyin herhangi bir ‘Melek Hala’ olmaksızın yüksünmüyordu.

Dahası, Melek Hala’nın hayatı, geçmiş, şimdiki, gelecek zamanları yokmuş da, hep geniş zamanda süren bir hayat gibiydi. Bu hayatın bütün zamanları geniş zamana karışmış, durgun bir zaman olup çıkmıştı.

Halamızın yaşadığı evler, çaldığı piyanolar, okuduğu kitaplar, karşılıklarına geçip handiyse ‘seyrettiği’ saatler artık yoktur. Bütün bunlar yıkılmış, satılmış, kaybolmuştur. Fakat halamız sözleri, yorumları, anlatıları, düşleriyle sanki hâlâ vardır.

En tuhaf olanıysa, iş anlatmaya gelip dayanınca, bende bunca iz bırakmış Melek Hala’nın sislenmesidir. Yaşayageldiği geniş za-

man gibi ona ilişkin bilgilerim, görgülerim de ancak ayrıntılarda kalıyor. Melek Hala'yı belki ayrıntılar var ediyor.

Kendisi anlattığında yetmiş, şimdi ben derleyip toparlamaya çalıştığımda ise aradan geçen yüzü aşkın yıl halamızın çocukluk, ilkgençlik anılarını büsbütün azaltıyor. Halamız ise sonraki anılarını hiç anlatmıyordu...

Üstelik halamız hatıralarının kâh bölük pörçük parçalar halinde, kâh altın bir zincirin lâcivert mine işlemeli halkaları gibi birbirine eklenerek, birbirine bağlanarak, kâh zincirinden ayrı düşerek, kopuk kopuk halkalar olup çıkarak, gözünün önünde 'uçtuğunu' söylerdi. Havsısalası hep onlarla meşguldü. Lâkin bu şikâyet dolu sazı dinlemek için artık çok geç kaldığını söylüyordu.

O, sözgelimi, çocukken bir masal dinlemiş, nice yıllar masaldaki böceği hayatta aramıştı. İşte bu yüzden moda albümünün kapağındaki gülböceğini masalın böceği sanmıştı.

Melek Hala'nın sanıları beni derinden etkilemiş olmalı ki, birbiriyle ilintisiz şeyleri hep birbirinin içinde erimiş, birbirine karışmış sanırdım. Masaldaki gülböceğinin ta kendisini bir albüm kapağında gördüğümüze ikimiz de inanıyorduk.

Gülleri koklamaya, güllerin rayıhasına tutkun küçük bir kız varmış. Gülleri o kadar çok sevmemesi ona defalarca tembih edilmiş. Ama kızcağız bu ihtarları dinlememekte inat etmiş ve bir gün, beyaz... bembeyaz bir güle 'göynü' kayarak gülü yine öyle kokladığında mini mini bir gülböceği burun kanatlarından içeriye kaçmış. Beyaz... bembeyaz gül solmuş, o hemen solmuş. Kızcağız o günden sonra şiddetli baş ağrıları çekiyormuş.

Melek Hala, "Meğer gülböceği... işte şu gülböceği kızın kafasına yerleşmemiş mi?!" derdi.

Gülböceği güllerin tutkunu âşık genç kızın -Küçük kız birdenbire genç kız oluyor, genç kız durup dururken âşık oluveri-

yordu...- beynini yavaş yavaş, pek obur bir iştiha ile kemirmeye koyuluyormuş.

Günün birinde küçük kız ölmüş. Küçük kız ölünce kafatasını açmışlar, bir de ne görsünler! Görmüşler ki bu beyinsiz kafatasının içinde koskocaman bir gülböceği, tombul tombul, hazlara gark olmuş, sefa sürmektedir...

Melek Hala, “Bak, nasıl şişman! Genç kızın beynini yemiş, yiyip yutmuş!” diyor, albümdeki, kapaktaki gülböceğini gösteriyordu. Sarı gülün ortasında duran şişman gülböceği, demek ki kafatası açılınca çıkıp gitmiş, eskisi gibi yine bahçelerde sefa sürmeye koyulmuştu...

Bu tuhaf masalı Melek Hala’ya Matmazel Siranuş Berberyan anlatmış. Siranuş Berberyan Kumkapı Kız Mektebi’nde Fransızca muallimesiymiş. Matmazel Siranuş Berberyan, Melek Hala’nın hatıralarında adını sanını anarak, olaylar içinde anlattığı o tek tük kişilerdendi. Halamızın anlatılarının tek tük olayları, tek tük kişileri vardı.

Matmazel her masaldan, her hikâyeden ille bir hisse, ibret dersi çıkarırmış. Gülböceği masalını da sık sık anlatarak, “Melek! Melek! Gülleri fazla koklamayınız. Se danjöröz!” diyormuş.

Melek Hala yapayalnız yaşadığı günlerinde, evlerinde, sabahlara kadar tıkırtılar, tıpırtılar... tıpırtılar, tıkırtılar işiterek, artık bitmek bilmeyen çıtırtılara, hışırtılara, fısırtılara, âdeta tıpır tıpır, pıtır pıtır terlik seslerine kulak vererek “Bu güller acaba hangi güller?” diye soruyordu. Güllerin ‘mecazî’ bir anlam taşıyıp taşımadığını böyle çok seneler sonra öğrenmek istiyordu.

Güllerin çözümsüz kaldığı sabahlar, kendini her zamankinden dermansız, her zamankinden bedbaht hissediyordu. Anlattığına göre, gözünün önünden, her birine minyatürler işlenmiş, incecik gül yaprakları geçiyordu.

Melek Hala bu tuhaf minyatürlere bakıyor; şunda siyah bir kameleya, şunda mehtapta kayalığa oturmuş düşünceli bir genç kız,

bir diğ er g  l yapağında ise denizde yıkanan bir genç adamı görüyordu. Bu minyatürler büyük bir sanatkârın elinden   ıkmaydı.

Böylece g  lb  ceğ   masalı artık bütün bir hayat hikâyesine yol alıyordu.   mr  n yaprakları tek tek g  l yapraklarına işlenmişti.

Melek Hala, Fransızca'yı hususî derslerle   ğrendiğ  ni anlatırdı. Hocası Matmazel Berberyan'mı  . Ondan kimileyin de sadece Siranuş diye söz a  ardı. Kimileyin Matmazel, kimileyin Matmazel S. B. -böylece yıllara, devirlere göre Fransızca hocası handiyse kimlik değ  ştirirdi.

Matmazel sonraları da dostu kalmış. Matmazel,   l  m  nden sonra da, Melek Hala'da ya  şayagelmi  , fakat hiçbir zaman asıl kendisi olarak başrole   ıkartılmamı  tı.

Siranuş kendisine Fransızcadan başka piyano dersleri vermiş. Melek Hala'nın edebiyata hevesi varmış. Ama piyanoyu ve garp musikisini her zaman daha çok sevmişti. Bunda Siranuş'un tesiri elbette büyükmüş.

O zamanlar 'lisan-ı fransev   muallimesi' Matmazel Siranuş Berberyan horoz kuyruğ  nu hatırlatan, uzun ve kıvılcıkcı, titrek tüylü bir şapka takar, elinde dantelalı şemsiyesi, yakasından ve kol ağızlarından yine bol dantelalar fışkırır o kadar süslü robeyle   ık bir Fransız matmazelinden ayırt edilemezmi  .

Matmazel kendisini pek eski bir tarihte Beykoz   ayın'na götürmüş, Melek Hala orada bir 'paskal' g  rm   ti. Fakat belki de H  nk  rsuyu'ydu. Her ne hal ise, orkestra, iki primo keman, iki klarnet, bir fl  t ve bir obuvadan müteşekkildi. Obuvanın cesameti halamızı hakikaten hayrete d     rm   ti.

Orkestra refakatinde "k  milen" dilsiz oynanan pandomimaya gelince, Melek Hala bazan gülerek, kendisini alaya alarak, bazan da inanarak, müthiş acıklı bir hikâye, ihtimal ki bir facia cereyan ediyor, diyordu. Bunu unutmasına imkân yoktu. Fakat aynı zamanda hatırlamıyordu. Hayır, unutmamıştı...

Orkestra meşke geçince, sahneye allı pullu elbise giymiş, fevkalâde ‘boyalı bebek’ bir hanım çıkıp, arada bir Türkçeyi andırır güftesiyle kıvrak, oynak bir şarkı söylemişti. Çocuk Melek onun allarına pullarına, yüzünün boyasına, kaşının gözünün, elinin kolunun şuhluğuna birdenbire hayran olmuştu.

Sonraları biraz bayağı bulmuştu ama, o günkü hayranlığını hep korumuştur ve sonra buna ihtişam hasreti eklenmişti. O hanımı artık muhteşem bir primadonna olarak görmüştü.

Tombul Hanım söylüyor, söylüyordu. Göbeğinin tam üstündeki zehir yeşili yıldızlar saçan göbek taşı belki de pek adi bir Beyoğlu taşıyken, Melek Hala, bir peri kızının değneğindeki efsun yıldızının ta kendisi sanmıştı. Yıldızlı değneğin kendisine dokundurulmasını, yeşil yıldız değer değmez üvey annesinden, üvey erkek kardeşlerinden kurtuluvermeyi boş yere beklemişti.

Nihayet orkestra çayırdaki herkesi gözyaşlarına boğan, kalbi rikkate getiren pek acıklı bir ‘neşide’nin notalarına geçmiş: Paskal sahneye çıkmış.

Paskal Andon!

Tiran Todorî!

‘Kraliça’ Elenî!

Böyle sekiz on şahıs dilsiz işaretiyle oynarken, mızıkaya boyuna çalıyor ve incinmiş hislere tercüman oluyormuş. Orkestra aynı zamanda hislerin ayaklanmasına, isyankârlığa yol açıyormuş. Orkestra bu dünyanın merhametsizliğine üzülmemizi âdeta söyleyerek, merhametsizlikten isyan duymamızı da söylüyormuş, terennüm ediyormuş.

Halamızın tasvir ettiği paskalın yüzü bembeyaz boyalıydı, yanaklarına kıpkırmızı üçgenler kondurduğu gibi, dudaklarını da kırmızıya boyamıştı. Kraliçaya en hünerli oyunlarını gösteriyor, takdir bekliyor, kraliça da hainlik yapan sanatkârla beraber kahkahalarla gülüyordu. Tiran Todorî, arada bir, paskala bir tekme atıyor, bir şamar savuruyor, paskal yerlere kapanıyordu.

O zaman kemanlar-kemanlar en ulvi nağmelerine yükseliyorlar ve paskal Andon sümüklüböcek boynuzu gibi iki siyah kaşın

bezediği küçük, fakat daima ışıltılı gözlerinden “katreler” döküyor; Melek Hala da o zaman ağlamaya başlıyordu.

Paskalın başında bir takke, elinde küçücük, mini mini bir çan vardı. Yakası kırmalı, beyaz, kolalı gömleğinin ateş kırmızısı çuhadan yumuk yumuk düğmeleri, bir de, diğer elindeki saplı süpürge faciaya daha “elîm” bir hava vermekteydi. Zira zavallı Andon dökülen gözyaşlarını çingirak sesleriyle belirttikten başka, o düşsel gözyaşlarını saplı süpürgesiyle topluyordu.

Melek Hala daha fazla tahammül edemeyerek, orman içinde kurulmuş sahneye fırlayayazmış. Gösteriden duyduğu heyecanın bir sanat heyecanı olduğunu henüz bilmiyormuş, ama kalbinde sızılar ayaklanıyormuş. Acılardan artık büyülenmişmiş.

Heyecanları, kalbin yanıp tutuşmalarını asla kavrayamayan Matmazel Siranuş, Melek Hala’yı zorlukla zapt etmiş:

“Me kes kö tü fe Melek? Tü e fol?”

“Bırakınız beni Matmazel! Doya doya hıçkırayım ve paskal ile kucaklaşayım!”

Halamız bu sözleri bir bakıma oynayarak söyler, önce Siranuş Berberyana olmuşken, hemen ardından çocuk Melek olurdu. Hattâ, seslerin birbirine karışmaması için bir aktris özeni gösterirdi.

Tam o sırada, diyordu, kraliçe, paskal Andon’un önüne gri bir tül den yapılmış veyahut nice defalar tozlu sahnelere fırlatılmaktan külrengi olup çıkmış, yani bir zamanlar beyaz... bembeyaz iken, tüllerden yapılmış bir kirli gül fırlattı. Paskal siyah büyük terlikli ayakları süpürgesinin sapına dolanarak, takılarak sahnenin zeminine eğilip gri yapma gülü aldı, kalbine bastırdı... “... Ben ise sağ elimle göğsümü yumrukluyordum. Sonra kendimden geçmişim. Dişlerim derhal kenetlenmiş, ıspazmozlar içinde çırpınmışım...”

Kumkapı Kız Mektebi muallim ve muallimleri Matmazel Siranuş’a ‘öksüz’ Melek’i beraberinde getirdiği için fena halde öfkelenmişler. O gün Hünkârsuyu’ndaki eğlence, kemancıların

nağmeleri, kantocunun biraz kısık, biraz çatlak, biraz akortsuz sesi -halamız akortsuz dedikten sonra gülüyordu-, utların masum fısıltıları, laternalarıyla buralara kadar gelmiş, polkalar oynayan ahali, ağaçlardaki rengârenk fenerler, kayık salıncaklar, koşuşmalar, haykırışmalar, Müslüman cemaatin seyirleri, birbirinden şık elbiselerin dantelaları, küçük altın istavrozlar, elmas gül küpeler ve yüzükler, menekşe yüzükler, o itina vesaire artık zehir olmuş.

Halamız çektiği acıları biraz gülünçleştirerek anlatıp, derken, bu acıları çektirenlere düşman kesilirdi.

Meselâ o gün dönüşte, “vapurlarda”, cicili bicili, sözümona alafranga, kibar öğretmenler yağlı kâğıtlara sarılı poğaçalar, fırın börekleri yemişler, kaba kaba gülüşmüşler, sigara tellendirmişler. Onlar üzerinde sanatın en küçük bir heyecanı kalmamış.

Melek Hala paskal Andon’un kraliça Eleni için boş yere hünerler gösterdiğini; aşkların tek taraflı, ümitsiz hisler olduğunu düşünürdü. “En büyük aşk, kıymalı dört beş poğaçayla unutulur gider...” diyordu.

Öksüz Melek annesini hemen hiç bilmiyor, hatırlamıyordu. Aklında sadece bazı ‘levha’lar kalmıştı. Bu levhalardan birinde ‘anneciği’ kalpaklı iki lamba arasında, ayna karşısına oturmuştu. Konsol üstündeki, sırları yer yer hafiften dökülmüş bir ayna ki, akislerinde o dökülmüş sırlar yer yer bir rüya âleminin müphem şekillerini boyuna hafızaya nakşeder...

Melek Hala annesinden söz açarken sözcüklerin, tasvirlerin, çözümlemelerin sona ermiş bir yüzyılı yansıtmaya özellikle dikkat ederdi. Artık, sözcüklerinin, tasvirlerinin bayatlığını bilmezden gelirdi.

Annesi belinden de aşağılara inen kuzgunî siyah saçlarını tarar... Fakat bazan bu saçlar kuzgunî siyah olmaktan çıkıp kestaneye çalar kumral saçlara dönüşürdü. İster siyah, ister kumral, bu saçlar daima gümrahtı.

Beyaz cibinliğin meydana getirdiği bir rüya perdesi söz konusuydu: O beyaz şeffaf cibinlikte mavi kuşlar nakşediliydi. Sonra annesi saçlarını taramaktan artık usanarak ayna önünden kalkmış, Melek Hala'nın karyolasına yaklaşmış, mavi kuşlu şeffaf beyaz cibinliği -Melek Hala cibinlik yerine bazan gelinlik derdi- aralarak kızına tebessüm etmiş.

'O kadın' leylâk kokuyordu. Leylâkların geniz yakıcı rayihasına bol dantelalar, bol ipekler yoldaşlık eder. O kadın bazan nefes alamayarak âdeta çırpınır. Yüzünde acı dolu gülümseyişlere benzer kasılmalar gezinir. Kuzgunî siyah saçları ıpsıktır. Artık ölüm hayat şekline bürünmüş; hayat da ölüm kadar sarartılara bürünmüştür.

Melek Hala annesine ilişkin levhaları anlatırken, hatırlarken o kadar kendinden geçerdi ki, duygularını nasıl aktaracağını bilemez, anlattığı her şeyi süslemeye çalışırdı.

Meselâ Horhor'daki sokağa akşam çökerdi. Hem 'Horhor', hem de akşamın öyle çöküşü o zamanlar bana gülünç geliyordu. (Şimdi Melek Hala'yı ve sözlerini gülünç bulmak şöyle dursun, halamızı duygu fırtınaları yaratmak isterken alımlıyorum, sözlerini kederli buluyorum.)

İşte, günışığı kafesler gerisinde silinir, odalarda günışığı, yerine yurduna gecikmiş bir misafir telâşıyla yine silinirdi, hızla silinirdi. Akşam saltanat kurardı. Akşam, bir elemeler kraliçesiydi.

O zaman gaz dolabını açıp lambaları çıkarmak gerekirdi. Tez canlı akşam güneşi şöyle bir gezindiğinde yoğurtçuların, muhalbecinin, turşucunun, tahin-pekmezcilerin bitmez tükenmez goygoyları, Melek Hala'ya -yıllar geçince- bir operanın muhteşem korusu gibi geliyor, kör dilencininki de solo olmak üzere o sesleri bir opera dinliyormuşçasına hatırlıyordu. Buna *Sokakların Operası*, *Horhor*, *Üç Perde* adını takmıştı. Galiba bir de aşureci geçiyordu. Ve bu opera, baştan sona, ölmüş bir genç kadının hatırasını söylüyordu...

Bense sokak yoğurtçularının neredeyse sonuna yetiştiğimden, hele turşuyu turşucudan, muhallebiyi ille Sütüş'ten aldığımızdan, sokak turşucularının 'pis turşularından' uzak tutulduğumuz için bütün bu satıcıların, özellikle muhallebicilerin sokakta ne aradığını kavrayamazdım. Hele hele, evimizde yılda bir iki kez kotarılan aşurenin, pek rağbet görerek, sokaklarda satılmasını hiç kavrayamıyordum.

Melek Hala operadan söz açınca baba evindeki... kendisinin doğduğu evdeki piyanoyu hayal meyal hatırlardı. Annesinin "muttasıl" çaldığı piyano arka bahçeye bakan bir odada dururdu. Pencereler bu odada kafesleri açık pencerelermiş. Mor salkımlar akşam güneşinde uçuk eflâtun gölgelerle camdan ısır ve siyah... simsiyah bir piyano duvara dayalı dururmuş. O siyah... simsiyah piyanonun iki yanında pirinç şamdanlar, üstündeyse tığ işi dantela bir örtü vardır.

Çocuk Melek, annesi piyano çalınca, babaannesinin ön odada oturup satıcı seslerinden hiç şikâyet etmezken, "Dan! Dan! Dan! Piyano başında geberesice..." dediğini de hatırlıyor; sonra yine şimdiki Melek Hala olup, "İşte yine tüylerim diken diken oldu!" diyordu.

Piyanoya tahammül edemeyen bu babaanne, yeniyetme Melek'i, hanımların tıklım tıklış doldurduğu, ağır bir ter ve 'levanta' kokusunun buharlaştığı tiyatrolara, gülünçanelere, bilhassa Şehzadebaşı'ndaki temaşalara götürürmüş. Bu temaşalardaki çoban baleti tablolarında çalınan piyanoya ise hiç mi hiç itiraz etmezmiş.

Babaanne, komşu hanımlar, "biz çocuklar", hattâ Matmazel Siranuş, bu "handehanelere" sürü sepet gidilirmiş. O testili çoban kızları, her biri dört beş yaşındaki çocuk cesametinde baldırlarıyla, sahnede oynarlar ve bir köhne akortsuz piyanodan hırıltılı, boğuk, kaba ezgiler yükselirmiş. Bu çalgı müsveddesine piyano demeye bin şahit lâzımmış.

Çoban baleti kılığındaki yusuvarlak, tostoparлак, koskoca kadınlar halk’a durup dururken gıdı gıdı yaparlarmış. Dondurma, meşrubat satıcısı, eli yüzü düzgün, parlakça çocukları yüzüzce sıkıştıran, ar ve hayâ nedir bilmez seyirciler de kahkahadan kırılıyorlarmış. Melek Hala oralardan hemen kaçıp gitmek istermiş.

Melek Hala, babaannesı gibi birçok hanımın... birçok insanın... hattâ herkesin sanattan nasibini alamamış “hayat düşmanları” olduğunu söylerdi. Zira onlar kaba duyuşlarıyla hayatın inceliğini örseliyorlarmış.

O zamanlar, çocukluk anıları birdenbire biten halamıza bakarak, yaşlı insanların bütün çocukluk anıları bu kadarcık sanırdım.

Daha doğrusu, yaşlıların birkaç serüvenle geçip gitmiş çocuklukları olabileceğini, biz küçüklerinse böyle nice nice serüvenlerden, olaydan, yaşantılardan geçerek büyüdüğümüzü, çocukluk anılarımızın günün birinde ne çok olacağını sanıyordum.

Halamızın çocukken, şimdi bizim gördüğümüz sayısız ayrıntıyı görememiş olmasına üzüldüm...

Halbuki piyano, daima piyano! Melek Hala’nın genç kızlığa geçişi de bir piyano masalıydı.

Matmazel Siranuş Berberyân’ın Samatya’daki evi bir viranenin hemen bitişiğindeymiş. Viraneyi çitlembikler, yabani incirler, dam korukları sarıp sarmalıyormuş. Burası bir “ölüm ve cihan gulgulesini”, çığırtısını âdeta tekrarlayıp duruyormuş.

Ama Matmazel’in “Tournez!” yazılı çil çil zilini çevirip kapısının da açıldığını görürseniz, başka bir âlemin güzelliklerine kavuşabiliirmişsiniz. Matmazel’in evi viranelerde açan bir zambakmış.

Meselâ salon! Salon en kıymetli bir şark halısıyla baştan başa kaplıymış. Açık maun boyalı kapıdan girdiğinizde o incecik dokunmuş, biraz eskice şark halısı sıcacık hisler uyandırıyormuş. Burası tütsü, günlük kokarmış. Burası küçücük bir balo salonu

olsun istenmişmiş. Burası aynı zamanda küçük bir konser salonu gibiymiş.

Matmazel Berberyan'ın salonunda zırhlar kuşanmış bir Ermeni hükümdarının resmi yaldızlı çerçeve içinde, bir efsane kahramanı gibi ebediyete karışmış duruyormuş. Sonra yapma bir hurma ağacı, vişneçürüğü kadife koltuklar, daima ovulmuş parlatılmış mangal, sehpanın üstündeyse İsa'yı kucığına almış bir Meryem Ana heykelciği...

Nihayet piyano! Piyano salonun hiç şüphesiz her şeyiymiş. Melek Hala'da derin izler, etkiler, yürek yakıcı hatıralar bırakmışmış. Zaten öteki ayrıntıları unutmuş olmaklığı da piyano yüzündenmiş.

Melek Hala bu piyanonun siyah aynasında daima mehtaplı bir gecenin veyahut yakamozlu bir yaz gecesinin denizlerdeki akislerini görürmüş. Ay belirsizmiş. Ama, ya gümüşservi alır başını gider, ya yakamoz oynak, hoppa bir peri kızı gibi siyah parlaklıkta, kızılına lâcivertler üşüşmüş dalgalarıyla akıp dururmuş, durup durup birden akarmış.

Matmazel Siranuş Berberyan, "Çalınız Melek!" dermiş.

O zaman piyanoda 'Otello' intikam fırtınaları estiriyordu. 'Manonlesko' galiba can veriyor, Rigoletto lânetler yağındıyordu. İşte 'Ernani', işte 'Lukreçya Borciya' 'esatirî' kötülüklerini ihtiras nağmeleriyle haykırıyorlar, 'Safo' yalvarıyor, feryat ediyor, işte zavallı 'Romeyo ve Jüliyet' ölüyorlardı...

Matmazel Siranuş Berberyan, "Çalınız Melek!" diyordu.

'*Traviyata*'ya *Faust*, *Faust*'a '*Karmen*', '*Maskot*' karışıyor. Ne müthiş! Çalınız Melek! Halamız kendisinden geçiyordu: Evet, yaşantılar, serüvenler değil, piyano ve opera onun her şeyiydi!

Piyano çalıyor ve senelerin geçtiğini, artık bir genç kız olduğunu hissediyordu. Zira şimdi bütün operalar, şarkılar, sonatlar, serenadlar kendisine daha mânalı geliyor, aşkları ve hasretleri daha fazla anlıyordu.

‘*Balvayn Maskarade*’den derlenmiş bir potpuri vardı ki, onu gece gündüz meşk etse yine kanamıyordu.

Faust’un o: “*Ah artık geç oldu, adiyö!*” şarkısı kalbini bütün bir “nisyan” dalgasıyla incitiyordu.

Halamız bu şarkıda geçen *ADİYYÖ* sözcüğünü de, hiç giymediği, dokunmadığı, hiçbir zaman gardırobunda asılı durmayan ve adı yine *ADİYYÖ* olan bir tuvaletin öncesiz sonrasız hasretiyle birleştirir, bir tutardı.

‘*Manonlesko*’da: “*Yok, ben fıldırmışım! Bak, nasıl ağlıyorum...*” her defasında -o zaman da, bana anlattığında da- halamızın hıçkırıklarla ağlamasına sebebiyet verirdi. Şimdi andıkça, o zamanlar hiç çözemediğim bu gözyaşları için, neredeyse gözlerim yaşıyor.

Halamızın nota defterleri arasından birdenbire ‘*Ayda*’ yaprak yaprak dökülüşürmüş ve “*Kederim sana merhamet versin!*” duasıyla huşu içinde kalınmış. ‘*Ayda*’yı *Norma* takip edermiş.

Böylece gençlik hisleri daha çiçek açarken sararıyormuş, çok geçmeden solacak, buruşacakmış. “Ama” derdi halamız, “buruşmak sözünün güzelliğini başka nasıl öğrenebilirdim ki!”

Piyano ağır ağır ‘*Traviyata*’nın: “*Melekler kadar saf!*” şarkısına sürüklenirdi. Halamız gençliğini beyazlar içinde bilinemezliklere uçar giderken görürdü. Ve bu, perilerle örülü görüntüye hakikatin ‘kalpsiz’ sahneleri karıştırdı...

Halamız neyse ki gençliğinin perili sahnelerini daha çok seviyordu. Periler de bizi hiç yalnız bırakmamış oluyorlardı.

Hatıralarını anlatan Melek Hala, hatıralarının bir yerinde Matmazel Siranuş Berberyana, Matmazel S. B. olmazdan önce, onunla Tarabya’da muhteşem bir eve gittiklerini de anlatıyordu.

Tarabya’daki evde Yıldız’ın “maruf” bir kuyumcusu familyasıyla birlikte oturuyormuş. Sultan Hamid apar topar tahtından indirilerek ve kendisinden artık “Düşük hakan!” diye bahsolunduğunda kuyumcu familyasının da kaderini siyah bulutlar ört-

müş. Tam o günlerde bu evi ziyaret ettiklerine bakılırsa, Melek Hala yirmi beş yaşının içinde olmalıymış; piyanolardan hâlâ fırtınalar umuyormuş.

Muhteşem malikânede o gün en çok konuşulan konu, Melek Hala'nın yarı Ermenice, yarı Türkçe, bir hayli Fransızcadan meydana gelmiş melez lisandan çıkartabildiğine göre, buralarda ömür ve keyif süren Hancıyan familyasının istikbaldeki meçhul vaziyet ve akibetleriymiş.

Gerçi malikânede debdebe ve tantanadan en küçük bir şey silinmemişmiş. Halamız bahçeye girdiklerinde bahçenin en nadide nebatla dolup taşıdığını söylüyordu. Beyaz fenerlerin yol kenarlarına karşılıklı iki sıra dizildiğini, arkalarda, tepelere doğru uçsuz bucaksız bir korunun taa Büyükdere sırtlarına ulaştığını görmüş. Böylesi bir servet karşısında dudakları uçuklamıştı.

Zümrüt yeşili çimenler üstündeki Saray Kuyumcusu Hancıyan'ın kara kaşlı kara gözlü iki küçük kızı hanım sultanlar gibi giyinip kuşanmış oynuyorlar; mürebbiyeleri olan bir Rum madam onlarla muttasıl Fransızca konuşuyor. Lâkin kılıkları hanım sultan kılığı çocuklar pek arsızca itişip kakışıyorlar.

Melek Hala onların çekiştirip durduğu “biçare” oyuncağı gayet iyi hatırlıyordu: Bu, yırtık pırtık elbiseler içinde bir goygoycu kuklasıydı. Kukla goygoycunun yüzü, yırtığı pırtığı, her şeyi o kadar canlıydı ki, Melek Hala sokakta gördüğü goygoycuların ufaltılmışı sanmıştı.

Melek Hala çirkin kukladan hem korkmuş, hem de ‘fukaralığın’ zengin çocukları elinde hepi topu bir oyuncak olmasına şaşmıştı. Halamız, “Görgüsüzün serveti fukaranın trajedisine güler...” diyerek kendi söylediği bir özdeyişin dilden dile geçceğini sanırdı.

Kuşluk kahvaltısı gibi gül reçeli, vişne reçeli, kaymak, zeytin, çeşit çeşit peynir ve kuşgözü pastırma yemişlerdi. Bu kaymaklar ekmekler üstüne birer yelken açmışmış; mürebbiye Rum madam vişne tanelerini ekmek ve yelkenlilere gemi ejderleri gibi konu-

ru konduveriyormuş. O kuşluk vakti yenen peynirlerden birinin adı ‘Kirli Hanım’dı ve Melek Hala Kirli Hanım sözünün de zenginlerce takılmış, nankörce bir isim olduğu kanısındaydı.

Sonra bir ara düşük hakanın kızlarından biri için işlenip, lâkin Yıldız’a götürülemeyerek kuyumcu Hancıyan’da kalakalmış ve artık elbette ki Selanik’e de götürülemeyecek bir gerdanlık, bir iğne görmüşler. Melek Hala bir benzerini ne daha önce görmüş, ne daha sonra görebilmişti. Bunlar, bir peri gerdanlığı, peri iğnesiydi.

Sultan Hamit’in kim bilir hangi kızı eğer takabilseydi bu akarsu gerdanlık, yarım parça şeklinde, küçük, hilâl bir taş da olabilirdi. Büyük bir kuyruklu yıldız iğnenin ise iri iri pırlantalar kakılmış göz kamaştırıcı, upuzun kuyruğu muttasıl titriyor, her titreyişte ziyalar, alâimisemalar saçıyordu. Melek Hala oldum bittim mücevheratı severmiş; bu eser karşısında kendinden geçmiş.

O günlerde, o sıralarda mücevher tutkusu dayanılmaz bir noktadaymış. Halamız her gün Kapalıçarşı’nın ya da Beyoğlu’nun “maruf” kuyumcularına gidermiş. Her biri bir sanat eseri kıymetindeki takılara... bilhassa en ışıltılılarına uzun uzadıya bakarmış. Sanki alacaktı... alabilecekti gibi yapıp yüzükleri parmaklarına geçirirmiş, broşları, madalyonları göğsüne ilştirirmiş, gerdanlıkları boynuna takarmış. Sonra da -parası el vermediği için- hiçbirini edinemez, fakat ille pek beğenmediğini, düşüneceğini, tekrar uğrayacağını söyleyerek kuyumculardan çıkar gidermiş.

Halamızın garp musikisine sadakati, malikânedeki gün bir kez daha ayaklanmış. Zira Hancıyan familyasının madamlarından biri -Melek Hala bazan da “ madamalarından biri...” derdi-; malikânenin bu büyük salonundaki masalarda gazeteler, mecmualar, şiir güldesteleri, tiyatro kitapları, ‘Viktor Hügo’nun içli eserleri dururken, o masaların, sehparların arasından geçmiş, Çin vazolarından yükselen büyük çiçek demetlerini... kartopla-

rını, inciçiçeklerini, beyaz damarlı siyah mermer ufacık sütunlar üstüne yerleştirilmiş heykelcikleri, büstleri, camekânlara dizili porselenleri, hele o resimli kontlu kontesli Sèvres porselenlerini, kıymetli bronzlarla donatılmış köşeleri, kadifeleri, brokarları fi- lan geçmiş ve artık piyanosunun başına oturmuş. Halamız, “Bazı kudretli bestekârlardan bize pasajlar çalmıştı” diyordu.

Ama onun kendi ruh halini anlatan çılgıncasına sözleri de olurdu. “Ey Madam!” diyordu, “Bir kere daha piyanonun başına geç!” Böyle diyerek o günü ve o küçük konseri güya yaşattığı gibi, anlatımına da çekicilikler kondurduğunu sanıyordu.

Bir an duruyor, ayaktaysa bir koltuğa çöküyor, Moda’daki ikinci... benim bildiğim ikinci evindeyse pencereye doğru yürüyor, tül perdelerin arkasına geçiyor, tüllere sarnarak, tüller ardında genceldiğini varsayarak, “Ben o günü, o musiki, o ölüm ve aşk havalarını neredeyse otuz kırk küsur senedir göynümde kurutuyorum!” diyordu. Oh, evet, kurutuyordu! Bu yıllar bazan elli küsur yıl oluyor, bu çiçeklerin rengi de gitgide soluyordu.

Madam piyanonun başına geçip fildişi tuşlara dokunur dokunmaz, halamızın asabı yerinden oynamıştı. Ruhunda şiddetli buhranlar uyanıyor, madamın fildişi tuşlar üstüne kondurduğu mini mini darbeler beri yanda zarif ahenkler vücuda getirerek bu buhranları, nöbetleri, bu sıtmaları güya hem yatıştırıyor, hem tekrar uyandırıyor.

Bunlar öyle şeylerdi ki feryatla kakhaha yekdiğerinde eriyor, sonra yine ya çılgın ve oynak bir sada yükseliyor, ya inildeyişler hıçkınıyor ve sada alçalmışken madamın parmaklarından dökülü- şen darbeler şiddetleniveriyor, dört bir yana fırtınaları, gök gür- lemesini hatıra getirir gürültüler aksedip duruyordu.

Melek Hala ‘ihtiyarını’ kaybederek yine ileriye doğru fırlaya- caktı ki Matmazel Berberyan tarafından sımsıkı tutulmuştu.

Bir sanat heyecanını yine kavrayamamış olan Siranuş o telâşla Ermenice konuşmuş. Melek Hala bu lisanın kabalığını bir kez daha hissetmişti ve Siranuş’a, kuyumcu familyasına acımişti.

Hazin hava artık son hadde asabını oynattığından titriyordu. Ölüm nağmelerini bütün varlığıyla tadıyordu. Ölüm büyük sonbahar ormanlarından kızıl sarartılarla geliyordu.

Kızıl sarartıları gördükçe, Melek Hala, hıçkırıklarını tutamazken, Hancıyan familyasının iki kız çocuğu -hani sultanlar gibi giydirilmiş; goygoycu kuklasını çekiştiren o iki arsız kız çocuğu-halamızı birbirlerine göstererek ve halamızın gözlerindeki yaşları işaret ederek ısrarla gülüşüyorlardı.

Halamız ‘insaniyetin bu acıklı levhasına tahammül etmek istemediğinden’ başını kaldırmıştı. (Melek Hala’nın âdeta garip bir milliyetçilikle, gizli bir ırkçılıkla bu küçümseyişlerini, bu düşmanlıklarını keşke hiç hatırlamasam...) Gözyaşları süzülürken aşk meleklerini, geceler ilâhesini görmüştü. Aşk melekleri, geceler ilâhesi tavandaydı.

İşte, kanatlı, tüllere sarılı toraman pembe çıplak çocuklar el ele tutuşmuş, güzeller güzeli, markiz edalı geceler ilâhesini bir daire etrafında çeviriyorlar ve saçları kabarık, baroneslere yaraşır bir tuvalet giymiş olan, yüzü pudralarla ponponlanmış... ponponlarla pudralanmış geceler ilâhesi de sol kolunda tuttuğu uzun saplı çiçeklerden -galiba güller, glayöller, süsenler...- bir ikisini almış, sağ eliyle tavandan bize fırlatıyordu.

Biz de tavandan bir iki taze çiçek bize savruluyor sanıyorduk.

Gözyaşları pek zarif, âdeta sanatkârca bir güzellik yaratmış, figürler, renkler buğulanmış, kanatlı aşk melekleriyle geceler ilâhesi güya dağılıp gitmişler... Şimdi yalnız gökyüzünden savrulan çiçekler hissolunuyormuş.

Fakat halamız gökyüzündeki çiçeklerle fazla oyalanmaz ya da oyalanmasını o günlük yeterli görür, ansızın “tarih sahnesi”ne çıkardı. Tarih sahnesindeki gösterileri, tiyatroları, şüphesiz, daha büyüdüğüm, tarih okumaya başladığım yıllara aittir. Melek Hala tarih konusunu repertuvarına birdenbire almış ve artık hep genişleterek yeni yeni gösterilere yönelmişti.

Kendisinden hemen herkesin, yaşıtlarının, akrabalarının, elini öpenlerin, hattâ çocukların bile “Tekin değildir!” diye söz açtığı Melek Hala, tarih karşısında birdenbire öfkelenir, tekinliğini sahiden yitirirdi.

Ne var ki tarihî yorumlarını, yakın tarihimizi açmılayışlarını öyle herkesin yanında dile getirmiyordu. Bu yorumlar gizli yorumlardı. Bunlar belki de ikimizin arasında kalan sırlarıydı.

Başkalarının “Tekin değildir... Kaçıkçadır... Sağı solu belli olmaz... Onun sözlerine işlerine iyi saatte olsunlar karşır... Ne yapacağı erenlere kalmış...” dediği halamız tarihle ilişkisinde de perilerini konuşturur gibiydi.

Onun “İmparatorluk öyle değil böyle batınlır!” diye başlayan ve olayların zaman sırasını sıkı sıkıya kollayan uzun tarihî sohbetleri vardı.

Bu söyleşiler şimdi bana bir bilgisayara işlenmişçesine ve canımız istediğinde bilgisayarı açıp ekranında yazılı görebileceğimiz şekilde, kelime kelime yazılmışçasına geliyor. Halamız bilgisayarları daha kimseler bilmezken sanki evinin bir köşesinde hepsini, bütün tarihî görüşlerini, insan elinden çıkma bir ‘hafıza’ya kaydetmişti...

... Bir defa Hakan cahil bir adam filan değildi. Halbuki memleketi istibdattan kurtardığı iddia edilenlerin hepsi hem cahil, hem çılgın, hem de kifayetsiz muhterislermiş. Zaten kifayetsiz muhterisler birçok çılgınlığa yol açarlarmış. Bu çılgınlıkların hiçbir yaratıcı özelliği, baştanımsızlığa özgü sanatkârca bir inceliği yokmuş. Zira kifayetsiz muhterislerin hepsi zaten baş olmak isterlermiş.

Meselâ Rusya İmparatoru harpten kaçınırken Mithat Paşa ne yapıp ne edip muharebe kapısını açmış. Mithat Paşa’nın budalalıkları, bilmezlikleri sayılamayacak kadar çokken, o, işin aslı aranırsa, sadarette asla düşünilemeyecek bir kuşbeyinliyen tarih onu hâlâ övüp duruyormuş. Bu ne gafletmiş! Bu bir rezaletmiş!

Beyoğlu'ndaki Ziraat Bankası'nın geniş camlarından gördüğümüz yağlıboya bir resimde Mithat Paşa ayakta duruyor, önünde uzanan ekili tarlaları küçük bir çocuğa gösteriyordu. Halamızın bankalar kurmuş... yoksa Emniyet Sandığı'nı mı açmış, köylüye, fukaraya borç paralar vermiş saygın bir devlet adamını, tarihî bir kişiliği kuşbeyinli yapıvermesini pek çözemezdim, ama susmayı yeğler, Melek Hala'yı kırmaktan, gizli dostluğumuzu bozmaktan çekinirdim.

Sonra yine Beyoğlu'ndaki Ziraat Bankası'nın önünden geçen Mithat Paşa'nın yağlıboya resmine suçlu gözlerle bakar, için için kendisinden özür dilerdim. Halamızı onun da hoş görmesini istiyordum.

Gelgelelim Melek Hala'ya göre fesat yuvaları öyle Mithat Paşalarla bitecek gibi değildi.

Meselâ Çırağan Sarayı'ndaki meczup... yani Sultan Murat ihtilâlcı kırpıntılarına altınlar döküyordu. Koskoca bir imparatorluğu ne idüğü belirsiz ihtilâllerle yıkmak isteyen baldırı çıplakların arkasında ise masonik 'komita'lar vardı. Ah o masonlar! Sultan Abdülaziz tahttan indirilirken, Sultan Murat'ın annesi Şevkefzâ Kadınefendi eski padişahın altın ve mücevherlerini ele geçirmiş, şimdi masonik komitalara dağıtmaktaymış.

Bu 'Şevkefzâ' adının öyle çarçabuk, bir çırpıda, kolayca söylenebilmesi harikulâde gelirdi; Melek Hala'nın çetrefil sözcükleri hiç takılmadan söyleyebilmesini kıskanırdım.

"Şevkefzâ! Şevkefzâ!" diye üst üste kaç kereler söylemeye çalışmış, hep dilim dolanmıştı. Ancak "Şekeza!" ya da "Şevza!" deyip kalakalıyordum.

Sultan Hamid kanlı bir hükümdar olsaymış, bilmem kaç yıllık saltanatında herhalde her gün birkaç yüz kişiyi idam sehpasında sallandırır mış. Ona 'Kızıl Sultan' diye ad takanlar kendi kızıl, kanlı idarelerini örtbas etmek istiyorlardı. Halamız, "Hani, nerede idam sehpaları?" diye soruyordu. "Adım başına idam sehpası kurdurtacağı yerde, sadece sürmüş, sürgüne göndermiştir."

Bazan daha da sinirlenirse, “Tarih bunları ne zaman yazacak?” diyordu. Yüzü öfkeden kızarmış, sorusunu kendi kendine yanıtlıyor, “Hiçbir zaman! Hiçbir zaman!” diyordu.

İlkokul 5 Tarih kitabımızda yazılanlara zerre kadar benzemeyen bu görüşleri, bu savları anneme heyecanla anlatmıştım. Annemin ne kadar çok korktuğunu hatırlıyorum: Ne okulda, ne evde, ne öğretmenime, ne arkadaşlarıma, komşularımıza, dahası ablama, babama bunlardan söz açacaktım.

Söz vermeliydim! Yemin etmeliydim! Annem, “Aman çocuğum! Sonra babanı işten atarlar...” diyordu. Melek Hala’nın büsbütün çıldırdığı kanısındaydı. Annem, sanki ben yanında değilmişimcesine, “Bu yaştaki bir çocuğa, aman yarabbi-aman yarabbi!..” diyordu. Annem neredeyse Melek Hala’yla görüşmemi yasaklayacaktı.

Halamız ise, yazılacağını ummadığı, ama yazılmasını istediği bir tarih kitabı için görüşlerini açıklamaya devam ediyordu.

Sözgelimi o, İstanbul’un, o zarif payitahtın sokaklarında bir serseri güruhunun ellerinde bayraklar, dövizler, dolaşıp duruşlarını asla unutamamıştı. Bir ‘hürriyet perisi’ ortalıkta kol geziyordu. Bu perinin bir ‘hürriyet iblisi’ olduğunu yazık ki kimse anlamamıştı.

Bu hürriyet perileri, Meşrutiyet’e övgülerle dolu bu dövizler, her biri işporta malı, pek alelâde şeylermiş. İşte bu ilkelik, nihayet geldiği sanılan hürriyetin nasıl bir hürriyet olacağını pek açık seçik sergiliyormuş. Güruh bir yandan da hürriyet, adalet marşları söylüyormuş ki, marşların tümü, seneler senesi esaretlerde kulaktan kulağa fısıldanıp yüce sanat eseri katına erişmiş ‘Marseyez’ler olacağı yerde, ayaküstü bestelenmiş homurtular, kuduz hırıltılarıymış.

Bu marşlarda anılan hürriyetler, adaletler, müsavat, uhuvvet, halamıza bakılırsa, içi boş, kof sözlerdi ve biz hâlâ o hürriyetlerin, o adaletlerin, kardeşliklerin hakikilerini beklemekteydik. İşte, koskoca bir imparatorluğu askerî diktatoryalar evirip çevir-

meye başlamışken, serseri güruhu şuursuzca bayram ediyormuş, şarkılar söylüyormuş.

Sonra halamız sesini ansızın alçaltarak, gözlerini yere eğerek, “Hakikaten hürriyet hasreti çekenler hâlâ çekiyor, yine çekiyor. Hürriyeti hakikaten isteyenler onu kalplerinde yaşıyor...” dedi. O da şu sözlerinin işitilmesinden galiba korkuyor, şu sözleri işitilirse kendisinden hesap sorulur sanıyordu.

Halamız ayrıca, Yıldız yağmalandıktan, düşük Hakan Selanik’e gönderildikten sonra Sultan Hamid’i yine savunarak, bu aşkın özgürlük isteğini de örtbas ettiğini, iktidarlardan sakladığını, otoriteye karşı çıkmadığını sanıyordu. Sesi yükseliyor, gözleri korkusuzca bakıyordu. Sultan Hamid’i savunmakla, şimdi, kalbindeki “hürriyetperverliği” unutturduğunu sanıyordu.

Hakkında yazılanlar, bütün o alaylar, sövgüler, iftiralar, “satirik manzumeler”, ağıza alınmaz benzetmeler, iğrenç mahalle türküleri, tekerlemeler, matbuat âleminin pespaye kumpanyası, işte, Hakan’ın hatırasını hiçbirisi silemiyor, cemiyet hazin hatırayla, “Selanik’teki silüetle” çalkalanıyordu.

Sultan Hamid’in kanatlı bir beyaz ata binip Selanik’ten İstanbul’a geldiği söylentileri ayyuka çıkmamış mıydı? Sultan Hamid’i tahtından indirenler şimdi bu efsane kahramanını kendileri yarattıklarını biliyorlar mıydı? Ve bu gidişle Hakan’ın hatırasını ebediyete kazımış oluyorlardı...

Onlar kimdiler? Onlar, “Makedonya’lardan” buraya gelmiş çeteciler, ayaktakımı, çarıklılardı. Yıldız’a hücum edip dehlizlere kadar soymuşlar, damla damla biriktirilmiş muhteşem hazineyi artık çizmeler içinde, koyunlarında kaçırmışlardı.

Kimdiler? Meselâ Enver’in hürriyet kahramanıym derken ‘damad-ı şehriyârî’ olması kadar gülünç, acıklı, yüz­süzce bir şey görülmüş müydü? Ama Enver Paşa devleti işgal etmenin peşine düşmüş, bu yolda her şeyi mubah saymıştı. Şimdi bir sultan efendiyle evliydi, yarın öbür gün ne yapacağı meçhuldü ve bir Napolyon karikatürüydü...

Kimdiler? O alaylı Talât Bey mevki ve şöhret ihtirası dolayısıyla servetlerden, ganimetlerden pay koparamayacak kadar şöhret delisiydi. Onun bu gözüdönüklüğüne gözütokluk denmişti. Okuma yazma düşmanıyken, etrafına topladığı üç beş mürekkep yalamışa kanılarak, bilgisinden, görgüsünden bahsediliyordu.

Kimdiler? İkballerin yanından geçip gitmesine hırslanan, arkadaşlarını çekemeyen Cemal Bey, pek çabuk rütbelere kazanarak, âdeta durduk yerde Cemal Paşa olmuştu. Gaddarlığı, kan dökücülüğü yalnız askerî hayatında can yakmamış, sivilde, devlet idaresinde de canlar yakmıştı...

Fakat onun yaktığı canlar Enver'inkiler yanında hiçti. İşte, vatan çocukları karlı dağlara, buzlu ormanlara sürülüyorlardı. Enver, nice nice vatan evlâdını buzlu ormanlarda, karlı dağlarda daha merhametperest olan ölümün eline terk ettikten sonra, hâlâ ölememiş olan zavallıları da harp kaçağı diye kurşuna dizdirtmişti! Sonra da payitahta varıp eski sandalyesine oturuvermişti...

Enver, İstanbul halkı, öğütölmüş süpürge tohumuyla mısır koçanını ekmek niyetine yerken, harp vurguncularına sırtını dayayarak, kız kardeşini Kâzım adlı “çok genç ve çok yakışıklı” bir zabitle evlendiriyor; Büyükada Yat Kulübü'ndeki düğünün pastaları dondurmaları Tokatlıyan Otelinde hazırlanıp sallarla taşınıyordu...

Koskoca imparatorluk batarken birçok hanımlar... türedi İstanbul hanımefendileri İttihatçıların peşinden koşuyorlarmış. Cemal Paşa birtakım kermeslerde, etrafı türedi hanımefendilerle... İstanbul'un bu yeni hanımefendileriyle çevrili, hatıra fotoğrafları çektiriyormuş. Bu kermesler hayır işleri için düzenleniyormuş. Melek Hala “Pastaları yine Tokatlıyan hazırlıyordu; yiyip içerler, sonra da hayır işledik sanırlardı” diyor; “çaylı kermeslere harcanan parayı fakir fukaraya dağıtsalardı kaç ev şenlenirdi...” diyerek, geç git! gibisinden uzun uzadıya elini sallıyordu.

Tokatlıyan'ın hazırladığı dondurmalar, pastalar, yeni zamanların türedi hanımefendilerinin düzenlediği kermesler bitince, İt-

tihatçların yapabilecekleri tek bir şey kalıyordu: Yıktıkları imparatorluktan, kurdukları ve işlettikleri mezbahadan, ev sahibinin soğusun diye bahçeye bıraktığı güzelim salçalı kekikli külbastıyı silip süpürmüş sokak kedilerinin çevikliğiyle sıvışmak.

Zira İstanbul’u işgal ordularına bıraktıkları gibi imparatorluk haritasını da delik deşik etmişlerdi. “Makedonya’lardan” gelen bu adamlar... yoksa “oralardan” gelmiyorlar mıydı... şimdi memleket dışında iltifat göreceklerini, bu sefer de mantarlı biftekler, ‘şatobriyan’lar silip süpüreceklerini sanıyorlardı. Öyle ya, elin Avrupalısı “Buyur ye...” diyecekti. Ve o kadar aymazdılar ki, Ermeni kurşunlarından da habersizdiler...

Onlar öyle tarih sahnesinden çekilerek akibetlerine giderlerken, halamız bir sahneden bir başka sahneye geçercesine, güya tiyatrosunun perdesi kapanıp açılmışçasına, sisler, dumanlar içinde kaybolan, sonra yine dumanlar, sisler arasında beliren yağız atlı bir kumandanı anlatmaya koyuluyordu.

Bir kumandan... Adlandırmaktan sanlandırmaktan uzak duruyor; böylelikle yeni kahramanını büsbütün eşsizleştirdiğine inanıyordu. Bir kumandan... dedikten sonra çoğu kez susar, bekler, duygularını söze dökmeksizin ifade ettiğine inanırdı. Bu susuşun başkalarında saygı uyandırmasını bekliyordu.

Anadolu’nun yalçın coğrafyasında dumanlar, sisler ortasında şimdi bütün bir vatan birleşmiş, kurtuluşa yol alıyordu ve bir kumandan... hepsinin tek önderiydi.

Halamızın Ankara’ya bu bağlanması, şimdi düşünüyorum da, pek küçümseyerek, horlayarak söz açtığı, tarih sahnesinden silik bir gölge gibi geçirdiği Sultan Vahidettin’le ilintili miydi? Halamıza göre Sultan Vahidettin, Damat Ferit Paşa’nın fesatlığına bel bağlamış, hanedana ve belki de bütün hanedan ailelerine leke sürmüş, işte, bir İngiliz savaş gemisiyle memleketi terk etmeyi kabul etmiş, ama tahtının yanı başında ölmeyi bilememişti...

Melek Hala’nın tarih sahnesinde pek öyle fazla gözükmeyen, birer yorum perisi olarak kalakalan perileri, neredeyse yaşamı bo-

yunca sağdan soldan, o evden bu evden, o mağazadan bu bitpazarından toplanmış yorgun argın saatleri söz konusu oldu mu, birdenbire gündeme gelirler, saatlerle periler, perilerle saatler artık hep haşır neşir olurlardı. Melek Hala da bu saatlerin perili olduğuna inanır; her saatin ayrı bir periyle yaşadığını söylemeye getirirdi.

Söylemeye getirirdi diyorum, çünkü Melek Hala, perilerinden açık açık konuşmaz, perilerinden konuşur gibi yapardı. Perilerinin bir gizemi vardı ve bu gizem de öyle uluorta söze möze dökülmemeliydi.

Saat perilerini anlatırken, çoğun, mitologyanın süslerine püslerine sığmıyor, Hancıyan ailesinin tavanında bir kez gördüğü geceler ilâhesinden belki esinlenerek belki esinlenmeyerek, şimdi saat ilâhelerinden konuşuyordu. Onun o sonsuz anlatma, dile getirme, söze dökme, öyküleme tutkusunda ilâhlar ilâhı ‘Zevs’in üç kızı, ‘Önomiya’, ‘Diyke’, ‘Ayrene’, ‘Olimp’in üç saat tanrıçası olarak Afrodit’i, Diyonisos’u, Hermes’i eğitiyorlar, yetiştiriyorlardı.

Bu saat perileri, tanrıçaları daima Afrodit’in tuvaletine nezaret ederlerdi. Melek Hala da bunu fırsat bilerek güzellik tanrıçasının birbirinden görkemli tuvaletlerini, aksesuvarlarını, yüzünün makiyajını, kısacası bütün bir süslenmeyi püslenmeyi anlatırdı.

Ne Önomiya, ne Diyke, ne de Ayrene tanrıçanın güzelliğini kıskanırlardı. Hattâ onu daha güzelleştirerek insanoğlunun büsbütün büyülenip kalmasını istiyorlardı. Onlar bu eşsiz güzellikle bir sanat eseri yaratmış oluyorlardı.

İşleri bu kadar değildi tabîî. Bir yandan da insanların hayatını tanzim ediyorlardı. Saat ilâheleri yaşanılmış ve yaşanan, nihayet yaşanılacak zamanın sorumlularıydılar. “Hayat onların ellerinden geçer” dedikten sonra halamız, hayatlar sanki kendi elinden geçiyormuşçasına, parmaklarını açıp kapayarak, ellerini ilerilere uzatıp çekerek şöyle bir gülüverirdi...

Halamız, “Sanatkârlar bunları gayet güzel çehreli, zarif genç kızlar suretinde tasvir etmişlerdir. Elbiseleri uzun roplardır. El-

lerinde de üzüm salkımları, asma yapraklı dallar, başak demetleri ve renk renk mevsim çiçekleri tutmuşlardır...” diyordu.

Bu sözlerini o kadar içten söylerdi ki, saat ilâhelerinin sanatkârlarca yapılmış resimleri, tasvirleri sanki canlanır; olağanüstü güzel kızlar, artık içinde bulunduğumuzu hissetmeye koyulduğumuz büyük balo salonlarında uzun tuvaletleri ve çiçekleri ve başak demetleriyle, asma yapraklarıyla gezinmeye, salınmaya koyulurlardı.

Biz ikimiz şu düş sahnesini hemen hemen aynı anda canlandırdınca, Melek Hala “Görüyorsun değil mi?” diye sorup ben de ellerimi çırpıp çırpamaz, saat ilâhelerinin sayısı üçten on ikiye çıkıveriyordu. Artık onlar geceyle gündüzün saatlerini temsil ediyorlardı. Onlar artık Zevs’in kızları olmaktan çıkmış, Kronos’un kızları olmuşlardır. Kronos da zamanın ta kendisidir.

Onlar var oldukça, on iki ilâhe gündüzlerimizi, gecelerimizi hem koruyup hem yönlendirdikçe zamanlarımız öyle güzel geçecekti ki...

Fakat halamız evlerimizdeki saatlerin Müslüman perili saatler olduğuna da inanıyordu. O zaman ilâhelerin saltanatı az çok sona eriyor, hükümleri eskisi kadar yaşamlarımızı belirlemiyordu.

Zaten eski saatlerin hikâyeleri bambaşkaydı: Bu eski saatler henüz yeniyken... yepyenyiken, çıkageldikleri evlerde büyük bir ikbal görmüşlerdi. Onlara itibarlı birer misafir gibi davranılmıştı. Onlar öyle Kronos’un kızları gibi yeryüzünün dışında tahayyül edilmemişler, tersine, evlerimizde barklarımızda apaçık gözük-müşler, belirmişlerdi.

Bu eski saatler önceleri itibarlı birer misafirken, çok geçmeden, ailenin fertleri arasına karışıyorlardı. Her ev, kendi saatlerini... asma saatini, çekme saatini, çalar saatini, koyun saatini, minder saatini artık bir yakını, birlikte yaşadığı bir akrabası gibi görüyordu.

Eski saatler cansızken hep canlıymış muamelesi gördüklerinden, önce misafir, sonra akraba bilindiklerinden, zaten hep canlanıyorlar, kimlik kazanıyorlardı. Onların canlı olduklarını, insan ömründen çok daha uzun ömürlü olduklarını Melek Hala gayet iyi biliyordu. Bu yüzden hiçbirinin ortalarda kalmasına göynü el vermiyordu. Onları, yaşayanları birer ikişer eksilen, usul usul sönen evlerden boşuna toplamıyordu. Onları bitpazarlarının köhneliği, toz toprağı içinde yapayalnız, aç biilâç yaşamaya terk edemezdi.

“Hele yaşlılıklarında... Oralarda...” diyen halamız, saatlerini evinin kalabalık ailesi biliyordu.

Böylece saatlerin canlanması perilerin varlığına işaret ediyordu. Bizim hepi topu vakti gösteren, zamanı ölçen gereçler sandığımız ve saydığımız saatler, mahfazaları, kılıfları, çarkları, zemberekleri, küçük küçük yakutlarıyla sahiden birer gereçken, beri yanda, öyle herkesin göremediğı canlı kimlikleriyle, nefes alıp verişleriyle, akreplerinin yelkovanlarının tıkr tıkr gidiş gelişleriyle birer periymişler.

Bazan o kadar güzel perilermişler ki, gözümüzün onları öyle açık seçik göremediğine şükretmek gerekiyordu. Çünkü gözümüz gibi, göynümüzün gözü de bir daha başka güzellikler görmek istemeyebilirdi. Ya da görüp, güzelliğı artık seçemezdi.

Bunlar hepsi kendi aralarında yeni baştan akrabalıklar, evlilikler, aileler, yuvalar kurarlardı. Sözelimi altın işlemeli bir saat bağı bir saate sevdalanır, iki perinin sevdasından önce gümüş, sonra mineli birer peri-saat doğardı. Onlar bir büfenin ya da konsolun üstünde yan yana, iç içe durarak ömürlerini sürdürürlerdi.

Baba, mutlaka altın saatti. Anneyse, ufak tefekliğı, hanım hanımcıklığı dolayısıyla bağı saat. Mineli olanı ikinci çocuktı, zira en küçük saat oydu...

Hattâ bu eski saat perilerinin adlıları sanlıları vardı. Meselâ Mızıkalı Peri, ‘Lui Kenz’ üslûbunda bir konsol saatinde bu eve kim bilir nereden gelmiş, bu ev dediğim Aksaray’daki evden Moda’dakine, oradan da Arnavutköyü’ndekine geçmiş, artık Fran-

sızlığını çoktan bir yana bırakıp bizim soyumuzdan sopumuzdan olmuştu.

Mızıkalı Peri, yalnızca kendi bildiği, kendi istediği zamanlarda, öyle saat başlarında filan değil de, bazan çeyreklerde bile, bazan da üç dört saatte bir mızıkası sesleriyle uzun uzadıya konuşmaya koyuluyordu. Günler geçip sesini çıkarmadığı, âdeta dargınlıklar güttüğü oluyordu. Birden banışıp aralıksız mızıkalar çalarak hasret giderdiği oluyordu.

Melek Hala'ya göre yalnızca zamanı haber vermiyordu; Mızıkalı Peri asıl geçmiş günlerin hatıralarından konuşmaktaydı. O, küçük bir kız çocuğunun öksüzlüğünü söylediği gibi, talihsiz bir genç kızın nice yıllar sürüp gitmiş erden hayallerini de söylemekteydi, bunları da sırdaşmışçasına bilmekteydi.

Mızıkalı Peri kimileyin şu söylediği kadere pek benzeyen kendi alınyazısından söyleşiyordu. Bunca mızıkalar çaldığı halde hiçbir saatin gönlünü çalamadığına şaşıyordu. Mızıkalı Peri geçmiş günlerin hatıraları arasında bir türlü unutamadığı eski zaman odalarını tasvir ediyor, yaşadığı bu odaları hüznle tekrar edip duruyordu.

Mızıkalı Peri'nin mızıkası sesleri gerçekten de ya şenleniyor ya neredeyse hüznler tekrar edip duruyordu.

Rakkas şeklinde bir saatin adı Rakkaslı Peri'ydi; gün oluyordu ki Rakkaslı Peri'nin adı Rakkase oluverirdi. Siyah mermerden kaide üstünde bol büzgülü robuyla bir melek durur ve elinde de rakkas gibi sözümona sallandığı saatin uzunca çubuğunu tutardı.

Melek Hala'ya göre Rakkase hakikaten Müslüman olmuştu: Cennet benekli kadrındaki rakamlar eski yazı harflerdi. Böylece Rakkaslı Peri bol büzgülü, karpuz kollu entarisine, yüzünün olanca alafranga ifadesine, pek oymalı kanatlarına rağmen dini bütün bir Rakkase'ydi.

Adı Seyyah olan, simsiyah abanozdan mahfazası içinde saklı duran bir yolculuk saati bütün günler yine simsiyah, eski bir

radyonun yanı başında pinekleyip duruyorsa da, halamız, er geç büyük yolculuklara çıkacağına inandığından, Seyyah'ın sedef kakmalı abanoz kapaklarını açıp kapayarak o ülkeden ötekine gittiğine inanıyordu.

Seyyah'ı birçok otelde, birçok serüven gününde valizinden, bavulundan çıkıyor, değişik değişik masalara bırakıyordu. Yine hayal ediyor, Seyyah'ı bronz tutamağından tutarak, birçok otele girip çıkıyordu.

Seyyah hiç kurulmazdı; o, yolculuk günleri geldiğinde kurulacaktı. O, şimdi perilerin kış uykusuna yatmıştı...

Melek Hala'nın pek iftihar ettiği perili üç saati vardı ki, perilerine Üç Turunçlar deniliyordu. Arka kapaklarının içlerinde üç 'Dünya Güzeli' ayrı ayrı bize bakarlardı. Melek Hala tek tek arka kapakları açar, "Birinci Dünya Güzeli... İkinci Dünya Güzeli... Üçüncü Dünya Güzeli" de tek tek güzelliklerini gösterirlerdi. O onları ne kadar çok severdi! Kendisine ne kadar çok Üç Turunçlar kadar güzel olduğunu... kendisini Üç Turunçlar gibi gördüğümü söylemek istemiştin...

Melek Hala için zaman nice gizemli nice anlamlar taşırdı. Bu yüzden kimisi balıkdişi zarflı, kimisi ortası billûrlu, kimisi çevresi 'camlı kule', kimisi kandilli trampetalı, kimisi padişah minyatürlü, kimisi arslan resimli bütün saatleri de zamana ilişkin bilmeceleler, gizemler söylüyorlardı.

Geçip giden zaman, bir bakıma, artık kavuşulacak bir zamana... öncesiz sonrasız olan zamana evriliyor, işte bu yüzden geçip gitmemiş oluyordu. Çünkü kaybedilmiş, harcanmış değil, kazanılmış bir zaman söz konusuydu. Çünkü gelgeçliğimizden bir tek saniyenin bile eksilmesi kavuşulacak zamana bizi daha yaklaştırmaktaydı.

Halamız hiç öyle şeyler söylememekle birlikte, ben bu kavuşulacak zamanda yine o genç kızlık düşlerine geri dönüldüğünü, sarıldığını seziyordum. Bu kavuşulacak zamanda halamız

pagoda desenleriyle bezenmiş bir tuvalete bürünmüş, mabet kapısında durur gibi oluyordu. Hattâ Bahriyeli Kız Kardeşler'in 'maren' giysilerini de ömründe bir kez giyecekmiş gibi oluyordu. Kavuşulacak zamanda şuh bir ömre başlayacakmış sanısına kapılıyordu...

Halamız inançlarını konuşturuyordu: Periler hep birden şu zamanın, bu zamanın geçtiğini söylerlerken, artık bitmiş, sona ermiş olan şu zamanda, bu zamanda yapıp ettiklerimizi enine boyuna gözden geçirebileceğimizi de söylüyorlardı. Biz de gelecek zamanlarımızı yanlışlarımızdan, yanılğalarımızdan, "ufak tefek" kötülüklerimizden belki arındırarak kavuşulacak zamana daha huzurlu yol alabilecektik.

Melek Hala o kadar inançlı kesilmediği günlerindeyse saat-perilerinin, perili saatlerinin geçip gitmiş bir zamanın kaybolan güzelliklerini söyleseler bile, hatıramıza işlenmiş bu güzelliklerin artık yalnız bizim olduğunu, biz yaşadıkça hepsinin yaşayacaklarını söylediklerini söylüyordu.

Birkaç tango adımıyla saatlerine doğru yürüyor, "Söylüyorlar! Söylüyorlar! Mavi kanatlarıyla hepsinin yalnız bizim olduğunu söylüyorlar!" diyordu.

Artık güzellikleri başkalarından kıskanmıyorduk. Artık güzellikler uçarılıkları, çapkınlıklarıyla başkalarına gönül vermiyor, yalnız bizim oluyordu. Artık onlarsız kaldığımız için üzülmüyorduk, kederler, acılar duymuyorduk. Görünmez perilerin mavi kanatları belki hep başkalarına kaçıp giden güzelliklerin kanatları oluyor, belki de bağlılık nedir bilmeyen güzellikler mavi kanatlarını artık bizim perilerimize armağan ediyorlardı... Kim bilir...

İşte bu yüzden, kim bilir, Melek Hala o tek guguklu saatini yalnız mayıs aylarında kurardı. Seyyah hep kurulmayı beklemişken Mayıs Guguriği bütün mayıslarda "Guguk! Guguk!" diyor ve Melek Hala'nın ıssız evlerine mayıs ormanlarının aydınlığını getiriyordu, yeşilini, kokusunu, serinliğini.

Guguklu saatin Mayıs Guguriği güya ormanında tmş oluyordu ve tıpkı guguk kuşları gibi yalnızca mayıslarda “Guguk! Guguk!” demiş oluyordu.

Fakat hayallerinden, masallarından bazan yıkık çıkan Melek Hala, “O, kim bilir, mavi kanatlarıyla belki bize sadece ‘Sana guguk! Sana guguk!’ diyor! Ah biz hiç anlayamadık” diyordu.

Melek Hala’nın bu sözlerini daha inandırıcı bulurdum. O da söylerken daha inandırıcı söylerdi. Bana öyle gelirdi ki, mavi kanatlı periler... mavi kanatlı güzellikler bize öteden beri “Sana guguk! Sana guguk!” diyorlardı.

Ancak ihtiyarlığında tanıdığım Melek Hala kendisine aldır-mamam gerektiğini, kendisinin bir “pesimist” olduğunu söylüyordu.

Benim bildiğim günlerinde, Aksaray’daki -Kim bilir kaçınıcı?-evinde, sırtında kahverengi ynl elbisesi, kr saçları topuz, yüzü asık ve gergin, elleri titrek, sözleri kırııcı... işte halamızı ilk böyle hatırlıyorum. Büyüklerimiz hep kırııcı davranan Melek Hala, beri yandan, daha ilk karşılaşmamızda bana gülümsemiş, saçlarını okşamıştı.

Büyüklerimiz onu olduğundan yaşı, kkn, geçimsiz, huy-suz, “nobran”, neredeyse acımasız, kısacası “yarı kaçık” buluyorlardı. Büyüklerimiz Jonika’yı bilmediklerinden Melek Hala’nın yeryüzüne verebileceğ şii de işitemiyorlardı.

Büyüklerimiz onu yaşı kızların, kartlaşmış bekâr erkeklerin yalnızlığına, dahası -elbette büyüklerimizin ifadesiyle- sevimsizliğine mahkûm etmek istiyorlardı. Öyle ya, bütün ömrü boyunca her şeyi, herkesi küçümsemiş, daima tatsızlıklar çıkarmış, hep gönül kırmış, şimdi iyice can yakar, vıdı vıdı bir ihtiyar olup çıkmıştı.

Öyle ya, hiç evlenmemiş, çoluk çocuğı olmamış, o evden bu eve taşınıp durduğ için bir evi bile olmamış halamız da günlerini yapayalnız, sevgiden uzak geçiriyor; çoluk çocuğın gürültü-

sünden patırtısından, kahkahasından ağlayışından yoksun bu gö-
çebe hayatında halamızın günleri, saatleri, dakikaları da bomboş,
amaçsız, âdeta aylak geçiyordu.

Bu saatler, zamanlar âdeta üst üste yığılmış, insanı soluksuz
bırakmış sanılıyordu. Büyüklerimiz yalnız, kimsesiz kişilerin an-
cak böyle “ruhsuz” yaşayabileceklerini düşündüklerinden, hala-
mızı sevimsiz, densiz buluyorlardı.

Gerçi halamızın bir de sahiden ‘öteki yüzü’ vardı, ama yalnız-
ca büyüklerimize gösterirdi. Melek Hala’nın “ufak tefek” kötü-
lükleri vardı. Bu gönül kırıclıklara, handiyse sinsiliklere, gizliden
gizliye öç alışlara muzipliğin, afacanlığın yön verdiğiniyse bü-
yüklerimiz hiç anlamıyorlardı.

Halamıza gelince, o zaten büyüklerimizin dünyasına inanmı-
yordu. Bu dünyanın kendisine gülünç geldiğini söylüyordu. Bu
dünya, gülünçlükleri, yapmacıkları, gösterişleriyle Melek Hala’yı
o kadar güldürmüştü... hem güldürmüştü hem o kadar üzmüştü ki,
işte artık halamız bir “ıstırap ergini” olup çıkmıştı.

İstırap ergini, örnekse, bir bayram günü Aksaray’daki evinde
bütün yakınlarını, anneannemi, dedemi, yengelerimizi, annele-
rimizi babalarımızı, herkesi ille öğle yemeğine alıkoyuyor, sonra
saat iki olduğu halde... iki buçuk, üçe çeyrek kala olduğu halde
hâlâ yemek filan çıkarmıyor; annemin amcası Ferit Amca “Abla
çok acıktık, çocuklar acıktı, ne zaman yiyeceğiz?” diye sorunca
da pek alaycı gülüyor, “Halkalı Ziraat Mektebi’nin çiftliğinden
yoğurt getiriyorum. Birazdan gelir. İlâhi Ferit, size bakkal yo-
ğurdu yedirtecek değilim ya...” diyordu.

Çocukluğumun yazlarına rastlayan bir ramazanda dedemleri
ziyarete gelen halamız gece yatısına kalmıştı. Biz de orada oldu-
ğumuzdan halamız küçüklerle aynı odada yatmıştı. Anneannem
âdeta süzülüp başkalarını uyandırmaktan ne çok ürkerek sahura
kalktığında, ben de ille kalkmak, o gün oruç tutmak istemişim.
Anneannem “Sen yat, çocuklar oruç tutmaz, çocuklar melektir”
demek gafletinde bulunur bulunmaz, ıstırap ergini doğrulmuş,

yine pek alaycı gülerek, anneanneme “Çocuklar melektir, ama ne yazık ki sen değilsin!” demişti.

Halamız bir hastalığında... hastalandığında dedeme telefon etmiş, “Gelin beni alın, yoksa Aksaray’lardan cenazemi kaldıracaksınız, çabuk ol!” demiş. Kendi kendine, öyle tek başına ölmekten korkuyormuş. Kadıköyü’ndeki eve getirilince, eskilerden kalma, o koskoca, cibinlikli pirinç karyolayı derhal misafir odasına kurdurtmuş. Derhal yatmış ve cibinlikleri inik tutarak bütün evi göz hapsine almış.

O kadar ki, zavallı Pembe Hanımlar, Bedia Hanımlar anneanneme uğramayagörsünler, hem onlarla görüşmeye, konuşmaya gönül indirmiyormuş, hem her konuşulana dinleyerek, cibinlikler gerisinde birbirinden horlayıcı yorumlarda bulunuyormuş. Böylece anneannemin, dedemin eşi dostu daha oradayken arkalarından çekiştirir gibi yapıyormuş: “Aa! Hiç bunlarla görüşülür mü?” diyormuş; “Ne biçim kadın, hasta insanın yanında fosur fosur sigara içiyor, sigaralı kart yosma!” diyormuş; “Bedia Hanım oğlunu satılığa çıkardı herhalde, gelin diye alacağı kızı bilirim, pek kaknem bir tazedir, servetine de diyecek yoktur” diyormuş. O daha neler söylemiş...

Hastalığı nihayet sona erince ya da halamız artık iyileştiğine “kanaat getirince” geri dönmeye karar vermişti. O gün anneannemlerdeydik. Melek Hala “Bu evde bir saniye bile duramam! Çabuk bana bir fayton çağırın!” diyordu. Bu ‘fayton’ sözü önce bir yanlışlık belirtisi, bir ağız alışkanlığı sanıldıysa da, öyle olmadığı çabuk anlaşıldı.

Ve dedem iskeleye inip bir fayton buldu. Melek Hala geçmişe yolculuğa çıkar gibi, törensi bir hava içinde faytona bindi. O öyle faytonda, kim bilir kimlerle çekişe çekişe, arabalı vapura binerek, tıngır mıngır, Aksaray’daki evine kadar gitmiş. İstirap ergini, “İnsan gördüğünden, bildiğinden şaşmamalı...” diyormuş.

İstirap ergini bir defasında da uzunca bir süre bir hısmında mı, yoksa bir ahret kardeşinde mi ne kalmış. Evin genç kızı evle-

niyormuş; “Melek Hala nikâha gidiyoruz, siz gelmeyecek misiniz?” demişler. Çünkü Melek Hala bu nikâhtan habersizmişçesine köşesinde oturuyormuş. Zaten “Ne nikâhı? Kim evleniyor?” diye sormuş. “Halacığım, Nihal evleniyor...” demişler. Melek Hala kahkahalarla gülmüş, “Nasıl olur, Nihal daha evlenmedi mi? Ben eve girip çıkan o çocukla evli zannediyordum. Zira birçok gece bu evin koridorlarında, kapı arkalarında birçok zıfâf gecesi yaşandı...” demiş. Bunu, bize duyurmamaya çalışarak anlatan büyüklerimiz “Melek’in densizliğine son yoktur” derlerdi.

İstirap ergini yapıp ettikten sonra bakışlarına nazik davranmak isteyen kişilerin yumuşaklığını, hoşgörüsünü kondururdu. Kendisini mi hoş görüyor, yoksa az önce küçük düşürdüğü, canlarını yaktığı başkalarını mı bağışlıyordu, doğrusu anlaşılmazdı. Ama Melek Hala’nın gözleri birdenbire boşluklara saplanıverirdi. Güya olup biteni görmezden geliyordu...

Halamız bir bakıma insan ilişkilerini görmezden geliyordu. Bu dünyanın bambaşka harikulâdelikleri vardı. Bu dünya, girdisiyle çıktısıyla, hesabıyla kitabıyla, gılgışılılığıyla, entrikaları, ihtirasları, budalalıkları, acıları, zulümleriyle yaşanadursun; yine bu dünyada yalnızca hayallerle yaşamak vardı.

Halamızın tarih sahnesine çıkışları gibi romantik sahnelere de çıktığını pek çok görmüştüm. Halamızın romantik hayalleri vardı. Romantik sözcüğüne vurgunluğu vardı.

O, birdenbire ‘atlas perdelerini’ açar, sislerle dumanlanmış sahnesinde yol alırdı. Bir rüya gördüğünü anlatırdı, sisle örtülü bir rüya. Bu rüyada, hayalinde hayalleriyle kurduğu köşküne geri dönmüştü. Oradan uzakta geçen yıllar yüreğini sızlatıyordu; ama işte geri dönmüştü. Büyük demir kapının parmaklıkları paslıydı...

Büyük demir kapıya zincir vurulmuştu. Neyse ki Melek Hala bir hayalet gibi süzülerek köşkün bahçesine, çakıllı yola girmişti. Eski bahçe... Orası artık vahşi bir görünüm edinmişti. Geçen yıllar halamızı nasıl yormuş, yıpratmış, çökertmiş, halamızın

yüzünde nasıl vahşi izler bırakmışsa, hayalleriyle kurduğu eski bahçe de yıkık yıprak, bakımsız, ıssız ve kimsesizdi.

Sonbahardı; zira ulu meşelerin dallarında kaskatı kurumuş yapraklar görülüyordu. Bir zamanlar ışıklar içindeki bu bahçede şimdi tek tük gecekuşları ötüyor, dört bir yandaki karaçalılar karanlığı azdırıyor, yürümeyi güçleştiriyordu.

Bir zamanlar hayallerde masmavi taçyapraklarıyla göz okşamış ortancalar, şimdi çiçeksiz, öylesine gövermiş, geceyi boğuyorlardı. Eski leylâk köşkün pencere demirlerinde kupkuru, hâlâ sımsıkı sarılı, âdeta merhamet dileniyordu.

Daha nice sarmaşıklar yolları tutmuştu. Kimsesiz köşkünün yaban bitkilerin sahip çıkışı Melek Hala'ya tuhaf, hazzı andırır bir acı veriyordu. İki yandan merdivenle çıkılan köşk kapısının mermer eşiği yer yer kırılmış, bütün kırıklardan ısırğan otları boy atmıştı. Onları aşip kapıya varmak olasıydı.

Fakat halamız uçuşan perdeler arasından -çünkü “gece rüzgân konuşuyordu”- hayallerinin köşkünde kendi genç kızlık odasını görüyordu: Kadife örtülü masadaki gümüş kupa sonbahar gülleriyle bezenmiştir; elbette ateş kırmızısı güller.

Masanın üstünde gri yapma bir gül ve dantelalı bir mendil hâlâ unutulmuş duruyordu. Bir aşkın reddi olan o yapma gri gül için halamız ağlamış ve bu dantelalı mendille gözyaşlarını silmişti...

Hayatının bu ilk kırk aşk hayalinden sonra, Melek Hala, başka birçok aşklardan söz açtığı sanısını uyandırarak, her birine ‘alafransez’ sahneler düzüyordu. Kendisi hiç değinmemiş olsa da, halamızın, piyano, garp musikisi ve edebiyattan sonra tiyatroya tutkusu vardı.

Çünkü alafransez romantik sahnelerini nice günler prova etmiş, defalarca canlandırmış, âdeta her akşam oynaya oynaya yaşamının sahneleri kılmıştı. Anlatırken, sözcüklerin her birine jestler, mimikler kondurduğunu, anlatırken, sözünü artık bir aktrise dönüştürdüğünü söyleyebilirim.

Yalnızca sözün başaktris kesildiği bu tiyatroda Melek Hala kimileyin on dokuz yaşında bir genç kızdı. ‘Lui kenz’ tarzı döşenmiş salonunda görüyorduk onu: Matmazel S. B. fevkalâde bedbahttı.

Matmazel S. B., güzel gözlü ceylânlarla yabandomuzlarının çevrelediği, çiçekli, çelenkli ‘Amur’ resmi önünde kıpırdamadan duruyor, talihsiz bir hayatın “tezahürlerini aksettiriyordu”

Kimileyin de bir masa başında oturuyordu. Dirseğini masaya dayamıştı. Saçları açıktı, sırtında pembe ve bol dantelalı bir sabahlık, saçları omuzlarına dökük. O kadar ince, solgun ve mahzundu ki, bu genç kadının hayat denilen kabalık karşısında nasıl eriyip gittiğini anlamamak imkânsızdı.

Matmazel S. B., gümüşü kararmış, eski bir kupa vazoda zorla açtırılmış, zorla yaşatılan nadide bir çiçeği andırıyordu.

İşte bu yüzden bu salonda birçok akşamlar suskunluklar yaşanır, yalnızca büyük şöminede yanan kütüklerin çıkardığı hafif sesler, kabukların çatırdayışı, derinden derine gizli haykırışlar işitilirdi.

Matmazel S. B. ateşe dalıp gitmişti: Mavimtırak bir fosfor yalazı mavimtırak ışıklar yaratıyordu. Kasvet bu malikânede poyrazın ancak sızabilen ışılgına, bir köpeğin ulumasına, camları kamçılayan yağmura eşlik ediyordu. Aman yarabbi!

Alafransez Melek Hala ince ve hassas ruhunun sarsıntıları içinde korku ve önseziyle yaşadığını hissediyordu. Gecede yankıyan seslerden korkuyordu. Şimdi yağmur durmuş ve ay bulutlar arasından görünmüştü. Ayın bazı oyunlarından korkuyordu.

Zira gece, hülyalı ve mahzun kadınlar için esrarlı hayallerle dolup taşmaz mıydı? Gecenin dilini çözenler, artık kendi ıstıraplarına, kaygılarına göre bu dili yorumlar ve gelecekte umut kesmezler miydi?

Önceleri neredeyse gotik bir korku masalını dinlerken seyrederek gibi olduğum bu romantik sahneler, sonraları gönlümü incitmeye koyulmuştu. O zamanlar neredeyse seksenine yakın yaşlı

bir insanın, yalnızca yoksul, arı gönüllü genç kızlar için modası geçmemiş abartık karasevda romanlarına hâlâ inanması, yakışıklı bir sevgilinin çıkagelerek kendisini kurtaracağını beklemesi apaçık sinirime dokunuyordu.

Melek Hala seksenini aştıktan sonra da tiyatrosunu sürdürdü, şimdi düşünüyorum da, kendisi o kadar yaşlanmışken tiyatrosunun hep genç kalması gözle görülür, elle tutulur, yine de inanılmaz bir peri sanatı oluyordu.

Boğaziçi'ndeki son evinde Melek Hala, yaşını birkaç yaş küçülterek, "Ne tuhaf, seksenime yaklaşıyorum, kalbimde hâlâ genç kız duyguları..." diyor ve süslü bir kalabalık dalgasının içine karışıyordu.

Işıқта pırlıl pırlıl tutuşan bu kadınlar, ziynetler, tuvaletler kalabalığına katılan Matmazel S. B. bu muhitlerde ilk defa görölüyordu. Kimse kendisini tanımıyordu. Bununla birlikte bütün balo onunla meşgul olmaktaydı. Matmazel S. B.'nin Paris'e İstanbul'dan geldiği kulaktan kulağa fısıldanıyordu.

Soğuk odasında, uzakta külrengi deniz kabarıırken, o ıssız sonbahar günleri halamız hayalleriyle, romantik sahneleriyle âdeta hayat bulur, âdeta odasından çıkıp gider ve bizim bilmediğimiz, göremediğimiz, ama dinlediğimiz, istersek duyumsayabileceğimiz bir ülkeye çıkıp giderdi: Balolar ülkesi!

Eski moda albümüne belki yıllar yılı baktığından, halamız, yabana atılamayacak bir kreatris kesilmişti. Şimdi de giyinişinin yalınlığıyla o elmaslar, tüyler, yapma çiçeklerle bezenmiş öteki kadınlardan ayrılıyor, büsbütün çekici görünüyordu.

Meselâ 'siyah gümrâh saçları arasındaki bir sıra örgü inci' bütün ziynetiydi. Gerçi boynunda tek sıra inci ve pırlanta karışımı bir gerdanlık vardı, ama o kadar sadeydi ki, uzaktan hiç belli olmuyor, ancak Matmazel S. B.'nin yakınına gelenler olağanüstülüğünü seçebiliyordu.

Balo salonu öylesine sıcaktı ki, krep tuvaletli genç kızın... genç kadının yanakları pembeleşmiş, bu pembelik solgun yüzü karda

açmış bir Bengal gülüne benzetmişti. Evet-evet, halamız, nice zamanlar karda açmış bir Bengal gülüydü de, uçuk pembesi göze çarpmamış, karların eriyip dökülüşerek gül şekli aldığı sanılmıştı.

Artık halamız da bir peri oluyordu. Peri masallarının gizli birer hakikat olduğunu bilenler, Melek Hala'yı... Matmazel S. B.'yi ayırt edebiliyorlar, sihir kuvvetiyle canlanmış bu genç kadının tan yeri ağarırken yine rüyaya döneceğini, silinip yiteceğini hissediyorlardı.

Matmazel S. B.'ye âşık olan bir genç adam onu rüyasında gördüğünü biliyordu. Bu yüzden garip bir heyecan duymaktaydı. "Sizi bulutlar dağılırken bir an görmüştüm..." diyordu. Bulutlar dağılırken, elbette mavi kanatlarıyla...

Halamızın dediğine bakılırsa, "Bu sahneler hep klasikti", eskimemeleri de bu yüzdendi.

Genç adam Matmazel S. B.'nin gözlerinin içine bakıyor ve konuşurken büyük bir nezaketle elini tutuyordu. Genç adam bu haliyle krep tuvaetli genç kıyla birlikte kadrile karışmaya hazır durumdaydı.

Sonra ne olursa olur, balo ansızın biterdi. Matmazel S. B. salonun dış kapısına kadar genç adamın refakatinde gelir, orada kendisini bekleyen kupa arabasına binerdi. Son anda genç adam Matmazel S. B.'nin dökme mum kadar güzel elini dudaklarına götürmeye muvaffak oluyordu.

Böyle kaçamak, fakat ateşli bir öpüş Matmazel S. B.'nin parmaklarını ilk kez okşuyordu. Kupa arabası kalkarken Matmazel S. B. yaralanmışçasına baygın düşüyordu...

Sonra ne oluyorsa oluyor, kim bilir belki de, hayallerimizde bile arzularımızı dışa vuramadığımızdan, Melek Hala büründüğü kimlikten sıyrılarak yine Arnavutköyü'ndeki kira evinde, soğuk odasında çökkün, umarsız, yüzü kırış kırış, kocakarı topuzu deminki jestlerinden biraz gevşemiş, suskun kalakalıyordu.

Onun böyle zamanlarında son bir atakla kuruverdiği son bir sahne vardı: İstirap ergini gizlice aynaya bakardı. Ağır bir maki-

yaj maskesinin altında teninin ne kadar harap, yıpranmış olduğunu görürdü. Fakat isyanla salona geçer, genç erkeğin göğsüne sokularak dans etmeye başlardı. Bu dans artık kadril olmaz; bu danslar artık polkadan valse, valsten fokstrota, çarlistona, rumba-ya, rumbadan tangoya, sambaya, mamboya geçerdi. Bu danslar birçok yıllar olup çıkardı. Hayır, dans eden güzel kadın yaşlanmamıştı, yaşlanmayacaktı...

Halamızın hüküm süren, bastırdıkça bastıran, baskılar kuran, insafsız bir ihtiyarlığı vardı. Daha Moda'daki evindeyken etrafında kimsecikler kalmamış, kendisi de yeryüzünde yapayalnız kalmıştı.

Daha Moda'daki evindeyken bir köşeye oturup birkaç sayfa roman, bir iki satır gazete okuduktan sonra gözlerinin yorgunluğuna dayanamaz, uyuyakalmışçasına gözleri kapanırdı. Günlerinin kapanmış, kasvetli geçtiğini bilmezden gelir; günleriye kendi içlerine gömülerek geçmiş günlerle baş başa kalırdı.

Halamız nice zamanlarını saatleri önünde geçirirdi. Bu saatlerin evden eve azalmakta olduğunu, hele Boğaziçi'nde iyice seyreltiğini şimdi seçiyorum. Mızıkalı Peri'nin Arnavutköyü'nde melankoliye kapılmışçasına o kadar çok sustuğunu, mızıkalar çalmadığını fark ediyorum. Saatleri bitkin tiktaklarıyla, bir zamanlar görülmüş, sevilmiş, coşulmuş rüyaların geride kaldığına işaret ediyorlardı. Bu saatlerin perileri sanki susmuştu.

Saatleri Melek Hala'ya rüyalarının, hatıralarına bağlanılacak ölümler olup çıktığını söylüyordu. Saatleri bütün bu rüyaları örten solmuş çiçeklerin kaldırılmasını, kuru yaprakların toplanmasını, yeni yeni demetlerin bırakılmasını söylemekteydi.

Bütün bunları âdeta yaptıkça, ölmüş rüyalarına yeni, taze çiçekler bıraktıkça halamızın gözleri yaşıyor, görevlerini mavi-mor halkalar kuşatıyor, kanı kurumuş dudakları kurutulmuş me-nekşelerin rengini alıyordu.

Halamız ölmüş rüyalarına bazan küsüyor; sevdiklerine tamayla sahip olmak istemişken, bu rüyaların geçmişte sadakatsizlik ettiklerini, yalnız kendisini sevecekleri yerde birçok sevgiler, sevgililer paylaştıklarını kuruyordu. Kendisi esirgemeksizin kalbini vermiş; rüyaları ise birer gönül hırsızı olmaktan öteye gidememişlerdi.

Halamız herhalde bütün hayatı boyunca aşktan kaçmak istemişti. Kendisiyle evlenmek isteyenler çıkmış; “Nasıl olur? Hiç öyle bir adamla evlenir miyim? Çok garip bir izdivaç olur!..” demiş, her isteyen kusurlu bulmuş.

Bana öyle geliyor ki, halamız aşkı kendisinden uzaklaştırmak isterken, aşka tutulmuş ve artık hiç kimseyi beğenmez, sevmez olmuş. O hep ülküsel aşkının cisimleşmesini beklemiş.

Ülküsel aşkı için gizliden gizliye gözyaşları dökmüş, kalbinin kanadığını söylemiş. Kanayan kalbe gülünmüş. Başkaları onun ne için acı çektiğini anlayamadıkları gibi, işte “kocasızlıktan kıvrılırken taliplerini bol keseden geri çevirişine” şaşmışlar, “Sevsinler, buldu da bunuyor...” demişler.

Halamız belki de ülküsel aşkıyla bile barışmamış, gönlünün coşkunluklarını, ihtiraslarını amansızca susturmuştu. Örneke, hayatını cinsellikten öncesiz sonrasız yalıtmış. Kalbinin yalnızca “ateşten buseler”e ihtiyaç duyduğunu sanmış. Yalnızca şefkat, gönül okşanışları bekleyerek aşkını büsbütün ülküselleştirilmiş.

Artık yaşlılığı gelip çatığında ülküsel aşkı birdenbire dile dökmüş, sırlarını söylemeye koyulmuş; Melek Hala’nın konuşmasına, sözlerine, haline tavrına, bakışına, gülümseyişine, kahkahasına, gözünün nemliymişçesine parlaklığına garip bir eda vermiş. Bu yüzden halamıza ateşten bir eda gelmiş.

Bazan uyuyor, bazan konuşuyordu. Konuşurken uyuyakalıyor; biz küçüklere, “Aman uyuyor, rahatsız etmeyin” dendiğinde gözlerini açıyor ve birdenbire konuşmaya koyuluyordu.

Bu konuşmalarına büyüklerimiz bir sayıklama, sabuklama diye bakarlarken, istenci dışında bir aşkı anlattığını, yarı uykulu hali-

ne, sözlerine, bir heyecanın, tutkunun eşlik ettiğini biz küçükler sezinler gibiydik. Ergenlik çağındaki ablalarımız, ağabeylerimiz, öyle zamanlarında Melek Hala'nın uyanması için ellerinden geleni yaparlardı. Onların halamızı dinleye dinleye kikirdeştiklerini hatırlıyorum.

Melek Hala suskuları, sessizlikleri, iç çekişleri, içe atışları çağırıştırır fısıltılar, mırıltılarla söylenir, kalbin acısını, ürpertisini söylemek isterse de, hemen herkes bu fısıltıların, bu mırıltıların, bu inilideyişlerin yaşlı kız çırpınışları olduğunda birleşirdi. Herkesin bayağılığı, acımasızlığı, kikirdeşmesi ülküsel aşkı da zalimce tuştururdu.

O kadar mağrur Melek Hala kaç kereler “Belki aşkımız bitti... O kız sizi seviyor... Bir şişe gardenya kolonyası verir misiniz... Yardley talk pudraları mı?... Gözleriniz siyaha yakın kahverengi... Hayır, hayır!.. Demek tayyare pilotusunuz... Saçların hâlâ papatya kokuyor... Bu kravat iğnesi pırlanta taşlıdır...” gibisinden sırlarını hem veren, hem de geri almak isteyen sözler etmişti.

Dudaklarından dökülüveren bu sözlerden sonra birdenbire uyanır, kendine gelir, artık sona ermiş bir hayata bakıyormuşçasına, çoktan soğumuş bir cesede eğilmişçesine, güya kendine bakardı, yüreğine eğilirdi.

Son bir kez neredeyse fışkırmak isteyen sözlerini herhalde hatırlayarak, bu sözlerin bilinç dışı söylendiğini belli etmeye çabarlardı. Bir dehşet duygusuna kapılmışçasına bir süre kasılıp kalır, sonra titrerdi. Bizse kikirdeyişlerimizden hiç yüksünmüyorduk. Biz en küçükler Melek Hala'mıza bağlanacağımız yerde ergen akrabalarımıza katılıyorduk.

Halamız da bizlere bir yabancıya bakar gibi bakıyordu. Öylesine acıklıydı ki, kesik kesik, birbirini tutmaz cümlelerinden bütün bir hayal hikâyesini öğrendiğimizi sanan bir yıkılmışlık, utanç, onur kırıklığı içindeydi.

O, baş başa kalabildiğimizde, sırlarını bana birçok kez ‘oynamıştı’

Gelgelelim sırlarını büyük bir aktrisin ihtirası, ustalığıyla canlandırdığından sırları artık kendisini tedirgin etmezdi. Sözcüklerin uz dille söyleniyor olması, o konuşma ustalığı, ahenk, tınların başarıyla vurgulanması, o renkli anlatım bütün bu sırlara tiyatro sanatının inceliklerini örtüverirdi ve Melek Hala da üzölmek şöyle dursun, sanatına hayran olunmasını beklerdi.

Ölkösel aşkı inanılmaz sevgi belirtilerinden inanılmaz veda ediş çığlıklarına dönüşör, şimdi kahkahalarla gülüyorken, şimdi bu aktris gözyaşlarıyla seyircisini şaşırtırdı.

Gözyaşlarını ansızın bir alay, iğneleyiş dalgası durdurur; kırılmış gururu ansızın ayaklanırdı. Küçümsemeler, horlamalar, gönöl ezginliğini örtbas edişler bu aktrisi sanatının doruğuna çıkarırdı.

Belki de halamız hep sıkıntılı, hep umarsız, hiçbir şey beklemeyerek yaşıyor, birbirinin tıpatıp benzeri günlerini bir zamanlar ölkösel bir aşkla süslemişken, şimdi o aşktan çocukluğunun gülünçhanelerini çağırıştırır bir tiyatro çıkarmayı yeğliyor, hattâ bizlerle, kikirdeşmelerimizle yine alay ediyordu.

Çünkü onun yarı uyanmışken söylediğı sözler -Kim bilir?- artık hayal döküntöleri olamaz mıydı? O, bu döküntö hayallerini bize gizli arzular gibi göstererek belki de tiyatrosunda pek sıradan bir vodvil oynatıyordu...

Fakat ümitsizliğini, çöökkünlüğünü, ölümle şu yüz yüze gelişlerini geri çevirdiğı, yadsıdığı günleri vardı. Melek Hala uyuşup kaldığı köşesinden gençliklere, yani düşlere yol alırdı. Ona öyle gelirdi ki, mutluluk hâlâ az ötesindedir, zaman biraz daha geçince mutluluğa nihayet kavuşulacaktır...

Ona öyle gelmese, kahve falına bakar mıydı? Halamızın kapalı fincanları açışını hatırlıyorum. Demek ki hâlâ istikbali bekliyor, görmek istiyordu.

Saadetler kadar felâketlere de razı, ille gelecek bir zamanın peşinde, telvenin lekelerini, noktalarını, şekillerini, zerrelerini araştırır, her birine anlamlar kondurur, kendine birçok istikbal

biçer, kimileyin gülümser, kimileyin yüzü asılır, gizemleri, bilinemezlikleri bir bakıma sorguya çekerti. Fincandaki fal sona erince, tabaktakinin yorumuna geçerti. Geniş bir zamana karışıp gitmiş, handiyse zaman dışı kalmış Melek Hala, kahve falına bakarken gelecek zamanın diliyle konuşurdu.

Gerçi istikbalin ümitleri, kahve falının söz verişleri uzun sürmezdi. Halamız düşlediklerinin imkânsızlığını hissederek, alımlayarak yine köşesine çekilir, düşüncelere daldardı. Bu kez sanki doğrudan doğruya hayattan hesap soruyordu.

Şimdi daha çok duyumsuyorum ki, yoksunluğunu çektiği, bir yandan da gönlünü, ruhunu, vücudunu esirgediği sevişmeler... o hep düşsel sevişmeler kendisinin en büyük azabı, nöbeti, hummasıydı. Tabiatın amansız, yıkımlı, kendisi için âdeta karanlık oyunlarına, cilvelerine göğüs geriyor; işte hiç ihtiyarlamak istemeyerek, meçhul bir gelecekte günün ısıyla, yaz gecesinin yangınlı sığağıyla, ilkyazların ılık esintisiyle barışacağını umuyordu. Bu dünyadan ayrılırken bu dünyada ne yaşadığını soruyordu.

Halamızın ihtiyarlık hallerinden bende bir tek o zalim gülüş kalmış. Şimdi duyumsuyorum ki bu gülüş bende kalmış...

X Peri Sanatı

Günlerimde kimileyin gelip geçici, cılız bir istek usul usul derin bir tutku olup çıkardı. Kimileyin yalnız tutku için, artık hep o tutkuyla yaşamaya koyulurdum. Önceleri gelip geçici sanmışken, şimdi, her şeyi... hayatımı bu tutkunun çizip karaladığını ayırt ederdim. Hayatım tutku sandığım cılız isteklerin elinde oyuncak olup çıkardı.

Günlerimde olduğu gibi, kimileyin rüyalarımda hiç beklenmedik, daha önce görmediğim, düşünmediğim, tasarlamadığım, pek tuhaf, çirkinse bile güzel bir sanrı belirirdi. Bu sanrı bana artık pek özgün, pek değişik, söylenmeye, yazılmaya değer bir öykü, bir anlatı, bir an önce tuvale geçirilmesi gerekli bir resim, oynanacak bir tiyatro, yontulacak heykel, bestelenip çalınacak bir müzik gibi gelirdi.

Nihayet büyük sevinçler duyduğumu sanırdım. Büyük sevinçlerimle birlikte geçmiş birdenbire canlanır, annemi babamı, bütün yakınlarımı, yaşadığımız evleri, gittiğimiz öteki evleri, çocukluğumu, anılarımı görür, hepsini söylenmeye değer bulurdum.

Hepsi yaşandıkları andan daha canlı belirir, ben de hepsini daha renkli, daha yürek atışlı duyumsardım. Geçmişte hiçbirinin böyle yaşanmamış olmasını bir türlü çözemezdim.

Artık onlara okuduğum kitaplardan, gördüğüm güzelliklerden, işittiğim sözlerden yeni yorumlar kurardım. Her şey o kadar değişir, ışıldar, billûrlaşırdı ki, hiç de öyle yaşanmamış şeylerin bu canlılığına şaşırıp kalırdım.

Kaç kez ışık çakımları, ışığın yaklaşıp uzaklaşmalarını gördüm. Söylenmeye değer bulduklarım ışık kaynağı yaklaştıkça, renkleri alacaları daha hafifken daha güçlenip ışıklar çoğaldıkça, daha da söylenmeye değer oldular. Onları söylemek istedim.

Onları menekşe rengi görüp menekşe renklerine kapılmışken, bu kez de, ışığın aydınlatmasıyla mavimsiye kaçarken gördüm. Yeşilin beyazımsı sarıya, bayrak kırmızısının o kadar parlak başka bir sarıya kaçtığını... Menekşe renginden mavimsiye, yeşilden beyazımsı sarıya, bayrak kırmızısından da sapsarıya geçerek bir gönül verişten birçok gönül verişler yaratabileceğimi umardım.

Sonra ışıklar uzaklaştıkça, deniz mavisinin menekşe rengi almasına, sarının sarıyken yeşil olmasına, ateş kırmızısının ateş rengiyken zehir yeşiline savrulmasına, menekşe renginin ise tıpkı menekşe çiçeklerinin ortasındaki sarı taçyaprağı uçları gibi papatya sarısı kesilmesine bakarak, söylemek istediklerimi birçok kez söyleyebileceğimi, yorumlayacağımı, hattâ söylemek istediklerimin hiç bitmeyeceğini düşlerdim.

Onların ışıklarla haşır neşir bu renk değiştirmeleri, bir alacadan bir alacaya geçmeleri, benim de bir sevinçten ötekine, bir ürperiştan bir başka ürperişe, bir hayalden yenisine... serüvenden serüvene geçebileceğimi sezdiriyor sanırdım. Onlar, durgun sanılmış bir hayatın serüvencilliğini söylüyorlar sanıyordum...

Kendi kendime kurduğum... kendi kendime uydurduğum, zavallı Melek Hala'mız dışında kime anlattıysam, bu renklerin menekşe moruysa menekşe moru, yeşilse yeşil, bayrak kırmızısıysa bayrak kırmızısı, deniz mavisiyse işte açık mavi olduğu... olsa

olsa, ışığın azlığı ya da çokluğuyla ilintili bir ışık oyununun söz konusu olduğu tekrarlanmış, gülünüp geçilmişti.

İyice yaşlanmışken ve bir gün piyanosu başındayken, ileride yazacağım romansın sayfalarını, duygularını soran Melek Hala, “Renklerin hep de kendilerine mahsus tek bir renk olmadığını yazabilirsin...” dediği için, hattâ yazabilirim sanmıştım. Şimdi hâlâ menekşe renginde eflâtunu, çuhaçiçeğini, mavimsiyi, mavimside deniz köpüğünün rengini, mavi kanşmış tozpembeyi, menekşe morunu görüyorum.

Artık neye yarar... hepsi yazılıp çizilmiştir. Hepsinin de perileri uçmuştur.

Şişli
1989-1990

Nefesini hep yüreğimizde hissettiğimiz ama ne zaman uzanıp tutmaya çalışsak avuçlarımızda kar taneleri gibi eriyip yok olan mazi, usta anlatıcı Selim İleri'nin kaleminde yepyeni bir şekle bürünüyor.

Geçmiş Zaman Yazarı'nın şimdi Marcel Proust gibi çayına kurabiyeler batıracağı, kurabiyeleri batırır batırmaz Madeleine kurabiyelerinin Proust'ta yarattığı mucizeyi bir kez daha yaşayacağı, hemen hemen ölgünken, yavan, neşesiz günler geçirirken, yarının, öbür günün... sonraki günlerin de yavan, neşesiz geçeceğini duyumsamışken ansızın dirileceği, vücudunda ve ruhunda bir iksir gibi "hayatî bir haz"zın dağılacığı, işte artık büyük halasının mı, başka bir akrabasının mı yanında geçirdiği yazları, güzleri usul usul anımsayacağı, uyurgezerin gezinişleriyle yine eski çalışma masasına koşacağı ve aralıksız yazacağı vehmedilmişti...

Mavi Kanatlarınla Yalnız Benim Olsaydın; "geçmiş, bir daha geri gelmeyecek zamanlar"ın naif dokusundan, titiz bir işçilikle inceden inceye işlenerek kurulmuş bir roman.

§ EVEREST

twitter.com/everestkitap

ISBN: 978-975-289-802-8

9 789752 898028

www.everest yayinlari.com